19

قەشقەر ئەدەبىياتى

3

www.uyghurkitap.com

گۈل تەقدىم قىلىش.

(تۇرسۇن تۇردى فوتوسى)

گۈلنى سۆيىمەن

(چيۇلىن فوتوسى)

قەشقەر ئەدەبىياتى

1983 - يىل 3 - سان

12 - يىل نەشرى

قەشقەر ۋىلايەتلىك

ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيەت ئىشخانىسى

www.uyghurkitap.com

بۇ ساندا

ھەزرىتى موللام — مەھمۇت قەشقەرى		مەھەممەت زۇنۇن سىدىق	1
ئۇپال ئىلھاملىرى	(سېكىل)	ئابدۇرېشىت سەلەي	10
مەرىپەت يۇلتۇزى	(داستان)	ئۇچقۇن	15
سەيلە تەۋەررۇكلىرى	(شېئىر)	ئابدۇللا ساۋۇت	25
ئۇستىمدە	(» »)	تۇرام ئىسلام	28
پەخىرلىك بىز سەن بىلەن	(» »)	ئابلىز ھەلىمىدىن	29
مەھمۇت قەشقەرى شەنىگە	(» »)	خۇۋىر تۆمۈر	30
يادنامە	(» »)	نۇرمەھەممەت ئېركى	32
ئىز ۋە مىراس	(» »)	ئاتىكە مىرەخمەت	34
ھايات شاماللىرى	(ھېكايە)	جىلىلى	35
ئىبرەت	(» »)	تۇرسۇن نىياز	45
بۇ ۋاقىئە مۇشۇ يۇرتتا بولغان	(ئوچېرك)	ئابلىمىت ئىمىن ناسىرى	49
ئىككى شېئىر	(شېئىر)	سەيپىدىن ئەزىزى	55
ئىككى شېئىر	(» »)	ئابدۇرېھىم ئىسمايىل	56
غەزەل	(» »)	ئابدۇشكۇر مەمتىمىن	59
سالام ئېزىزانە قەشقەر	(» »)	مەھەممەتجان سادىق	60
پارتىيەمگە	(» »)	مەمەتتۇردى تۇرسۇن	68
دوستۇمغا	(» »)	قادىر بۇلاق	69
كېرەك	(» »)	ئابلەت قادىر	70
ئىككى شېئىر	(» »)	سادىر سادىرى	71
ئىككى شېئىر	(» »)	نىياز قېيۇم	75
كەلدىم	(» »)	ئابدۇرېشىت سادىق	76
پارتىيە ھەققىدە مۇخەممەس	(» »)	ئەخمەت داۋۇت	77
روبائىيلار	(» »)	مەمەت ئىلى	78
مەن سۆيىمەن ئانا دەريا تىزنەپنى	(» »)	ئېزىز سايىت	78
ۋەتەن ئۇچۇن	(» »)	ياسىن ئىمىن	79
غەزەللەر	(» »)	يالقۇن	80
دوستلۇق قوشىقى	(» »)	مەھەممەتتۇرسۇن ئابدىكېرىم	82
قەسەم	(» »)	زۇلپىيە ئابدۇكېرىم	83
ئىككى شېئىر	(» »)	ئابدۇرېھىم يۇنۇس	84
ماھارەت	(ساتىرا)	ھوشۇر ئابدۇللا	85
شائىر موللا سەئىدۇللا ۋە ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى		ئابدۇسەمەت ئىسمايىل	86
موللا سەئىدۇللا شېئىرلىرىدىن			91
غالىپ	(ھېكايە)	نۇرمەھەممەت دۆلەتى	95
ۋىجدان ئازاۋى	(» »)	مۇھەممەت ئىمىن	97
ۋاپا	(» »)	خوجا ئابدۇللا	106
يولدا	(» »)	نۇردۇن مۇسا	112
قۇشلار تىلىنىڭ دانىشمەنى	(» »)	مەھەممەتسىدىق تۆمۈرى	115
تۈلكىنىڭ تەقدىرى	(چۆچەك)	ھاجى ئەخمەت	118
شېئىرلار	(شېئىر)	ئابلىمىت قۇربان	122
كىتاۋىم	(» »)	مۇكەررەم كامىل	126

بۇ ساندىكى تىتۇل، ھۆسنىخەت ۋە نەقىشلەرنى جۇمە ئابدۇللا ئىشلىگەن

ھەزرىتى موللام - مەھمۇت قەشقەرى

قەشقەر ۋىلايەتلىك مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ئاسراش - باشقۇرۇش ئورنىدىن :

مەھەممەت زۇنۇن سىدىق

قەشقەر شەھرىنىڭ غەرب تەرىپىدە ، 45كىلومېتىر يىراقلىقتا جايلاشقان ئوپال يېزىسىدا ئۆزۈن يىللاردىن بېرى « ھەزرىتى موللام » دەپ ئاتىلىپ كەلگەن مەشھۇر مازار بولۇپ، بۇ مازارنى كىشىلەر " ئىلىمگە ھوددىگار " ، " ئىلىم ئۆگەنگۈچىلەرنىڭ پىرى " دەپ تونۇپ، ھورمەت بىلەن تىلغا ئېلىپ ئېتىقات قىلىپ كەلمەكتە . قەشقەر ، ئاتۇش، پەيزىۋات ، يېڭىسار، يەكەنلا ئەمەس بەلكى خوتەن ، ئاقسۇ، كۇچارغا ئوخشاش يىراق - يېقىندىكى " قارىم " ، " خەلپىتىم " دەپ ئاتالغانلارنىڭ « ھەزرىتى موللام » مازىرىغا كېلىپ، « ئېتىكاپ » تا ئولتۇرۇپ « ئىستىقامەت » قىلىپ، ئىلىم تەلەپ قىلىمىغانلىرى يوق دېيەرلىك ، بۇ ئەنئەنىۋىي ئادەت تا ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلمەكتە .

لېكىن ئوپال خەلقىنىڭ « ھەزرىتى موللام » دېگەن سۈپەت بىلەن ئاتىلىپ كەلگەن بۇ مازارنىڭ ئەسلىدە « ھەزرىتى مەۋلانا شەمسىددىن مەھمودىيە ئىبنى ھوسەيىن » دېگەن زاتنىڭ مازىرى ئىكەنلىگىنى ، سەل كەم مىڭ يىلدىن بېرى ئۇنۇتماي، ئەۋلاتتىن - ئەۋلاتقا تەۋەررۇك قالدۇرۇپ ، بىزنىڭ زامانىمىزغا يەتكۈزۈپ كەلگەنلىگىدەك ئالىجاناپ ، تارىخى ۋارىسلىق روھى ، ئالىمغا بولغان چەكسىز ساپ مۇھەببىتى - ئاپىرىن ئوقۇشىمىزغا ئەرزىيدۇ .

« ھەزرىتى موللام » مازىرىنىڭ كىملىكى ئوپال خەلقىغە مەلۇم بولۇپلا قالماستىن ، قەشقەرنىڭ ئىلىم ئەھلىلىرىگىمۇ ئەزەلدىن چوڭقۇر تونۇش بولۇپ كەلگەن. 18 - ئەسىرنىڭ ئاخىرى ، 19 - ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا ئۆتكەن ، كوزگە كورۇنگە مۇسەننىپ موللا سادىق ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ « موسەننىپى ئىرپان ھەزرىتى مەۋلام شەمسىددىن ھۇسەيىن ساھىبى قەلەم مەھمودىلكاشغىرى » دەپ قەيت قىلىشى بۇنىڭ پولاتتەك دەلىلىدۇر .

I

ئۇلۇغ ئالىم مەھموت قەشقەرىنىڭ ئوپالدا ياشاپ ، ئومرىنىڭ ئاخىرىدا ئوپالغا دەپنى قىلىنىشى - ئالىمنىڭ ئوز ئەل - يۇرتىغا بولغان چەكسىز مۇھەببىتىنىڭ ئىپادىسى بولۇپلا قالماستىن بەلكى ئوپالنىڭ شۇ چاغدىكى جۇغراپىيىۋى شارائىتى ، تارىخى ، سىياسى ئورنى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك .

ئوپال ھازىر تەخمىنەن 80 كىۋادىراتنى كىلومېتىر زېمىن ، 22.5 مىڭ نوپۇسقا ئىگە بىر يېزا بولۇپ، تارىختا " كوك ئارت" دەپ ئاتالغان پامىر تېغىنىڭ ئېتىكىگە جايلاشقان تۇپرىغى مۇنبەت ، سۇلىرى ئەلۋەك ، بوك - باراقسانلىق ، ساپ ھاۋالىق قەدىمى ماكان . ئوپال تاغ باغرىغا جايلاشقانلىقتىن يەر تۈزۈلۈشى - غەربى ئېگىزرەك ، شەرق تەرىپى پەسرەك نىسپى

www.uyghurkitap.com

تۇزلەڭلىك بولۇپ، بۇلاق سۇلىرى كوپ بولۇشتەك ئەۋزەللىككە ئىگە .

بۇلاق سۇلىرى غەربتىن چىقىپ شەرققە قاراپ ئاقىدۇ . يېزا ـ كەنتلەرنىڭ ھەممىسى دىگۇدەك قىش ـ ياز توڭلىماي ئېقىپ تۇرىدىغان شۇ سۇ بىلەن سۇغۇرۇلىدۇ. ئوپالنىڭ توت ئەتراپىدىكى بوز توپىلىق چول سايلارمۇ چارۋا بېقىش ئۇچۇن ئەپلىك يايلاق ، تېرىلغۇ ئۇچۇن ئوغۇت مەنبەئى، تۇرمۇش ئۇچۇن تۇگۇمەس تۇزكېنى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ. « ھەزرىتى موللام » مازىرىنىڭ تەخمىنەن 150 مېتىرچە شىمالىدىن باشلىنىدىغان ، ھازىر «ھەزرىتى موللام تېغى» دەپ ئاتىلىدىغان بىر تاغ بولۇپ ، تەخمىنەن شەرقتىن غەربكە قاراپ 10 كىلومېتىرچە ئۇزۇنلۇقتا سوزۇلۇپ « ئوپال ئارت » دىگەن جايدا ئاخىرلىشىدۇ. بۇ تاغنىڭ ئەڭ ئېگىز يېرى تەخمىنەن 3 ـ 4 يۈز مېتىرچە بولۇپ ، پۈتۈنلەي دىگۇدەك گەج ، ئاھاكدىن تەركىپ تاپقانلىقى ئۇچۇن ھەم يېقىن ھەم ئەپلىك سانائەت خام ئەشياسى ۋە قۇرۇلۇش ماتىرىيالىدىن ئىبارەت.

ئوپال ئەنە شۇنداق ئۇستۇن تەبىئى شارائىتقا ئىگە بولغانلىقى ئۇچۇن كونىشەر ناھىيىسىگە تەۋە يېزىلار ئىچىدە ئاشلىق ، پاختا ، چارۋا مەھسۇلاتىنىڭ كوپلىگى جەھەتتە ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدۇ. ئاھالىسى تىرىشچان ، ئەمگەك سۆيەر مەئرىپەتپەرۋەر خەلق. شۇڭا مەدىنيەت ـ مائارىپ ئىشلىرىنىڭ نىسبەتەن خېلى بۇرۇن تەرەققى قىلغانلىقى بىلەن مەشھۇر.

«ھەزرىتى موللام» مازىرى ئوپال گوڭشى «موللام بېغى» كەنتىنىڭ غەربىدە تاغ باغرىدىكى بىر دوڭلۇككە جايلاشقان بولۇپ، ئالدىدا كىشىلەر تەرىپىدىن «چەشمە زۇلال» (سۈزۈك بۇلاق) دەپ تەرىپلەنگەن بۇلاق كېچە ـ كۈندۈز بۇلدۇقلاپ ئېقىپ تۇرىدۇ. شۇڭا مازار جايلاشقان بۇ دوڭلۇك ئورمان بىلەن قاپلانغانلىقى ئۇچۇن كىشىلەر قەلبىنى مەپتۇن قىلغىدەك دەرىجىدە گۈزەل مەنزىرە ھاسىل قىلىدۇ.

« ھەزرىتى موللام » مازىرىنىڭ ھازىرقى قىياپىتى بولسا ، قەۋرىسى خام قىش بىلەن ياسىلىپ، ئۇستى كاكىل بىلەن سۇۋالغان. غەرب، شىمال، جەنۇپ تەرەپلىرى خام قىشتىن قوپۇرۇلغان ئاددى تام بىلەن ئىھاتە قىلىنىپ، ئۇستى پېشايۋان شەكلىدە ياغاچ بىلەن يېپىلغان. شەرق تەرىپىگە ياغاچقا ئويۇپ، ئىشلەنگەن نەقىشدار پەنجىرە بېكىتىلگەن بولسىمۇ بۇ پەنجىرە " مەدىنيەت ئىنقىلاۋى » دا چېقىۋېتىلگەنلىكتىن ھازىر ياخشى نىيەتلىك كىشىلەر تەرىپىدىن پەنجىرە ئورنىغا ئاددى ياغاچ سالاسۇن بېكىتىپ قويۇلغان. قەۋرىنىڭ ئالدى تەرىپىدە تەخمىنەن 60 كىۋادىراتمېتىر كەلگىدەك ھويلا سەھناسى بولۇپ، ئەتراپى كۆڭگىرىلىق تام بىلەن قورشالغان. شەرققە قارىتىپ دەرۋازا بېكىتىلىپ ئىككى تەرىپىگە مۇنار، ئۇستىگە گۈمبەز ياسالغان بولسىمۇ، قورو تام ۋە گۈمبەز، بۇزۇلۇپ ئىزنىسلا قالغان. دەرۋازا " مەدىنيەت ئىنقىلاۋى » دا قومۇرۇپ ئېلىپ كېتىلىپ زايا بولغان. ئىككى تەرىپىدىكى مۇنار شىكەستلەنگەنلىكىگە قارىماي ھېلىمۇ ماددى گۇۋاچى سۈپىتىدە قەد كوتىرىپ تۇرۇپتۇ . ئېتىكاپخانىنىڭ جەنۇپ ۋە شەرقىي جەنۇپ تەرىپىگە 10 مېتىرچە كېلىدىغان ئارىلىقتا كىشىلەر تەرىپىدىن «مەدرىسى مەھمۇدىيە » دەپ ئاتالغان خارابىنىڭ تام ئىزلىرى روشەن كوزگە چېلىقىپ تورسىمۇ ئەمما پۈتۈنرەك بىرەر يادىكارلىق ساقلىنىپ قالمىغان .

II

1979 ـ يىلى 12 ـ ئايدا ئورۇمچىدە ئېچىل-

خان «يىپەك يولى مۇھاكىمە يىغىنى» دا ئىبراھىم مۇتئى، ئىمىن تۇرسۇن، ئابدىرېھىم ئۆتكۈر قاتارلىق پېشقەدەم تارىخچى، تىلچىلىرىمىزنىڭ ئاغزىدىن «دىۋان لۇغەتتۈرك»نىڭ نەشرگە تەييارلىنىۋاتقانلىقىنى، مەھمۇت قەشقەرى ئۆز ئەسەرىدە «ئوپال» دېگەن سۆزگە ئىزاھات بەرگەندە "مېنىڭ يۇرتۇمنىڭ نامى" دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. شۇنىڭ بىلەن مېنىڭدە ئىزدىنىپ بېقىش ھەۋىسى تۇغۇلدى.

مەن شۇ يىغىندىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، 1980 - يىلى 1 - ئايدا ئوپالغا بېرىپ ياشانغان پېشقەدەم كىشىلەر ۋە پېشقەدەم زىيالىيلار بىلەن ئۇچرىشىپ سۆھبەتلەشتىم. بىراق كىشىلەر "مەدەنىيەت ئىنقىلابى" نىڭ تەتۈر قۇيۇنلىرىدىن خالاس بولغىنىغا ئانچە ئۇزۇن بولمىغان، كىشىلەرنىڭ قەلبى تازا ئارامىغا چۈشمىگەن ۋاقىت بولغاچقا، بەزىلەر مۇنداق كونا ئىشلارنى ئېسىگە ئېلىشنى خالىمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ رەت قىلدى. بەزىلەر ئەھۋالغا قاراپ ئويلىنىپ باقىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

2 ئايدىن كېيىن يەنە ئوپالغا بېرىپ، ئوپالدىكى مازارلارنىڭ ئىسمى، تەزكىرىسى قاتارلىقلارنى سۈرۈشتۈردۈم ۋە پېشقەدەم ماتارىپچى مەرھۇم قاسىم رېھىم ① نى زىيارەت قىلىپ، بۇ ھەقتىكى ئىزدىنىشكە ياردەم بېرىشىنى ئىلتىماس قىلدىم. قاسىم رېھىمنىڭ كېسەلدىن قوپۇپ ئەمدىلا ماڭىدىغان بولغان ۋاقتى بولغانلىقتىن بىر مەزگىلدىن كېيىن يەنىمۇ ماغدۇرلىنىپ، ئەس - ھۇشى بىر ئاز جايىغا كەلسە چوقۇم ياردەم بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ھەقىقەتەنمۇ تا ۋاپات بولغانغا قەدەر، يېشىنىڭ چوڭ، ئۆزىنىڭ كېسەلمەنلىكىگە قارىماي ئىزدىنىپ، قىممەتلىك ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلىدى ھەم چوڭ خىزمەت كۆرسەتتى.

1980 - يىلى 6 - ئايدا يولداش ئىبراھىم مۇتئى، ئېمىر سۇلتان ئوسمانوۋلار «دىۋان»دىكى بەزى ئاتالغۇلارنىڭ ھازىرقى جانلىق تىلىمىزدا ساقلىنىش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش مەقسىتى بىلەن قەشقەرگە كەلدى.

يولداش ئىبراھىم مۇتئى «دىۋان» نىڭ مەزمۇنى ھەققىدە قىلغان سۆزلىرىدە مەھمۇت قەشقەرى ئوپالدىن باشقا «ئازىخ» دېگەن جاينىمۇ "مېنىڭ يۇرتۇم" دېگەنلىكىنى ئېيتتى. بۇنىڭ بىلەن ئىزدىنىشنى يەنىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇشقا كىرىشتۇق. ئوپال گۇڭشېسىدىكى كادىرلارنى، پېشقەدەم ماتارىپچى - ئوقۇتقۇچىلارنى ئىزدىنىشكە سەپەرۋەر قىلدۇق.

مەرھۇم قاسىم رېھىم 30 - يىللاردا ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى قۇرۇلۇپ ۋەخپى زېمىنلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىنى ئۆتكۈزۈپ ئالغان چاغدا، ئۇيۇشمىغا تاپشۇرۇلغان ۋەخپى زېمىنلارنىڭ ھۆججەتلىرى ئىچىدىكى "ئازىخ كەنتى ئېرەك ئېرىقىدىن سۇ كىرىدىغان بەش پاتمانلىق يېرىمنى ھەزرىتى سەيپىددىن بۇزرۇكۋارنىڭ مازىرىغا ۋەخپە قىلدىم" دەپ يېزىلغان 700 يىل بۇرۇنقى تەۋلىيەنى كۆرگەنلىكىنى ئېيتتى ھەم بۇ ھەقتە قىسقىچە ماقالە يېزىپ «كونىشەر ئەدەبىياتى» نىڭ 1981 - يىل 2 - سانىدا ئېلان قىلدى.

ئەسلىدە «ئازىخ» دەپ ئاتىلىدىغان ئەشۇ كەنتتە ئەۋلاتتىن - ئەۋلاتقا يوتكەلمەي ياشاپ كېلىۋاتقان 97 ياشلىق ئىمىن ئېلى، 92 ياشلىق داۋۇتكام قاتارلىقلار بۇ جاينىڭ «ئازىخ» ئىكەنلىكىنى، ھازىر كىشىلەر تەرىپىدىن «سوسەر» (SΘsər) ئاتىلىۋاتقان دارانىڭ "ئازىخ دارىسى" دەپ ئاتىلىدىغان-

① قاسىم رېھىم - پېشقەدەم كەسپىي ماتارىپچى بولۇپ، ئوپال ماتارىپىنىڭ راۋاجلىنىشى ئۈچۈن بەلگىلىك تۆھپە قوشقان زىيالىيلارنىڭ بىرى. 1982 - يىلى 9 - ئايدا كېسەللىك سەۋەبى بىلەن 75 يېشىدا ۋاپات بولدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

لىغى، بۇنىڭدىن 100 ـ 150 يىللار بۇرۇن قاتـ
تىق يامغۇردىن كېيىن « ئازىخ دارىسى » دىن
دەھشەتلىك سەل سۇ چىقىپ ئازىخ كەنتىنى قۇم
بېسىپ كەتكەنلىكتىن بارا ـ بارا «قۇمباغ
كەنتى » دەپ ئاتالغانلىقىنى «ئازىخ دارىسى»
مۇ « سۇ سەل دارىسى» دەپ ئاتىلىدىغان بولـ
غانلىقىنى ئۆز ئاتىسى ۋە باشقا پىشقەدەم كىـ
شىلەردىن ئاڭلىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى .داـ
ۋۇت ئاكامنىڭ يۇقۇرقى سۆزىنى 7 ـ 8 ئەۋـ
لاتتىن بىرى « بۇۋى رابىيە » مازىرىغا شەيخ
بولۇپ كەلگەن قاسىم قازى ئاخۇنۇم ① مۇ
تەستىقلىدى. بۇ ئەھۋاللار بىزنىڭ ئىزدىنىشكە
بولغان قىزغىنلىقىمىزنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇپلا
قالماي ، ھەر ساھەدىكىلەرنىڭمۇ قىزىقىشىنى
قوزغىدى .

1981 ـ يىلدىن باشلاپ ھەزرىتى مولـلامغا
كېلىپ ـ كېتىدىغانلار كۆپەيدى . ناھىيە ـ ۋىـ
لايەتنىڭ رەھبەرلىرى بىر قانچە قېتىم كېلىپ
كۆزدىن كۆچۈرۈپ مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرنىڭ
ئەسلىمىلىرىنى ، رىۋايەتلىرىنى ئاڭلىدى. مادـ
دى يادىكارلىقلارنى كۆردى . ھەتتا ئاپتونوم
رايونىنىڭ خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن
قەشقەرغە كەلگەن بەزى رەھبەرلىرى،
يازغۇچىلار ، شائىرلار، تارىخچىلار ، ئارخېـ
ئولوگلار ۋە مۇناسىۋەتلىك كەسپى خادىملارمۇ
كېلىپ زىيارەت قىلىپ ، داۋاملىق ، چوڭقۇر
ئىزدىنىشكە ئىلھام بەردى .

III

ھەممىگە ئايانكى ، مەھمۇت قەشقەرىنىڭ
قەۋرىسىنى ئىزدىگەندە ئوپالدىكى تارىخى مەـ
دىنى يادىكارلىقلارنىمۇ بەرلىكتە ئىزدەش ،
تەكشۈرۈش ، ئۆگىنىش زورۇر . چۈنكى «ھەزـ
رىتى مولـلام » مازىرىنىڭ ئۇقۇغان ، ئاڭلىغان

پىشقەدەم كىشىلەرنىڭ ئېسىدە ساقلىنىپ قالـ
غىنىدىن باشقا يازما تەزكىرىسى ھازىرغىچە
تېپىلمىدى. رىۋايەتلەرنى ، ئەسلىمىلەرنى، تاـ
رىخى ماددى يادىكارلىقلار بىلەن سېلىشتۇرۇپ
ئېنىقلاش مۇھىم . بۇ توغرىدا ئوپالدىكى ۋە
كونىشەر ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىدىكى كاـ
دىرلار ، زىيالىلار ۋە پىشقەدەم كىشىلەرنىڭ
ياردىمى بىلەن 40 دىن ئارتۇق مازار قورـ
غان ، شەھەر خارابىلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك
جايلارنىڭ بارلىقىنى ئېنىقلاپ دەسلەپكى قەـ
دەمدە ئۈزەرەك بولسىمۇ باشلانغۇچ تونۇشقا
ئىگە بولدۇق . بۇنىڭ ئىچىدە مەھمۇت قەشـ
قەرى ياشىغان دەۋرگە مۇناسىۋەتلىكلىرى 20دىن
ئوشۇق. بۇنىڭدىن مەلۇم بولدىكى ئوپال ـ قارا
خانىلار دەۋرىدە مۇھىم ئورۇنلارنىڭ بىرى
بولغان .

« ھەزرىتى موللام » مازىرىنىڭ غەرپ تەرـ
پىدە تەخمىنەن بىر كىلومېتىردىن كۆپرەك يىـ
راقلىقتا « سۇلتان باغ » دىگەن جاي بولۇپ ،
ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدىن شىمالدىن جەنۇپقا كېـ
سىپ ئۆتكەن دارانى " سۇلتان باغ دارىسى "
دەپ ئاتايدۇ . " سۇلتان " سۆزى ئەرەپچە
" خان " ياكى " پادىشا " دىگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ . ھازىر بۇ جاي باغ ئەمەس بەلكى
ياۋا گىيالاردىن باشقا ھىچقانداق نەرسە يوق
غىلاڭ ساي بولسىمۇ ، بۇنىڭدىن مىڭ يىللار
بۇرۇن پادىشالىق باغ ياكى " خان بېغى "بولـ
غانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن .

«ھەزرىتى مولـلام » مازىرى جايلاشقان
دوڭلۇكنىڭ شەرقىي جەنۇپ تەرىپىدىكى مەھەللە
" تەكيەگاھ " دەپ ئاتىلىدۇ . بۇ جاي شۇ

① قاسىم قازى ئاخۇنۇم ـ ھازىر 90 ياشتا بولۇپ،
30 ـ يىللاردا ئوقۇتقۇچى بولغان زىيالىي ـ ئولىما كىشى.

چاغلاردا پادىشالارنىڭ چەتئەل ئەلچىلىرىنى قوبۇل قىلىدىغان ئورنى ۋە مەھمانخانا بولغان. هازىر " سوسەر ئاغزى " دەپ ئاتىلىدىغان مەھەللىنىڭ غەربىدىكى دوڭلۇكتە « ھەزرىتى سەيپىددىن بۈزرۈكۋار » دېگەن مازار بولۇپ، كىشىلەر مەھمۇت قەشقەرىنىڭ چوڭ دادىسى (ئانىسىنىڭ دادىسى) ، بۇ يەردىن 800 مېتىرچە شەرقىي جەنۇبقا جايلاشقان «يېكچى مەھەللىسى » دىكى « بۇۋى رابىيە » دېگەن مازارنى ئالىمنىڭ ئانىسى دەپ رىۋايەت قىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا « قارا خان پاشا مازىرى » ، « قىلىچ بۇغراخان مازىرى »، « ئالىپ تېكىن مازىرى » ، « سو بوكتېكىن مازىرى » دېگەن مازارلار بار. بۇ مازارلارنىڭ ئىسمى - هازىرغىچە شۇنداق ئاتىلىپ كېلىشى - ئالىم ياشىغان دەۋرگە تەئەللۇق ئىكەنلىكىدىن گۇۋالىق بېرىدۇ.

ئوپالدىكى باشقا تارىخىي يادىكارلىق ئىزلىرى، ئوپالنىڭ قارا خانىلار دەۋرىدىن خېلى بۇرۇنمۇ ئاۋات، گۈللەنگەن مۇھىم جايلارنىڭ بىرى ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. « ھەزرىتى موللام » مازىرىنىڭ شىمالى ۋە « ھەزرىتى موللام» تېغىنىڭ جەنۇبىي باغرىدىكى تۈزلەڭلىكتە بۇددا ئىبادەتخانىسىنىڭ ئىزلىرىنى ھەلىمۇ پەرق ئەتكىلى بولىدۇ. بۇ جايدا، توپىنىڭ ئۈستى ۋە ئاستىدا نۇرغۇن ساپال پارچىلىرى بولۇپ ھەتتا ساپالدىن ياسالغان بۇت پارچىلىرىمۇ تېپىلىدۇ.

« موللام بېغى » كەنتىدە ئولتۇرۇشلۇق قادىر هاجى دېگەن كىشى (65 ياشتا) مۇنداق بىر ۋەقەنى ھېكايە قىلىدۇ :

بۇنىڭدىن قىرىق يىللار بۇرۇن، دادىسى زورىدىن ئاخۇن بىلەن تاغ باغرىدىن ئېتىزغا قويۇش ئۈچۈن توپا كولىسا بىر ئىشىك ئۇچراپ قالىدۇ. باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىشىكنى توپا بىلەن كۆمۈپ قويۇپ، كېچىسى بېرىپ دادا بالا كولاپ ئىشىكنى ئېلىپ قارىسا، تاغ باغرىغا كولاپ ياسالغان كەڭرى بىر ئۆي چىقىدۇ. ئۆينىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا ئىشىككە قارىتىپ ئورنۇتۇلغان ئادەم چوڭلۇقىدىكى 25 - 30 كىلوگىرامچە كېلىدىغان مىستىن ياسالغان بىر بۇت بولۇپ، بۇتنىڭ سول تەرىپىدىكى تامغا ئويۇپ چىقىرىلغان تاكچىدا موڭغۇل يېزىقىدىكى قېلىن بىر كىتاپ قويۇلغانلىقىنى كۆرىدۇ. ئۇلار بۇت بىلەن كىتاپنى قايتۇرۇپ كېلىپ، بۇتنى بۇزۇپ چوگۇن، لېگەن، ئاپتۇ - چىلاپچى سوقتۇرۇپ بۇزدۇرىدۇ. كىتاپنى تا " مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى " غىچە ساقلاپ كېلىدۇ. هازىر كىتاپنى سۈرۈشتۈرگەندە: " مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى " دا تارتىپ چىقىرىلغاندا يوشۇرۇپ قويغانلىقى، ئەمما قەيەرگە يوشۇرغانلىقىنى ئەسلىيەلمەيۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ كېلىۋاتىدۇ. يۇقارىقىلار ئوپال يېزىسى بۇددا دىنىنىڭ خېلى راۋاجلانغان نۇقتىلىق ئورۇنلىرىنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى ۋە گىرەلەشكەن تارىخى ئىزچىللىقىنى ئىسپاتلايدۇ.

« ھەزرىتى موللام » مازىرىنىڭ غەربىدە 10 كىلومېتىرچە يىراقلىقتا جايلاشقان ئوپالات (ئەسلىدە ئوپال ئارت) كەنتىنىڭ قېشىدا « ئوپالات قەدىمى شەھرى » دېگەن خارابە بار. دائىرىسى 100 مودىن ئارتۇق بولۇپ، هازىر سۇ ئېقىنلىرى دارا تارتىپ خارابىنى 3 كە بولۇۋەتكەن. بۇ جايدا ھېلىمۇ تام ئىزلىرى ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرغاندىن باشقا ساپال پارچىلىرى ناھايىتى تولا. ھەتتا بەزى ساپال قاچىلار توپا ئاستىدا هازىرغىچە پۈتۈن ساقلىنىپ قالغان. 1980 - يىلى پادىچىلار بۇ خارابىدىن ھېچ يېرى زەخىملەنمىگەن 2 دانە كوزا تېپىپ ئالغان. بۇ كوزا هازىر قەشقەر ۋىلايەت-

لىك مەدەنى يادىكارلىقلارنى ئاسراش باشقۇرۇش ئورنىدا ساقلىنىۋاتىدۇ.

1974 ـ يىلى ئۈرۈمچىدىن بىر ئارخىلوگىيە دۆيى كېلىپ بۇ خارابىدا چەكلىك دائىرىدىكى ئارخىلوگىيىلىك قېزىش ئېلىپ بېرىپ 20 نەچچە ساندۇق ماددى نەرسىلەرنى ئېلىپ كەتكەن. كېيىن ئۇلار تەتقىق قىلىپ بۇ خارابىنىڭ يېڭى تاش قورال دەۋرىگە مەنسۇپ بولۇپ ئەڭ يېقىن دىگەندىمۇ بۇنىڭدىن ئىلگىرى 4 مىڭ يىلدىن 6 مىڭ يىلغىچە بولغان ئارىلىقتا كۈللەنگەن شەھەر ئىكەنلىكىنى بېكىتىپ، كونىشەر ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىغا ئالاقە بىلەن مەلۇم قىلغان. بۇ ئالاقىنى مەدەنىيەت يۇرتى يوقىتىپ قويغان.

ئوپالدا ئۇنىڭدىن باشقا "ئۇيغۇر قورغان"، " يار قورغان "، " كونا قورغان " دەپ ئاتىلىدىغان قورغان ۋە شەھەر خارابىلىرى، بۇددا ۋە زەردەش دىنىغا ئائىت قەۋرىلەر ھەتتا باشلانغۇچ جەمىيەتتە ئىنسانلار ياشىغانلىقىنى پەرەز قىلىشقا بولىدىغان غارلار بار. دىمەك ئوپال يېزىسى بۇددىزىم دەۋرىدىكى خېلى راۋاجلانغان مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى بولۇپلا قالماي قاراخانىلار خاقانلىرىنىڭ قارارگاھى ۋە سەيلە گاھى بولغانلىقى ئېنىق.

Ⅳ

ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇت قەشقىرى – ئالەمشۇمۇل ئەسەرى ـ «دىۋان لوغەتتىتۈرك»دە قەشقەر ئەتراپىدىكى تاغ، دەريا، شەھەر، يېزىلاردىن يىگىرمە نەچچىسىنى بايان قىلغان بولسىمۇ بۇنىڭ ئىچىدىكى «ئوپال»،«ئازىخ» دىگەن يەرناملىرىغا – "ئىسمى قەرىيەتىللانا"، يەنى "بىزنىڭ يۇرتنىڭ نامى" دەپ، "قاسى" سۆزىگە "ئىسمى مەۋزىئى لەنا"، يەنى "بىزدىكى بىر يەرنىڭ نامى" دەپ ئىزاھ بەرگەن. "قاسى"

«ئازىخ» كەنتىگە تۇتاش بىر يەرنىڭ نامى بولۇپ، ھازىر "قاسى"، ياكى "قاچى" تەلەپپۇزى بىلەن ئاتىلىپ كەلمەكتە. دىمەك ئالىم ئۆز ئەسەرىدە بايان قىلغان 3 ئورۇن بىرلا جايدا ھىلىمۇ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇپتۇ.

«ھەزرىتى موللام» مازىرىنىڭ ھازىر ھايات شەيخلىرىدىن ئوسمانقارى(80 ياش)، باۋۇدۇن قارى (75 ياش)، مەھەممەت رەھىم شەيخ (65 ياش)، لار ئىزچىل شەيخ بولۇپ كەلگەن 8 ـ ئەجدادىغىچە ئېنىق بىلىدۇ. بۇلارنىڭ بوۋىسى تۆردى شەيخ ھاجىم ئۆلىما كىشى بولۇپ ئۇ يېزىپ چىققان "سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان تەزكىرسى"نى ھازىرغىچە ساقلاپ كەلگەن. بوۋىسىدىن ئاڭلىغىنى بويىچە«ھەزرىتى موللام» مازىرىنىڭ"مەۋلانا مەھمۇدىيە ئىبنى ھوسەيىن"دىگەن زاتنىڭ مازىرى ئىكەنلىكىنى تەپسىلى سۆزلەپ بىرەلەيدۇ. يۇقارقى ئەھۋاللارنى بىر نەچچە شەيخ بىلىپلا قالماستىن، بەلكى ئوپالنىڭ پېشقەدەم ئۆلىما زىيالىلىرىدىن قاسىم قازى ئاخۇنۇم، ئابلا زاكىر، مەمتىمىن ئەھمەت قاتارلىق نۇرغۇن كىشىلەرمۇ ئوبدان بىلىدۇ.

18ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرى ، 19ـ ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا ئۆتكەن مەشھۇر ئۆلىما،ئىسلام تارىخىي ۋە قاراخانىلار تارىخىنى خېلى پۇختا ئۆگەنگەن مەرىپەتپەرۋەر ئالىم، "زوبدەتول ماسائىل" (مەسىلىلەر جەۋھىرى) غائوخشاش بىر نەچچە داڭلىق كىتاپلارنىڭ ئاپتورى موللا سادىق ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ ئالىمنىڭ مازىرىغا كىتاپ "ۋەخپى" قىلىشى ھەققىدىكى ۋەسىقىغە: "بەلدئى كاشغىر، دەر مەۋزىئى ئوپال، تەھتى جەبەل، چەشمە زولال سەھنىسىدە مەدپۇن، موسەننىپى ئىرپان، ھەزرىتى مەۋلام شەمسىددىن ھوسەينى ساھىبى قەلەم مەھمۇدىل كاشغىرى» دەپ قەيىت قىلىشى ۋە بۇ ئۇلۇغ ئىشقا ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىدا خېلى يۇقىرى

ئورۇننى ئىگەللەيدىغان ئابدىرېھىم تىزارى، توردىش ئاخۇن غېرىبى، نورۇز ئاخۇن زىيائىگە ئوخشاش شائىرلارنىڭ، "سۇلتان سۇتۇق بوغراخان تەزكىرىسى" نىڭ ئاپتورى تۆردى شەيخ ھاجىم، شۇ چاغدىكى ئوپالنىڭ بېگى - زەيدىن قورولبېگلەرنىڭ گۇۋا بولۇشى، «ھەزرىتى موللام» مازىرىنىڭ يالغۇز ئوپال خەلقى ئارىسىدىلا ئەمەس بەلكى قەشقەردىكى ئىلىم - ئەھلىلىرىنىڭ ئىچىدىمۇ مەھمۇت قەشقىرىنىڭ قەبرىسى ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈن زامانلاردىن تارتىپ «ھەزرىتى موللام» مازىرىنى پۈتۈن جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئالىملار، ئىلىم ھەۋەسكارلىرىنىڭ "ئىلىمگە ھوددىگار» دەپ ئېتقات قىلىپ زىيارەت قىلىپ كېلىۋاتقانلىقى، ئالىم ياشىغان دەۋردە «نوروز بۇلاق» نىڭ بېشىدا باشلانغان شېئىر ئەيتىش ئادىتىنىڭ تاھازىرغىچە ئۆز ئەنئەنىسىنى يوقاتماي ئوپال خەلقى ئىچىدە "پەر بېيىت" نامى بىلەن شېئىر ئوقۇش مۇسابىقىسى شەكلىدە داۋام قىلىپ كېلىشىمۇ بىر ئەمەلىي پاكىت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

V

يۇقۇرىدا بايان قىلىنغان رىۋايەتلەر، كورسىتىلگەن تارىخى ماددى پاكىتلارنى بىر - بىرىگە ئۇلاپ مۇلاھىزە قىلىنسا كىشىدە «ھەزرىتى موللام» مازىرىنىڭ ئەسلىدە مەھمۇت قەشقىرىنىڭ مازىرى ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچ تۇرغۇزۇلىدۇ. دەل مۇشۇنداق ھالقىلىق بىر پەيتتە شىنجاڭ ئىجتىمائى پەنلەر ئاكادېمىيىسى تىل تەتقىقات ئىنىستىتۇتىنىڭ مەسئۇلى ئىبراھىم موتىئى بىلەن مىرسۇلتان ئوسمانوۋلار «دىۋان، 3-تومىنىڭ نەشرگە تەييارلانغان نۇسخىسىنى ئاخىرقى قېتىم تەكشۈرۈپ بېكىتىش خىزمىتى بىلەن 1982 - يىلى 12 - ئاينىڭ بېشىدا قەشقەرگە يېتىپ كەلدى. ئورۇنلۇشۇپ، خىزمەتنى رەسمى باشلىغاندىن كېيىن مەھمۇت قەشقەرى ئۆز ئەسەرىدە "بىزنىڭ يۇرتنىڭ نامى" دەپ ئىزاھلىغان يەرلەر، ئالىمنىڭ مازىرى دەپ قىياس قىلىنىۋاتقان جاي ۋە بۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك يادىكارلىقلار ھەققىدە، بىزنىڭ ئىككى يىلدىن بېرى ئىزدىنىپ توپلىغان ماتىرىياللىرىمىز ھەققىدىكى تونۇشتۇرۇشىمىزنى ئاڭلاپ، بۇ ھەقتە بىز ئىشلىگەن خىزمەتلەردىن مەمنۇن بولدى. ماددى ئىسپاتلارنى ئۆز كوزى بىلەن كورۇپ، رىۋايەتلەرنى بىۋاستە ئاڭلاپ تەتقىق قىلىپ كورۇش غەرىزى بىلەن 1982 - يىلى 12-ئاينىڭ 18 - كۈنى (شەنبە كۈنى) ئوپالغا بېرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى. تەكشۈرۈش ئىككى كۈن داۋام قىلىپ، يولداش ئىبراھىم موتىئى، مىرسۇلتان ئوسمانوۋلاردىن باشقا «دىۋان» نىڭ نەشرگە تەييارلانغان نۇسخىسىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىش خىزمىتىگە قاتنىشىۋاتقان ئابدىرىشىت قارىم، قەشقەر ۋىلايەتلىك مەدەنى يادىكارلىقلارنى ئاسراش - باشقۇرۇش ئورنىدىن مەھەممەت زۇنۇن، مەھەممەت ئىمىن سايىت، كونىشەھەر ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ مەسئۇلى ئىسمائىل ئىبراھىم، ئوپال گۆڭشېسىنىڭ مەسئۇللىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك كادىرلىرى بولۇپ 10 دەك كىشى قاتناشتى. تەكشۈرۈشكە قاتناشقانلار مۇناسىۋەتلىك جايلارنىڭ ئۈستىگە بېرىپ ئەستايىدىل كوردى، قايتا - قايتا سوراپ ئېنىقلىدى. رىۋايەتلەرنى، كىشىلەر قەلبىدە ساقلىنىپ قالغان «ھەزرىتى موللام» تەزكىرىسى ھەققىدىكى ئەسلىمىلەرنى ئاڭلىدى. نەتىجىدە يولداش ئىبراھىم موتىئى، مىر سۇلتان ئوسمانوۋلار «ھەزرىتى موللام» مازىرى — ئەمەلىيەتتە مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مازىرى ئىكەن دېگەن روشەن كوز قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ جەرياندا يولداش ئىبراھىم موتىئى ئۆزىنىڭ كېچەلچاپ،

ياشىنىپ قالغانلىقىغا قارىماي، قىش - زىمىستان، قەھرىتان سوغۇقنى پىسەن قىلماي، كۈن بويى تالا تۈزنى ئايلىنىپ تارىخى ماددى ئىسپاتلارنى كوردى، كىشىلەر بىلەن سوھبەتلىشىپ رىۋايەتلەرنى ئاڭلىدى. يولداش ئىبراھىم موتىئى، مىرسۇلتان ئوسمانوۋلارنىڭ مۇنداق كەمتەر، ئەستايىدىللىق بىلەن خىزمەت ئىشلەش ئىلمى پوزىتسىيىسى، جاپا - مۇشەققەتتىن باش تارتمايدىغان ئېسىل روھى بىزنى چوڭقۇر تەسىرلەندۈردى.

يولداش ئىبراھىم موتىئى، مىر سۇلتان ئوسمانوۋلار ئوپالدىن قايتىپ كېلىپ مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مازىرى ھەققىدە ئۆز قاراشلىرىنى بايان قىلىپ دوكلات يېزىپ ۋىلايەت رەھبەرلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرگە سۇندى. ۋالى مامۇتوپ قۇربان، ئېيسا شاكىر قاتارلىق ۋىلايەت رەھبەرلىرى بۇ دوكلاتنى كورگەندىن كېيىن خۇرسەنلىك بىلەن جىددى كوڭۈل بولۈپ، ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىلىپ كورۈش ئۈچۈن مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر باش قوشقان يىغىن چاقىرىشنى ئورۇنلاشتۇردى. 1983 - يىلى 1 - ئاينىڭ 6 - كۈنى مەمۇرى مەھكىمىنىڭ مەجلىسخانىسىدا ۋالى مامۇتوپنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ۋىلايەت رەھبەرلىرىدىن باشقا قەشقەرنىڭ ئۆلىمالىرىدىن قاسىم قارى ھاجىم، سەلەي داموللاجىم، پېشقەدەم تارىخچى ئىمىر ھوسەيىن قازى ئاخۇنوم، ئابدىرىشىت ئەلەم ئاخۇنوم، مەدىنىيەت باشقارمىسىنىڭ مەسئۇللىرى، مۇناسىۋەتلىك زىيالىلار، كونىشەر ناھىيىسى ۋە ئوپال گۇڭشېسىنىڭ مەسئۇللىرى قاتارلىق 20 نەچچە كىشىنىڭ قاتنىششى بىلەن يىغىن ئېچىلدى.

يىغىندا يولداش ئىبراھىم موتىئى ئوپالدا ئېلىپ بېرىلغان تەكشۈرۈش ئەھۋالىنى تونۇشتۇردى. مىرسۇلتان ئوسمانوۋ بۇ ھەقتە تەييارلانغان دوكلاتنى ئوقىدى. كوپچىلىك مۇزاكىرە ۋە مۇلاھىزە قىلىپ، «ھەزرىتى موللام» مازىرى، ئەمەلىيەتتە مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مازىرى دېگەن كوز قاراشقا قىزغىنلىق بىلەن بىردەك قوشۇلۇپلا قالماي يەنە قىممەتلىك دەلىل، ئىسپاتلارنىمۇ ئوتتۇرىغا قويۇپ تېخىمۇ تولۇقلىدى. بولۇپمۇ پېشقەدەم تارىخچى ئىمىر ھوسەيىن قازى ئاخۇنۇم بۇنىڭدىن 150 يىل بۇرۇن مەشھۇر ئولىما موللا سادىق ئەلەم ئاخۇنۇم تەرىپىدىن مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مازىرىغا ۋەخپى قىلىنغانلىق ھەققىدىكى ۋەسىقە قوشۇلۇپ توپلانغان " مەسنەۋى شىرىپ " كىتاۋىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ چوڭ خىزمەت كورسەتتى. ئىمىر ھوسەيىن قازى ئاخۇنۇمنىڭ بۇ قىممەتلىك كىتاپنى ئۆزۈندىن بېرى ياخشى ئاسراپ ساقلاپ كېلىپ مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مازىرىنى بېكىتىش خىزمىتىگە ئالاھىدە تۆھپە قوشقانلىقىغا كوپ رەھمەت بايان قىلىمىز.

نەتىجىدە: يىغىن « ھەزرىتى موللام ». مازىرى دەپ ئاتىلىپ كېلىۋاتقان بۇ مازارنىڭ ئەمەلىيەتتە ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مازىرى دېگەن قاراشقا بىردەك قوشۇلدى.

يىغىندىن كېيىن مەمۇرى مەھكىمە نامىدىن مەخسۇس دوكلات يېزىلىپ بۇ دوكلاتنى مۇئاۋىن ۋالى ئېيسا شاكىر ئۆزى ئۈرۈمچى ۋە بېيجىڭغا ئېلىپ بېرىپ، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھوكۇمىتىگە سۇندى.

"مەھمۇت قەشقەرى» نىڭ قەبرىسى تېپىلغانلىقى ھەققىدىكى خەۋەر، بۇ ھەقتە ئېلىپ بېرىلغان پائالىيەتلەر «قەشقەر گېزىتى» گە ئارقا - ئارقىدىن بېسىلىپ كېلىۋاتىدۇ. «شىنجاڭ گېزىتى» 4 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىكى سانىدا خەۋەر ئېلان قىلدى، مەركىزىي خەلق رادىيو ئىستانسىسىمۇ ئاڭلاتتى.

دېمەك بۇ ئۇلۇغ ئىش مەملىكىتىمىزنىڭ

ئىچى ۋە سىرتىغا ئاشكارىلاندى.

مەھمۇت قەشقەرى ۋە ئۇنىڭ ئۆلمەس ئەسەرى "تۈركىي تىللار دىۋانى" جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى كۆپ مىللەتلىك چوڭ ئائىلىسىنىڭ تەڭ ھوقۇقلۇق بىر ئەزاسى بولغان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىدىكى پارلاق نامايەندە بولۇپلا قالماستىن بەلكى جۇڭگو خەلقىنىڭ 5 مىڭ يىللىق مەدەنىيەت تارىخىنىڭ يارقىن بەتلىرىنى تەشكىل قىلىدۇ.

ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇت قەشقەرى نىڭ قەبرىسىنىڭ تېپىلغانلىقى ئۇيغۇر خەلقى شۇنداقلا پۈتۈن جۇڭگو خەلقى ئۈچۈن خۇشاللىق ۋە ئىپتىخارلىق چوڭ تارىخى ۋەقە بولۇپلا قالماستىن بەلكى تۈرك ئائىلىسىگە مەنسۇپ ھەممە مىللەت خەلقى ۋە جاھان تۈركولوگىيە ساھەسى ئۈچۈنمۇ چەكسىز خۇشاللىق ۋەقە.

چۈنكى — «دىۋان»نى تۈرلۈك تىللارغا تەرجىمە قىلغان، ئالىمنىڭ ھاياتى ۋە ئۇنىڭ ئەسىرىنى تەتقىق قىلىپ ئەسەرلەر يازغان، جاھان تۈركولوگىيە ساھەسىدە ئابرۇيلۇق ئالىملاردىن بىرۆككىلمان، پىرىتساك، گابايىن، ئابدىقادىر ئىنان، بېسىم ئاتالاي، سالىھ موتەللىپ قاتارلىقلارمۇ ئالىمنىڭ ۋاپات بولغان ئورنى ۋە قەبرىسى ھەققىدە ئۆز كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويغانلىقى مەلۇم ئەمەس.

ئالىم «دىۋان» نىڭ مۇقەددىمىسىدە بايان قىلغان "... ئەبەدى يادىكارلىق ۋە پۈتمەس-تۈگىمەس بايلىق بولۇپ قالسۇن دەپ ئۇلۇغ تەڭرىگە سېغىنىپ بۇ كىتابنى تۈزۈپ چىقتىم" دېگەن ئارزۇسى، بۈگۈنكى سوتسىيالىستىك يېڭى جۇڭگودا ئەمەلگە ئاشماقتا. «دىۋان»بىزنىڭ قىممەتلىك مەدەنىي مىراسىمىز بولۇپلا قالماي، پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدا تۈركولوگىيە ساھەسىدىكى مەڭگۈ قەدىرلىنىدىغان پۈتمەس - تۈگىمەس بايلىق بولۇپ ھېساپلانماقتا.

"4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش" ئۈچۈن كۈرەش قىلىنىۋاتقان ھالقىلىق پەيتتە. پارتىيە 12 - قۇرۇلتىيىنىڭ ھۆججەتلىرى ۋە خەلق ئىگىلىكى تەرەققىياتىنىڭ 6 - بەشيىللىق پىلانىنىڭ روھىنى ياخشى ئۆگىنىپ، پەن تەتقىقات ئىشلىرىدىمۇ "ئىككى قاتلاش"نى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ، ئالىمنىڭ ئېسىل خىسلەتلىرىگە ۋارىسلىق قىلىپ، ئىلىم - پەننى ئومۇملاشتۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىپ كۈرەش قىلايلى!

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇت قەشقەرىي خاتىرىسىگە بېغىشلانغان نەزمىلەر

ئوپال ئىلھاملىرى

(سىكىل)

ئابدىرىشىت سەلەي

ئوپالغا مەدھىيە

(مۇقەددىمە)

يەنە سېنى ئەسكە ئېلىپ ئەي، گۈزەل ئوپال،
ئالدىم قولغا قەلىمىمنى ئوتلۇق تۇيغۇدا.
دەپتىرىمنى ۋاراقلايدۇ ئويناق ـ شوخ شامال،
جامالىڭنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ شۇندا.

سېنىڭ كىمخاپ چاپىنىڭدۇر ياپ-يېشىل ئوتلاق،
قارلىق تاغلار ھەۋەس بىلەن باقاتتى ساڭا.
باغرىڭدىكى كۈمۈش چەشمە-ئاھۇ كۆز بۇلاق،
گۈل ئۈندۈرۈپ زېمىنىڭدىن تاقاتتى ساڭا.

كۈندۈز قۇياش، ئاخشامدا ئاي كۆكىڭدە پارلار،
بولىنىپ نۇر بوشۇگىدە ياتاتتىڭ گۈزەل.
كۈمۈش پامىر كۆكسىن ئېمىپ ئاققان دەريالار،
مەدھىيىلەپ گۈل ھۆسنىڭنى كۈيلەر شوخ غەزەل.

سەن گۈزەللىك ئاسمىنىدا چاقنىغان يۇلتۇز،
خىسلەتلىرىڭ يۈكسەك سېنىڭ تاغدىن زىيادە.
ئۇلۇغ ئالىم، مەھمۇت بوۋام ئاچقان نۇرلۇق كۆز،
قوينىڭدىكى تەۋەرۈك جاي ئازىخ كەنتىدە،

تاۋاپ قىلىپ مەھمۇت بوۋام ياتقان جايىنى،
كەزگەن ئىدىم نورۇز بۇلاق بويلىرىنى مەن.
چېكىپ ئوتلۇق يۈرۈكۈمنىڭ لېرىك تارىنى،
ياڭراتقانىتىم مۇھەببىتىنىڭ كۈيلىرىنى مەن.

ئوز يۇرتۇمدەك سويۇملۇكسەن ئەي، گۈزەل ماكان،
ھەرتۇپ گىيا، ھەرتال تېشىڭ تونۇش - يېقىندۇر.
سېنىڭ ئىشقىڭ - مۇھەببىتىڭ يالقۇنلۇق داستان،
خۇددى نورۇز بۇلاق كەبى پۈتمەس ئېقىندۇر.

نورۇز بۇلاق

نورۇز بۇلاق، خۇش بۇلاق،
زەر بۇلاق، كۈمۈش بۇلاق.
سېنى ئەسلەپ ئوي - پىكرىم،
ئۇچتى مىسلى قۇش، بۇلاق.

ئاسراپ سېنى تاغ - ئورمان،
خىلۋەت قوينىغا ئالغان.
ئەكس ئېتەر سۈيۈڭدە،
ئاق بۇلۇتلۇق كوك ئاسمان.

ھاياتقا خۇش باقسەن،
ئويناپ - كۈلۈپ ئاقسەن.
خەلقىتىڭدىن دىللارغا،
ئوچمەس ئوتنى ياقسەن.

سەيىر قىلىپ بويۇڭنى،
ئاڭلاپ مۇڭلۇق كۈيۈڭنى؛
ئىچكەن قەلبى قانغىچە،
مەھمۇت بوۋام سۈيۈڭنى.

يېگىپ توسقۇن،سوغ - جۇتنى،
كېزىپ قانچە ئەل - يۇرتنى.

كەلگەن ئالىم، شائىرلار،
تاۋاپ قىلىپ مەھمۇتنى.

بويلىرىڭنى كېزىشىپ،
گوھەر سوزلەر يېزىشىپ؛
تاشلىغان شوخ سۈيۈڭگە،
نورۇز نامە يېزىشىپ.

يادلاپ مەھمۇت نامىنى،
شوھرىتىنى — شانىنى.
ئېقىپ كەلدىڭ ئەسىرلەر،
سۇنۇپ تارىخ جامىنى.

ئىچىپ شەربەت سۈيۈڭنى،
چولغىدى نۇر ئويۇمنى.
خەلقىتىڭنى ئۇلۇغلاپ،
بېغىشلىدىم كۈيۈمنى.

نورۇز بۇلاق،شوخ بۇلاق،
ئىشقى ئوچمەس چوغ بۇلاق.
ئويناپ - كۈلۈپ ئېقىۋەر،
ساڭا توسقۇن يوق بۇلاق.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كوككەز

گۈزەل كوككەز، ئاي كوككەز،
يېشىللىقتا باي كوككەز.
كەم تېپىلۇر دۇنيادا،
سەندەك ئېسىل جاي كوككەز.

نامىڭ ئاڭلاپ يىراقتىن،
ئوتتۇپ سايلار، بۇلاقتىن؛
چىقىپ دوڭگە - ئۈستۈڭگە.
باقتىم ئۇزاق تويماستىن.

باغرىڭ ھەيۋەت سوگەتلىك.
سايىسى باشقا كۆڭۈللۈك.
چىمەنلىكتە، سالقىندا،
سايرايدۇ قۇشلار ئۈنلۈك.

سوقار سالقىن شوخ سابا،
بېغىشلاپ تەنگە داۋا.
نەپەس ئالدىم قانغىچە،
ئەجەپ پاكىز - ساپ ھاۋا.

ئاستىڭدا چەكسىز ئېتىز،
دولقۇنلار مىسلى دېڭىز.

ئاھ، كوككەز ئاجايىپسەن،
كەلگەن كىشى كەتكۈسىز.

خۇددى گۈلگە ئوخشىغان،
ھايات سەندە ياشنىغان.
بەلكىم مەھمۇت بوۋامدۇ،
ساڭا نەزەر تاشلىغان.

ئويلىدىمكى شۇ يەردە،
مېھنەتتىن تامغان تەردە؛
بولسام كوككەز چىمەنى،
قالماستى ئارمان مەندە.

ئوخشاپ ئاشۇ چىمەنگە،
ھوسۇن قوشسام ۋەتەنگە.
نۇسخە بولسام، گۈل بولسام،
كوركەم، رەڭدار گىلەمگە.

گۈللە كوككەز، ھور كوككەز،
گۈل كەيپىڭنى سور كوككەز!
گۈزەللىك ئاسمىنىدا،
چاچقىن مەڭگۈ نۇر، كوككەز!

ساسلىقتا

سالقىن شامال ئۇچىدۇ،
ئېگىپ سوگەت تېلىنى.
گۈزەل ساسلىق ئاچىدۇ،
شائىر كوڭلى - دىلىنى

ئاستىمدا چىملىق قىرغاق،
يۇمشاقتۇر مامۇق كەبى.
ئاقار سۇ ئويناق - ئويناق،
ئوخچىغان بېلىق كەبى.

كوزۇم تىكسەم يىراققا،
چەكسىز ساسلىق نامايان.
پۆركەنگەن يېشىللىققا،
ئاجايىپ گۆزەل ماكان.

ئايدىڭدا كۆلگەن قىزدەك،
پارلار ساسلىق يۈزلىرى.
تۆندە يانغان يۇلتۇزدەك،
ئوينار بۇلاق كوزلىرى.

تويۇپ ئوتقا شوخلۇنۇپ،
يايرار ماللار ئەركىن شات.
تەبەسسۇمدە زوقلۇنۇپ،
دىدىم: ئاجايىپ هايات!

گۆزەللىكنىڭ شەربىتى،
دىل جامىمغا قۇيۇلدى.
كورۇپ گۆزەل ساسلىقنى،
مۇنداق سوئال تۇغۇلدى:

گۆزەل ساسلىق يىنىڭدىن،
مەهمۇت بوۋام ئوتكەنمۇ؟
ئۆزمەي كوزىن سېنىڭدىن،
ئوتلۇق شېئىر پۈتكەنمۇ؟

ئايدىڭكول

ئىسمىڭ لايىق جىسمىڭغا،
باغرىڭ چىمەن،هوسنۇڭ گۆل.
قاراپ كوزۇم تويمايدۇ،
زەپ گۆزەلسەن ئايدىڭكول.

يوللىرىڭدا تال - تېرەك،
شىلدىرلايدۇ يېقىملىق.
سەزدىم ئوتلۇق قەلبىمدە،
ساڭا چەكسىز يېقىنلىق،

چىم قىرلىق ئوستەڭلەردە،
قۇياش نۇرى پارلايدۇ.
شاۋقۇن سېلىپ سۇلىرىڭ،
هور بەختىڭنى كۈيلەيدۇ.

نەگە باقسام گۆزەلدۇر،
زۇمرەت ساسلىق، زىلال سۇ.
ئاه، ئايدىڭكول سەن پەقەت،
يېشىللىققا ئورالغانمۇ؟

بەلكىم مىڭ يىل مۇقەددەم،
مەهمۇت كېلىپ يايرىغان.
قۇتلاپ ئۇلۇغ ئالىمنى،
تورغايلىرىڭ سايرىغان.

ئېتىن باغلاپ تېرەككە،
گۆل هوسنۇڭگە باققاندۇ؟
گۆزەل،رەڭدار جامالىڭ،
دىلىغا ئوت ياققاندۇ.

سېنى كورۇپ ئايدىڭكول،
ئىلهامغا تولدى كوڭۇل.
بەختىڭ كۈندەك پارلىسۇن.
گۆللە، ياشنا، مەڭگۈ كۆل!

ھەزرىتى موللام تېغىدا

(خاتىمە)

گۈزەل ئوپال قۇچاغىدىن قايتار چېغىمدا،
چىقتىم ئۇلۇغ پىر ھەزرىتى موللام تېغىغا.
شائىرانە تۇيغۇ بىلەن يالقۇنلۇق ئويلاپ،
سالدىم نەزەر گۈل ھۆسنۈڭنىڭ ھەممە يېقىغا.

ئۈستىم تەرەپ گۈزەل ئورمان، قوينىدا بۇلاق،
گۈزەل قىزنىڭ نىگاھىدەك جىلۋىلىك، ئويناق.
ئاقار پەسكە جىلغا تامان شىلدىرلاپ ھەيۋەت،
كېچە-كۈندۈز ئۇز بەختىدىن كۈيلەپ ساز- قوشاق.

ئورمانلىقنىڭ ئېتەكلىرى كوجۇم مەھەللە،
قۇچاق يەتمەس ئۈجمىزارلىق تاشلايدۇ سايە.
ياتار گۈلدار بوشۇكلەردە يۇمران بوۋاقلار،
كۈيچى ئانا ئەجەپ مۇڭلۇق ئېيتىدۇ ئەللە.

سالغىنىمدا ئوتلۇق نەزەر ئوڭ تامانىمغا،
گۈزەل كوككەز يېشىللىقنى قۇچقان باغرىغا.
نېرىسىدا ھول جىگدىنىڭ ئېتىز - باغلىرى،
تاۋلىنىدۇ ئوخشاپ خۇددى رەڭدار شايىغا.

باقىنىمدا سول تامانغا تاغ باغرى ياغۇ،
خىلۋەت، كوركەم قۇچاغىدا يايرايدۇ ئاھۇ.
قەد كوتەرگەن ئاپپاق تاملىق مەكتەپ بىناسى،
كورىنىدۇ يىراقلاردىن بوپ مىسلى ئاققۇ.

ساپ ھاۋاغا، خوش ناۋاغا بايدۇر دىيارىڭ،
جاراڭلايدۇ شوخ كۈيلەرگە راۋاپ، دۇتارىڭ.
سائادەتنىڭ ئىللىق نۇرى پارلار چېھرىڭدە،
دەۋرىمىزدە كۈلدى ياشناپ گۈزەل باھارىڭ.

مەھمۇت بوۋام باققان كوزدە باقتىم چېھرىڭگە،
تەڭ كېلەلمەس قوياش تەپتى ئوتلۇق مېھرىڭگە.
بېغىشلايدۇ مەڭگۈ ئىلھام، پۈتمەس كۈچ-قۇۋۋەت،
سېنىڭ ئىشقىڭ ئىجادىمغا، پۈتكۈل ئومرۇمگە!

مەرىپەت يۇلتۇزى

(داستان)

ئۈچۈنچى

مۇقەددىمە

"مەڭگۈلۈك كوز يۇمدى مەھمۇت قەشقەرى"
ئۇي چولپان باغرىدىن تارقالدى خەۋەر.
ئوقۇشتى مەرسىيە پۈتكۈل جامائەت،
ئوقۇشتى گادايدىن ـ شاھلارغا قەدەر.

ئويغاندى تەبىئەت چۆچۈپ ئۇيقىدىن،
ئاققۇزدى كوك ئاسمان مۇنچاق يېشىنى.
يىغلىدى يۇلتۇزلار ئوكسىگەن قىزدەك،
ھىلال ئاي ماتەمدە ئەگدى بېشىنى.

بۇلۇتقا تاقاشقان باباتاغ، پامىر،
جۇدالىق دەردىدىن ماتەمگە چوكتى.
سىر دەريا بويلىرى شاۋقۇندىن خالى،
بېلىقلار تولغۇنۇپ ئىسسىق ياش توكتى.

يىغلىدى ئاھ ئۇرۇپ باغداتلىق ئانا،
يىغلىدى ماتەمدە بوشۇكتە بوۋاق.
يىغلىدى ئاق باغلاپ مەرۋەلىك بوۋاق،
يىغلىدى ھەسرەتتە شۇ نورۇز بۇلاق.

يىغلىدى تالىپلار "ساچىيە"دە كوپ،
يىغلىدى ئۇن سېلىپ كوكگەزدە چوپان.

يىغلىدى بۇخارا، سەمەرقەنتلىكلەر،
يىغلىدى ئالىمغا پۈتكۈل يەر ـ جاھان.

قىرغاقنى تىترىتىپ چايقالدى بالقاش،
هازىدار ئاۋازى يەتتى پەلەككە.
بۇلبۇللار يېشىدىن نەم بولدى باكۇ،
مۇسىبەت زىخچىسى پاتتى يۈرەككە.

مۇڭلاندى «سۇلتانباغ»، «تەكياگاھ» ئۇزاق،
دىللارنى چىرمىدى ئاچچىق بىر ئازاپ.
ئاھ! بۈيۈك ـ چوڭ ئالىم ئايرىلدۇقسىزدىن،
بولارمۇ سىز كەبى يەنە بىر ئاپتاپ؟

ياڭرىدى: "بىلىمگە هوددىگەر پىرىم ـ
ياشايسىز ئالەمدە، مەڭگۇ بىز بىلەن.
نامىڭىز قۇربىدىن تۈرك يۇرتلىرى،
كۈچلۈنۈپ كۈنسېرى بولغۇسى گۈلشەن.

جاسارەت، شىجائەت سىزدە مىسلىسىز،
پەن ـ ئىرپان تاۋلىغاچ ئىرادىڭىزنى.
سۆيگىمىز سىز ئۈچۈن گويا يانار تاغ،
كۈيلەيمىز شۇڭا نام ـ نىشانىڭىزنى."

1 - باپ

سەپەر

تاڭ سەھەر شەرقتىن بالقىدى قوياش
بەئەينى شەلپەردەك رەڭ ئالدى ئۇپۇق.
نۇر بىلەن يۇيۇنۇپ تەلكە تاغلىرى،
يېپىندى ئۈستىگە زەر باسقان يۇپۇق.

چوڭ بىكەت بىزەلگەن كوز قاماشقىدەك،
جاراڭلار لابادا ئۇزۇتۇش سازى.
ئادەملەر يولبويى سەپ تارتقان ئۇزۇن،
پەلەكنى چولغىغان ناخشا ئاۋازى.

ئېخ، بۈگۈن بۇ يەردە ھەممە شات-خورام،
چوڭ - كىچىك قەلبىدە يېگىنچە مەنا.
ئۇزۇتۇش شاۋقۇنى چىقتى ئەۋجىگە،
سۆيۈنۈش كۆيىگە تولدى كەڭ ساما.

ئۇلتۇرغان ئەر - ئايال ئاپتوۋۇزغا لىق،
ھەر شائىر قولىدا دەستە - دەستە گۈل.
ئەتراپتا ئىنتىزار مىڭلىغان كوزلەر،
چىن يۈرەك سوزىنى توكەتتى ئۇدۇل.

چاچلىرى ئاقارغان مېھرىبان ئانام،
سوزلەيتتى: "يول بولسۇن،جان ئوغلۇم ساڭا!
يوقلاپ كەل، ئالىمنىڭ قەۋرىسىنى سەن،
سوزلەپ بەر ئاڭلىغان - كورگەننى ماڭا.

سومكاڭغا سەپ قويدۇم كوپ يىلدىن بۇيان-
ساندۇقتا ساقلىغان كىچىك قۇتىنى.
ئەمەس ئۇ تاماكۇ، ئۇ — ئېسىل گوھەر،
قەلبىڭدە ياندۇرسۇن ئېرپان ئوتىنى...»

شۇ شىردىن كۇنلەرنىڭ چوغى - سەپدىشىم،
سوزلەيتى خوشلۇقتىن "يول بولسۇن سىزگە!
سادىرنىڭ يۇرتىدىن قەشقەرگە قاراپ،
ماڭىدىڭىز ۋەكىل بوپ، ساناقسىز كوزگە.

سومكىغا سەپ قويدۇم ياغلىقتا ئوراپ،
ئالىمنىڭ كىتاۋى - ئەشۇ «دىۋان» نى.
ئۇ، بىزنىڭ تەۋەررۇك ئەڭگۈشتەرىمىز،
سالغاچقا زىل - زىلغا پۈتكۈل جاھاننى.

ئوغلۇمىمۇ چۈچۈك تىل بىلەن سوزلىدى،
«ئوپالنىڭ خەلقىگە ئېيتتىڭ كوپ سالام.
جاھانغا كارامەت ئوغۇلنى بەرگەن،
شۇيۇرتقا بىزلەردىن يوللاڭ ئېھتىرام...»

ئانامنىڭ سوزلىرى بولدى ئېسىل رەخت،
ئوغلۇمنىڭ سوزلىرى بولدى مەشۇت يىپ.
رەپىقەم سوزىنى قىلدىم بىر يىڭنە،
چىقتىم مەن قەلبىمگە گۈل كەشتە چېكىپ.

مېڭىشقا ئاپتوۋۇز بەرگەندە بەلگە،
خوشلاشتىم قول سىلكىپ دىلدا ھاياجان.
جاھاندەك ھورمەتنى قۇچاغلاپ پەۋەس،
يول ئالدى ئاپتوۋۇز قەشقىرىم تامان.

× × ×

دەل بۈگۈن سەپەرنىڭ ئىككىنچى كۈنى
كوز يۇمۇپ ئاچقىچە ئوتتى بىر كېچە.
ئىلىخو باغرىدىن سايرام بويىغا -
كەلگەندە، ئويىندى يۈرەك باشقىچە...

جۇلالار يولبويى پايانسىز ئېقىمىز،
مەخمەلگەچىكىلگەن يىپەك كەشتىدەك.
باغلارغا جان بەرگەچ خاسىيەتلىك كۆز،
ئوخشاپتۇ نەشپۈتلەرگەردۈن چىنىدەك.

دەريالار، داۋانلار يول بېرىپ بىزگە،
قالاتتى قانچىلاپ يېشىل ۋادىلار.
ھەر بىكەت ئالدىدا تەبەسسۇم ئەيلەپ،
ئۆزۈتۈپ قوياتتى ئوماق بالىلار.

مەن شۇدەم يالقۇنلۇق ئارزۇلار بىلەن،
باراتتىم شۇ بۈيۈك ئالىم يېنىغا.
قەلبىمنىڭ ھىسلىرى سەل بولۇپ گويا -
ئاقاتتى تومۇردا پاتماي قېنىغا.

گاھىدا ئاپتوۋۇز بەزلەيتى مېنى،
گاھىدا كوز قىرىم تالادا - سىرتتا.
ئاخىرى بىقارار ئاچتىم سومكىنى،
ئۆرۈندى قولۇمغا تەۋەررۈك قۇتا.

قۇتىنى ئاچتىم - دە،
بىلدىم ھەممىنى،
ئەمەسمۇ بۇ توپا - ئوپال توپىسى.
سۇ ئىچكەن ئەمەسمۇ ئون يىل مۇقەددەم،
شۇ جايدىن ياشلىغىم - ئۆمرۈم نوتىسى.

ئاپىرىدىن، ساڭا ئەي دانىشمەن ئانا،
مېھرىڭدىن قەلبىمگە سالدىڭ پايانداز،
توپىنى يۈزۈمگە سۈرتتىم يېنىشلاپ،
خىيالىم كەپتەرى قىلدى شوخ پەرۋاز...

2 - باپ

بوشۇك

قۇچىغى پايانسىز گۈزەل تيانشان،
تارىخقا شان بېرىپ كەلدى يىراقتىن.
يىللارنىڭ مەڭزىدە پاقىرايدۇ زەر،
قىسمەتى نامايان قامۇس - بۇلاقتىن...

تارىخنىڭ بەتلىرى سوزلەر جاراڭلاپ،
ئوپالدىن چاقنىدى بىر نۇرلۇق چولپان.
چولپانكى نۇرانە ئالەم سۆيۈندى،
جىسمىگە پۈتۈلگەن مەرىپەت - ئېرپان.

شاتلىقتىن ماڭلايغا سۆيدى رابىيە①
باققاندا دۇنياغا نۇرلۇق كوز ئېچىپ.
خوشخەۋەر مىسالى بولدى قوڭغىراق،
تارالدى مۇخ يولى، جىلغىلار ئېشىپ.

سۆيۈنۈپ، ئاناردەك قىزاردى ئۇپۇق،
مۇبارەك! - دېيىشتى پامىر چوققىسى.
مۇبارەك!-دېيىشتى ئۈزۈمىلىك كوچا،
مۇبارەك! - دېيىشتى باھار نوتىسى.

مۇبارەك!-دېيىشتى قىرلاردا كاككۇك،
مۇبارەك!- دېيىشتىدەريادا بېلىق.
مۇبارەك! - دېيىشتى شاھىنشا، نەۋكەر،
قاپلىدى ئوردىنى چەكسىز خوشاللىق...

تۇركلەر قەۋمىنىڭ پەخرى - غۇرۇرى،
چولپاننىڭ بوشۇگى ئەي گۈزەل ئوپال.
سەن تۇققاچ دۇنياغا سۇمباتلىق ئوغۇل،
مەدھىيلەپ ئېيتىمەن كۆي - غەزەل، ئوپال.

① بۇۋى رابىيە - مەھمۇت قەشقەرىنىڭ ئانىسى

3 - باپ

ئېلىم ئارزۇسى

ئەي پاخلان مەۋلانا، ئەي ئوماق تايچاق،
ماڭدىڭىز ئومىلەپ، ئوسۇپ - يېتىلىپ،
ماڭدىڭىز هۆسەيىن، رابىيە بەرگەن،
ئېقىلىنىڭ شەرۋىتى دىللارغا سىڭىپ.

باردىڭىز مەدرىسىگە جىلىتىنى ئېسىپ،
توموزدا، هۆشقىيتقان قاتتىق سوغۇقتا.
زوقلىنىپ قارايتتى قۇرداشلىرىڭىز،
سىز كىتاپ كورگەن چاغ ئايدىڭ - يورۇقتا.

قەلبىڭىز قېتىدا بىر شىرىن ئارزۇ،
ئۇندىدى يۈكسەككە، هەركۈن،هەرسەهەر.
بۇلاقلار تۇۋۋىدە قەدەم ئىزىڭىز،
ياڭرىتىپ ساماغا شېىر - نەزمىلەر.

كىتاپلار هەر ۋاقىت بولدى سىزگە دوست،
ئوتتىڭىز بىر - بىرلەپ شوڭغوپ ئىزدىنىپ.
مەدرىسە سىز ئۇچۇن ئاچتى كەڭ قوينى،
مەرىپەت بېغىدا ئۇچتىڭىز قېنىپ.

شىرنىلار يېغدىڭىز هاردىم دىمەستىن،
ئەۋلاتلار ئارزۇسى ياندى قۇياشتەك.
مۇدەررىس، ئۇستازدىن ئالدىڭىز ساۋاق،
بولامتى ئارزۇمۇ ئۇنىڭدىن بولەك؟

ئوستىڭىز ئازنقتا، سوسەر ①ئاغزىدا،
ئەجداتلار تەپسىرى - نۇرىنى چېچىپ.
ئالتۇندەك چاقنىدى ياشلىق دەۋرىڭىز،
ئومرىڭىز قاموسى شانلىق بەت ئېچىپ.

تىلىڭىز گوزەللىك قىيامى ئىدى،
خىسلەتتە خوش پېئىل، شۇقەدەر كەمتەر.
ئەسرارداش ئىدىڭىز ئەهلى دەرتمەنگە،
يەتكوزۇپ تەشناغا دوستلۇقتىن كەۋسەر.

توتقانتى قولىڭىز يىنىك يىنىك قەلەم،
پىكرىڭىز دەرياكى يوق ئىدى چېكى.
هوسنىخەت بابىدا يىگانە سۇلتان،
سىزگە چىن قايىلتى شۇ " موللام تېغى."

مەلۇمات — زېهنىڭىز ئوستى كونىرى،
ئۇچرۇشۇپ داموللا — ئالىملار بىلەن.
سىز يىغىپ توپلىغان بايلىق - مىراسلار،
بىر ئولمەس تىل ئۇچۇن هۆل سالدى جەزمەن.

چىمەندە يامغۇرسىز ئېچىلمايدۇ گۈل،
بولمىسا گۈل ئىشقى سايرىماس بۇلبۇل.
سىز ئۇيغۇر—تۇرك چۇن سىڭدۇرگەچ قان—تەر،
ياشنىدى پورەكلەپ تومەن تال - سومبول.

---

① سۇسەر - سەل سۈيىشى مەنىسىدە، ئوپالدىكى جاي ئىسمى.

4 - باپ

بۈركۈت پەرۋازى

ئىخ بۈگۈن، سەپەرنىڭ بەشىنچى كۈنى،
بارىمەن يولبۇيى ناخشامنى ئېيتىپ.
ئۇچماقتا غۇيۇلداپ ئاپتوۋۇز مانا،
ئاز قالدۇق بېرىشقا ئۇ پالغا يېتىپ.

ۋەتەننىڭ پايانسىز مۇنبەت زېمىنى،
قوزغايتتى قەلبىمدە ھورمەت — ئېھتىرام.
يۈز ئېچىپ ئالدىمدا جۇشقۇن مەنزىرە،
خىيالىم مۇشۇنداق قىلاتتى داۋام:

سويۇملۇك مەۋلانا، ئەي قىران بۈركۈت،
ئۇستىڭىز ئات مىنىپ، دۇلدۇل ئوينۇتۇپ،
يات قوزغۇن بۇ يۇرتقا قەدەم باسقاندا،
يۇزلەندى ئەجەلگە توپا — قان يۇتۇپ.

ئېقىل ۋە زېھنىڭىز ئاشتى كۈنسېرى،
بىلىمنىڭ بېھساپ شەرۋىتى بىلەن.
تونۇلدى جاھانغا نۇرلىنىپ قەشقەر،
سىز كەبى تۇلپارلار ھىكمىتى بىلەن.

مەرىپەت بۇلبۇلى جەم بولدى شۇ چاغ،
"ساچىيە" مەدرىسى گوياكى بۇلاق.
ئىلىمنىڭ قۇربىدىن چاقنىدى دىللار،
مىسالى تومەن قۇش ئالغاندەك ساۋاق.

ئۇلىما، ئالىملار دەرس بەرگەن چېغى،
ئىلىمدىن كوكۇلگە باستىڭىز موھۇر.
قىلغاچقا كوپ ئەللەر قەشقەرنى تاۋاپ،
خەلقىمنىڭ قەلبىنى قاپلىدى غورۇر.

يېتىشتى بۇ يەردە قانچىلاپ شائىر،
يېتىشتى قانچىلاپ يازغۇچى، تىلماچ.
يېتىشتى قانچىلاپ تارىخچى، رەسسام،
يېتىشتى قانچىلاپ ئارخىلوگ، ۋىراچ.

يېتىشتى بۇ يەردە قانچىلاپ خەتتات.
يېتىشتى قانچىلاپ مەرگەن،چەۋەنداز.
مەۋلانا، سىز ئەشۇ بۈركۈتلەر ئىچرە
ئاجايىپ ئۇزگىچە قىلدىڭىز پەرۋاز.

ھەر يىلى يۈز مىڭلاپ تالىپ - ئوقۇغۇچى،
ئوقۇشنى تاماملاپ ئۇچماق بولغاندا؛
ئىلىمدىن مەرتىۋە، ئۇنۋانلار ئېلىپ،
تېخىمۇ زور شوھرەت قۇچماق بولغاندا؛

ئەرەپلەر، پارىسلار قايىللىقىدىن،
مەمنۇنلۇق ئەيلىشىپ باقتى ئۇزاققا.
ئىلىم - پەن تاجىسى، سەرخىللار بولغاچ،
ئېرىشتى مەرت خەلقىم باتۇر ئاتاققا.

× ×

ئىلىمنىڭ سەھنىسى شۇ قەدەر قايناق،
"بەيگىدە تەڭ چاپقان گويا ئىككى ئات".
بۈركۈتلەر ئاسماندا قىلارمۇ پەرۋاز،
بولمىسا كۈچ - قۇدرەت، بولمىسا قانات؟

ئەي ئۇلۇغ،دانىشمەن مەھمۇت قەشقىرى،
سىز دىمەك چوڭ «دىۋان»ھەم تىلنىڭ پىرى.
سىز ئۈچۈن شۇ يىللار بولدى بىر شەمشەر،
ئەرەبى، پارىسى، رۇم، تۇرك تىلى...

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

شۇ ئالتۇن ـ تىللادىن، ئوردىدىن كېچىپ،
ئەل ئۈچۈن جان تىككەن ئالىم نەدە بار؟
مۇشەققەت يۈكىنى يەلكىگە ئارتىپ،
قامۇسقا زەر بەرگەن تاجىم نەدە بار؟

گاھىدا پىيادە، گاھىدا ئاتلىق،
ماڭدىڭىز يۇرت كېزىپ، راھەتنى تاشلاپ.
نازىيۇ-كەرەشمە قىلالمىدى كار،
ماڭدىڭىز ئىشرەتنىڭ كوزىنى ياشلاپ.

يۇرايدۇ بۇرنۇمغا قەدەم ئىزىڭىز،
بۇخارا، سەمەرقەنت، نىشاپۇرلاردا.
كورىنەر جاپالىق مېھنەت ـ ئەجرىڭىز،
« دىۋان » نىڭ ھەر بېتى، ھەربىر قۇرلاردا.

مەۋلانا، ئۇن يىللاپ خەلقىم تىلىنى—
ئۇتتىڭىز تەكشۇرۇپ، ئەل-يۇرتلار كورۇپ.
سىز بېسىپ ئۇتمىگەن سەھرا قالمىدى،
تاغ دەريا تازىمدا تۇردى يۇكۇلۇپ.

ھاردۇقلار يەتمەستىن قىلدىڭىز تەتقىق،
بارماڭكى قەيەرگە ياغدى ئىھتىرام.
تۇركەبەن، ئوغۇزلار، قىپچاق، ياغمىلار...
بارچە قەۋم ئالقىشلاپ كورسەتتى ئىكرام.

تاڭغۇتنىڭ يايلىغى، قىرغىز دالاسى،
سىز ئۈچۈن شۇ ئىللىق باغرىنى ئاچتى.
سىز يىغىپ توپلىغان فولكلور دەستۇر،
يەششىقلاپ ئىشلىنىپ ئالتۇن نۇر چاچتى...

سىز باسقان مۇساپە بەش قولدەك ئايان،
كەلدۇق بىز شۇڭلاشقا سىزنى چىن سويۇپ.
ئالىمنىڭ ئىچىدە ئالىم بار يەنە،
مەۋلانا توھپىڭىز يۇلتۇزدىنمۇ كوپ.

قاتمۇ-قات پامىرنى دەيدىكەن ئىگىز.
تۇمەننىڭ دەريادىن ھاسىلكەن دېڭىز.
مېھرىمىز، ئەي چۋەر مەھمۇت قەشقەرى،
سىز ئۈچۈن تەئەللۇق، پامىردىن ئىگىز.

5 - باپ

« ھەزرىتى موللام » دا

كوزۇمگە مىنگەشتى ئۇيقۇ تۇيغۇسى،
بىراق، مەن كېچىچە قاقمىدىم كىرپىك.
خىيالىم قولۇنغى ئۇزدى زەپ مەغرۇر،
ئويلايتىم بۇ ئاخشام ئوتسىكەن ئىتتىك.

تاڭ ئاتتى تاۋاردەك قىزاردى ئۇپۇق،
نۇر ئەكسى ئەلنىڭ تاغ، سەھرالىرىدا.
ئۇنتۇلماس بەختلىك مىنۇتلار كەلدى،
سۇ ئاقتى قەلبىمنىڭ دەريالىرىدا.

دولقۇنلۇق، بىغۇبار مۇھەببەت بىلەن،
گۇمبەزنىڭ ئىچىگە تاشلىدىم قەدەم.
سىپىمدە قېرىنداش، ھەمرالىرىم بار،
باساتتى قەلبىمنى ئىغىر دەرت-ئەلەم.

قەدىمى شەرقنىڭ سىماسى بولۇپ،
ئالىمنىڭ قەۋرىسى ياتاتتى مەغرۇر.
نىمىشقا قانىمسۇن دىل تەشنالىغى،
چېچىلسا ئۇنىڭدىن ھەر تەرەپكە نۇر؟

لەپىلدەپ تۇراتتى ئەنە ئاق تۇغلار،
ئەجداتلار قەلبىنىڭ شاھىدى بولۇپ.
كورگەندە شۇ تۇغنى ئالىم - بوۋىمىز،
خاتىرجەم ياتماسمۇ قەلبى زوقلۇنۇپ!؟

قەۋرىنىڭ ئالدىدا چوڭ " هاي-هاي تېرەك"
ئەتراپى ياپ - يېشىل ئورمان بەلۋىغى.
ھەر بىر تۇپ گۇل-گىيا شۇنچىلىك پۇزۇر،
ئوخشايتى چار باققا موللامنىڭ بېغى.

جامەدە چىدامىلىق تۇۋرۇك ، ياغاچلار،
گوياكى ئاسماننى كوتىرىپ تۇرغان.
ئالىمنىڭ بىناكار ئەۋلادى ، يۇرەك-
باغرىنى سەرپ قىلىپ، نەقىشلەر ئويغان.

بۇ يەرگە ياراشقان ئىدى ئاجايىپ،
پەلەمپەي سۇپا ھەم بىر تۇپ چوڭ رىدە.
ئاقاتتى شىلدىرلاپ شۇ "چەشمە زۇلال"،
باغرىدا سۇ ئىچەر تېرەك، تال، بىدە...

ئېخ ، ئۇلۇغ مەۋلانا سىزنى سېغىنىپ،
قارايتى بۇرۇلۇپ ئونبەشكۇنلۇك ئاي.
قىلاتتى چىن تازىم كۇزنىڭ شامىلى،
ھەر كۇنى بۇ- يەردىن ئوتسىمۇ ، قانماي.

قەلبىمدە بىر دەريا تەسىرات شۇدەم:
سىز دەۋر ئالدىدا يۇردىڭىز چەبدەس.
قول ئېلىپ كورۇشۇپ فارابى بىلەن،
سوزلىشىپ ھىكمەتتىن ، ئېرپاندىن پەۋەس.

توكۇلگەن ياشلىرىم بەئەينى مارجان،
دۇئاغا قولۇمنى كوتەرگەندە مەن.
بۇ قەۋرە ئەمەسقۇ ؟ بۇ نەق ئوزىڭىز،
ئولتۇرغان ئىدىڭىز ئاجايىپ تىمەن.

سىز كېتىپ، ھە مانا، ئوتتى ئون ئەسىر،
ئوزگىرىش بولدى كوپ زېمىن-ئاسماندەك.
سوزلىسەم شۇ ئىزنىڭ مىڭدىن بىرىنى،
ئورغۇيدۇ ھىسلىرىم گويا فۇنتاندەك.

ئازاتلىق كۇلكىسى بولدى يار بىزگە.
پارلىدى يالتىراپ يۇرتۇم ئاسمىنى.
ئوپالدىن قارا جۇت ھەيدەلدى، كەتتى،
قاپلىدى دىللارنى باھار تاشقىنى.

خەلقىمىز كوتەردى شۇ بۇگۇن ئىگىز،
سىز بىزگە قالدۇرغان « دىۋان »نى-تۇغنى.
تاقاشتى ئاسمانغا بېشى بۇ ئەلنىڭ،
ياندۇردى گۇلخاندەك يۇرەكتە چوغنى.

بۇركۇتنىڭ پەرۋازى ھەممىگە ئايان،
ئۇچىدۇ ئاسماندا بولغاچ قوش قانات.
يادىكار قىلغاچىسىز ئولمەس«دىۋان»نى،
بىر يېڭى مەناغا تولدى بۇ ھايات.

سىز يېزىپ قالدۇرغان قىممەتلىك مىراس،
ئۇچرۇشۇپ ئەل بىلەن ، تاپتى كامالەت.
پەن - ھىكمەت يولىدا باشلانغان جەڭدە،
كورسەتتى كۇچىنى ئاخىر ئادالەت. ...

ئىلىم-پەن باھارى ، ئىلهامى بىلەن،
باشلىدۇق قايتىدىن ئوتكەلگە ھۇجۇم.
ئېچىپ بىز پەندىكى سىرى پىنهاننى،
شۇ نۇرلۇق چوققىغا چىقىمىز چوقۇم.

ئەي بوۋا ، ئېهتىمال ئاڭلىغاندۇرسىز،
بىر يېڭى قانۇننى تۇزدى قۇرۇلتاي.
پۇتۇلگەن ئۇنىڭدا ھوقۇق، ئورنىمىز،
(بىز قانداق تۇرايلى ئۇنى ماختىماي ؟)

جان بوۋا ، سوزلىسەم يېڭىلىقلارنى،
ئەشئارىم توكۇمەس ، مىسالى بۇلاق.
"رازىمەن! ئىز باسقان ئەۋلاتلىرىمدىن"
دىدىڭىز گويا كى، مەن سالسام قۇلاق...

ئالدىمدا چوڭ قەۋرە،
ياتىسىز مەغرۇر،
قامەتۇ ـ بەستىڭىز كوڭلۇمدە مىڭلىك.
نۇر چېچىپ تۇرىسىز بىر يۇلتۇز كەبى،
شۇ نۇردىن ئاقتى ساپ تومۇردا قېنىم...

قارايمەن قەۋرىگە،
قارايمەن تويماي،
شۇ بىر جۇپ كوزۇمنى مىڭ جۇپ كوز قىلىپ.
جان ئانام، رەھىمەم، ئوغلۇمنىڭ سوزى،
تۇرغاچقا قەلبىمدە چوغ بولۇپ يېنىپ.

ئويلايمەن: نىمانچە ۋاقىت تىز ئوتەر؟
يىل ئوتسە يازغان خەت، ئىزلارمۇ ئوچەر.
ئەي مەھمۇت قەشقەرى نامىڭىز ئەبەت،
ئەۋلاتتىن ـ ئەۋلاتقا ئىز سېلىپ، كوچەر،

6 - باپ

توختىماس ئەزىم دەريا

ئايرىلىش تۇيغۇسى چولغىدى دىلنى،
بۇ دىيار ئۇزاتقان چېغىدا سەھەر.
خوش ئەندى، ئالىمنىڭ بوشۇگى ـ يۇرتى،
ئاڭلارسەن كەلگۇسى بىزدىن خوشخەۋەر.

بىز چوشكەن ئايپىتوۋۇز گوكىرەپ يەنە،
قوزغالدى سايرامنىڭ بويىغا قاراپ.
ھەر شائىر قەلبىدە ئالەمچە تۇيغۇ،
ئۇنتۇلماس بەختىنى ئوتتى جاكالاپ.

ئالغاندا قولۇمغا ئالتۇن «دىۋان» نى،
جۇش ئۇردى قەلبىمدە ئوتلۇق ھاياجان.
شوخ قانات قاققان چاغ خىيال كەپتىرىم،
ئالىمنىڭ ھاياتى بولدى نامايان...

خورمىلىق باغلارغا لىق تولغان باغدات.
قانچىلاپ سۇلتاننىڭ بولغان ماكانى.
بۇ يەردە قانچىلاپ قەۋمى ـــ ئۇرۇقلار،
سۇمۇرگەن ئېرىپاندىن بىر ساپ ھاۋانى؟

سىز قەدەم باسقاندا بۇ ئۇلۇغ يۇرتقا،
قېرىنداش خەلقلەر قوينىغا ئالدى.
ئوز ئارا ئوچرۇشۇش، تەسىرلىك مەيدان،
مىسالى بايرامدەك قىزغىن تۇيۇلدى.

تەپەككۇر كېمىڭىز ئۇزدى نەچچە يىل،
زېھنىڭىز دەرياكى ئوركەشلەپ ئاققان.
سىز يېزىپ پۇتتۇرگەن نادىر «دىۋان» دىن،
يۇز ئاچتى لەتاپەت، ھور بىلەن غۇلمان...

«دىۋان» دا چاقنىدى باتۇر خەلقىمىزنىڭ،
پەن ئۇچۇن ئىنتىلگەن ھالال ئەمگىكى.
كەمبەغەل ـ يوقسۇللارغا شەپقەتلىك بولۇش،
زورلۇق ھەم زۇلۇمنى يەنجىش ئىستىكى.

«دىۋان» دا چاقنىدى ئىسىل پەزىلەت،
خوش پېئىل، پاك ئادەم بولۇشقا دەۋەت.
ئوز ئارا ئىناقلىق، سۇيگۇگە ۋاپا،
ئەكسىچە ئاچكوزلۇك، دۇشمەنىگە نەپرەت.

«دىۋان» دا چاقنىدى ھورمەت، شان ـ شەرەپ ـ
ئەزەلدىن ئەل سۆيگەن مەرت ئاددەمگە خاس.
ئەجداتلار روھىغا ۋارىسلىق قىلىپ،
بىلىمنى دوست تۇتۇپ، ئوم بولۇپ ياشاش.

....

سىز يازغان شۇ «دىۋان» بولادى بىر مەشئەل،
ماڭدى ئەل مەرىپەت يولىغا ئۇدۇل.
مەغرىبتىن ـ مەشرىقىقا كەتتى نامىڭىز،
شاھلارمۇ قەدىرلەپ قىلغاچقا قوبۇل...

× × ×

كىندىك قان توكۈلگەن گـوھەر دىيارىم،
دۇنيادا ۋەتەندەك ئېزىز يەر بارمۇ؟
ۋەتەننىڭ سۆيگۈسى جىسمىمگە سىڭگەن،
مەۋلانا، سىز كەبى ئۇلۇغ ئەر بارمۇ؟

ئۈستىگە ئاق قاردىن كەڭ لىباس كىيىپ،
ساماغا بوي سوزغان ھەيۋەتلىك پامىر.
يىراقتىن ئۇن سېلىپ بىر كارۋان كىلەر،
زوھرەنىڭ ئىشقىدا كويگەندەك تاھىر.

كوزلەرگە قوم ـ تاشنى ئۇچۇرتۇپ بوران،
چوققىلار باغرىدا تاراسلايدۇ مۇز.
شۇ كارۋان يامغۇرغا قىلمايدۇ پەرۋا،
كارۋانكى ئەجداتى شۇتوققۇز ئوغۇز.

«پىلسىرات كوۋرىگى »، تېيىلغاق يوللار،
داۋانكى خەتەرلىك ، يولۋاسنىڭ ئاغزى.
كوز يەتمەس شۇ ھاڭدىن ئوتكۇزدى يۇدۇپ،
ئېھ . سىزنى سېغىنىپ يۇرت چەۋەندازى...

سېلىندى پايانداز مۇخ يولى بويلاپ،
ھورمەتتە ياش ـ قېرى كەلتۇردى تازىم.
دېيىشتى: "ساپ ھاۋا، ئوي ـ پالغا .باققا،
مەۋلانا، سىز كەبى ئالىملار لازىم."

كوز يۇدۇپ ـ ئاچقىچە قىش كەلدى، كەتتى
ئۇزۇتۇپ قويدىڭىز سەككىز باھارنى.
ئاخىرقى ئومرىڭىز يەتتى مىراتقا،
قالدۇرۇپ ئەۋلاتقا خۇشبۇي ئىپارنى...

كىشلەر سايرامنى دەيدىكەن چوڭقۇر،
تاغلاردىن سۇ ئىچكەن كوكۆلنى ئۇچقۇر.
ئەي چەۋەر تىلشۇناس مەھمۇت قەشقەرى،
مېھرىڭىز سايرامدىن تېخىمۇ چوڭقۇر.

7 - باپ

ئىپتىخار

دەريادا ئۈزدى تېز، كىمە ـ قولۋىقىم،
ئاسماندا پەرۋاز قىپ ئۇچتى كەپتىرىم.
بىر بويۇك ئالىمغا توقۇدۇم نەزمە،
مىسرادىن چاقنىدي قەلەم ـ دەپتىرىم.

سايرامنىڭ بويىدىن ئوپالغا قەدەر،
باغلاندى ئوي پىكىرىم ، ئالىمغا پۇتزن.
مۇقامىم ئەۋجىنى يىغسام توچكىغا،
چاراڭلاپ ياڭرىدى مۇنداق بىر يەكۇن:

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

ئاقارمۇ دولقۇنلاپ، ئەزىم دەريالار،
بولمىسا تاغلاردا سۇنىڭ مەنبەئى؟
كوكلەرمۇ ياپ- يېشىل دەل- دەرەخ، ئورمان،
بولمىسا تۇپراقتا يىلتىزى - غولى!

دەيمىزكى: بولمىسا مەھمۇت قەشقەرى،
بولمايتتى شۇ قەدەر قىممەتلىك مىراس.
ئۇلۇغوار مەۋلانا سىز بىلەن كەلدى،
تىلدىكى يۇكسۇلۇش قامۇستىن زاپاس.

بۇ دىمەك ئەسىرلەر، يىللار جاۋابى،
بۇ دىمەك، تارىختا ئوچمەس ھەقىقەت.
ئالىمنىڭ يۇرتىدۇر - بىزنىڭ يۇرتىمىز،
ئىپتىخار، ئەيلەيدۇ ۋەتىنىم ئەبەت.

× ×

ئاپتوۋۇز بەرگەندە قاتتىق بىر سىگنال،
خىيالىم يىپلىرى ئۈزۈلدى بىردىن.
دىرىزە ئالدىدا ئولتۇرىمەن شات،
كوز ئوزمەي پايانسىز گۇل دالا، قىردىن.

تۇرسامۇ ئاپتوۋۇز ئۇستىدە، لېكىن،
يالقۇنلۇق يۇرۇگۇم ئوپالدا مېنىڭ.
ئالىمنىڭ قەۋرىسى، ئالىمنىڭ يۇرتى،
ئوچمەس ئىز قالدۇردى قەلبىمدە مېنىڭ.

چاپ ئالغا، توختىما، ئېسىل كارۋىنىم،
يەتكۈزگىن تەلكىنىڭ باغرىغا مېنى.
جان ئانام ، رەپىقەم زىرەك ئوغلۇمغا،
يەتكۈزەي ئوپالنىڭ چىن سالامىنى.

قەدىردان پارتىيە تۇتقاچقا رولنى ،
بەختىمىز ئىقبالغا بولدى قوش گېزەك .
ئالىمنىڭ ۋەسىيەت ، ئىرادىسىدىن ،
كورۇندى كوزۇمگە پارلاق كېلىچەك .

شۇڭا مەن بەختىيار ، شاتلىغىم چەكسىز ،
دولقۇنلار قەلبىمدە سۆيگۈ دېڭىزى.
يېڭى جەڭ - كورەشكە ئۈندەيدۇ مېنى،
پارتىيە ئۈممىدى، ئالىمنىڭ سوزى ».

× ×

ئاپتوۋۇز بەرگەندە ئاخىرقى بەلگە ،
ۋىسالنىڭ كىممىسى سويدى قىرغاقنى .
ئانام ھەم رەپىقەم، شوخ، چېچەن ئوغلۇم ،
بىكەتتە كۇتۇشۇپ، ئاچتى قۇچاقنى ...

خاتىمە

مەرىپەت كوكىدىن ئوچتى بىر يۇلتۇز ،
ئەلۋىدا ، ئەي ئالىم يېتىڭ خاتىرجەم
بىزلەرگە قالدۇرغان مىراسىڭىزغا،
ۋارىسلىق قىلىمىز ھەر كۈن، ھەر قەدەم .

بولىمىز ئىلىم - پەن باغۋىنى ، گۈلچى ،
سىز يازغان «دىۋان» نى چىڭ تۇتۇپ قولدا،
قۇرىمىز كەلگۈسى قۇدرەتلىك ۋەتەن ،
مەردانە مېڭىپ بىز، سىز ماڭغان يولدا ،

مەرىپەت ناخشىسى ياڭرايدۇ ھەر يان ،
ئېيتىمىز جاراڭلىق ئەۋلاتتىن - ئەۋلات .
خەلقىمىز قەلبىنى يىغساق بىر سوزگە :
« مەھمۇت قەشقەرى مەڭگۈگە ھايات. »

1982 - يىل سىنتەبىر
1983 - يىل مارت .

قەشقەر

سەيلە تەۋەررۈكلىرى

ئابدۇللا ساۋۇت

I

شاخ ـ شېخىدا مەي باغلاپ ـ ئېقىپ،
پىشقان چېغى باغلاردا ئۈررۈك .
ئاتام ئېلىپ كەپتۇ سەيلىدىن ،
بىر قاپاقتا زەمزەم ـ تەۋەررۈك .

قوللۇرۇمغا ئېلىپ قاپاقنى ،
ئىچتىم شۇئان ئاشۇ زەمزەمنى .
نە زەمزەمكى ـ تەشنا يورەككە
تەگدىشى يوق شىپا ـ مەلھەمنى .

شاتلىغىمدا چۆچۈك تىل بىلەن ،
دېدىم : " ئاتا بۇ قانداق زەمزەم؟،
ئېلىپ كەلدىڭ قەيەردىن ئۇنى ؟
بىلىپ قالاي بۇنى مەنمۇ ھەم ! ".

سوئال قويۇپ يەنە ئاتامغا ،
دېدىم : ــ بولدى قەيەردە سەيلى ؟.
كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى : ــ ھەي گۆدەك...
ئېيتىپ بېرەي، ئاڭلىغىن ... مەيلى....

ــ ئوپال دېگەن يۇرتنىڭ غەربىدە
تاققا ياندىش بار ئۇلۇغ مازار .
دەيمىز ئۇنى : ــ «ھەزرىتى موللام» ،
ھەر ياز شۇندا بولىدۇ بازار .

بازار دېدىم، بازار ئەمەس ئۇ ،
مەمۇرچىلىق ــ ئۈررۈك سەيلىسى .
سەيلى قىلغاچ، ئۇلۇغ مازارنى
تاۋاپ قىلار يۇرتنىڭ ھەممىسى .

چۈنكى، ئۆتكەن قەدىم زاماندا ،
ياشاپتىكەن بىر ئالىم كىشى .
ئىلمى دەريا ـ دېڭىزدەك چوڭقۇر ،
خەلقىمىزنىڭ دىلكەش ـ سىردىشى .

تالىپلىرى ياساپتۇ مازار ،
پىرى ئۇستاز بولغاندا ۋاپات .
نەچچە يۈز يىل ئۆتكەن بولسىمۇ ،
بۇ تاۋاپگاھ بوپ كەلدى ئاۋات .

شۇ مازارغا يېقىن يەردىلا ،
قايناپ تۇرار سۇپ ـ سۈزۈك بۇلاق .
سۈيى ئۇنىڭ ـ ئابى ھاياتتۇر ،
ئىچكەن كىشى ياشايمىش ئۇزاق...

ئىچكىن ئوغلۇم تەۋەررۈك سۈيىنى ،
ئۆزۈڭ ئۆمۈر ساڭا يار بولسۇن ،
ھەزرىتى موللام روھىناتلىرى .
دائىم يولەك ـ مەدەتكار بولسۇن ! .

بۇنى ئاڭلاپ، ئابى ھاياتتىن،
ئىچىپ-ئىچىپ قاندى يۈرۈكۈم.
ئەسكە ئالدىم ئەشۇ پەيتلەرنى،
پىشقىنىدا ھەر ياز ئۈررۈكۈم.

II

كوز ئالدىمدا ئۇلۇغ زات-مەخمۇت،
قوللۇرۇمدا ئۇنىڭ « دىۋان» ى.
ۋاراقلىدىم، كوردۇم ھەر قۇردا،
موجىزىلەر تولغان دۇنيانى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئوقۇپ-ئوقۇپ ئەشۇ قامۇستىن،
يەغدىم زېھىن، ئەقىل-ئىدرەكنى.
پىكىرلىرى بېغىشلاپ قۇۋۋەت،
ئويغۇتاتتى دىلنى-يۈرەكنى.

شۇندىن بېرى ھەر بىر تۈنۈمنى،
بىدارلىقتا ئۆتكۈزدۈم ئويغاق.
ئالتۇن سەھىپە ياندۇردى مېنىڭ
ۋۇجۇدۇمدا ئوتلۇق ئىشتىياق.

يامغۇر كۆتۈپ تۇرغان چول كەبى،
ئابى ھايات ئىچتىم «دىۋان» دىن.
بىر يورۇغلۇق كوچكەندەك بولدى،
پاك دىلىمغا پۈتكۈل جاھاندىن.

پەخىرلىنىش ئىلكىدە يايراپ،
ئىپتىخارغا پەۋەس چومۇلدۇم.
ئەشۇ ئۇلۇغ-بىباھا كاندا،
قىممەت باھا زەرگە كومۇلدۇم.

ئاپپاق ساقال ئاتام بىر كۈنى،
كىرىپ مېنىڭ يالغۇز ھوجرامغا؛
دېدى:-كىتاپ بەندىسى بولۇپ،
ئوخشاپ قاپسەن خۇددى موللاەغا!

دېدىم:-شۇنداق... لېكىن ئاجايىپ
خوشلۇغۇم بار، كەيپىممۇ بەك ساز».
ئاتام شۇ چاغ كورۇپ دىۋاننى،
دېدى:-ئوغلۇم بولاي مەن ھەمراز...»

ئوقۇپ بەرسەم بىر نەچچە بەتنى،
ئولتۇراتتى ئاتام جىم، تىڭشاپ.
ۋە ئاخىرى دېدى:-ماڭىمۇ-
بەردىڭ ئىسىل تەۋەرۈك شاراپ...»

كۆڭلەر ئۆتتى، ئاتام-ئىككىمىز،
بولۇپ قالدۇق قىزغىن كىتاپخان.
بىراق، بىزگە سىر ئىدى، ئالىم-
مەخمۇت بوۋا تۇغۇلغان ماكان!...

Ⅲ

كىرگىنىدە ئوغلۇم مىشكتىن،
قۇچاق ئېچىپ دېدىم:-كەل يىگىت!..
ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرۇپ بولۇپ،
سومكىسىدىن ئالدى بىر گېزىت.

ھورمەت بىلەن ئالدىم گېزىتنى،
(ئەزەلدىن مەن گېزىتكە ئامراق):
سەھىپىلەرگە تىكىلگىنىمدە،
كوز ئالدىمدا ياندى نۇر چىراق.

ھاسىسىنى تايىنىپ ئاتام،
كىرىپ كەلدى يەنە ھوجرامغا.
ئوغلۇم بىلەن ئىككىمىز شۇئان،
ھورمەت بىلەن تۇردۇق سالامغا.

يېنىمىزغا ئولتۇرۇپ دېدى:
-چېھرەڭلەردە كوردۇم تەبەسسۇم.
خوشلۇغۇڭلار زادى نىمىدىن؟
ئۇنى ماڭا قىلىڭلار مەلۇم!»

كورسىتىپ بىز گېزىتنى شۇ چاغ،
دېدۇق:"ئاتا ئاڭلاڭ خۇشخەۋەر.
ئورتاق بولۇڭ خوشلۇقىمىزغا سىزمۇ،
ئوقۇپ بەرسۇن ئوغلۇم مۇزەپپەر."

ئوقۇلغاندا يارقىن سەھىپىلەر،
بىز تىڭشىدۇق شۇنچە دىققەتتە.
«ھەزرىتى موللام-مەخمۇت مازارى»
دېيىلىپتۇ ئۇشبۇ ھوججەتتە

بىر ئالمىنىڭ موھرى بېسىلغان،
قولىيازمىنى ئالدىم قولۇمغا.
يۈرەكلەردە ھورمەت تۇيغۇسى،
ئاشتى يەنە دىۋانغا-تومغا.

خاسىيەتلىك ھوججەت ئىكەن بۇ،
ئۆزۈن يىللىق تارىخقا ئائىت.
ئاخىرىغا قويۇپتۇ ئىمزا،
بولۇپ نەچچە ئالىملار شاھىت.

ئاتام ئەسلەپ قالدى ئۆتمۈشنى،
(ئەدەپ ساقلاپ تۇردۇق بىزمۇ جىم):
يەنە ، بۇلاق، سەيلى...توغرىلىق
سوزلىگۈسى كەلدىغۇ بەلكىم...؛

خىياللاردىن ئويغۇنۇپ ئاتام،
دىدى:"ئەجەپ كەلدى پەيت-سائەت.
قىلايلى بىز سەپەر جابدۇغى،
كېچىكىشكە ئەمدى يوق تاقەت...!"

ئاتام، مەن ۋە ئوغلۇم-ئۆچىمىز،
يولغا چىقتۇق شۇ كۈنى تاڭدا.

قارشى ئالدى ئالىم مازارى،
بىزنى ئەشۇ ئوپالدا-تاغدا.

ئالدىمىزدا ئاتام يول باشلاپ،
ماڭار ئىدى ئوقۇپ مۇناجات...
قەۋرە، بۇلاق، ۋە كونا ئىزدىن،
بىرىپ ھەردەم بىزگە ئىزاھات.

قامىتىمگە "ھاي-ھاي تېرەك" دىنىڭ،
قاراپ قالدۇق بولۇپ مەھلىيا.
سىزدىلەتتى مەخمۇت قەشقەرى،
ئالدىمىزدا تۇرغاندەك گويا.

قەۋرىسىنى ئۇلۇغ ھەزرەتنىڭ،
قىلدۇق ئۇزاق زىيارەت، تاۋاپ.
دىلدا ھورمەت، قولىمىزدا جام،
ئىچتۇق مارجان بۇلاقتىن شاراپ.

ئاخىرىدا ئالىمنى يادلاپ،
سالام بەردۇق ئۇلۇغ قەۋرىگە.
يەنە بۇلاق تەۋەرۈكىدىن،
ئېلىپ قايتتۇق نەۋرە-چەۋرىگە.

ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى

سودىگەر تىلى بىلەن بازار تاپىدۇ ،
كىلەم قىلى بىلەن (بازار تاپىدۇ .)

سۇنمايدىغان تومۇر يوق ،
ئۆتمەيدىغان ئۆمۈر (يوق .)

كوز - كوزنى كورمەيدۇ ،
ئادەم ئۆزىنى كورمەيدۇ.

ئادەمنىڭ شەكلىگە باقما ،كوزىگە باق .

نادان يۇرتتا موللا تولا .

توگە تويۇپ سەكرەيدۇ ،
ئاچ توخۇپ (سەكرەيدۇ .)

جاپا بىلەن يول تاپقان مەقسىدىگە ئاسان يېتىدۇ.

توپلىغۇچى : ئىمىر ھەسەن ئېيسا

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئۈستىدە

تۇرام ئىسلام

ئۆتتى نى شەيخى مازارلار ئىستىقامەت ئۈستىدە،
ئوينۇشۇپ تەقدىر بىلەن رەم سالدى ئامەت ئۈستىدە.

ئۆلچىدى ئۆز بەختىنى ئىسرىق سېلىپ، نوكچا يېقىپ،
ئاھ! دېدى، جان ئۈزدى ئاخىر زىكرى-تىلاۋەت ئۈستىدە.

ئۆتتى نى باتۇر چەۋەنداز قامچىسىنى ئوينىتىپ،
كەتتى ئالەمدىن، ئېچىپ ئوت كور جاھالەت ئۈستىدە.

ئاقتى دەريا چايقىلىپ، پۈكلەندى تاغلار تىزلىنىپ،
ۋە يەنە قالدى نادان، دىللار جارائەت ئۈستىدە.

ئۆتتى قىسمەت ئەۋلىيالار شايى ئەتلەس تون كىيىپ،
ئىلمۇ - ئىرپانغا نەزەر سالماي پاراغەت ئۈستىدە.

بەختۇ - ئىقبال نەدە دەپ كىم ئىزدىسە شەيتان رەجىم،
بار دېدى بەختىڭ سېنىڭ سوزلەپ قىيامەت ئۈستىدە.

ئاي ئۆتۈپ، يىللار ئۆتۈپ، چۈشتى غۇلاپ قەلئە - قەسىر،
باسىمغاچقا موھىردىنى شاھ، ھەق - ئادالەت ئۈستىدە.

يەن - ئىلىم دۇنياسىغا كەلدىڭ قەدىردان قەشقىرى،
تۇغدى چولپاننى گويا، ئاسمان كارامەت ئۈستىدە.

خەت پۈتەلمەي ئۆزگىلەر ئاۋارە چاغدا گاڭگىراپ،
تۈركى دىۋاننى ئاتا قىلدىڭ پاراسەت ئۈستىدە.

نە ئۈچۈن ماختانمىسۇن پۈشتۈڭ، ئېلىڭ ئۆسكەن دىيار،
بار جاھاندا سەن كەبى كىملەر ئىناۋەت ئۈستىدە؟

موھتىرەم نامىڭ ئۇلۇغدۇر ھەزرىتى مەۋلان بوۋا،
ئەسلىسەك ئارزۇلىرىڭنى، بىز خىجالەت ئۈستىدە.

جانىجان كومپارتىيەم ئاچتى ئىلىمگە كەڭرى يول
قالمىغاي ئەۋلاتلىرىڭ مەڭگۈ نادامەت ئۈستىدە.

پەخىرلىك بىز سەن بىلەن...

ئابلىز ھەلىمىدىن

ئېزىز قەشقەر دىيارىدا تۇغۇلغانسەن،
" بىلىم پىرى " دەپ ئاتىلىپ تونۇلغانسەن.
خەلق دىلىغا نەقىش بولۇپ ئويۇلغانسەن،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

ئانا ۋەتەن باغرىدىن سەن چۈشكەن ئوغۇل،
ئىلىم- پەندە ئالەمگە سەن بولغان مەقبۇل.
شۇڭا خەلقىم باشلىرىغا قىسقان قىپ گۈل.
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

پەخىرلىنەر ئىلىم سېنى تۇققىنىغا،
سېنىڭ بىلەن پۈتىمەس شەرەپ قوچقىنىغا،
مەرىپەتتە قانات ياساپ ئۇچقىنىغا،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

ئالەمشۇمۇل ئىجاتكارلىق سەنئىتىڭدىن،
قەتئىي نىيەت، ئىرادەڭدىن - غەيرىتىڭدىن،
پۈتكەن «دىۋان» جاپالىق تەر مېھنىتىڭدىن،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

ئۇيغۇر- تۈرك بايلىغىدۇر بۈيۈك «دىۋان»
قايىل ئاڭا ئەزەلدىنلا يەرۇ - جاھان،
مەرىپەتنىڭ چولپانى بوپ چاقنار ھامان،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت -شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

ئېيتىمىزكى: ئەزەلدىن بىز روناق تاپقان،
مەرىپەتتىن كەڭ جاھانغا نۇرۇق چاچقان،
ئۆزۈك بىزگە ۋەكىل بولۇپ يورۇق ئاچقان،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

ئەمەس ئەسلا تارىختا بىز نادان مىللەت،
سىغماس بىزگە "راۋاج تاپماس" دېگەن ئىللەت،
بېرەر «دىۋان»- ئالتۇن قامۇس بىزگە زىننەت،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

كەلدى قايتا ئىلىم - پەننىڭ باھار پەسلى،
بارچە گۈللەر چېچەك ئاتار ئەمدى ئەسلى،
تېخىمۇ زور شان قوچىمىز مەھمۇت نەسلى،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

نەۋ باھاردا دىيارىڭدا ئاتتى چېچەك،
شاتلىقىدا چالدى چاۋاك "ھاي - ھاي تېرەك"،
زامانەمدە بونىڭاچقا ھەل ئارزۇ - تىلەك،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

يېڭىۋاشتىن ياشنىدى تال ۋە سۆمبۈللار، -
ياڭزا - ياڭزا چېچەك ئېچىپ رەيھانگۈللار،
"دىۋان" دېگىنى كۈيلىمەكتە شات بۇلبۇللار،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

خوشلۇغۇم كوپ ساڭا بولغاچ ۋەتەنداشمەن،
ھەم شۇندا قلا ئۇرۇق- ئەۋلات، نەسلداش، مەن،
ئۈمىدىڭدىن گۈل ئېچىشقا تىلەكداشمەن،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز.
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

زامانىۋى دولەت قۇرۇش بىزنىڭ تىلەك،
ئات چاپتۇرۇپ چۈشتۈق جەڭگە تۈرۈپ بىلەك.
بۇ سەپەردە ئۈمىدىڭدىن ئاتار چېچەك،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت-شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

باسىمىز بىز پەللىلەردىن - پەللىلەرگە،
روھىڭ بىزگە بۇ ساھەلدا شانلىق ئۈلگە،
ئېرىپان بىلەن پۈركەش ئۈچۈن ئەلنى گۈلگە،
بوۋام مەخمۇت نامىڭ بىلەن پەخىرلىك بىز،
ئۇلۇغ شوھرەت- شانىڭ بىلەن قەدىرلىك بىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

مەھمۇت قەشقەرى شەنىگە

خېۋىر تۆمۈر

قاچانكى قوياشنىڭ خانە سىدىن چاچرىدى ياقۇت،
بۇ ياقۇت نۇرىدىن ئالەم ئارادا بىر زىيا مەۋجۇت،
ئەنە قەشقەر، ئەنە ئابول تەۋەللۇت بولدى بىر ئەر ـ قۇت،
بى تەھقىق، ئىپتىخار ئالەم ئۇلۇغ زات قەشقەرى مەھمۇت.

ئۇلۇغ تۆھپەڭ بىلەن ئالەم ساڭا قەدرىنى ئەگمەكتە،
سېنىڭ نامىڭ بىلەن باشىم پەلەك ـ ئاسمانغا تەگمەكتە،
بۇ خەلقىم روھ ئېلىپ سەندىن ئېزىز باشىن كۆتەرمەكتە،
سېنىڭ تۆھپەڭ ئىلىم قۇدرەت، ئۇلۇغ روھ قەشقەرى مەھمۇت.

سېنىڭ نادىرلىقىڭ شۇلكى، پۈتۈن مىللەتكە جان بەردىڭ،
ئىلىم مەركىدە مەردانە تۇرۇشقا كەڭ ماكان بەردىڭ،
بۇ خەلقىم ئىپتىخارىغا بېغىشلانغان «دىۋان» بەردىڭ،
قىياسىڭ چوڭ تەبىئەتتىن ئۇلۇغدۇر قەشقەرى مەھمۇت.

ئۇلۇغۋار نىشان بويلاپ جاۋاھىر، دۇر، سەدەپ تەردىڭ،
كېزىپ ئەللەر ئاراسىنى قېزىپ فوندى لوغەت تەردىڭ،
ئېنىقلاش كەلسە بىر سوزنى ئورتازىيانى ئون كەزدىڭ،
جاسارەتتە، كامالەتتە قىرانسەن قەشقەرى مەھمۇت.

سېنىڭ غەيرەتلىرىڭ تاغدەك ئېگىز، بەلكى تىيانشاندۇر،
سېنىڭ ئىلمىڭ ئۇلۇغ ئوكيان ۋە بەلكى ئۇندىن ئاشقاندۇر،
سېنىڭ قىزغىنلىقىڭ ئاتەش قوياش جامىدا تاشقاندۇر،
ئىجادى مەشئەلىڭ مەڭگۈ ماياكسەن قەشقەرى مەھمۇت.

ئەشۇ ئەسىرىڭدە تاللاپ پەن ـ ئىلىمگە بولغىنىڭ شەيدا،
سېنىڭ تۆھپەڭ بىلەن ئالەم ـ ئارادا ئىپتىخار پەيدا،
ئەگەر شۇ ئەجرىنى سەن چەكمىسەڭ بىزگە شەرەپ قايدا،
بۇ ئەلگە زور شەرەپ بەرگەن ئىجاتكار قەشقەرى مەھمۇت.

سىنىڭ ئەسىرىڭدە بەلكى ئىشلىرىڭدا كوپ جاپالىقتۇر،
ئىلىم ئىزدەنگەنلى چىقساڭ يولۇڭ چاڭلىق - توپالىقتۇر،
سىنى قوللار كىشى كەمدۇر، كوپىنچە بىۋاپالىقتۇر،
نە بولسا بارىنى يەڭدىڭ پىداكار قەشقەرى مەھمۇت.

مۇھەببەت، زوق ساراي كەڭلىكىنى سەنمۇ بىلگەنسەن،
ۋە لېكىن ھور-پەرى، شوخ نازىنىنلەرگە بېرىلمەپسەن،
ۋە ياكى چوڭ ۋەزىرلىك تەختىدە بەخوت كىرىلمەپسەن،
ئىلىمگە خاس جۇنۇن بولغان ۋاپادار قەشقەرى مەھمۇت.

ئەگەر ئوتسەڭ ئىدى ئول ناز پەرىنىڭ كوزىگە قايىلاپ،
ۋە ياكى توي - توكۇن نەزىر - چىراقلاردا بۇرۇت مايلاپ.
ۋەيا باساڭ ئەگەر مەنسەپ - ئەمەلنىڭ يولىنى بويلاپ،
بۇ دىۋان بىزگە يوق ئەردى چۇشەنسەڭ ، قەشقەرى مەھمۇت.

بۇگۇن قەدرىڭنى بىلگەچكە زامانەمگە نىشان قىلدۇق،
ئۇلۇغ « دىۋان » كىتاۋىڭنى ئىلىم - ئېرفاندا شان قىلدۇق.
سىنىڭ غەيرەت - ۋە ئەجرىڭنى يۇرۇشلەرگە پىشاڭ قىلدۇق،
سىنىڭ ئىلمى ئىزىڭ بىرلەن ماڭارمىز ، قەشقەرى مەھمۇت.

بۇ باشنى ئوگشىدى ئەۋلات كى يۇزلەنگەن تەنەززۇلدىن،
زامانلاشماقتا يول تۇتتۇق ئىزىڭ چۇشكەن شۇ مەنزىلدىن.
تاۋاپ ئەيلەپ ئاياغىڭغا سۇيۇپ قەۋرەڭنى چىن دىلدىن،
تۇمەن مىڭ ئاپەرىن ئەيتار بۇزرۇكۋار قەشقەرى مەھمۇت.

يادنامە

(تەرجىئى بەنت)

نۇرمۇھەممەت ئېركى

ـ ئۇلۇغ ئالىم، ئۇستاز شائىر ۋە جامائەت ئەربابى يۈسۈپ خاس ھاجىپ خاتىرىسىگە

يادلىنار ھەر زامان ئىشىدىن كىشى،
تونۇتار تارىخقا كىشىنى ئىشى.
ياخشى ئىش قىلغان ئەر ئەلدە ئۇنتۇلماس…
ھەم بولار ئۇنىڭدىن ئېگىز ئەل بېشى.
بېشىمىز دۇنيادا سەن بىلەن ئېگىز…
ئېلىمىز ئەجدادى، ئەي قەلەمدىشى!
توھپىسىز ئادەمدۇر ـ مېۋىسىز دەرەخ،
ئەل ئۈچۈن خىزمەتتۇر ئادەم يېمىشى.
يېمىش يەر يۈسۈپتەك ۋەتەن ياشلىرى!
يېمىشكى: توختىماس شېكەر ئېقىشى.
ئۆلدى كوپ ئادەملەر، ئۆلمىدى يۈسۈپ،
ئۆتتى كوپ ئەسىرلەر يازۇ ھەم قىشى.
ئىش قىلغاچ ئەل ئۈچۈن، ئالەم ئۈچۈن ئۇ،
ھورمەتلىك ئالەمنىڭ ئاغا بېقىشى…
مەۋجۇتكى دۇنيادا تەبىئى قوياش،
ئۆچمەيگەي ئەلنىڭ بۇ ئىرپان قويىشى.

ئۆلمىدى خاس ھاجىپ يوسۈپ، ئۇ تىرىك،
نۇرچېچىپ تۇرماقتا " قۇتاتقۇبىلىك ".

× ×

بۇ جاھان بىر جايكى، بىر كېلىپ ـ كېتەر،
ئاقىللار بۇ ئىشنى تەپەككۇر ئېتەر…
ھەسرەتكى، ياشىساق ئورلەپ كوپۈكتەك،
ئارقىدىن يوقالساق غۇژژىدا، ئەگەر.

بۇ ھالغا ھەر كىمكى رازى بولمىسا،
تەدبىرى ـ قالدۇرۇش ئالەمدە ئەسەر.
خاس ھاجىپ قالدۇردى شۇ يوسۇن بىر ئىز،
بىر ئەسەر يازدىكىم بىباھا گوھەر.
پاراسەت يۇقراغا، ئادالەت شاھقا…
تەشەببۇس ئەيلىدى، سوزلىدى شېكەر.
تىكىپ قوي بىر دەرەخ، سايىدار كىشى،
ياساپ قوي بىر كوۋرۇك، كوپچىلىك ئوتەر.
بېقىپ قوي بىرپەرزەنت، نامىڭ ئۆچمەيدۇ…
يەپ ـ ئىچىپ، ئۇلۇش ئۇ، ھايۋانغا ھۈنەر.
ئەل ئۈچۈن پايدىلىق بىرەر ئىش يارات،
"ئەسەر" شۇ ئۆلمەسكە، ئاققۇز ئەلگە تەر.

ئۆلمىدى خاس ھاجىپ يۈسۈپ، ئۆتىرىك،
نۇرچېچىپ تۇرماقتا " قۇتاتقۇ بىلىك ".

× ×

" قۇتاتقۇ " قۇتباتتى، تەھقىق ئەسقاتتى،
بۇ " بىلىك " ئىنسانلار قەلبىن پارلاتتى.
" قۇتاتقۇ بىلىك " نىڭ قۇتاتقىنى راس:
مىڭ يىلدىن كېيىنمۇ رولنى ئويناتتى.
پارقىراپ، بەرق ئۇرۇپ بۇ ئالتۇن كىتاپ،
دۇنيانىڭ كوزىنى ھەتتا چاقناتتى…
سىياسەت، جەمىيەت، ئەخلاق ئىلمىدە،
دۇنيا پەن غەزنىگە جەۋھەرلەر قاتتى.

نىزامى ئالەمدىن «چىرتۇژ» سىزدى ئۇ،
قانۇنى ھاياتتىن «دەستۇر» ئۇشلاتتى.
مەدىنى، ئەدەپلىك بولۇشنى دىدى،
ئەسىردىمىز ئىشىغا مەدەت ئۇزاتتى.
«قۇت» بەرمەك، قۇتاتماق كارامىتى بۇ:
مىڭ يىلنىڭ رىشتىسىن ئۇز ئارا چاتتى.
تونۇدى ئالتۇننى، مەلۇم بولدى كىم:
مەرىپەت تېگىدىن بىزدە تاڭ ئاتتى.

ئۇلمىدى خاس ھاجىپ يۇسۇپ، ئۇتىرىك.
نۇر چېچىپ تۇرماقتا «قۇتاتقۇ بىلىك»

× ×

ۋەتىنىم! ئەي ۋەتەن سېنى نىمە دەي؟
نىمە دەپ مەدھىيلەي، قانداق تەسۋىرلەي؟
سەندىكى ھاۋاغا قانداق ئات قوياي؟
سەندىكى سۇلەرگە نىمە نام بىرەي؟

سەندىكى ھاۋادىن، سەندىكى سۇدىن —
ئۇسكەن ئۇ، باغنى قوي، ئادەمنى كورەي.
ھاۋايىڭ پاراسەت، سۇيۇڭ ئېقىلمۇ؟
ھورنى قوي، سەندىكى تۇپراققا سۇيەي.
تۇپرىقىڭ ئۇستۇردى ھەر زامان دانا...
تىلىمنى نامىدىن مەن شەكەر ئېتەي.
يۇلتۇزدەك ساناقسىز شانلىق پەرزەنتىڭ،
يۇسۇپتەك ئالىمىڭ بىلەن تەبرىكلەي.
ئالىملار — ۋەتەننىڭ گۇزەل گۇللىرى...
بۇ گۇلدىن شاتلىناي، بۇ گۇلدىن كۇلەي.
ئەي قولۇم! ياخشى ياز ئالىم ئۇستىدە،
ياق بولسا، «شارت» قىلىپ سىنى مەن كېسەي.

ئۇلمىدى، ئۇلمەيدۇ يۇسۇپ، ئۇتىرىك.
نۇر چېچىپ تۇراركەن «قۇتاتقۇ بىلىك».

1983- يىل، ئاپرىل، قەشقەر

(بېشى 48-بەتتە)

شىغا كوڭلى ئۇنىماي قايتىدىن مەكتەپكە كېلىپ، خالىدەم بىلەن كورۇشۇپتۇ ۋە بالىلىرىنىڭ ئۇنىڭ سىنىپىدا ئوقۇپ قېلىشىنى قاتتىق تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋاپتۇ. خالىدەممۇ مەكتەپ رەھبەرلىگىنىڭ پىكرىنى ئالغاندىن كېيىن ئۇلارنى يېڭىۋاشتىن ئۇز سىنىپىغا قوبۇل قىلىپ 2 – 3 ئايلىق جاپا-مۇشەققەتلىك تىرىشچانلىق كورسىتىش ئارقىسىدا ئۇلارنى يىل ئاخىرىسىدا ئەلاچى ۋە ياخشى ئوقۇغۇچىلار قاتارىغا ئوتكۇزۇپتۇ.

«ئىخ ئاتا-ئانا قەلبى، ئاتا-ئانا مېھرى! مەن ئۇلارنى شۇنچە ئاسان مەكتەپتىن ھەيدىۋەتكىنىم بىلەن ئۇلارنىڭ ئۇز بالىلىرىغا بولغان چوڭقۇر مېھرى – مۇھەببەت تولۇپ – تاشقان يۇرەك – باغرى چىدىمايدۇ – دە!»

خىيالىم شۇ يەرگە كەلگەندە، يىغىن بىردەك ئاخىرقى ئىسمىلىكنى بېكىتتى، غەلبە خالىدەمنىڭ ئىدى. مەن ئىختىيارسىز ھالدا يەر تىگىدىن ئۇنىڭغا قارىدىم: ئۇنىڭ شان-شەرەپ ئالدىدا قىلچە مەغرۇرلۇق سىزىلمەيدىغان ئېغىر بېسىق، تەمكىن چىرايى يەنىلا باشقىلارنىڭ ئۇز ئەقىدىسى ئۇستىدە بايان قىلغان قىزغىن ماختاش سوزلىرىنى ئاڭلىمىغاندەك خاتىرجەم كورىنەتتى. مەن شۇ چاغدىلا ئۇز سىنىپىمدىكى بۇ يىلقى بىر قەدەر «يۇقۇرى» نەتىجىنىڭ يولداش خالىدەمدەك خەلق ئىشلىرىغا سەممىي – سادىق، تىرىشچان خىزمەتداشلىرىمىنىڭ سەپەر ئۇستىدە يۇكىنىڭ ئېغىرىنى ئۇزلىرى كوتىرىپ، يېنىكرەكىنى ماڭا ئوتۇنۇپ بەرگەنلىكىدىن بولغانلىغىنى چوڭقۇر ھىس قىلدىم – دە، نىمە قىلىشىمنى بىلەلمەي ئولتۇرۇپلا قالدىم.

www.uyghurkitap.com

ئىز ۋە مىراس

ئاتىكە مىرەخمەت

ئەجداتلار قالدۇرۇپ كەتكەن بىباھا،
گوھەردەك كىتاپلار چاقنار قولۇمدا.
ھەر بېتى ـ قۇردىن ئاجايىپ ئىشلار-
تىزىلىپ ئۆتمەكتە تەپەككۇرۇمدا...

خان تەڭرى قامىتى شەمشەتتەك مەغرۇر،
تىكىمدۇ كوزىنى يىراق ـ يىراققا.
باغرىدا سوزۇلغان سانسىز جىرايىل،
تۇتۇشار مۇنبەت يەر ـ ئانا تۇپراققا.

بۇ يولدا ئۈزۈلمەس ئەسىرلەپ داۋام،
مەرىپەت كارۋىنى قاتار تىزىلىپ.
گوياكى پەن نۇرى ئىشقىدا مەجنۇن،
كېزىدۇ ئالەمنى چوڭقۇر ئىز سېلىپ...

ئۈزۈلمەس كارۋاننىڭ سەپلىرى ھامان،
باشچىسى فارابى، مەھمۇت قەشقەرى.
كېلىدۇ شۇ ئۇلۇغ ئىجاتكار ئىنسان،
يۈسۈپ خاس ھاجىپ ھەم ئەخمەت يۈكنەكى...

مەرىپەت كوكىنىڭ چولپانى بولۇپ،
چاقنىغان ھاياتى نۇر بىلەن رۇشەن.
خەلقىمنىڭ قەلبىگە سالدى ئۆچمەس ئىز،
بىلىمدىن يارىتىپ رەڭمۇ ـ رەڭ گۈلشەن.

شۇ ئىزلار نۇر چېچىپ تارىختىن بۈيان،
ئەۋلاتتىن ـ ئەۋلاتقا مىراس بوپ قالدى.
ئوت يۈرەك ياشلارنى جەڭگە چاقىرىپ،
قەلبىگە ئەڭ بۈيۈك ھىسلارنى سالدى.

تەپەككۇر نەھرىدىن چىقتىم ساھىلغا،
بەختىيار تۇيغۇدىن دىلىدا ھاياجان.
ئەجدادىم ئىزىغا قىلسام ۋارىسلىق،
بىر ئۆمۈر قالمايدۇ مەندىكى ئارمان.

ھايات شاماللىرى

(ھېكايە)

حەلىلى

1

ھايات شاماللىرى ئاجايىپ سىرلىق، ئۇ گاھ سېنى ئاللىقاياقلارغىدۇ ئۇچۇرۇپ، مېھرىبان ئاتا - ئاناڭ، جان - جىگەر قېرىندىشىڭ، قەدىناس دوستۇڭ ۋە سۆيۈملۈك نىگارىڭدىن ئايرىپ تاشلىسا، گاھ سېنى ئۇلار بىلەن بەختلىك ئۇچراشتۇرۇپ، مۇرات - مەقسىتىڭگە يەتكۈزىدۇ. سەن ھايات شاماللىرى ئېلىپكەلگەن جۇدالىق - ھىجران دەردى بىلەن ۋىسال شاتلىقىنى ئۆمۈرۋايەت ئۇنتالمايسەن، ئەلۋەتتە.

ھايات شاماللىرى ئۇلار ئىككىسىنى تولىمۇ تاسادىپى ۋە خۇشال ھالدا ئۇچراشتۇردى. بۇ، دەل باش ياز كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى. شەھەر گويا ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغان، سائادەت قىز ئەينەكتەك يالتىراپ تۇرغان كەڭ ۋە ئازادە سېمونت كوچىنى بويلاپ سودا سارىيى تەرەپكە كېتىۋاتاتتى. ئۇ، خۇددى توقۇش ماشىنىسىنىڭ موكىسىغا ئوخشاش ئۇياقتىن - بۇياققا ئۆتۈشۈۋاتقان سان - ساناقسىز كىشىلەر ئارىسىدا كېتىۋېتىپ، ئۆزىدىن ئون نەچچە مېتىر يىراقلىقتا شەھەرنىڭ گۈزەل مەنزىرىلىرىگە زوقمەنلىك بىلەن قاراپ كېلىۋاتقان بەختىيارنى كۆرۈپ قالدى. «بۇ - ئوڭۇممۇ ياكى چۈشۈممۇ؟» دەپ ئويلىدى سائادەت قەدىمىنى ئاستا توختىتىپ ۋە ئۆز كۆزىگە ئىشەنمىگەندەك يېنىشلاپ قارىدى. ئۇ، راستىنلا بەختىيار ئىدى. گەۋدىلىك، قوشۇما قاشلىق يىگىت يولنىڭ ئۇچىتىدە ئەتراپقا نەزەر سېلىپ كەلمەكتە ئىدى. سائادەت قەلبىدىن پۇنتاندەك ئېتىلىپ چىقىۋاتقان شاتلىق - ھاياجىنىنى باسالماي، ۋاقىرىۋېتىشكە تاس قالدى، ئەمما ئۆتۈپ كېتىۋاتقان يولۇچىلارنىڭ دىققىتىنى قوزغاپ قويماسلىق ئۈچۈن، ئۆزىنى زورىغا بېسىۋالدى - دە، يولنى توغرىسىغا كەسكەن پېتى قۇشتەك يېنىككىنە قەدەم تاشلاپ بەختىيارنىڭ يېنىغا كەلدى.

— بەختىيار! - دېدى سائادەت يېقىملىق، لېكىن تىترىگەن زىل ئاۋازى بىلەن.

ئۇزۇندىن بۇيان بىرەر قېتىممۇ ئاڭلانمىغان بۇ تونۇش ئاۋاز بەختىيارنىڭ يۈرىكىنى جىغىلدىتىپ، غولىغا يېڭىدىن سۇ يۈگۈرگەن

كوچەتكە ئوخشاش ياشارتتى ـ دە، ئۇنى سول تەرەپكە بۇرۇلۇپ قاراشقا مەجبۇر قىلدى.

— ۋۇي، سائادەتقۇ سىز؟ ـ دېدى بۇ تەسادىپى ئۇچرۇشۇشتىن ھاياجانلانغان يىگىت، ئۇز يېنىدا ئېچىلىۋاتقان ئەتىرگۈل غۇنچىسىغا ئوخشاش خۇشخۇي كۈلۈپ تۇرغان قىزنىڭ ئاق، يۇمران قوللىرىنى چىڭ قىسىپ، ـ ھاڭۋاختىلىغىمنى قارالڭ.

— سالامەت تۇردىڭىزمۇ؟ ـ دېدى سائادەت ھاياجاندا.

— خۇداغا شۈكرى، ئىككىمىزنىڭ بۇ يەردە تۇيۇقسىز ئۇچرۇشۇپ قېلىشىمىزنى ئويلاپ باقماپتىكەنمەن. بۇ، تولىمۇ ياخشى بولدى، ـ بەختىيار ئەيتىپ تۈگەتكۈسىز خۇشاللىغى بىلەن قىزغا تىكىلدى...

سائادەت كوپ يىلدىن بۇيان بەختىيار بىلەن كورەشمىگەچكىمۇ ياكى قىزلارغا خاس نازتارتىنىشتىنمۇ، ئەيتاۋۇر، خىجىل بولغان قىياپەتتە لام ـ جىم دېمەي تۇرۇپ قالدى ۋە ئوڭ قولتۇغىدىن چىقىرىپ، بودرۇق بارماقلىرى بىلەن تۇتۇپ تۇرغان ئۇزۇن، قارا چېچىدىن بېشىنى سەل كوتىرىپ، يەر تىگىدىن بەختىيارغا ئىللىققىنا قاراپ قويدى.

— قاچان كەلدىڭىز؟ ـ سورىدى سائادەت بىر پەس جىملىقتىن كېيىن بەختىيارغا ياندىشىپ مېڭىپ.

— ئۇچ كۈن بولدى،

— شۇندىن بۇيان ئەجەپمۇ ئۇچرىشالماپتىمىز، — دېدى سائادەت ئەپسۇسلانغان ھالدا سۇمبۇل چاچلىرىنى ئارقىسىغا تاشلاپ. بۇ ئۇچرۇشۇشتىن سويۇنگەنلىگى ئۇنىڭ چولپاندەك چاقناپ تۇرغان كوزلىرىدىن بىلىنىپ تۇراتتى.

— ئۇ قۇشۇلماسلىق بوپتۇ،ـ دېدى بەختىيار،ـ شەھەرگە خىزمەت ئىشى بىلەن كەلگەنمىدىڭىز؟

بەختىيار ئۇچىسىغا ھىم كەلگەن سىماۋى دىكا

چاپىنىنىڭ ياقا تۈگمىسىنى يېشىۋېتىپ، سائادەتكە ياندىن قارىدى. ئۇن توت كۈنلۈك ئايدەك ھۆسنىگە تولغان بۇ قىز ئۇنىڭ كوزىگە خېلى ئوسۇپ قالغاندەك كورۈندى.

— ئاتپوسكا بىلەن كەلگەن ئىدىم، ـ دېدى سائادەت مۇلايىملىق بىلەن ۋە سوزىنى داۋام قىلدى،ـ ۋاقىت توشۇپ قالغاچقا، بۇگۈن ئەتىگەن قايتىشقا بىلەت ئېلىپ قويغان، بىراق سىز...

— مېنى دەپ بىلەتنى قايتۇرۇشنى ئويلاۋاتامسىز؟ـ دېدى بەختىيار ئۈمىت ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان ئوتلۇق كوزلىرىنى سائادەتكە تىككەن ھالدا،ـ ھېچقىسى يوق، خىزمەت يوجۇڭ ئەمەسمۇ!؟ سائادەت، مەن بۇگۈن چۈشتىن ئاۋال سىياسەتنى ئەمەللەشتۈرۈش ئىشخانىسىغا بارغان ئىدىم، مەسئۇل يولداش " سىزنىڭ مەسىلىڭىز ئۇزۇل ـ كېسىل ھەل بولدى، ئەتە سەھىيە ئىدارىسىغا بېرىپ رەسمىيەت بىجىرىۋېلىڭ " دېدى. خۇدا بۇيرۇسا، ئەتە سەھەردىلا رەسمىيەت ئوتەشكە بارىمەن.

— قەيەردە ئىشلەشنى خالايسىز؟ـ تارتىنىۋىراق سورىدى سائادەت،ـ بەلكى شەھەردە قېلىپ قالارسىز؟

— ئۇنداق بولامدىغان، سىز قەيەردە ئىشلىگەن بولسىڭىز، مەنمۇ ئەلۋەتتە شۇ يەردە ئىشلەيمەن ـ دە! ـ دېدى بەختىيار سائادەتكە مەنىلىك قاراپ،ـ خالامسىز؟...

بەختىيارنىڭ سوزلىرىدىن سائادەتنىڭ يۈرىكى ئىمىن تاپقاندەك بولدى ـ دە، رازىلىغىنى بىلدۈرگەن ھالدا چاقماق كىرپىكلىرى ئاستىغا يوشۇرۇنغان بىر جۈپ قارا كوزىنى "لىپ" قىلىپ بەختىيارغا تىكتى. ئۇنىڭ ئانارادەك مەڭزىدىن ئېقىپ چۈشىۋاتقان باھار شەبنىمىدەك سۈپ ـ سۈزۈك بىر تامچە شاتلىق يېشى " مەن

ئەلۋەتتە خالايمەن » دېگەن جاۋاپتىن بىشارەت بېرىپ تۇراتتى.

— يۈرۈڭ، ئۆيگە بارايلى، — دېدى سائادەت سەممىملىك بىلەن، — ئاپام بىلەن كۆرۈشۈپ، كەچلىك غىزانى بىرلىكتە يەپ قايتىمىز.

— سىلەرنىڭ ئۆيگە تۈنۈگۈندىن بېرى باراي دەپ ئويلىۋېدىم، لېكىن ئاپىڭىزدىن خىجىل بولۇپ بارالمىدىم، — دېدى سەممىي ھالدا بەختىيار، — ھە، راستىنلا ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن، ئۆيدىكىلەر تىنچلىقمۇ؟ ئاتىڭىزنىڭ ئىشى قانداق بولدى؟

— دادامنىڭ " مەسىلىسى " بۈلتۈر 11 - ئايدا ھەل بولغان. ھازىر ئۆز خىزمىتىنى قىلىۋاتىدۇ، — دېدى سائادەت خاتىرجەم ھالدا.

— بۇ تولىمۇ ياخشى بوپتۇ، — دېدى بەختىيار خۇرسۇنغان ھالدا سۆزىنى داۋام قىلدى، — " مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى " نىڭ بوران - چاپقۇنلىرى كىشىلەرگە، جۈملىدىن ماڭا ۋە دادىڭىزغا ئاز - بولمىغان بالايى - ئاپەتلەرنى كەلتۈردى. ئۆتكەنگە سالاۋات، ئەمدى كۆڭلىمىز ئارامىغا چۈشتى.

ئۇلار پاراڭلاشقاچ باغچا ئالدىغا كېلىپ قالغىنىنى تۇيماي قېلىشتى، پەقەت سالقىن شامال گۈل ھىدىنى دىماقلىرىغا " گۇپ " قىلىپ ئۇرغاندىلا:

— سائادەت، يۈرۈڭ، باغچىنى ئايلىنىپ چىقايلى، — دېدى بەختىيار.

ئۇلار باغچىغا كىرىشتى. سالقىن شامال سائادەتنىڭ ئورۇم چاچلىرى ۋە ئاپپاق يۈزىنى مامۇق قوللىرى بىلەن سىيپاپ ئۆتۈپ، ئۇنى تېخىمۇ ھاياجانلاندۇرغان ئىدى. باغچا رەڭمۇرەڭ گۈللەرنىڭ خۇشبۇي ھىدى بىلەن تولغان بولۇپ، گۈزەل ئارزۇلىرى توغرىسىدا قىزغىن پاراڭلىشىپ كېتىۋاتقان ئىككى ياشنى ئاللىقانداق شېرىن خىياللارغا مەپتۇن قىلغان ئىدى.

ئۇلار ئېرىقتا شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان سۈزۈك سۇنى بويلاپ مېڭىپ مەجنۇنتال ئاستىغا كەلدى. بۇ تولىمۇ خىيابان ۋە ھاۋالىق جاي بولۇپ، مۇڭدىشىشقا بەكمۇ ئەپلىك ئىدى.

— مۇشۇ يەردە بىر دەم ئارام ئالايلى، — دېدى بەختىيار تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇۋېتىپ ۋە سائادەتنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

سائادەت ئارقىسىدا يۆلەنچۈكى بار كۆك سىرلىق ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. بەختىيارمۇ سائادەتكە يانداشىپ ئولتۇردى. دە، تاماكىسىنى قاتتىق شورىغاندىن كېيىن سائادەتنىڭ ئىللىق چىرايىغا قاراپ تۇرۇپ كۆڭۈل سۆزلىرىنى تۆكۈشكە باشلىدى.

— سائادەت، — دەيتتى بەختىيار، — مەن مۇشۇنداق كۈنلەرنىڭ يېتىپ كېلىشىنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم، تۈرمىدىكى چېغىمدا، سىزنىڭ يازغان خېتىڭىز ماڭا ناھايىتى چوڭ ئىلھام ۋە كۈچ - قۇۋۋەت بەخش ئەتتى، ئىرادەمگە ئىرادە قوشۇپ، ياشاش ئۈمىدىمنىڭ پىلتىسىگە ئوت يېقىپ يالقۇنجاتتى. تۈرمىدا ئۆتكەن ئۈچ يىلىم گەرچە ئۈچ يۈز يىلدەك تۇيۇلغان بولسىمۇ بۈگۈنكى بەختىيار ئۇچرىشىش قەلبىمدىكى ھەسرەتلەرنى تۆكتۈتۈپ، ۋۇجۇدۇمدا يېڭى ھاياتقا نىسبەتەن چەكسىز چوڭقۇر ئۈمىت تۇيغۇسىنى قوزغاتتى. مەن ئەمدى ئۆزەمنىڭ ئىسمى - جىسمىغا لايىق ھەقىقى بەختىيار ئادەم بولغانلىقىمنى تونۇپ يەتمەكتىمەن. ھايات شاماللىرى مېنى نەچچە يۈز كىلومېتىر يىراقلىقتىكى تۈرمىدىن ئۇچۇرۇپ كېلىپ، سىز بىلەن ئۇچراشتۇرغىنىغا قايىلمەن، ئاھ، بىز نىمە دېگەن بەختلىك ياشلارمىز - ھە!

بەختىيار سۆزلەۋېتىپ، ئەمگەكتە پىشقان قاتمال قوللىرى بىلەن سائادەتنىڭ پاختىدەك ئاق، يۇمشاق قوللىرىنى ئاستا تۇتتى. سائادەت-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مۇ " سىزنى ئىنتايىن سېغىنغان ئىدىم " دېگەن سۆزنى ئاران ئېيتتى - دە، ئىختىيارسىز ھالدا بېشىنى بەختىيارنىڭ كۆكرىكىگە قويۇپ، مەجنۇنتالغا قارىدى. سائادەتنىڭ بۇلاقتەك كۆزلىرى بەختىيارنىڭ سېغىنىش ئوتلىرى چاقناپ تۇرغان نۇرلۇق كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقاندا، يېقىن ئەتراپتىكى سۆۋادان تېرەك ئۈستىدىن ياڭرىغان " كاككۇك - كاككۇك " دېگەن يېقىملىق ئاۋاز ئىككى ياشنىڭ يۈرەك تارىلىرىنى چېكىپ ئۆتتى...

× × ×

تاڭ سەھەر. مەركىزى پاساژىر بېكىتىنىڭ ئېلېكتىر نۇرى چاقناپ تۇرغان چوڭ زالى ئۇياق - بۇياققا سەپەر قىلىدىغان يولۇچىلار ۋە ئۇزاتقۇچىلار بىلەن لىق تولۇپ كەتكەن. سائادەتنى ئۇزۇتۇشقا كەلگەن بەختىيار بولسا، زالنىڭ ئىشىكى ئالدىدىكى سىمونت پەلەمپەيدە سائادەتنى تەقەززالىق بىلەن كۈتمەكتە ئىدى. يولۇچىلاردىن بىر نەچچىسى قەدەملىرىنى پۇتى كۆيگەن توخۇدەك ئىتتىك - ئىتتىك ئېلىشىپ زال ئىچىگە كىرىپ كېتىشتى. بىر ئازدىن كېيىن 3 ياشلار چامىسىدىكى بۇدرۇققىنە بىر قىزچاقنى كۆتەرگەن سائادەت ئانىسى پاتەمخان بىلەن ئالدىراش يېتىپ كېلىشتى. بەختىيار پاتەمخاننى كۆرۈپ خىجىللىق ھېس قىلغان بولسىمۇ، ئۆزىنى پىنھانغا ئېلىشقا ئۈلگۈرەلمەي قالدى.

— ۋوي، بۇ پاتەمخان ئاچامغۇ؟ - دېدى چاندۇرماسلىققا سېلىپ،- تىنچ - ئامان تۇلەمۇ؟

— تىنچلىق، بالام، تىنچلىق!- دېدى پاتەمخان تولىمۇ قىزغىن ھالدا،- ئۆزلىرىمۇ تىنچ - ئامان كەللىمۇ؟

— خۇدايا شۈكرى، ئاچا!- دېدى بەختىيار ۋە قوشۇپ قويدى،- ئامان - ئېسەنلا بولساق كۆرۈشىدىكەنمىز...

— سائادەت ئاپا، بۇ كىم بولىدۇ؟- سورىدى ھېلىقى قىزچاق بەختىيارنى كۆرسىتىپ.

— بۇ،- دېدى سائادەت بىر ئاز ئوڭايسىزلانغان قىياپەتتە،- يېڭى كەلگەن دوختۇر ئاكاڭ بەختىيار.

— ئاپا، ئۇ ياستىنلا مېنىڭ ئاكام بويامدۇ؟

— رۇشەنگۈل، ئۇ، راستىنلا سېنىڭ ئاكاڭ،- گەپكە ئارىلاشتى پاتەمخان ئاچا كۈلۈپ تۇرۇپ ۋە بەختىيارغا قاراپ سۆزىنى داۋام قىلدى،- سائادەت بۇ نەۋەت قىزى رۇشەنگۈلنى ئالغاچ كەپتىكەن، يېنىمدا قالسۇن دېسەم، ئاپام بىلەن بىللە كېتىمەن، دەپ زادىلا ئۇنىمىدى...

دەل شۇ چاغدا، بېكەت لاباسىدىن " ق. ناھىيىسىگە بارىدىغان مېھمانلار بېكەت ئىچىگە كىرەيلى " دېگەن جاراڭلىق سادا ئاڭلاندى. شۇ ھامان سائادەت قىزى رۇشەنگۈل بىلەن ئاپتوۋۇزغا چىقىپ، يولۇچىلار قاتارىدىن ئورۇن ئالدى، ئاپتوۋۇز ئاستا قوزغۇلۇش بىلەن تەڭ، ئۇلار دېرىزىدىن قوللىرىنى چىقىرىپ پاتەمخان بىلەن بەختىيارغا پۇلاڭلاتتى. بەختىيار ئاپتوۋۇزنىڭ قارىسى كۆزدىن يوقالغىچە، ئاللىقانداق چىگىش خىياللارغا بەنت بولغان ھالدا تۇرۇپ قالدى.

" سائادەت مۇھەببەتكە خىيانەت قىلغاندىمۇ؟ ئەگەر ئۇ تۇرمۇشقا چىقمىغان بولسا، رۇشەنگۈل نەدىن كەلدى؟- ئۆزىگە ئۆزى سوئال قوياتتى بەختىيار،- زادى بۇ نېمە ئىش ؟..." بەختىيارنىڭ خىيال قۇشى ئۈزلۈكسىز پەرۋاز قىلماقتا ئىدى. ئۇ، ئويلىغانسېرى خىيالى چىگىشلىشىپ، تېخىمۇ قىيىن كىچىككە كىرىپ قالدى. " ھەي، سائادەت!- دەيتتى ئۇ غەزەپ ئارىلاش،- سەندە ھەقىقي، پاك ۋىجدان، سەمىمىي

مى ساداقەت بولمىدىغانلا بولسا، بۈگۈنكى كۈندە بۇ قىزغا ئانا بولۇپ قالارمىدىمەن؟...» بەختىيار تېگى يوق ئوي خىياللار ئىلكىدە مېڭىپ كېتىۋېتىپ، تۈرمىدىكى چېغىدا سائادەت ئەۋەتكەن خەتنى ئەسلىدى. سائادەت بەختىيارغا يازغان خېتىنىڭ خاتىمىسىنى "قەدىرلىك بەختىيار! مەن سىزنىڭ ھىلە - مىكىر ۋە سۇيىقەستلەردىن خالى، پاك ۋىجدانلىق، ئاق كۆڭۈل يىگىت ئىكەنلىكىڭىزنى تولۇق چۈشىنىمەن. ۋەتەندە ھەقىقەت يۇلتۇزلىرى پارلىماقتا! ئۈمىتۋار بولۇڭ، ھايات شامالىرى يېقىن كەلگۈسىدە ئىككىمىزنى چوقۇم ئۇچراشتۇرغۇسى، سىزنى ئاخىرغىچە بەرداشلىق بېرىپ كۈتىمەن!» دەپ تاماملىغان ئىدى. بەختىيار سائادەتنىڭ ئۈمىت ۋە ساداقەت ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان ئاشۇ ھاياتبەخش سۆزلىرىنى قانچە يادىغا كەلتۈرگەن

"ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماپتۇ، دېگەن شۇ - دە! غۇنچىدەك بىر چىرايلىق قىز مانا بۈگۈنكى كۈندە بىر بالىنىڭ ئانىسى - ھە! قېنى ئۇنىڭ ئاخىرغىچە بەرداشلىق بەرگىنى؟» بەختىيار ئەشۇلارنى ئويلاپ ئاخىرى بىر قارارغا كەلدى: "مەن ئىمكان قەدەر ئۇنىڭدىن يىراقراق تۇرۇشۇم، ئەڭ ياخشىسى، ئۇنىڭ قېشىغا بارماسلىقىم كېرەك!...»

بەختىيار ئىرادە كەمىرىدە بېلىنى چىڭ باغلىدى - دە، 500 مېتىرچە يول ماڭغاندىن كېيىن، ئوڭ تەرەپكە بۇرۇلۇپ، ئۇدۇل سەھىيە ئىدارىسى تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى.

بولسىمۇ، ئەمدى كۆڭۈل ئازادىلىك ھېس قىلالمىدى، بەلكى ئۈستىنى يوغان بىر تۈگمەن تېشى بېسىپ تۇرغاندەك، بىر تۆمۈر پەنچە يۈرىگىنى مۇجۇۋاتقاندەك تولىمۇ بىئارام بولۇپ، چىداپ تۇرغۇسىز ھالدا ئازاپلاندى.

2

سائادەت ماشىنا بىلەن بىر كۈن يول يۈرۈپ، كەچ نامازدىگەر بىلەن ئۆزى ئىشلەۋاتقان گۇڭشې دوختۇرخانىسىغا يېتىپ كەلگەندە، تىببىي خادىملار ئىشتىن چۈشۈپ بولۇپ، پەقەت دوجۇرنى دوختۇر گۈزەلنۇرلا قالغان ئىدى. ئۇ دەرۋازىدىن كىرىپ كېلىۋاتقان سائادەتنى كۆرۈپ خۇشخۇيلۇق بىلەن ئالدىغا باردى - دە، قىزلارغا خاس چاقچاق بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، ئامان ئېسەنلىك سورىغاندىن كېيىن، رۇشەنگۈلنى كۆتىرىپ بىللە ياتاققا كىردى. سائادەت تاشقى كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ، لوڭگىنى ھۆل قىلىپ يۈزىنى ئېيتقاچ، گۈزەلنۇر بىلەن قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى.

— ئاداش، خىزمەتداشلار تېچلىقمۇ؟ - سورىدى سائادەت.- گۇڭشېمىزدىكى كېسەللىك ۋە داۋالاش ئەھۋالى قانداقراق؟

— يولداشلار سالامەت، بىز سېنى قەۋەتلا سېغىندۇق، - دېدى گۈزەلنۇر ۋە داۋام قىلدى، - ئۇششاق بالىلاردا يۇقۇملۇق قىزىل كېسەللىكى ئەدەپ كەتكەن ئىدى، 10 - 15 كۈندىن بۇيان يولداشلار تۆۋەنگە چۈشۈپ قىزىل ۋاكسىنىسى سالدى، ھازىر كېسەللىك بىر ئاز كېمىيىۋاتىدۇ.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، يولداشلار كوپچاپا چېكىپتۇ، - دېدى سائادەت، - مەن بولغان بولسام، جاپانى تەڭ تارتقان بولاتتۇق - دە!

— سەمىمى نىيىتىڭگە رەخمەت، سائادەت! - دېدى گۈزەلنۇر مەمنۇن بولغان ھالدا، - ئۇنىڭسىزمۇ ئۆتكەندە جاپانى ئاز تارتمىدىڭ - دە!

پاراڭ شۇ تەرىقىدە بىر پەس داۋاملاشقاندىن كېيىن، سائادەت گۈزەلنۇر بىلەن كېسەلخانىغا كىرىپ كېلىشتى. يېتىپ داۋالىنىۋاتقان كېسەللەر سائادەتنى كۆرۈش بىلەنلا گويا يوقىتىپ قويغان گوھىرىنى تېپىۋالغاندەك خۇ-

شال بولۇشۇپ كەتتى.

— سائادەتقىز، تىنچ-ئامان كەلدىڭمۇ؟ ئاتا-ئانىلىرى تىنچ-ئامان، ساق-سالامەت تۇرۇۋېتىمۇ؟ — دېدى ياستۇققا يۆلىنىپ ئولتۇرغان بىر كېسەل ئايال كۈلۈمسىرىگەن قىياپەتتە.

— تىنچلىق، ۋاقىت توشقىچە ھەر بىرلىرىنى كۆرگۈم كېلىپ ئىككى كۆزۈم تۆت بولدى، — دېدى سائادەت خۇشخۇيلۇق بىلەن، — خېلى ياخشىلىنىپ قېلىشىلىمۇ؟

— كۈندىن-كۈنگە شىپالىق تېپىۋاتىمىز، قىزىم، — دېدى چاچ-ساقاللىرى ھۇنجۇيۇپ كەتكەن بىر كېسەل دېخان.

— پات ئارىدا سەللىمازا ساقىيىپ كېتىلا، — دېدى سائادەت كېسەلگە ئۈمىتۋارلىق روھ بېغىشلاپ ۋە دېخاننىڭ ئۈستىگە يېپىلغان يوتقاننى تۈزەشتۈرۈپ قويدى.

ئىرى-بىرى گەپلەردىن كېيىن، سائادەت ياتىقىغا قايتىپ چىقتى ۋە رۇشەنگۈلنى ياتقۇزۇپ بولۇپ، يەشىندى-دە، كارۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ ياستۇققا باش قويدى. ئۇ يول جەريانىدا يەتكەن ھاردۇغىنى چىقىرىش ئۈچۈن خېلى ئۇرۇنۇپ كۆرگەن بولسىمۇ، كۆزىگە زادىلا ئۇيقۇ كەلمىدى. چۈنكى، بەختىيار توغرىسىدىكى ئەسلىمىلەر ئۇنىڭ يادىغا كېلىۋالغان ئىدى. سائادەت ئورنىدىن تۇرۇپ ئەلبومنى ئاچتى-دە، بەختىيارنىڭ سۈرىتىگە قارىدى. شۇ تاپتا قامەتلىك، كەڭ پىشانىلىك، قاڭشا بۇرۇن، ئوتكۈر كۆزلۈك بەختىيار ئۇنىڭ يېنىدا پەيدا بولغاندەك، سائادەتنىڭ سېغىنىش ئوتىدا يالقۇنجاۋاتقان يۈرىكى گۈپۈلدەپ ئۇرۇپ كەتتى. ئۇ، رەسىمجازىسى ئارقىسىغا قىستۇرۇپ قويۇلغان كونۋېرت ئىچىدىن بىر پارچە خەتنى ئېلىپ «قەدىرلىك سائادەت!...» دەپ باشلانغان يارقىن قۇرلارنى ئوقۇشى بىلەنلا، بۇنىڭدىن

بىر نەچچە يىل ئىلگىرىكى ئىشلار كۆز ئالدىغا كېلىشكە باشلىدى...

ئىيۇل ئېيىنىڭ ئاخىرلىرى. بىر كۈنى ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن، تېببىي ئىنستىتۇتىنىڭ ھەرخىل گۈل ۋە مەجنۇنتاللار بىلەن تولغان باغچىسىدا ئوغۇل-قىز ئىستۇدېنتلار كەلگۈسى خىزمەت تەقسىماتلىرى توغرۇلۇق قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن ئىدى. پاراڭغا مەغۇل بولۇپ ئولتۇرغان سائادەت يېنىغا بەختىيارنىڭ كېلىپ قالغىنىنى سەزمەيلا قالدى.

— سائادەت، سىز بۇ يەردە ئىكەنسىزغۇ! — دېدى بەختىيار تەمكىن ھالدا.

سائادەت يانغا بۇرۇلۇپلا بەختىيارنى كۆردى.

— ئورۇندۇققا كېلىڭ! — تەكلىپ قىلدى سائادەت ئورنىدىن تۇرۇپ ۋە بەختىيارنىڭ چىرايىدا بىر ئاز ئەنسىزلىك بارلىقىنى سېزىپ، سورىدى، — سىزگە نېمە بولدى؟ بىر يېرىڭىز ئاغرىمدۇ-يە؟

— ياق، بۈگۈن كېچە بىر ئاز ئۇيقۇسىزلىق، ئوڭۇشلۇق كېتىمدۇ، — دېدى بەختىيار چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ، — سىزنى ئىزدەپ كەلگەن ئىدىم، يۈرۈڭ، چەتتىرەك سۆزلىشەيلى.

ئۇلار ساۋاقداشلىرىدىن ئون نەچچە قەدەم يىراقلىشىپ، مەجنۇنتال تېگىدىكى ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرۇشتى. سائادەت قويۇق قارا قاشلىق بەختىيارنىڭ تەلەپچان كۆزلىرىگە سوئال نەزىرى بىلەن تىكىلدى.

— سائادەت، — دېدى بەختىيار بىر ئاز جىمجىتلىقتىن كېيىن، — تۈنۈگۈن چۈشتىن كېيىن گوڭشېنەنجۇيىدىن ئىككى ساقچى كېلىپ مەن بىلەن سۆزلىشىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ مۇئامىلىسى خېلىلا قوپال بولدى، ئەھۋالدىن قارىغاندا بەزى چېقىمچىلار...

بەختىيار سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، سائادەتنىڭ بېشىدىن بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇ-

يۇلغاندەك بولدى ـ دە، كوز ئالدى قاراڭغۇ ـ
لىشىپ، لەپەسى سىقىلدى ۋە مۇڭ باسقان
كوزلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان ئىككى تامچە
غەزەپ يېشى ئىككى مەڭزىدىن سىرغىپ چۈشتى.
شۇ تاپتا مۇنداق بىر ئىش سائادەتنىڭ كوڭلى ـ
دىن چاقماق تېزلىگىدە كېچىپ ئوتتى:

بۇنىڭدىن ئىككى كۈن ئىلگىرى ئىنىستىتوت
يويىچە «ئوكچىل ئەنزە ئاغدۇرۇش شامىلىغا
قايتۇرما زەربە بېرىش كۇرىشىنى ئاخىرغىچە
ئېلىپ بېرىش قەسەمىيات يىغىنى» بولۇپ ئوت ـ
تى. يىغىن مەزگىلىدە بەختىيار ئەتراپىدا ئول ـ
تۇرغان ساۋاقداشلىرىغا "مېنىڭچە، دىلى شىياۋ ـ
پىڭ ياخشى يولداش ئىدى. ئەپسۇسكى، ئۇ ـ
نىڭغا ئۇۋال قىلىنىۋاتىدۇ..." دىگەن سوزلەرنى
ئېيتقان ئىدى...

ــ بەختىيار، ـ دىدى سائادەت يۇقارقىلار ـ
نى بىر قۇر ئەسلىگەندىن كېيىن تەسەللى بې ـ
رىپ، ــ كوڭلىڭىزنى خاتىرجەم تۇتۇڭ. ھەقى ـ
قەت ئىگىلىدۇ، سۇنمايدۇ.

ــ شۇنداق، ـ دىدى بەختىيار سالماقلىق
بىلەن، ــ بۇ ۋاقىتلىق ھادىسە، بارلىق سۇئى ـ
قەستلەر چوقۇم ئەمەلگە ئاشمايدۇ...

ئۇلار قىزغىن پاراڭلىشىۋاتقاندا، مەكتەپ را ـ
دىئو ئۇزبىلىنىڭ لاباسىدىن "جىمدى يىغىن بار،
بارلىق ئوقۇتقۇچى ۋە ستودىنتلار دەرھال
زالغا يىغىلىڭلار!" دىگەن ئۇقتۇرۇش ئاڭلاندى.
شۇ چاغدىلا بەختىيار يانچۇقىدىن بىر دانە
كونۇدرتنى ئېلىپ سائادەتكە سۇندى ـ دە،
ئىككەيلەن بىرلىكتە زال تەرەپكە قاراپ يول
ئالدى.

زال ئىچى بىردەمدىلا ئوقۇتقۇچىلار، ئىستو ـ
دىنتلار بىلەن لىق تولدى. «نەق ئەكسىلئىنقى ـ
لاپچىلارغا چارە كورۇش يىغىنى» دىگەن لوزۇن ـ
كا سەھنىنىڭ ئالدىغا ئېسىلغان بولۇپ، زال ـ
نىڭ تاملىرىغا چاپلانغان شوئارلار كوزگە تاش

لىنىپ تۇراتتى. سائادەت كوڭلى ئويگەن ھالدا
بەختىيارغا سەپ سالدى. قوشۇمىسى سەل تۇ ـ
رۇلگەن بەختىيارنىڭمۇ يۈرىگى ئەنسىز سېلىشقا
باشلىدى. ستودىنتلار "بوگۇن كىمنى ئېلىپ
كېتەركىن" دىگەندەك بىر ـ بىرىگە قاراشماقتا
ئىدى، لېكىن ھېچكىم زۇۋان سۈرمەيتتى. ئانچە
ئوتمەي زالنىڭ ئالدىغا بىر جىپ ماشىنا كې ـ
لىپ توختىدى ـ دە، ئىچىدىن ئۈچ نەپەر ساقچى
چىقىپ، زالغا كىردى. ئۇلارنىڭ ئىككىسى تونۇ ـ
گۇن بەختىياردىن "تىل خەت" ئېلىپ كەتكەن ـ
لەر ئىدى. بەختىيار ئۇلارنى كورۇپ، كوڭلىدە
"مېنى قولغا ئالغىلى كەپتۇ" دەپ ئويلىسىمۇ،
لېكىن گويا ھېچ ئىشتىن خەۋىرى يوق كىشى ـ
دەك پەرۋاسىزلا سائادەتكە قارىدى. بۇچاغدا
سائادەتنىڭ گۇلدەك چىرايى سارغىيىپ كەتكەن
ئىدى. ئىگىز ـ پەس تىۋىلانغان قورقۇنۇچلۇق
شوئارلار پەسلەپ، زال ئىچىنى ۋە ھەممىنىڭ
سۇرباستى. سوت مەھكىمىسىنىڭ بەختىيارنى
قولغا ئېلىش ھەققىدىكى تەستىق ئۇقتۇرۇشى
ئوقۇپ ئوتۇلگەندىن كېيىن، بىر ساقچى ئوقۇ ـ
غۇچىلار توپى ئىچىگە قاراپ تۇرۇپ، قوپاللىق
بىلەن:

ــ نەق ئەكسىلئىنقىلاپچى ئونسۇر بەختىيار
سەھنە ئالدىغا چىق! ــ دەپ قاتتىق توۋ ـ
لىدى.

ۋۇجۇدىنى باتۇرلۇق، قەيسەرلىكنىڭ ئوچ ـ
قەس يالقۇنلىرى قاپلىۋالغان بەختىيار دەس
ئورنىدىن تۇردى ـ دە، سالماق قەدەم بىلەن
ساقچىلارنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە قولىغا كويزا
سېلىنىپ، زالدىن ئېلىپچىقىپ كېتىلگەنگە قەدەر
ئوتكۇر كوزلىرىنى ساۋاقداشلىرىدىن ئۇزمىدى.
پۇتۇن دىققىتى بىلەن بەختىيارغا تىكىلىپ ئول ـ
تۇرغان سائادەت مۇشۇ تاپتا قەدىرلىك دوستى ـ
نىڭ ئوزىگە بىر قارىشىنى ئىنتىزارلىق بىلەن
كۇتمەكتە. مانا بەختىيار ئۇنىڭغا قارىدى،

قانداقتۇ بىر ئۇچقۇن كېلىپ سائادەتنىڭ يۈرىگىنى "پىژ" قىلىپ كۆيدۈرگەندەك بولدى. ئۇ، بەختىيار ئېلىپ چىقىپ كېتىلگەندىن كېيىنلا ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى توستى.

ئىستودېنتلار زالدىن چىققىچە "بۇ نىمە ئىش؟ بەختىيارغا نىمە بولدى؟ ئۇ بىزنىڭ سەممىي، ياخشى ساۋاقدىشىمىز ئىدىغۇ!» دېيىشىپ ياتاقلىرىغا تارقىلىشتى.

بەختىيارنىڭ بۇنداق ئۇشتۇمتۇت قولغا ئېلىنىپ كېتىشى سائادەت ئۈچۈن بەكمۇ ئەلەم بولدى. ئۇ زالدىن يالغۇز چىقىپ، تېخى ئون نەچچە مىنۇت ئىلگىرى بەختىيار بىلەن پاراڭلاشقان ھېلىقى مەجنۇنتال تۈۋىگە كەلدى ـ دە، يانچۇقىدىن بەختىيار قالدۇرۇپ كەتكەن خەتنى ئېلىپ ئوقۇشقا باشلىدى:

"قەدىرلىك سائادەت!

مەن بۇ خەتنى بېشىمغا كېلىۋاتقان مۇدھىش كۈنلەرنى ئويلاپ، سىزگە ئۆزۈمدىن بۇيان ئېيتالمىغان يۈرەك سىرلىرىمنى بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن يېزىۋاتىمەن. كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتسام، مەن سىزنى تولىمۇ ياخشى كۆرىمەن. بۇ ياخشى كۆرۈش ــ ئىككىمىز ئىنىستىتوتتا ئۆتكۈزگەن بىر نەچچە يىللىق قايناق ھايات داۋامىدا كۆڭلۈمدىن ئورۇن ئالغان بولۇپ، ئۇنىڭ يىلتىزى بەكمۇ چوڭقۇر. ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا، سىزنىڭ ئۆگىنىشتىكى تىرىشچانلىقىڭىز، ھەر بىر ئىشتىكى جۈرئىتىڭىز، ساۋاقداشلارغا قىلغان سەممىي ياردەم ۋە قىزغىن مۇئامىلىڭىز... قىسقىسى، ۋۇجۇدىڭىزغا مۇجەسسەملەنگەن بارلىق ئېسىل ئەخلاقى پەزىلەتلەر قەلبىمدە ئۆچمەس ئىز قالدۇرۇپ، سىزگە بولغان پاك سۆيگۈ ـ مۇھەببىتىمنىڭ ئوتىنى تېخىمۇ يالقۇنجاتتى... تىل ـ دىلنىڭ ئەلچىسى. بىراق، مەن تىلغا ناقىلىقىمدىن بۇ ئاددى خېتىم ئارقىلىق يۈرەك سىرلىرىمنى سىزگە تولۇق ئىپادىلەپ بېرەلمىگىنىمگە تولىمۇ ئەپسۇسلىنىمەن...

قەدىرلىك سائادەت! سىزنىڭمۇ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنەتتىم. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ۋەتىنىمىزنىڭ ئەڭ ئېھتىياجلىق يىراق يېزا ـ قىشلاقلىرىغا بېرىپ، خەلق ئۈچۈن جان ـ دىل بىلەن خىزمەت قىلىشنى، ھايات قامۇسىدىن يېڭى بەت ئېچىپ، سىز بىلەن ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە بىرگە ئۆتۈشنى ئارزۇ قىلاتتىم. ئەپسۇسكى، ھايات شاماللىرى ئىككىمىزنى ۋاقىتلىق ئايرىپ تاشلىدى! ئىشىنىمەنكى، سىز بۇ جۇدالىققا چوقۇم بەرداشلىق بېرەلەيسىز، چۈنكى سىز ئىرادىسىز، تۇراقسىز، ئەركە ـ نازىناق قىزلاردىن ئەمەس ـ دە! سىز يېڭى خىزمەت ئورنىغا مېڭىش ئالدىدا تۇرۇسىز. يېقىن كەلگۈسىدە پارتىيىمىز ۋە خەلقىمىزنىڭ بىزدىن كۈتكەن ئۈمىدىنى ئادا قىلىشىڭىز، كېسەللەرنىڭ ئاھ ـ زارىغا يېتىپ، ئۇلارنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ ئېلىشىڭىز كېرەك. بۇ ــ مېنىڭ سىزدىن كۈتىدىغان سەممىي ئۈمىدىم.

خەير ... كۆرۈشكىچە ئامان بولۇڭ!

سىزنى كۈتكۈچى بەختىيار»

"ئىخ، بەختىيار! ـ دەپ پىچىرلىدى سائادەت ھەسرىتىنى ئىچىگە يۇتقان ھالدا، ــ سەندىن ئايرىلىش مەن ئۈچۈن ھەقىقەتەن ئېغىر، سەن مېنى قانداق ياخشى كۆرگەن بولساڭ، مەنمۇ سېنى شۇنداق، بەلكى ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك ياخشى كۆرەتتىم. سەن بىلەن ئۆمۈرۋايەت بىرگە ھايات كەچۈرۈشنى ئارزۇ قىلاتتىم. ئەگەر سەن بۇ يۈرەك سۆزلىرىمنى ئۆز قۇلىقىڭ بىلەن ئاڭلىيالىغان بولساڭ ئىدىڭ، مەن ئۆزەمنى قانچە خوشال ۋە بەختلىك ھېس قىلغان بولاتتىم ـ ھە! قارا بۇلۇتلار تارقاپ ۋىسال سەھىرى يېتىپ كەلگەنگە قەدەر سېنى

كۆتمەن! سېنى كۆتمەن!...»

سائادەت ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى تۇتۇپ، ئاۋازىنى سىرتقا چىقارماي قاتتىق ئۆكسۈپ يىغلىدى-دە، بىر ئازدىن كېيىن ئۆزىنى بېسىۋېلىپ مەجنۇنتال تىگىدىن قوزغالدى ...

سائادەت خەتنى ئوقۇپ بولۇپ ياستۇققا باش قويدى ۋە بەختىيارنىڭ ئەتە ياكى ئۆگۈندىن قالماي چوقۇم دوختۇرخانىغا يېتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلى ئىمىن تاپقاندەك بولدى-دە، شېرىن خىياللارغا چۆكتى. چاقماق كىرپىكلىرى ئاستا-ئاستا جۈپلەشتى.

3

«يولۋاس ئىزىدىن يانماس، يىگىت سۆزىدىن» دېگەندەك، بەختىيار ئۆزىنىڭ ئاخىرقى قارارى بويىچە يول تۇتۇپ، ش. ناھىيىسىنىڭ «گۈلئاۋات» گۈڭشې دوختۇرخانىسىغا ئورۇنلاشتى. بۇ مۇلايىم، كېلىشكەن يىگىت دوختۇرلار بىلەن ئاسانلا چىقىشىپ كەتتى. «بەختىيار! — دەيتتى ئۇ، ئۆزىگە ئۆزى خىتاب قىلىپ، — ھايات شاماللىرى سېنى بۇ يەرگە ئۇچۇرۇپ كەلدى. سەن ئەمدى يېڭى ھاياتقا قەدەم قويدۇڭ. بەختىڭنى خەلق ئۈچۈن جان-دىل بىلەن خىزمەت قىلىپ نۇرلاندۇر! سەن خۇسۇسى مۇھەببەت كۆڭۈلسىزلىكىدىن داغلانغان قەلبىڭنى خەلققە ۋە خىزمەتكە بولغان پاك مۇھەببەتنىڭ زىلال سۈيى بىلەن يۇيۇۋەت! ...»

ھەش-پەش دېگىچە ئارىدىن 4 ئاي ئۆتۈپ كەتتى. بەختىيار ھەر كۈنى دېگىدەك بۇرۇن ئىشقا چىقىپ دادۇيلەردىن كېسەل كورسەتكۈچىلەر كەلگىچە [كېزىت كورۇپ مەملىكەت خەۋەرلىرى ۋە خەلقارا ئىقىم مەسىلىلىرىدىن خەۋەردار بولاتتى؛ بەزىدە تىببى كىتاپلارنى ئوقۇپ كەم بىلىملىرىنى تولۇقلايتتى؛ داۋالانغۇچىلار كېلىش بىلەن تەڭ ئۇلارنى بىر-بىرلەپ ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ، كۆڭۈل قويۇپ داۋالايتتى. بەختىيارنىڭ خىزمەتتىكى ئاكتىپلىقى، ئۆگىنىشتىكى تىرىشچانلىقى، كېسەللەرگە تۇتقان قىزغىن ۋە سەمىمى مۇئامىلىسىدىن تەشكىل ۋە يولداشلار مەمنۇن بولاچاقتا ئىدى.

بىر كۈنى ئەتىگەن بەختىيار ئەمدىلا ئىشقا چۈشۈپ تۇرۇشىغا پوچتالىيون گېزىت ئەكىرىپ بەردى. بەختىيار يېڭى گېزىتتىن بىرنى قولىغا ئېلىپ ۋاراقلىغان ئىدى. ئۇنىڭ كۆزى 3-بەتنىڭ باش ئىستونىدىكى «يېزا خەلقىنىڭ كويۈمچان دوختۇرى» سەرلەۋھىلىك توكشۈن ئارىسىغا قىستۇرۇپ بېسىلغان بىر پارچە سۈرەتكە چۈشتى. شۇ تاپتا، بەختىيارنىڭ يۈرىكى بىردىنلا دۈپۈلدەپ، يۈزى ۋىللىدە قىزىرىپ كەتكەندەك بولدى. بەختىيار سۈرەتكە يېنىشلاپ قاراپ، ئىللىق كۈلۈمسىرەپ تۇرغان سائادەت ئىكەنلىكىنى ئېنىق تونۇدى-دە، ئىختىيارسىز ھالدا توكشۈننى ئوقۇشقا باشلىدى ...

«سائادەت 1975-يىلى تىببى ئىنىستىتۇتنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، دۆلەت ۋە خەلقنىڭ ئېھتىياجىنى كۆزدە تۇتۇپ، ق. ناھىيىسىنىڭ «چىمەن» گۈڭشې دوختۇرخانىسىغا خىزمەتكە كەلدى. بۇ گۈڭشېدا دېھقانلار تارقاق ئولتۇراقلاشقانلىقتىن، كېسەل بولۇپ قالسا، دوختۇرخانىغا كېلىپ داۋالىنىشتا قىينىلاتتى. بۇنى چۈشەنگەن سائادەت دەسلەپكى يىلى قىش-ياز سومكىسىنى كۆتۈرۈپ يېزىمۇ-يېزا ئايلىنىپ، دېھقانلارنىڭ كېسىلىنى كۆڭۈل قويۇپ داۋالىدى، ھەتتا دەم ئېلىش، ھېيت بايرام كۈنلىرىدىمۇ دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىگە بېرىپ كېسەل داۋالاش بىلەن ئۆتتى. «چىمەن» گۈڭشېسى ناھىيە مەركىزىدىن 90 نەچ-

چە كېلومېتىر يىراق بولۇپ، جىددى ۋە ئېغىر كېسەللەرنى ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا يۆتكەپ داۋالىتىشتا خېلى كۆپ قىيىنچىلىق بولاتتى. سائادەت بۇ خىل كېسەللەرنى ئۆز گۇڭشىسىدا داۋالاپ، دېخانلارنى ئۆلۈم ۋە ئاغرىق ئازاۋىدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن، ۋىلايەتلىك خەلق دوختۇرخانىسىدا بىر يىل بىلىم ئاشۇرۇپ كېلىپ، ئۆز دوختۇرخانىسىنىڭ داۋالاش شارائىتىنى ياخشىلىدى. قىيىن تۇغۇت، جىددى ئوپېراتسىيىلەرنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئىشلەپ، ئېغىر كېسەللەرنى داۋالاپ ساقايتىپ، دېخانلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا مۇيەسسەر بولدى... »

بەختىيار سائادەتنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىنى ئوقۇغانسىرى ھاياجانلانماقتا ئىدى، بۇ ھاياجان ئۇنىڭ سائادەتكە بولغان ھېسداشلىقىنىڭ يۈرەك قاتلاملىرىدا جۇش ئۇرۇۋاتقان نازۇك دولقۇنلىرى ئىدى....

« سائادەت تولىمۇ مېھرىۋان قىز، ـ دەپ باشلانغان ئىدى توكشۈننىڭ ئاخىرقى ئابزاسى، ـ بۇندىن 3 يىل ئىلگىرى بۇلاق داۋىيىنىڭ 3 ـ ئىشلەپچىقىرىش دۈيىدىكى ئائىشەمخاننىڭ ئېرى ئاشقازان راكى كېسەللىكى بىلەن ئۆلۈپ كېتىپ، ئائىشەمخان قوساقتىكى 6 ئايلىق بالىسى بىلەن تۇل قالىدۇ، ئۇنىڭ ئاي ـ كۈنى توشقاندا سائادەت ساق ـ سالامەت تۇغدۇرىدۇ ۋە ئانا بىلەن بوۋاققا ياخشى قارايدۇ، ئۆز پۇلىغا سۈت، قەن ـ شېكەر ئېلىپ ياردەم قىلىدۇ... كىم بىلسۇن، بىر كۈنى كەچتە ئائىشەمخان بازاردىن قايتىپ كېلىۋاتقاندا، يول ئۈستىدە تۇيۇقسىز ماشىنا بېسىۋېلىپ بەختكە قارشى قازا تاپىدۇ. ئائىشەمخان ۋە ئۇنىڭ ئېرى ئەسلىدە بۇ يېزىدىكى بىردىن ـ بىر يېتىم ئەرخوتۇنلار ئىدى. « يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە، بېشى تاشقا تېگىپتۇ » دىگەندەك، ئۇلار ھەرخىل سەۋەپلەر بىلەن ئالەمدىن ئۆتۈشتى. سائادەت ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەن بۇ بەختسىزلىكلەرگە چەكسىز قايغۇرىدۇ ـ دە، ئائىشەمخاننىڭ يېتىم قىزى رۇشەنگۈلنى ئۆز تەربىيىسىگە ئېلىپ باقىدۇ...»

بەختىيار توكشۈننى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، بىر پارچە ئوت ئۇنىڭ تاپىنىدىن كىرىپ مېڭىسىدىن چىقىپ كەتكەندەك بولدى ـ دە، ئويلىغانسېرى پۇشايمانى ئالغىلى قاچا تاپالماي قالدى. « قەدىرلىك سائادەت، ـ دىدى بەختىيار سۈرەتكە قاراپ، ـ مەن ئىلگىرى ساڭا قايسى بىر ئەدىبنىڭ: قىز ـ يىگىتلەرنىڭ دوستلۇق مۇناسىۋىتى ھايات سىناقلىرىدىن ئۆتكەلمەي تۇرۇپ، ھەرخىل تەتۈر شامماللارغا بەرداشلىق بېرەلمىسە، ئۇمەڭگۈ سۇلماس مۇھەببەت گۈلشەنىگە ئايلىنىشى مۇمكىن، ئۇ ھالدا، روھى زەئىپلىك، جىسمانى كېسەللىك، تەبىئى كەمبەغەللىك ياكى ئۇشتۇمتۇت يۈز بەرگەن جىددى ۋەقەلەرمۇ كىشىنىڭ ئىرادىسىنى سۇسلاشتۇرۇپ، ئىشەنچىسىنى بۇزۇۋېتەلمەيدۇ، دىگەن ھېكمەتلىك سۆزىنى ئەسلىتىپ، سەن بىلەن ھەربىر قىيىنچىلىقنى، ھەربىر مۇھتاجلىقنى ئورتاقلىششقا، ھەربىر بەختسىزلىكنى بىللە كەچۈرۈشكە تەييار ئىكەنلىكىمنى ئىزھار قىلغان ئىدىم. ئەپسۇسكى، رۇشەنگۈلنى كۆرگەندىن كېيىن سېنى تۇرمۇشقا چىقىپتۇ دەپ ئويلاپ، يولنى خاتا مېڭىپ قويدۇم. ئىش ئىزلىرىڭ بېسىلغان گېزىتنى ئوقۇپ، كۆڭلۈمدىكى غەشلىك تۇمانلىرى تارقاپ كەتتى... بىراق، سەن ھازىرغىچە روھى ئازاپ چېكىۋاتىدىغانسەن ياكى ئىشىنىڭ تېگىگە يېتەلمەي تۈنلەرنى بىدار ئۆتكۈزىۋاتىدىغانسەن ـ ھە؟ سائادەت، مەن ئالدىڭدا كەچۈرگۈسىز گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويدۇم، سەن ئۇنى كەچۈرەمسەن ـ يوق؟! نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەن سېنىڭ قېشىڭغا بېرىپ چىن قەلبىمدىن ئەپۇ سورايمەن. قەدىرلىكىم سائادەت، مېنى كەچۈر! مېنى كەچۈر!...»

ئىبرەت

(ھېكايە)

تۇرسۇن نىياز

بۈگۈنكى باھالاش يىغىنىدىن تولىمۇ خۇشال ئىدىم، لېكىن ئۆزەمدىكى بۇ خىل ھېسسىياتنى باشقىلار ئالدىدا چاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن، مېنى ئارقا - ئارقىدىن «ئىلغار ئوقۇتقۇچى» نامزاتى قىلىپ كۆرسەتكەن خىزمەتداشلىرىم ئالدىدا سالماق ۋە خاتىرجەم ئولتۇرۇشۇم كېرەك ئىدى. مەن ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق قىلدىم: يىغىننىڭ دەسلىۋىدە ئۆزۈم ئۈستىدىكى ھەر خىل ماختاش سادالىرىغا پەرۋا قىلمىغان ھالدا ئولتۇردۇم - دە، چوڭقۇر چۈكۈرۈپ كىيىۋالغان شەپكەمنى تۈزەشتۈرۈپ قويۇپلا ئاخىرقى نەتىجىنى كۈتۈشكە باشلىدىم. بىراق يىغىن ئۇزۇنغا سوزۇلغانسېرى ئىيۇل ئېيىنىڭ ئىنچىق ئىسسىغىدىنمۇ ياكى قويۇق تاماكا ئىسى بىلەن قاپلانغان ئىشخانا ئىچىدىكى 40 تىن ئارتۇق ئەر - ئايال ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ماڭىلا كۆز تىكىپ تۇرغىنى ئۈچۈنمۇ، خېلىلا جىددىيلىشىپ قالدىم. ئاخىرى نائىلاج ماتادەك ئېغىر بىلىنىشىپ كەتكەن كۆينىكىمنى يېنىك تارتىپ قويۇپ، ئاستاغىنە بېشىمنى كۆتۈردۈم. مېنىڭ قارشى تەرىپىمدە ئولتۇرغان ۋە يىغىن جەريانىدا باشتىن ئاياق مېنى «ئىلغار ئوقۇتقۇچى» قىلىپ باھالاشتا چىڭ تۇرۇپ كېلىۋاتقان بىر نەچچە خىزمەتدىشىم: «قانداق، بىز دېمىدۇقمۇ؟ سېنىڭ بۇ قېتىم «ئىلغار ئوقۇتقۇچى» بولۇپ باھالىنىشىڭ بۇرۇنلا مۇقىملىشىپ قالغان - دە!» دېگەندەك بىر خىل مەنىلىك كەيپىيات بىلەن ماڭا قاراپ كۆز قىسىپ قويدى. مەنمۇ ئۆز - ئۆزۈمگە قەتئى ئىشەنگەن ۋە نەتىجىلىرىمدىن پەخىرلەنگەن ھالدا: «مانا، - دېدىم ئۆز ئىچىمدە ئويلۇنۇپ، - نامزاتلار ئىسمىلىكىدىكى ماڭا تەۋە سان ئۆزلۈكسىز ئاشماقتا، يەنە ئازراقلا ئاۋاز قوشۇلسا، نەتىجەم مۇقىملىشىدۇ - دە، مەكتەپ بويىچە بىردىن - بىر «ئىلغار ئوقۇتقۇچى» دېگەن شەرەپكە ۋە ھەر خىل ماددى مۇكاپاتقىمۇ ئىگە بولۇمەن، يەنە تېخى شەھەرلىك، ۋىلايەتلىك ئىلغار مائارىپچىلار يىغىنلىرىغا قاتنىشىپ تەجرىبە تونۇشتۇرۇشۇم مۇمكىن. مەيلى، نەسلا بولسۇن، مەخمۇتنىڭ قانداق بىر ئوقۇتقۇچى ئىكەنلىكىنى باشقىلارمۇ بىر كۆرۈپ قويسۇن...»

— مەن بۇ قېتىم يولداش ماخمۇتنى ئەمەس، بەلكى يولداش خالىدەمنى «ئىلغار ئوقۇتقۇچى» قىلىپ تاللىساق، دېگەن كۆز قاراشتا. يولداش-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

لار ئەتراپلىغراق ئويلۇشۇپ كورسە، قانداق؟

ھېچ كۈتمىگەندە ئۇشتۇمتۇت قۇلۇغىمغا ئىشى-
تىلگەن بۇ غەلىتە ئاۋاز بىردىنلا خىيال يىپ-
لىرىمنى ئۈزۈپ تاشلىدى. نۆۋەتتە ئىسمى
كوستىلگەن بۇ ئوقۇتقۇچى مەن بىلەن بىر
پاراللىل 1 - يىللىق 2-سىنىپنىڭ تەربىيەچىسى
بولۇپ، ئۇنىڭ بۇ يىلقى ئوقۇغۇچىلارغا دەرس
ئۆزلەشتۈرۈش نىسبىتى مەندىن 5 پىرسەنت
ئەتراپىدا تۆۋەن ئىدى. مەن شۇڭا: "ھازىر
ئاساسى گەپ - كىمنىڭ نەتىجىسىنىڭ يۇقۇرى
تۆۋەنلىكىدە تۇرسا، ئۇ قانداقمۇ نەمۇنىچى بو-
لالىسۇن؟ قازاننىڭ كۆۋاچىسى چومۇچ ئەمەس-
مۇ؟» دىگەن ئويغا كەلدىم-دە، پىكىر بىردۋات-
قان ئوقۇتقۇچىغا ئىچىمدە نارازى بولسامۇ،
لېكىن يەنىلا چاندۇرماي بىسىپ ئولتۇرۇشقا
مەجبۇر بولدۇم.

—خالىدەمنىڭ بۇ يىلقى دەرس ئۆزلەشتۈرۈش
ئەھۋالى، - دىدى ئۇ ئۆز سۆزىنى داۋاملاشتۇ-
رۇپ، —گەرچە مەخمۇتتىن بىرقانچە پىرسەن تۆۋەن
بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ مەخمۇتتىن قېلىشمايدى-
غان ئارتۇقچىلىغى ۋە ھەممىمىزگە ئۈلگە بولار-
لىق ياخشى تەرەپىمۇ بار، ئۇ بۇ يىل يېڭى قو-
بۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلارنى تەربىيىلەپ يې-
تىشتۈرۈشتە جاپالىق ئەجرى سىڭدۈرۈپ، ئو-
قۇغۇچىلارغا ئۆز بالىسىدەك مېھرىبان، ئاتا-
ئانىلارغا ئۆز ئاتا - ئانىسىدەك كويۇمچان بول-
دى. مەن مۇشۇلارنى نەزەردە تۇتۇپ خالىدەمە-
نى " ئىلغار ئوقۇتقۇچى " قىلىپ تاللىساق
دەيمەن.

—مەنمۇ ئەكرەمنىڭ پىكرىگە قوشۇلىمەن،—دى-
دى ئىككىنچى بىر ئوقۇتقۇچىمۇ ئۇنىڭ پىكرىنى
قۇۋۋەتلەپ ۋە يانچۇغىدىن قانداقتۇ بىر پارچە
خەتنى چىقىرىپ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئالدىغا
قويۇپ قويدى. بۇنىڭ بىلەن كوپچىلىك ئىچى-
دە قىزغىن تالاش - تارتىش باشلىنىپ كەتتى.

بەزىلەر يەنىلا مېنى باھالاشتا چىڭ تۇرسا،
يەنە بەزىلەر يولداش خالىدەمنىڭ ئارتۇقچى-
لىقلىرى ئۈستىدە سۆزلەيتتى. يىغىن شۇ تەخلىت-
تە بىر سائەتتىن كوپرەك داۋاملاشقاندىن كېيىن،
مەكتەپ مۇدىرىمىز ئەرسلان ئاكا ئۆزىگە خاس
تەمكىن ۋە سالماق قىياپەت بىلەن سۆز ئالدى-
دە، يىغىننىڭ كېتىۋېتىش ئەھۋالىغا قارىتا ئۆز
قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويغاندىن كېيىن:

— بۈگۈن ئاتا - ئانىلاردىن مۇشۇ باھالاش
يىغىنىمىزغا مۇناسىۋەتلىك بىر پارچە خەت كەپ-
تۇ، يولداشلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن بىر نو-
ۋەت ئوقۇپ كورسەك قانداق ؟ - دەپ سوراپ
قالدى.

بىز دەرھال ئۆز ئارا قىلىشىۋاتقان گەپ-
سۆزلىرىمىزنى توختۇتۇپ بىردەك مەكتەپ مۇدى-
رىنىڭ قولىدىكى خەتكە تىكىلدۇق. خەت مۇنداق
يېزىلغان ئىدى:

"مەكتەپ رەھبەرلىكى ۋە سۆيۈملۈك ئوقۇت-
قۇچى-ئۇستازلارغا!

بىز سىلەرنىڭ ئوتكەن بىر يىللىق ئوقۇ-
ئوقۇتۇش ئىشلىرىدىكى نەتىجەرنى يەكۈنلەپ،
يېڭى بىر يىلغا قەدەم قويغان ھەمدە بۇ ئىشتا
كورۈنەرلىك توھپە ياراتقان ئىلغارلارنى سې-
لىشتۇرۇپ باھالاۋاتقان چېغىڭلاردا، ئۆزىنىڭ
پۈتۈن ۋۇجۇدى ۋە ساپ يۈرەك قېنى بىلەن ياش
ئەۋلاتلىرىمىزنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۋاتقان
يولداش خالىدەمدەك مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچىلارغا
سەمىمى ئېھتىرام بىلدۈرىمىز ۋە چىن قەلبىمىز-
دىن رەھمەت ئېيتىمىز. مەكتىۋىڭلاردىكى يول-
داش خالىدەم ئوتكەن بىر يىللىق ئوقۇتۇش
خىزمىتى جەريانىدا، ئايرىم ئۇستازلار "ئوگى-
نىشتە تۆۋەن، لاياقەتسىز» دەپ قاراپ ئۆز سى-
نىپىدىن شاللاپ چىقىرىۋەتكەن جان-جىگەر پەر-
زەنتلىرىمىزنى ھەر جەھەتتىن كوڭۈل قويۇپ
تەربىيىلەپ بىزنى ئىنتايىن خوشال قىلدى. ئۇ

ھەقىقەتەن بىر شەرەپلىك خەلق ئوقۇتقۇچىسى
بولۇشقا مۇناسىپ. يىللىق سىپلىشتۇرۇپ باھا-
لاشتا ئۇنىڭ بۇ نەتىجىلىرىنىڭ ئالاھىدە تىلغا
ئېلىنىشىنى ئۈمىت قىلىمىز.

ھورمەت بىلەن × × زاۋۇتتىكى مامۇتجان،
قاسىم ئىلى، ياسىن سىدىقلار

مەن خەتنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلا - ئاڭلىمايلا
بۇ خەتنىڭ دەل ئۆتكەن يىلى 10 - ئايدا مەن:
" يېشى كىچىك، دەرسكە يېتىشەلمىدى،
ئىنتىزامى ياخشى ئەمەس» دېگەندەك ھەر خىل
بانايى سەۋەپ بىلەن ئۆز سىنىپىمدىن شاللاپ
چىقىرىۋەتكەن5 نەپەر ئوقۇغۇچىنىڭ ئاتا-ئانىسى-
دىن كەلگەنلىكىنى بىلدىم-دە، خۇددى بېشىم-
دىن بىر قاپاق سۇ قۇيىۋەتكەندەك تەنلىرىم جۇغ-
غىدە بولۇپ، 5 مىنۇت بۇرۇنقى خوشاللىقىمدىن
قىلچىمۇ ئەسەر قالمىغان ئىدى. ھەممەيلەن
ماڭا قاراۋاتقاندەك يۈزلىرىم پوكاندەك
قىزىرىپ ئولتۇرغان ئورنۇمدا قېتىپلا قالدىم.
شۇ ئەسنادا ئەتراپىمدا ئولتۇرغان باشقا ئوقۇت-
قۇچىلارمۇ ئاستا - ئاستا جانلىنىپ بىلىنەر -
بىلىنمەس ھالدا ئۆز ئارا پىچىرلىشىشقا باشلى-
دى. ئۇلارنىڭ بەزىسى "ھە، مەخمۇتنىڭ بىگ-
ىسى مۇنداقكەندە » دېيىشسە، يەنە بەزىسى
" يۈكنىڭ ئېغىرىنى باشقىلارغا ئىتتىرىپ قو-
يۇپ، يېنىككىنى تاللاپ كوتۇرۇشمۇ بىگىسا بو-
لامدىكەن ؟ » دېيىشەتتى. تېخى 5 مىنۇت بۇ-
رۇن سىنىپىمدىكى ئەلاچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ سان
نىسبىتىنىڭ خالىدەمدىن بىر قەدەر يۇقۇرى ئې-
كەنلىكىگە قاراپلا مېنى ئىلغار ئوقۇتقۇچى قى-
لىپ باھالاشتا چىڭ تۇرغان ئايرىم ئوقۇتقۇچى-
لارمۇ ئاستا - ئاستا ئۆز پىكرىدىن يېنىپ، خا-
لىدەمنىڭ سەممى، تىرىشچان خىزمەت پوزىتسى-
يىسى، ئادەتتە ئەستايىدىل ئوقۇتۇش ئۇسۇ-
لىنى بىر - بىرلەپ ماختاشماقتا ئىدى.

" ھەي، بۇ ئىشنى قارا، - دېدىممەن ئۆز -
ئۆزەمگە، - باللارغا ئەستايىدىل بىلىم بەر -
مەسلىكىمدىكى بۇ خىل ئېغىر ئاقىۋەت ئەمدى
مېنى نېمە قىلىدى ؟» .

مەن يىل بېشىدا يۈز بەرگەن
بىر قاتار ئىشلارنى يىغىۋاشتىن ئەسكە ئالدىم:
ئۆتكەن يىلى يېڭى ئوقۇش ماۋسۇمىدا مەكتەپ
رەھبەرلىكى تەقسىمات بويىچە مېنى يې-
ڭىدىن قوبۇل قىلىنغان 1 - يىللىق 1 - سىنىپ-
نىڭ سىنىپمۇدىرلىقىغا بەلگىلىدى. مەن ھەش-
پەش دېگىچە مەكتەپ يېشىغا يەتكەن 45 ئو -
قۇغۇچىنى ئۆز سىنىپىمغا قوبۇل قىلدىم - دە،
ئۇزۇن ئۆتمەيلا دەرس باشلىۋەتتىم. كوپ قې -
تىم چېكىپ تاللاشلاردىن كېيىن قوبۇل قىلىن -
غان بۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇتلەق كوپ قىسمى مەك-
تەۋىمىزگە يېقىن زاۋۇت-كارخانىلاردىكى ئىش -
چى - خىزمەتچىلەرنىڭ پەرزەنتلىرى بولۇپ،
ئائىلىدىكى تەربىيە باشتىلا چىڭ تۇتۇلغانلىقى -
تىن، تېزلا مەكتەپكە ئۆگۈنۈپ، ئۆتۈلگەن دەرس-
لەرنى ۋاقتى - ۋاقتىدا ئۆزلەشتۈرۈپ ماڭدى.
بىراق ئارىدىن بىر ئاي ئۆتكەندە، بۇنىڭ ئى-
چىدىكى ئايرىم ئوقۇغۇچىلاردا ھەرپلەرنى چى -
رايلىق، توغرا يازالمايدىغان ۋە سان سىپىر -
لارنى ئېنىق تونۇيالمايدىغان يېڭى مەسىلە كې-
لىپ چىقتى. بۇنىڭ بىلەن تەكشى كېتىۋاتقان
سىنىپىمنىڭ دەرس ئۆزلەشتۈرۈش نىسبىتىگە مە-
لۇم دەرىجىدە تەسىر يەتتى، قانداق قىلىش كې-
رەك؟ مەن مۇنداق ئويلىدۇم: " يىل ئاخىرى -
دىكى نەتىجەمنىڭ قانداق بولۇشى - جەزمەن
ئوقۇغۇچىلىرىمنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا باغلىق،
بۇنىڭ ئىچىدىكى دەرس بىلمەيدىغان ئوقۇغۇ -
چىلار گەرچە ئاز سانلىق بولغاندىمۇ يەنىلا ئو-
مۇمى نەتىجىگە تەسىر كورسىتىدۇ، ئۇنىڭ-
دىن كورە بىر نەچچىنى مۇشۇ ماۋسۇم ئىچىدىلا
بىر تەرەپ قىلىۋەتكىنىم تۈزۈك » مەن مۇشۇ خى-
يال بىلەن سىنىپىمدىكى دەرستە ناچار دەپ
قاراپ كەلگەن 5 نەپەر ئوقۇغۇچىنى بىرىنچى

www.uyghurkitap.com

قەدەمدە تىزرەك "كوزدىن يوقىتىش" قارارىغا كەلدىم ۋە شۇ كۈندىن باشلاپ مەكتەپ رەھبەرلىكىگە "بالا كىچىك، تېخى مەكتەپ يېشىغا توشمىغان، دەرستە قىينالدى" دەپ ئۈزمەي دوكلات قىلسام، يەنە بىر تەرەپتىن ئاتا - ئانىلىرىغا ئۇلارنىڭ تۈزەلمەس شوخلۇقلىرى ئۈستىدە شىكايەت قىلىپ: "دەرستە ناچار، ئىنتىزامدا چۇۋالچاق، كىلەر يىلى ئوقۇسۇن" دەپ قاتتىق تەلەپ قويۇپ، ئۇلارنى ئىلاجى بار ئۆز پىكرىمگە كوندۇرۇشكە مەجبۇر قىلدىم. نەتىجىدە 3 نەپەر ئوقۇغۇچىنىڭ ئاتا - ئانىسى مىنىڭ قايتا - قايتا "تەربىيە" قىلىشىم ئارقىسىدا كوزى قىيمىغان هالدا بالىلىرىنى مەكتەپتىن ئېلىپ كەتتى، لېكىن قالغان ئىككى نەپىرى بولسا زادىلا مەكتەپتىن چېكىندۈرۈشكە ئۇنىماي: "مۇئەللىم، بۇ يىل بالىمىز ئىلاجى بار مەكتەپتىن قالمىسۇن، دەرستە خام بولسا ئۆزىمىز ياردەم بېرەيلى" دەپچىڭ تۇرۇۋالدى. مەن ئۇلارنىڭ بۇ خىل يوللۇق پىكىر - تەلىۋى ئالدىدا نائىلاج ماقۇل بولغان بولسامۇ لېكىن، يىل ئاخىرىدىكى شان - شەرەپ ئىستىگى يەنىلا مېنى باشقا يول تۇتۇشقا مەجبۇر قىلدى. بۇ ئىككى نەپەر ئوقۇغۇچىنىڭ بىرى دىلنۇر ئىسىملىك قىزچاق بولۇپ، ئەدەپ - ئەخلاق، ئىنتىزامدا تولىمۇ ياخشى ئىدى، لېكىن هەرىپلەرنى ئۆز جايىدا يازالمىغانلىقتىن دائىم ئۇنى كورسەم ئىچىم تىت - تىت بولاتتى. بىر كۈنى ئۇ دەرس ۋاقتىدا قېشىدىكى بىر ساۋاقدىشىنىڭ پارتا ئاستىغا چۈشۈپ كەتكەن قېرىندىشىنى ئەمدىلا ئېلىپ تۇرۇشىغا يېنىدىكى ساۋاقدىشى: "قېرىندىشىمنى ئىلىۋالدىڭ، ئوغرى!" دەپ جېنىنىڭ بېرىچە ئالا - چۇقان كوتىرىپ سىنىپ ئىچىنى بېشىغا كەيدى. مەن گەرچە شۇ مەيداندا ئىشنىڭ تېگى - تەھتىنى كورۇپ تۇرغان بولسامۇ، لېكىن دىلنۇرنىڭ تاراملاپ تۆكۈلگەن كوز ياشلىرىغا پەرۋا قىلماي ئۇنى ئېيىپلىدىم. نەتىجىدە بۇ قىزمۇ ئۇزۇن ئوتمەي "ئوغرى" دىگەن نام بىلەن سىنىپتىن تېزىدى. يەنە بىرسى ئىشچى قادىر ئاكىنىڭ ئوغلى پولات بولۇپ، ياش جەهەتتىن باشقىلاردىن خېلى چوڭ بولسىمۇ، لېكىن ئۆزى شوخ، كەپسىز بولغاچقا، بېرىلگەن تاپشۇرۇقلارنى ۋاقتىدا ئىشلەپ كەلمەيتتى، دوسكىغا چىقارسام تىرناق تاتىلاپ تۇرىۋالاتتى. بىر كۈنى دەرس ئالدىدا ئۇنىڭغىمۇ نىمە ئۈچۈن بېرىلگەن تاپشۇرۇقنى ئىشلەپ كەلمىدىڭ؟ دىگەن ئېيوقىلاڭ بانايى - سەۋەپ بىلەن قاتتىق بىر پوپوزا قىلدىم - دە "ماڭ جۇگۇ داداڭنى باشلاپ كەل" دىگىنىمچە سىنىپتىن ئىتتىرىپ چىقىرىۋەتتىم. ئۇمۇ شۇ ئىشتىن كېيىن مەكتەپكە زادىلا كەلمەس بولدى. مۇشۇ خىل ئۇسۇل بىلەن ئاخىرى بۇ 5 نەپەر ئوقۇغۇچىنىڭ بىرسىنى مەكتەپتىن تەزدۇرۇپ، بىرسىنى ئوقۇشتىن خوشىمىز قىلىپ ئاندىن كوڭلۇم ئىمىن تاپتى.

بىراق ئىشنىڭ نەتىجىسى هېمىشە كىشىلەرنىڭ ئويلىغاندەك ئوڭۇشلۇق بولىۋەمەيدۇ. ئۇزۇن ئوتمەي بۇ 5 نەپەر ئوقۇغۇچى مەكتىۋىمىزدە يەنە يېڭىۋاشتىن پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇلار ئەمدى مېنىڭ سىنىپىمدا ئەمەس، بەلكى ئۆزى يۈۋاش، كەمتەر قاپ - قارا كوزلىرىدىن بىر خىل مۇلايىملىق چىقىپ تۇرىدىغان خىزمەتدىشىم خالىدەمنىڭ سىنىپىدا ئوقۇۋاتاتتى. ئەمدى ئۇلار مېنى ئۇچراتسىلا يەردىن ئۇستۇن قارىماي ئوتۇپ كېتەتتى، ياكى بولمىسا مەندىن ئوزىنى قاچۇرۇپ يۈرەتتى. كېيىنرەك ئۇقۇپ كورۇشۇمچە مەن ئۇلارنى ئوز سىنىپىمدىن هەيدىۋەتكەندىن كېيىن، ئاتا - ئانىلىرى ئوز پەرزەنتلىرىنىڭ بۇ يىلمۇ مەكتەپ سىرتىدا قېلى -

(ئاخىرى 33 - بەتتە)

بۇ ۋەقە مۇشۇ يۇرتتا بولغان

(نوچېرىك)

ئابلىمىت ئىمىن ناسىرى

ئابلا موللا ھۇشىغا كېلىپ ناھايىتى ئەستە كوزىنى ئاچتى ، ئىشىك يوچۇقلىرى ۋە ئىشىك بېشىدىكى تاۋاق پاتقۇدەك ئەشۇ تاماقسۇنىدىغان توشۇكتىن بۇزەي، سېسىق كامىرغا غۇۋايورۇق چۈشۈپ تۇراتتى . ئابلا موللا بۇ كامىرنى بىر نەچچە قېتىم ئۆلچەپ باققان . توغرىسى بىر غۇلاچ ، ئۇزۇنلىغى بىر يېرىم غۇلاچ ، ئېگىزلىگى ھەم بىر غۇلاچ ، مۇنداقچە ئېيتقاندا تىرىك جان ئەمەس، جانسىز مۇردا ياتىدىغان لەھەتنىڭ ئۆزى ئىدى . لەھەت بولغاندىمۇ ناھايىتى تار لەھەت .

— ئاخىرى كۈن چىقىپتۇ ، كۈن چىقىپتۇ ، — دەپ ئۇ ئاستا ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىدى . ئۇ ئۆگىدىسىغا ياتقان ھالدا كامىرغا چۈشۈۋاتقان غۇۋا كۈن نۇرى ۋە باش ئەتىيازنىڭ سوغۇق شامىلىدىن بىر ئاز ھوزۇرلانغاندەك بولدى — ھازىر سەپداشلىرىم نىمىش قىلىۋاتىدىغاندۇ ؟ ئېھتىمال قورال تازىلاۋاتقاندۇ . ياكى مەشق قىلىۋاتقاندۇ ؟ ياكى دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىۋاتامدىكىن ؟ شۇ چاغدىلا پىلانىمىز چەشتاغنى ئېلىپ ئۆزىمىزنى ئۈگىشىۋالغاندىن كېيىن يېڭىسارغا ھۇجۇم قىلىش ئىدى . ئۇندىن كې - يىن قانداق بولدىكىن ؟، ئۇلار مېنى ئۇنۇتمىغاندۇ ؟ توغرا، ئۇنۇتمايدۇ ، مەنمۇ ئۇلارنى ئۇنۇتمىدۇم ، ئۇكوزىنى ئۇلۇۋتىش ئۈچۈن ھەركەت قىلغان بولسىمۇ ، بىلەكلىرىگە مىلىق جىگلاپ تاش ئېسىپ قويۇلغاندەك مىدىرلىتال - مىدى ، ئۇ يەنە ئۇره بولماقچى بولۇپ گەۋ - دىسىنى بىرلا قىمىرلىتىشىغا پۈتۈن ئەزايىغا چىداپ بولماس دەرىجىدە ئاغرىق ئۆلىشىپ كەتتى - دە، بىرلا ئىڭراپ ھۇشىدىن كەتتى.

ئۈچ ئايدىن بېرى ھەركۈنى سوراق . بەزى كۈنلىرى يېڭىسار جىڭساجۇي ئەتىگەندە سوراق قىلسا ، كەچلىكى گومىنداڭنىڭ يېڭىساردا تۇ - رۇشلۇق 18 - تۇەنىنىڭ تۇەنبۇسىدا بولىدىغان سوراق . مەيلى جىڭساجۇي سوراقخانىسى ، مەيلى 18 - تۇەن تۇەنبۇسىدىكى سوراقخانى - دا بولسۇن ھەپتىدە بىر قېتىم سوراقچى ساقچى ئەمەلدارلىرى بىلەن ، سوراقچى ھەربى ئەمەلدارلار ئالمىشىپ تۇرىدۇ . ھەر قايسىسى ئۆزىگە چۈشلۇق كۆزىر كورسەتمەكچى بولىدۇ . لېكىن تەكرار بىرلا سوئال :

— ئېيتە قېنى، شېرىكلىرىڭ نەدە ؟

— ئويتاغدا !

ــ ئويتاغدا ئىكەنلىكىنى بىلىمەن !
ــ بىلسەڭ سوراپ نىمە قىلىسەن ؟
ــ شەھەردىكىنى دەيمەن ؟
ــ ھەممىلا يەردە بار ، ھەممە شەھەردە بار ، مەن ئۇلارنى ساڭا قازداقمۇ دەپ بە -
رەلەي .
ــ ئۇلار كىم بىلەن كىم ، يۇرتى، ئىسمىنى ئېيىت .
ــ بىلمەيمەن !
مانا شۇ " بىلمەيمەن " دىن كېيىن قاتتىق قىيىن قىستاق باشلىناتتى . كاپكىرنى قىزىتىپ بەدەننى داغلاش ، يىڭنە سانجىش، ئوڭدا- دۈم قىلىپ قويۇپ راسا دۇمبالاش ، ھوشىدىن كەت- كەندىن كېيىن ئۈستىگە سوغۇق سۇ چېچىپ سوردىپ ئەپكىرىپ مۇشۇ كامىرغا تاشلاش، ئا - رىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكىنى ئابلا مول - لىغا نامەلۇم،بىر چاغدا ھوشىغا كەلسە ، جىڭ - ساجۇيىنىڭ ئارقا ئىشىگى بىلەن 4 ئەسكەرىيالاپ ئەپچىقىپ 18 - تۈمەن تۆەنبۇسىدا سوراققا تار - تىش ، " ئېيتە قېنى ؟ " دىن باشلانغان سو - راق " بىلمەيمەن " دىگەن جاۋاپتىن كېيىن ، ئىنچىكە قىل ئاغامچا بىلەن باشمالتاقتىن ئې - سىپ ھەربىچە تاسمىنى سۇغا چىلاپ ئۇرۇش ، ياغدا داغلاش ، بەدەننى ئامبۇر بىلەن قى - سىش ، ئامبۇر بىلەن گوشنى ئۈزۈۋېلىش ، ھوشىدىن كەتكەندىن كېيىن ، سىيىغلىغىدىن كىشىنىڭ كوڭلى ئېلىشقۇدەك . مۇشۇ لەھەتكە تاشلاش ، ئەتىسى يەنە سوراق . 3 ئايدىن بېرى داۋاملاشقان تۈگىمەس سوراق بىلەن چەكسىز ئازاپ ئۇنىڭ تەن سالامەتلىكىنى زور دەرىجىدە ئاجىزلاشتۇرىۋەتكەن بولسىمۇ ، ئەق - لىدىن ئاداشتۇرىۋەتەلمىگەن ئىدى .
ئابلا موللا يەنە ھوشىغا كەلدى . ئاستا - ئاستا كوزىنى ئاچتى ، ــ تېخى ئولمەپتىمەن،- ئۇ ئوڭدا يېتىپ تۇرۇپ ئوز - ئوزىگە دەۋا -
تاتتى ،- پۈتۈن ئەزايىم چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئاغرىۋاتىدۇ . جان دىگەن چىڭ يەردە ئوخ - شايدۇ . بۇ چاقىچە يوتىدەك تومۇرنى مېنى ئۇرغانىدەك ئۇرۇپ بەرگەن بولسىمۇ يىگىنىگە ئايلانغان بولاتتى . مەن تېخى ئولمۇدۇم. ئۇلار مېنى نىمىشكە ئولتۇرمەيدىكىن- تاڭ ، توغرا، مېنىڭ شىرىكلىرىمنى تۇتۇپ، مەن بىلەن بىر - گە ئولتۇرمەكچى ، ئەخمەقلەر ! مەن ئۇلارنى سەنلەرگە ئېيتىپ بېرەمتىم، مەن تۈرمىدە بول- سامۇ ئۇلار يەنە ئارقا سەپ بىلەن رازۋېتكا ئىشىنى ئىشلەۋېرىدۇ ، ھامانە بىر كۈن ئول - مەك ، "توشقان بولۇپ مىڭ يىل ياشىغىچە يولۋاس بولۇپ بىر كۈن ياشاش ئەۋزەل"دەپ - تىكەنغۇ، بولدىلا دەرتنى مەنلا تارتىپتۇگىشەي، سۇ! ... ئابلا موللا ئۇسسۇزلۇقتىن گەز باغلاپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى تىلى بىلەن يالاپ قويدى. ئاخشامقى ئۇزۇنغا سوزۇلغان سوراقتا، 4 ئەسكەريۇپۇرلۇپ كېلىپ مىل- تىقنىڭ پاينىگى بىلەن ئۇرۇپ ھوشسىزلاندۇرۇ- ۋەتكەن ئىدى. مانا ئۇنىڭ بەدەنلىرى چويۇن- دەككوكۇرۇپ، تۇلۇمدەك ئىششىپ كېتىپتۇ. ئەمە- دى ئۇنىڭ باشقۇرۇشغا بويسۇنمايۋاتىدۇ. ئۇ،چى- دىغۇسىز ئاغرىققا بەرداشلىق بېرىپ كامىر تى- مىغا يولەندى.
ــ ھازىر نە ۋاخ بولدىكىن، كۈن چىقىپتۇ . ھازىر چۈشمۇ، ياكى پېشىنمۇ؟
ئۇ تېخى تۈن يېرىمىدا 18 - تۈمەن تۆەنبۇ - سىدا سوراقتا ئىدى.
ــبۇگۈنسەن ئۇچۈن ئەڭ ئاخىرقى پۇرسەت،- دىدىسوراقچى ھەربى ئەمەلدار. بۇ گەپلەرنى ئۇ كۈندىكىدەك تەرجىمانىنىڭ ياردىمى بىلەن ئاڭلىدى،-يىگىت،بۇ پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويدۇڭمۇ قايتا كەلمەيدۇ. چىرايلىق خوتۇنۇڭ 8 ياشتا ئوماق ئوغلۇڭ بار ئىكەن. شۇلارنى ئويلا ، ئوغلۇڭ يىتىم ، ئايىلىڭ تۇل قالسا

بۇ،كىشى ئۇچۇن نىمە دېگەن ئازاپ،ھە؟ ئىلى ئوغ-
رىلىرى ساڭا نىمە ياخشىلىق قىلغان. ئويتاغ-
دىكى توپىلاڭچىلارچۇ؟ ئۇلارنىڭ سەن جان پى-
دا قىلغۇدەك نىمىسى بار؟ خەير بوپتۇ. تاغ-
دىكىلەرگە ئەگەشكەن، بىزنىڭ ئەسكەرلىرىمىز-
نى ئېتىپ ئولتۇرگەن كۇنايىڭدىن كېچەي،،اڭا
پەقەت، سىلەرنىڭ پەستە تاغدىكىلەرگە ئاشلىق،
كېيىم - كېچەك ھەم ئاخبارات يەتكۈزۈپ بې-
رىۋاتقانلاردىن بىر نەچچىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ
بەرسەڭلا، بەخت يولى بېرىمەن. غەزەپتىن يې-
رىلغۇدەك بولغان ئابلا موللا ئاخىرى چىداپ تۇ-
رالمىدى - دە، بۇ ھېلىگەر ھەربى ئەمەلدارغا
قاراپ دېدى:

— سەنلەر، مەن ئابلا موللىنى باش ئې-
گىپ دوستلىرىغا خائىنلىق قىلىدۇ، دېيىشەمسەن؟
مەن سەنلەرگە قارشى قولۇمغا قورال ئېلىشتىن
ئىلگىرى ھەممىنى ئويلاپ قويغان. ھەرگىزمۇ
سەنلەرگە باش ئېگىپ نامەردى بولغىمايمەن.
ئاڭلاپ قويۇش، ئازاتلىق ئۈچۈن سەنلەرگە قار-
شى قورال كوتەرگەن ئەرمەن. ھەربى ئەمەلدار
غەزەپ بىلەن «دا» دەپ قولىنى بىرلا شىل-
تىدى. ئابلا موللا ئەشۇ «دا» دىن كېيىن 4 ئەس-
كەرنىڭ قىيىنىشى بىلەن ھوشىدىن كەتكەن ئې-
دى. قاچان بۇ كامېرغا ئەپكىرىپ قويدىكىن،
مانا باياتىن ھوشىغا كېلىشى، ئۇنىڭ لەۋلىرى
قۇرۇپ، يۈرىكىنى بىرسى سوغۇرۇۋېلىپ، قوقاس-
تا پۇچۇلاۋاتقاندەك ئىچىگە ئوت ئېلىپ كەت-
تى. سۇ... سۇ... مۇشۇ تاپتا، بىر تاۋاق سۇبول-
سا ھە... بولغاندىمۇ گەز دەرياسىنىڭ مۇزدەك
سوغاق سۇيى بولسا، ئارقىدىن بىر چېكىم نا-
سىۋال، ئۇنىڭ ئۇسسۇزلىغى بىلەن ناسىۋال خۇ-
مارى تەڭلا كەلدى، - ئامىتىم قېچىپ قالغان كۇن-
مىدىكى ئۇيەنە ئۆز ئۆزىگە پىچىرلىدى،- شۇكۇنى
ئەجەپ بىر بولدى. ئوقۇمىنىڭ تۈگەپ قالغانلىغىنى
تېخى، ئوق تۈگەپ قالمىغان بولسا مۇنداق تى-
رىك قولغا چۈشۈپ قالارمىدىم؟... ئۇنىڭ خىيال
قۇشى ئۇتكەنكى ئەشۇ كۇننى ئېسىگە ئېلىپ
لەرزان ئەگىيتتى...

× ×

ئۇستىگە پەۋەس ئاشلىق ئارتىلغان 10 توگە تاغ
ئارىسىدىكى تار قورامىلىق جىلغا ئىچىدە-
قېلىن قار ئۇستىدە پۇشۇلداپ ماڭماقتا.
ئۇ، يولغا چىقىپ ئۇزۇن ئوتمەيلا قار يېغىپ
كەتكەن ئىدى. توگىدىكى ئاشلىقنى تاشىلىق،
بارىنلارغا يوشۇرۇنغان ئويتاغدىكى پارتىزانلار-
نىڭ رازۋېتكا ئەترىتى 15 كۇندىن بۇيان
ئابلا موللىنىڭ ئويىگە يىققان، ئابلا موللا
تۇن يېرىم بولغاندا خوتۇنى بىلەن ئاشلىقنى يۈك-
لەپ، ئوزى يالغۇز يولغا چىققان ئىدى. بەلگۇ-
لەنگەن جايغا يانا خېلى بار ئىدى. توگىلەرمۇ
بارىن، تاشىلىقتىكى خەلقنىڭ. بۇ ئابلا مول-
لىنىڭ 17 - قېتىم يالغۇز سەپەر قىلىشى بولۇپ،
تاغ يولى ئۇنىڭغا خېلى تونۇش. يانا ئىككى
يول ئاتلىسلا بارىدۇ. ھەي قېلىن قار، يول قى-
يىنلاپ بارماقتا، ئۇ بۇگۇن بەلگۇلەنگەن جاي-
دا پارتىزانلارغا بۇ ئاشلىق بىلەن، چەشتاغدا
تۇرۇشلۇق پارتىزانلارنىڭ 15 كۇندىن بۇيان-
قى ئەھۋالىدىن ئاخبارات بېرىدۇ، ئۇ ئالدىنقى
توگىنىڭ بۇيلىسىدىن تارتىپ، بىر تاغنىڭ دو-
قىسىدىن قايرىلىش بىلەن ئالدى تەرەپتىن،
«كوتەر قولۇڭنى»! دەپ يەتتە - سەككىز قورال-
لىق ئەسكەر يوپۇرلۇپ كەلدى. ئابلا موللا شارت
قىلىپلا ئوزىنى دالدىغا ئېلىپ قويىنىدىن ماۋ-
زۇرىنى چىقىرىپلا 3 پاي ئوق بىلەن ئالدى-
دىكى ئۇچىنى دۇم چۇشۇردى، قالغانلىرى ئوزى-
نى دالدىغا ئالدى، ئابلا موللا بۇرۇلۇپلا يان-
دىكى بىر جىلغىغا قاچتى.

— تىرىك تۇتۇڭلار! - دۇشمەن كوماندىرى-
نىڭ ۋاقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى،- تۇتۇڭلار!
ئۇنىڭ باش ئۇستىدىن ئوقلار ۋىژىلداپ ئۇچۇش-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قا باشلىدى، ئۇ قىچقىرىپ كەينىگە بۇرۇلۇپ ئېتىپ، يەنە بىر نەچچىسىنى تىك موللاق چۈشۈرۈۋەتتى. ئۇ مۇندىن ئىلگىرى قاتناشقان پامىر ئېگىزلىكىدىكى بىر نەچچە جەڭدە مۇشۇنداق مەرگەنلىكىنى كورسەتكەن ئىدى. بولۇپمۇ گومينداڭنىڭ سۇباش، بۇلۇڭكول ھەربى پونكىتلىرىنى ئېلىشتا ئۇنىڭ توھپىسى كورۈنەرلىك ئىدى. ئۇ بىر قورام تاشنى ئوزىگە دالدا قىلىپ يىقىنلاپ كېلىۋاتقان ئۈچ ئەسكەرنى يىقىتتى، 4 ـ سىگە ماۋزۇرنىڭ كىرژوكىنى بىسىش بىلەن ئوق تۈگىگەنلىكى مەلۇم بولدى. ئۇ توت ئەتراپقا قارىدى. قاپساپ كېلىۋاتقان ئەسكەرلەر كوپ ئىدى. ئۇ بىرلا كۈچەپ ماۋزۇرنى يىراققا ئېتىۋەتتى. بىر ئەسكەر ئىڭىشكەن ھالدا، ئۇ ئوزىنى دالدىغا ئالغان قورام تاش توۋىگە يىقىنلاپ كەلدى. ئۇ خۇددى ئارسلاندەك قورام تاش توۋىدىن ئېتىلىپ چىقىپ ھىلىقى ئەسكەرنىڭ ئۈستىگە تاشلىنىپ ئاستىغا بىسىپلا گېلىنى ئامبۇردەك قىستى. رەقىبى بىر نەچچە تىپىرلاپلا ھالسىزلىنىپ قالدى. ئۇ، رەقىبىنىڭ مىلتىغىغا قولىنى ئۇزۇتۇش بىلەن بىشىغا قاتتىق بىر نەرسىنىڭ تەككەنلىكىنى بىلەتتى ...

ئارادىن نەچچە كۈن ئوتتىكىن، مۇشۇ كامىردا ھۇشىغا كەلدى. ئۇ ئىچىدە دىدى: مىنىڭ يولغا چىققىنىمنى پەقەتلا ئايىلىم بىلەتتى، قانداقىگە بۇ قورال لىق چىرىكلەرگە يولۇقتۇم ـ ھە؟ ئېھتىمال تاغلارنى چارلاشقا چىققان چىرىكلەرگە يولۇققاندىمەن. ئۇ كامىر تېمىغا يولۇنۇپ ئابىتا ـ ئاستا قەددىنى رۇسلىدى ـ دە، قان تېمىپ تۇرغان بارماقلىرى بىلەن كامىر تېمىغا جىجىلاپ بۇ ئاخىرقى سوزىنى يازدى:

« مەن ياشاشنى ئارزۇ قىلاتتىم. كەلگۈسى غەلىبىمىز ئۈچۈن، ئولۇم يولىنى تاللىۋالدىم، تاغدىكى بۇرادەرلەر، بىز يەتمەكچى بولغان كۈنلەرگە يەتكەندە، مىنى ئەسلەپ قويۇڭلار!...»

×   ×

1946 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ × × × كۈنى.

تاشمىلىق شەنبە بازار (ھازىر كونا شەنبە بازار دىيىلىدۇ، ئازاتلىقتىن كىيىن ئەمەلدىن قالغان، خارابىسى تىخى بار) بىر كوچىدىنلا ئىبارەت بولغان بۇ يىغىنچاق يىزا بازىرىنىڭ كوچىسىدا ئادەم خىلىلا كوپ ئىدى. كوچىنىڭ بىر قاسنىقىغا ئاشپەز ـ ناۋاي، قاساپلارنىڭ دۇككانلىرى ئورۇنلاشقان بولۇپ، يەنە بىر قاسنىغىدا ئەگلەكچى، ياماقچى، ئۇششاق ـ چۈشەك نەرسە ـ كىرەكلەرنى ساتىدىغان ھەتتا، كىچىك يايمىچىلار، ساتىراچلار دۇككانلىرىنى ئاچقان ئىدى، كوچىدا بىشىغا قازاندەك سەللە ئورىغان موللا ئاخۇنلار، قوش چەكمەنلىك بايۋەچچىلەرنىمۇ، مىلتىغىنى تەتۇر قىلىپ ئېسىۋىلىپ شەپكىسىنى قىڭغىر كىيىۋالغان ئەسكەرلەرنىمۇ ئانىدا ـ ساندا ئۇچرىتىشقا بولاتتى. تولىسى جۇل ـ جۇل چاپانلىق نامراتلار، بەزىسى ئالغىلى، بەزىسى ساتقىلى كەلگەن، بەزىسى بىر نەچچە بۇردا نان تىلەپ كەلگەن. ھاۋانىڭ سوغۇق بولۇشىغا قارىماي تاشمىلىق خەلقىنىڭ ئوزگىچە ئالاھىدىلىكى بويىچە بىر دوغىچى دوغ ئېتىپ سىتىۋاتاتتى. قىسقىسى بۇ بازاردىن، ئاق تىررۇرلۇق قاپلىغان بۇ يۇرتنىڭ شۇ زامانىدىكى ھەر خىل كىشىلىرى بىلەن ھەر خىل نەمۇنىلىرىنى ئۇچرىتىشقا بولاتتى، بىردىنلا جاكاچىنىڭ قاتتىق چىقىراق ئاۋازى بازاردىكى ھەممە ۋاڭ ـ چۇڭنى بىسىپ چۈشتى:

ـ ئەيىۋ ھەنناس، ! ئەيىۋ ھەنناس ! ئاڭلىمىدىم، ئىشىتمىدىم دىمەڭلەر، تاشمىلىق، بازىرىدىكى ئەھلى مۇسۇلمان، قىرى ـ ياشلار ئۇلۇغ گومينداڭ پىرقىسى ھەممە جاڭ زۇڭسەيگە تۈزكورلۇق قىلىپ، ئىلى ئوغرىلىرىنى دوراپ، ھوكۇمەتكە پۇت ئېتىپ، ئويتاققا توپلانغان ئوغرىلارنىڭ شىرىكىي،

ۋە ئايغاقچىسى ئابلا موللا ئولۇمگەھوكۇم قىلىندى.
ئۇ، خالىيەنجالڭ ①باتۇرلىرى تەرىپىدىن ئېتىپ
ئىجرا قىلىندۇ. ئىبرەت ئالغىن بارىنلىق، ئىبرەت
ئالغىن تاشمىلىق خەلقى! كىشىلەرگۇررىدەكوچىنىڭ
ئىككى تەرىپىگە ئوتۇپ يولنى ئاچتى. يىگىر-
مە-ئوتتۇزدەك قوراللىق چىرىكنىڭ يالىڭى بى-
لەن بېشىغا نىمكەش ئاق تۇماق، ئۇچىسىغا
جۇل-جۇل ئۇزۇن چاپان كەيگەن، چېچى ئو-
سۇپ گەردىنىگە چۇشكەن، قاپ-قارا ساقال-
لىرى پاخپايغان، يۇز-كوزلىرىدىكى يارا
ئىزلىرىدىن تېخى قان تېمىپ تۇرغان ئىگىز
بويلۇق، قاراقاش، قارا موتۇق بىر كىشى كوي-
زا سېلىنغان قولىنى ئالدىغا تاشلاپ ئېغىر كى-
شەننى جاراقشىتىپ سورەپ، مەزمۇت قەدەم بى-
لەن كېلىۋاتاتتى، بازاردىكى كىشىلەر غۇلغۇلا
بىلەن ئاستا-ئاستا سۇرۇلۇپ ئۇلارغا ئەگى-
شىپ ئۇلاغ بازىرى تەرەپكە يول ئالدى. بىر
تىلەمچى بوۋاي ئېغىر ئۇھ تارتىپ ئوزىچە:

— هەي ئېست! بالام ئابلا، ياش كەتتىڭ،
خۇدا سېنى شەھىتلىك مۇقامغا يەتكۇزەر، ئا-
مىن-ئامىن!-دېدى ئۇ ئاستا ئاۋاز بىلەن دۇ-
ئاغا قول كوتەرگەندە. بوۋايغا ياندىشىپ كېلىۋات-
قان بىر ياش يىگىت سورىدى:

— سىلە ئابلا موللىنى تونۇملا؟

— تونۇمامدىغان بالام، مېنىڭ ئالدىمدا
چوڭ بولغان بالا ئەمەسمۇ، بىز بىر مەھەللە،
ئۇ كىتابى ئىلىمدىن خەۋاردار موللا بالا ئىدى،
ئۇ بۇيىل 36 ياشقا كىرگەن.

— سىلە نەدىن بولىلا؟

— يەلگەندىن!

— قايسى يەلگەندىن؟

— بارىن يەلگەندىن ②! بوۋاي دۇئا بى-
لەن جايىدا قالدى. ياش يىگىت
كىشىلەر توپى بىلەن ئۇلاغ بازىرىغا
ماڭدى. ئۇلاغ بازىرىدا تونۇگونلاتىن
ياساپ پۇتتۇرۇپ قويغان، ئادەم بويى ئىگىزلىكتە
ئورە تۇرسىلا 4 ئادەم پاتقۇدەك بىر توپا دوڭ
بار ئىدى، ئابلا موللىنى ئەشۇ توپا دوڭ ئۇس-
تىگە چىقاردى. ئۇلاغ بازىرىدا ئېلىم-سېتىم
توختىدى، پۇخرالار ئۇلاغ بازىرىغا لىق تول-
دى. ئەسكەرلەر ئۇلاغ بازىرى ئەتراپىدىكى
ئىككى قاتار ئەنجان تېمى ئۇستىگە چىقىپ ئەت-
راپنى قورشىدى. توپا دوۋىسى ئاستىندا ئون
نەچچە ئەسكەر مىلتىقلىرىنى ئابلا موللىغا بەت-
لەپ بۇيرۇق كۇتۇپ تۇراتتى. ئابلا موللا توپا
دوۋىسى ئۇستىدە ئېگىز تاغ بېشىدىكى كوككە
باش تىرىگەن يېشىل قارغايدەك قامەت كىرىپ،
يىراقتا پاقىراپ تۇرغان پامىر ئېگىزلىكتىكى
قارلىق تاغلار-مۇز چوققىلارغا نەزەر سېلىپ،
كوڭلىدە «خەير، خوش بۇرادەرلەر، خەير
خوش مەڭگۇلۇك تاغلار!» دەپ پىچىرلايتتى.
كىشىلەر ئارىسىدا ئۇچىسىغا ئۇزۇن چەكمەن
چاپان كەيگەن ئىككى ياش يىگىت بىر-بىرى-
گە مەنىلىك قارىشاتتى، ئاخىرى بىرى يەنە
بىرىنىڭ قۇلىغىغا پىچىرلىدى:

— باشلىساق بولاتتى، ۋاقىت قىممەت.

— تېخى باشقىلاردىن سادا يوق، قاراملىق
قىلساق بولمايدۇ. بىر ئاز كۇتەيلى،-دېدى بىرى
يانا بىرىگە، - ئالدىراپ ھەركەت قىلساق ئۇنى
قۇتقۇزۇش پىلانى بۇزۇلىدۇ، ئوزىمىزمۇ...

— خەپ شۇك،-ئىككىسى جىم بولۇشتى. ئابلا-
موللا ئارقىسىدا جېنىغا زامىن بولۇشقا تەييار-
لىنىپ تۇرغان جاللاتلارغا غەزەپ بىلەن بىر
هومايدى-دە، ئۇنلۇك شۇئار توۋلىدى:

① خالىيەنجالڭ - گومىنداڭچىلار 18 - تۇەننىڭ تاشمىلىق چەشتاغدا تۇرۇشلۇق 4 - ليەنىنىڭ ليەنجاڭى.
② تاشمىلىق بىلەن ئاقتو بارىنى ئوتتۇرىسىدىكى جاي ئىسمى.

— ياشىسۇن ئازاتلىق! ياشىسۇن ئىنقىلاپ!!......

پاڭ - پۇڭ قىلغان ئىككى پاي ئوق ئەۋازى بىلەن ئابلامولىنىڭ كوكسىدىن قىپ قىزىل قان تەپچىپ چىقىپ ئاستا - ئاستا پەسكە ساقىپ تۇپراققا سىڭىشقا باشلىدى. ئارقىدىنلا، يان تەرەپتىن بىر نەچچە ئاپتومات تەڭلا تاتاتلاپ سايراپ، ئەنجان تىمى ئۈستىدىكى چىرىكلەردىن نەچچىنى دومۇلۇتۇپ پەسكە چۈشۈردى. ھېلىقى توپ ئىچىدە بىر-بىرىگە مەنىلىك قاراشقان ئىككى يىگىت تەڭلا قويىنىدىن ئاپتوماتلىرىنى چىقىرىپ جازا ئىجرا قىلغان 10 نەچچە چىرىكنى بىرلا سىرىپ يەر چىشلىتىۋەتتى. بازاردا ئالەمنى مالەم قىلىپ قىيا - چىيا، قاچ - قاچ باشلىنىپ كەتتى.

× ×

يەكشەنبە ناماز ۋاقتىدىن ئىلگىرى يېگىنار، بارىن، يەلگەن قەۋرىستانلىغىنىڭ سىرتىدا 20 نەچچە نەپەر قوراللىق يىگىت پەيدا بولۇپ ئاتتىن چۈشتى. ئۇلار ئاتلىرىنى بىرىسىگە تۇتقۇزۇپ قالغانلىرى قەۋرىستانلىغا كىردى. بۇ چاغدا ئابلا مولىنىڭ قەۋرىسىنى ئايىلى تۇخان بىلەن 8 ياشلىق ئوغلى ھوشۇر قۇچاغلاپ يىغلاۋاتاتتى. قوراللىق يىگىتلەر قەھرىمانىنىڭ قەۋرىسىنى ھالقىغا ئېلىپ تىزلىنىپ ئولتۇرۇشتى، بىر يىگىت يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن قۇرئان، قىرائەت قىلدى، قىرائەتنى ئاڭلاپ تۇخان بىلەن ھوشۇر يىغىسىنى توختاتتى، قىرائەتتىن كېيىن يىگىتلەر تۇخان بىلەن ھوشۇرنى يۆلەپ تۇرغۇزدى، تۇخان ئۇلاردىن سورىدى:

— سىلەر كىملەر ؟

— بىز ئابلا مولىنىڭ تاغدىكى بۇرادەرلىرى، كېچىرىڭ، تۈنۈگۈن ئۇنى قۇتقۇزۇش پىلانىنى تۈزۈپ كەلگەن، جازا مەيدانىدىن ئېلىپ قاچماقچى ئىدۇق. لېكىن، گومىنداڭ چىرىكلىرى يولنى قامال قىلىپ بازارغا كىرگەن كىشىلەرنى ئاختۇرۇپ كىرگۈزىۋاتقىنى ئۈچۈن توسالغۇغا ئۇچراپ كېچىكىپ قالدۇق، -دېدى بىر ياش يىگىت ئاندىن ئۇ ھوشۇرنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ داۋام قىلدى:

— سىلەرنى گومىنداڭچىلارنىڭ زىيانكەشلىگىدىن ساقلاپ قېلىش نىيىتى بىلەن تاققا ئېلىپ كېتىش ئۈچۈن كەلدۇق، ئۇلار ھايال بولماستىن تۇخان بىلەن ھوشۇرنى قەۋرىستاندىن ئېلىپ چىقىپ ئاتقا مىندۈردى، ئۆزلىرىمۇ ئاتلىرىغا مىنىشىپ تاڭ قاراڭغۇسىنىڭ پەردىسى ئاستىدا ئۇيتاققا قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى.

ئىككى شېئىر

سەيپىدىن ئەزىزى

ئەزىزانە قەشقەر

ئەزەلدىن داڭقى بار دەۋرانە قەشقەر،
گۈلىستانلار ئارا سەيلانە قەشقەر.

يېتىشكەن ئۇندا بوغرا، ئۇندا ئالىم،
ئىلىك خانلار ئارا ئاستانە قەشقەر.

موقام پورەكلىرى ھوسنىگە تولغان،
ناۋا داستانىگە مەستانە قەشقەر.

ئۇسۇل سورۇنىدا تەڭكەش جۇلالىق،
ساما دولقۇنىدا جەۋلانە قەشقەر.

زامانلار زۇلمىدا زار - نالە قىلغان،
غەرىبانە-يېتىم،ھىجرانە قەشقەر.

قىزىل تۇغ ئاستىدا مەشرەپكە تۇشتى،
ئەزىزانە گۈزەل مەردانە قەشقەر.

سايرا، قەشقەر قىزى

سايرا گۈل قىز، بەرىمگىن بۇلبۇلغا يول،
ئەل سۆيەر، ئەل سازچىسى-مۇقامچى بول.
ئۇشلا مەزمۇت دۇتارىڭنى ئۇزمە قول،
سايرىغىن خەندان ئۇرۇپ قەشقەر قىزى.

بەك يېقىملىقكەن دۇتارىڭ نەغمىسى،
قاندى ئارمان، دەرتكە دەرمان نەزمىسى،
زوقىغا تولدى يارانلار بەزمىسى،
سايرا،دىلكەش ئۈز-لىۋەن قەشقەر قىزى.

بارمىغىڭ تار بىللە زەپ ئوينايدۇ شوخ،
ئۆز سىياقىڭ زەپ ئېسىل ئالەمدە يوق،
بىر كورۇپ ئالسا كىشى ئارمانى يوق،
سايرا بۇلبۇل ناز گۈزەل قەشقەر قىزى.

كوزلىرىڭ چاقماق چېقىپ ئوينايدىكەن،
ئېلىرىڭ تاتلىق - چۇچۇك سايرايدىكەن،
ئاڭلىسا ناخشاڭنى دىل ياپرايدىكەن،
سايرىغىن شوخ دىل خۇمار قەشقەر قىزى.

زەرمۇ ئۇ، يامىسىمكىن،زەرگەر بىلۇر،
ساز كېلىن سازغا ھەۋەس ئەرەن بىلۇر،
چىن مۇھەببەت قەدرىنى ياران بىلۇر،
سايرىغىن سازغا ھەۋەس قەشقەر قىزى.

ئەسلىدە نەغمە - ناۋا خۇمارىمەن،
نەغمىچى سازەندىلەر دوس - يارىمەن،
دىلغا ئارام قوشۇغىڭدىن رازىمەن،
سايرا غەزەلخان ئۇماق قەشقەر قىزى.

نەغمىگە قوشتۇڭ ناۋا سازىڭ بىلەن،
نەزمىگە قوشتۇڭ ھوزۇر نازىڭ بىلەن،
بەزمىچى بەرگەي سالام تازىم بىلەن،
سايرىغىن نەغمە خۇمار قەشقەر قىزى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئىككى شېئىر

ئابدۇرېھىم ئىسمايىل

ۋەتەنگە

جۇدا بولسام مىنۇت سەندىن گۇناھىم بەكمۇ زور بولسۇن،
خالايىقلەر ئارا نامىم قارا يۈز، تۈزى كور بولسۇن.

جېنىمسەن، قەدىرداندىمسەن، ئانامسەن، مېھرىبانىمسەن،
سېنى چىن سۆيمىسەم، قەدرىم گويا ئىتتىنمۇ خور بولسۇن.

ۋۇجۇدۇم پۈتتى سەن بەرگەن ھالال سۈت ۋە مەئىشەتتە،
ساڭا ئەسقاتمىسام، دەرھال ماڭا ئۆلمەك زورۇر بولسۇن.

ئىقبال بەردىڭ. قۇۋۋەت بەردىڭ، ئۆمۈر بەردىڭ، بەخت بەردىڭ،
ساڭا خاسمەن! بۇنىڭ راستلىقىغا قەلبىم موھۇر بولسۇن!

تاپالمايمەن جاھان كەزسەم سېنىڭدەك ئىپتىخارىمنى،
ساڭا كۆڭلۈمدە ئوكيانىدەك ھەمىشەم پاك غورۇر بولسۇن!

گىراۋدان بولغىنىم سەنچۈن ماڭا شاھانە دولەتتۇر،
مەگەر يانسام بۇ لەۋزىمدىن كوزۇم ساقىپ موخور بولسۇن.

سۆيۈنسەم ـ ئىپتىخارلانسام سېنىڭدىن شۇنچە ھەقلىقمەن،
دىلىم تەكتىدە ئۇغلانلىقلىغىمغا مىڭ شۈكۈر بولسۇن.

بىدەل بولمايدۇ بىر لوقماڭغا يۈز يىللىق تەشەككۈرۈم،
سېنىڭدە بىر دەقىقەم خىسلىتى كۆرمىڭ ئۆمۈر بولسۇن.

ئۆمۈرۋايەت توكۇپ ئەجرىم شەرەپشان كەلتۈرەي سەنچۈن،
ئۈمىدىمدە مۇرادىڭنىڭ تېگى پارلاپ زۇھۇر بولسۇن.

خەلقىم

(ھاجى ئەخمەتنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە تەخمىس)

ئېزىز نامىڭنى ئالسامەن تىلىمغا ھەر قاچان خەلقىم،
بولۇر جىسمىم دېگىز يەڭلىغ سويۇنچكە جاي - ماكان خەلقىم،
تېپىلماس ئاشىنا ھەرگىز سېنىڭدەك، مېھرىبان خەلقىم،
غۇرۇرۇم-ئىپتىخارىم سەن سويۇملۇك، جانىجان خەلقىم.
يېڭىلمەس كۈچ - مادارىمسەن ئۇمۇرلۇك قەھرىمان خەلقىم.

ئەزەلدىنلا ئۇلۇغ خەلقسەن جاھاننىڭ كوڭلىگە ياققان،
نادانلىغ پەردىسىن يىرتىپ، ئىلىم - ئىرپانغا يول ئاچقان،
ھۇنەر - سەنئەت ئىجادىڭدىن پۈتۈن ئىنسانغا دۇر چاچقان.
ئېقىل ئاسماندا يۇلتۇز بولۇپ ئالەمگە نۇر چاچقان،
ئىجادى توھپىسى مەشھۇر، بىلىم - ھىكمەتكە كان خەلقىم.

ئۇزۇلمەي چىقتى دانىشمەن ئەدىپ، ئالىملار سەندىن جىق،
ئۇلارنىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن مىراسى شۇنچە كوپ، داڭلىق،
جاھان ئالدىدا بۇ بىرلە تەمەننا ئەيلىسەڭ ھەقلىق،
ياراتتىڭ قەھرىمانلىق، ساپ پەزىلەتتىن گۈزەل تارىخ،
بېشىڭدا شان - شەرەپ تاجى، ساڭا قايىل جاھان خەلقىم،

ۋەتەن ئىشقىدا بۇرچۇڭنى چىقارما زادىلا ئەستىن،
مۇدام جان كويدۇرۇپ ئوتتۇك ۋاپاسىزلىقنى بىلمەستىن،
توكۇلدى قان - تېرىڭ ۋە قوغداپ كەلدىڭ ھۇجۇم،قەستتىن،
ۋەيران - چاپقۇندا قارغايدەك كوتەردىڭ قەد ئىگىلمەستىن،
بېسىپ كەلگەندىمۇ ئاپەت ئەسىرلەردىن بۇيان خەلقىم.

جەسۇرلۇق بابىدا شوھرەت تېپىپ قالتىس ، ئېزىز نامىڭ،
جاھاننى سالدى زىل - زىلىگە ئۇزاق تارىخى دەۋرانىڭ،
ئىرادەڭنى ئايان قىلدى ئالىپ ئارتوڭا خاقانىڭ،
ساڭا باش ئەگدى ئىسكەندەر ، بىلى ئۇشتالدى دارانىڭ،
جەسۇر، قۇدرەتتە تەڭداشسىز كۇرەشتە قەھرىمان خەلقىم.

ئەجەپ ئىشچان خەلقىسەنكى بولۇر باغ چولگە تەر توكسەڭ،
ئەجەپ باتۇر خەلقىسەنكىم ئۆلۈر ياۋ تىغ تۇتۇپ ئۆتسەڭ،
ئەجەپ ھەققانى،پاكىسەنكى ساڭا ياتتۇر ھەسەت، نەيرەڭ،
بولۇپ تىمسالى مەرتلىكنىڭ شەرەپلىك ئەنئەنە ، ئۆلگەڭ،
ئۆتتۈپ كەلدى نەسىللەرگە زامانلاردىن زامان خەلقىم.

لېكىن سەن كورمىدىڭ خوۋلۇق ئۆزەڭنىڭ نامىغا لايىق،
پەلەك تەتۈرگە چورگەلگەچ ساڭا يۈزلەندى كوپ خارلىق،
بولۇپ كەلدى رەقىبلەرگە جىمى تاپقانلىرىڭ تالىق،
بېسىپ ئوتتى ئەسىرلەرنى ئېغىر چامداپ قېرى تارىخ،
تېخى ياشلىق باھارىڭدا تۇرارسەن نەۋقىران خەلقىم،

بېشىڭدىن ئوتتى كوپ ئىسسىق ـ سوغۇق ، ئاندىن ساۋاق ئالدىڭ،
كويۈپ ئەرك دىلبىرىنىڭ ئىشقىدا ئاتەشكە .ئايلاندىڭ،
ۋىسال گۈلزارىنى كوزلەپ مۇشەققەت دەشتىدە ياندىڭ،
كۆرەش ـ مېھنەت بىلەن ئالتۇن قەسىرنىڭ ھۇلىنى سالدىڭ،
گۈزەل ئىقبال ، شەرەپ ـ غەلىبە ساڭا مەنسۇپ ھامان خەلقىم.

بولۇپ ئوم-ئىتتىپاق ھەردەم ، ئۆيۈشقاق خىسلىتىڭ ساقلاپ،
زامان كارۋانلىرى بىرلە تەرەققىغا قەدەم تاشلاپ ،
بوسۇپ ئوتكەل،ئانا ئەلگە ئىلىم ـ پەن كەۋسىرىن باشلاپ،
ۋەتەن گۈلزارىدا سولماس چېچەكتەك بەرق ئۇرۇپ ياشناپ،
قۇياشنىڭ ئومرىدەك مەڭگۈياشا، بولغىن ئامان خەلقىم.

غەزەل

ئابدۇشۈكۈر مەممىمىن

ۋەتەن سەن رەنجى دەرمانىم تېپىلماس تۈتىيا سەنسىز ،
ئىلىم ئەماسىغا يوقتۇر جاھاندا زەر زىيا سەنسىز .

ۋەتەن قۇت ـ بەختى تاجىمسەن، جۇلادۇر ھەر مەھەل مېھرىڭ ،
پەرىدۇن تەختى ئايۋانى مىسالى بورىيا سەنسىز .

سۆيۈك شەرۋەت، تېشىلگ ياقۇت، كى خاكىڭدىن تېنىم پۈتمىش .
تۆگەل پەردەۋسى جەننەتمۇ چېچەكسىز بىر گىيا سەنسىز .

ۋەتەن ئىرپانىغا زەر كانسەن، سېنىڭسىز تولمىغاي قامۇس ،
بەئەينى بىر جۇنۇن ھەتتا ئاتالغان ئەۋلىيا سەنسىز .

ۋەتەن قوينى گۈلىستانىم، ئىپارلىك سۆيگۈ ئىلھامىم ،
چېكەلمەس خۇش ناۋا بۇلبۇل بولۇپ زاغۇ گويا سەنسىز .

گۈزەللەر گۈلشەنىسەن ئەل، سىنىڭدە ئەۋجى يۈكسەكلىك ،
جاھان تەسۋىرىگە يوقتۇر كوگۈلدە مەھلىيا سەنسىز .

نىچۈن شەيدايى قوينۇڭدىن يىراقلاپ كوز يېشى توكمەس
ماڭا مىلك يىل ئىبادەتمۇ ساۋاپسىز ساپ رىيا ① سەنسىز .

---

① رىيا — گويا

سالام، ئېزىزانە قەشقەر

مۇھەممەتجان سادىق

سالام، ئېزىزانە قەشقەر

ئېلىمنىڭ گۈل ـ چېچەك،
گىيالىرىدىن
سوز تىزىپ،
ئېزىزانە قەشقەر
يازدىم ساڭا سالام خەت.
ھەر بىر گۈل،
ھەر بىر سوز
چوغلۇنۇپ تۇرغان يۈرۈكۈم،
يالقۇنلانغان سۆيگۈ ـ مۇھەببەت!...
ئاھ، سېنىڭ جىگەرىڭ ـ
نوزوكىنىڭ قېنى
سۇغارغان تۇپراقتا ئۇسكەن گۈل ـ چېچەك
قۇرلارغا تىزغىنىم مېنىڭ!
مەن ئاشۇ نوزۇك بىلەن
بۇ كەڭ ۋادىغا ـ
كەلگەن بالاڭنىڭ
كۆلگەن نەۋرىسى:
ئوغلۇڭ مەن سېنىڭ!...
سويۇملۇك،
گۈزەل قەشقىرىم،
قوبۇل قىل يۈرۈكۈمنىڭ سالامىنى.
كەپتۇ دەپ
يىراقتىكى ئوغلۇمدىن!
قوبول قىل، كەپتۇ دەپ
ئېلىمنىڭ گۈلباغلىرىدا.
ناخشا بولۇپ ياڭراۋاتقان ـ
يۈرەك چوغۇمدىن!
خېتىمنى تاپشۇرۇپ ئالغان چېغىڭدا،
مەن سېنى ـ
توپىسى كوزۇمگە سۈرمە ماكانىنى،
ھاياجان ئىچىدە
شۇنداق،
دەيدۇ دىدىم.
ئىشەنچىم بېغىمدا پىشتى مەي بولۇپ،
لەززەتلىك ئالما.
كوردۇڭمۇ، جانىجان قەشقەر،
ھوزۇرلىنىپ يېدىم...

جىگدە پۇرىقى

لېنىنگراد 1981- يىلى كالېنداردا بېسىلغان «ئىپارخان» ناملىق سۈرەتنى كۆرگەندىن كېيىنكى تەسىرات

گۈپۈلدەپ كەلمەكتە جىگدە پۇرىقى،
تۇراتتى ئىپارخان تويماي ئىدىكلەپ.
تەشتەكتە گۈللىگەن قەشقەر جىگدىسى،
تۇراتتى يېنىدا جانان ئېكىلەپ...
بارمىكىن جىگدىدە سېھىرلىك، خىسلەت؟
ئېزىز يۇرت مېھرىنى سەزدىمىكىن - يە!؟
خىيالەن قەشقەرنىڭ جىگدىلىكىدە
رەڭدار كېپىنەكتەك كەزدىمىكىن - يە؟!
ۋەلېكىن، شۇتاپتا قەشقەردە ئەمەس،
تۇتقۇن خان سارىيى ئىچىگە رەئنا .
تومۇزدەك كۆيدۈرەر دىل - ۋۇجۇدىنى،
يۇرتىنى سېغىنىش،
يالقۇنلۇق مەئنا...
تۇراتتى ئاھ، يۇرتى،
بالىلىقى ھەم
شۇ ئاددى جىگدىنىڭ گۈل - چېچىكىدە،
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت چىقامدۇ ئەستىن،
يۇرت-مۇ شاھانە تۇرمۇش ئىچىدە؟!

ھېيتكارنىڭ تارىخى

بىلمىدىم، ئەجداتلار ياشىغانمىكىن،
ياۋايى يىمىش يەپ تۈنجى ئۆيىنى؟!
ئەيتقانمۇ ياسىشىپ تۈنجى راۋاپنى
گۈلخانلار تۆۋىدە جۇشقۇن كۈيىنى؟!
گۆۋاكۆن كۆندۈزگە،
ئاي - يۇلتۇز تۈنگە،
ھېيتكارنىڭ تارىخى بىر سامان يولى.
بۇ يەردە ئالىپ ئەرتۇڭا دەم ئالغان ①
ھاۋاسى يېقىملىق-
خۇشپۇراق گۈلى...
ئوردۇكەنت ئاتىلىپ بىر زامان قەشقەر②
جامەگە سالغان ھېيت پايانداز نى.
ئوقۇغان بۇغراخان ئەل بىلەن بىللە،
نەقىشلىك مەسچىتتە ھېيت نامازنى.
ياڭرايدۇ ئەۋجىگە سۇناي ۋە ناغرا،
خاس ھاجىپ ③ھېيتكاردا كېزەر شادىمان.
كەچلىكى بۇ يەردە قىزىغان سامما،
قەشقەرلىك ھوسىدە شۇنچە ھاياجان...
ئۆتكەندۇ قانچىلىك ئىسسىق ۋە سوغاق،
ياققاندۇ قانچە رەت سېرىق غازاڭ، قار؟!
ھەسرەتلىك تاشۋاي راۋابىدىكى،
بۇقۇلداپ يىغلايدۇ بىرجۇپ نازۇك تار...
يۇغاندۇ قانچە رەت بۇلۇتلار يېشى،
ھېيتكارنىڭ قىممەتلىك تۇپىسىنى ئاھ؟!
سالغاندۇ قانچە رەت جەڭمەيدانىغا،
ھېيتكار كىشىنىگەن يورغىسىنى ئاھ؟!...
ئازاتلىق تويىغا كىردى شات ھېيتكار،
تەبەسسۇم ئۈيىندى گۈل جامالىدا!
تارىدى ئالەمگە بولۇپ خۇشپۇراق-
خۇشلىقى،
تىنىقى - شوخ شامالىدا !...

www.uyghurkitap.com

ھېيتكار ئاۋات بىررەستە

تۇرغانمۇ ئۇمرىدە بىردەم جىم ھېيتكار،
بولدى ئۇ، ھېمىشەم شاۋقۇنلۇق سايرام.
ئۇ يەردە كۆلكە بار،
ئۇ يەردە يىغا،
ئۇ يەردە ھازا بار ،
ئۇ يەردە بايرام···
ئۇ يەردە باققالنىڭ ئۈنى بىر ناخشا،
ئۇ يەردە دوغچىنىڭ سوزى بىر نەزمە.
تارقىتار خۇشپۇراق زىرىلىك كاۋاپ،
چايخانا ئىچىدە قىزىغان بەزمە···
ئۇ يەردە موردىن چاچار قىزىل گۈل-
سايە،
بۇقۇلداپ يىغلايدۇ راۋاپ.
دىۋانە قوللىرى دائىم دۇئادا،
مەددانىڭ سوزلىرى ياڭرايدۇ تاراپ···
ئۇ يەردە رەڭمۇ - رەڭ دوپپا بازىرى،
گوياكى خان ئەتلەس، گىلەم - گۈلباھار-
ئۇ يەردە خىلمۇ - خىل يىمىش بازىرى،
تۇرىدۇ قىش - يېزى قىزىرىپ ئانار···
تۇمەنىڭ سورىتى مىس ئاپتاۋىدا،
ئۇ يەردە سېپىغا كوز قويغان پىچاق.
كورگەزمە قىلغانمۇ قول ھۈنىرىنى،
قەشقەرنىڭ قىرانى،
كوزلىرى بۇلاق؟!.

كەلمەكتە جاراڭلاپ قوڭغۇراق ئۈنى،
ئىراندىن قايتتىمۇ قارىغىن، كارۋان؟!
ھېيتكار تۈگۈنى يىپەك يولىنىڭ،
غەرپ ۋە شەرققە شوھرىتى ئايان···
سائادەت كاككۈگى كۈلدى ھېيتكاردا،
خۇددى توز قانىتىدەك گۈلباھار كېلىپ.
قىزىدى،
قايىندى شۇنچە بۇگۈنى
ناخشا - كۈي، كۈلكىلەر ئەۋجىگە ئېلىپ···
كورۇمسىز دۇككانلار كەتكەن قەيەرگە،
ئورنىدا ماگىزىن: قوش قەۋەت، ئاپپاق.
جاۋەنلەر سارىيى ھەسەن - ھوسەنىڭ،
سۇلايمان غەزنىسى كوز چاقار،
پارلاق···
سايرايدۇ گۈل راۋاپ شادىيانىغا،
— ياغ يەيسە!
— ياغ يەيسە!
شۇ ياڭراق ئاۋاز،
ئەمەسمۇ، ئېتقىنە، باياشاتلىقنىڭ
ناخشا ۋە نەزمىسى،
جاراڭلىغان ساز؟!
يەنە شۇ كۈن ۋە ئاي، يۇلتۇز ئاسماندا،
يەنە شۇ شاماللار ئۇچاركۈي قېتىپ.
قانچىلىك ئوزگەرگەن ھېيتكار، تويىدا
ياسانغان قىزاندەك تۇرار شاتلىنىپ···

ھېيتكار ساماسى

جامەنىڭ پەشتىغى گۈلگۈن شەپەقتەك،
بىر بوياق ياقۇتتىن، بىر بوياق زەردىن.
بۇگۈن ھېيت···
ياڭرايدۇ ناغرا ۋە سۇناي،

تارتىپتا، گۈل ھوسنى ئوخشاش سەھەردىن···
كۈن غەربى ئۇپۇقتا يېقىنلاشماقتا،
قىزىدى ھېيتكاردا ساما شۇنچىلىك!
لەرزان پىقىرامدۇ گۈللىگەن باھار،

بولماس ھەسەن ـ ھۆسەنرەڭدار بۆنچىلىك!
ساقىلى كۆمۈشتەك بوۋاي سامادا،
سامادا شايى بەلۋاغ باغلىغان قىران.
سامادا چىرايى نۇرانە موماي،
شەھلا كوز، ئاي يۈزلۈك، سەرۋەبويجانان…
سامادا گۈلباھار،
سامادا سۆيگۈ،
سامادا جاسارەت، غەيرەت ۋە ئارمان!
سامادا شوھرەتلىك ئۇيغۇر سەنئىتى،
سامادا شاتلىققا تولغان يەر ـ ئاسمان!…
سامادا قەدىمى،
لېكىن ياشارغان،
گۈللەنگەن ھېيتكار شاد ـ خۇرام، ئېچىلىپ!
ۋاھ، ئۇنىڭ قولىدا بىرتال قىزىلگۈل،

تۇرىدۇ ئۇنىڭدىن ئەتىر چېچىلىپ…
ئۈستىدە سايرايدۇ سۆيگۈ بۇلبۇلى،
تاشۋاي راۋابى قانچىلىك جۇشقۇن!
ئاسماندىن توغۇرلاپ چۈشمەكتە يۈلتۇز،
قاپلىدى ھېيتكارنى ئالتۇنرەڭ ئۇچقۇن…
پەردىلەر قارايدۇ ئاي ئوردىسىدىن
سامادىن گۈل بولۇپ كەتكەن ھېيتكارغا!
ئەتىكى كۈن يەنە قانچە چىرايلىق
قەدىمى سەھەرگە يەتكەن ھېيتكارغا!..
توي تارتىپ كەلمەكتە ھېيتكار ئەتىگە،
بۇ ئۇزۇن سەپەردە غەيرەت ئۇرغۇتۇپ!
بىلەمسەن بېيجىڭنىڭ يېڭى ناخشىسى
كەتتى ۋاھ، ھېيتكاردا سۆيگۈ قوزغۇتۇپ.

تىلەك

ئېيتقاندىم ناخشامنى چارەك ئەسىرنىڭ
ئالدىدا ھېيتكارغا بېغىشلاپ دىلدىن.
قىزىلنۇر ئىچىدە كۆلگەن بۇ دىيار،
ئۆتتى مەرت يىگىتتەك ئاشۇ ئون يىلدىن،
چېنىقتى…
كوز نۇرى كۆچەيدى ئۇنىڭ،
يەنىمۇ يورىدى ئېقىل چىرىغى!
قايتىدىن گۈللىگەن نۇرلۇق باھاردا
قارىغىن، قانچىلىك كۈچلۈك تىنىغى!…

بۈگۈن، ئۇ گوياكى بىر بۇلبۇلگويا،
ئاغزىدىن گۈل چېچىپ ئۇچقان سەپەرگە!
پارتىيە شەپقىتى خۇددى بىر بىر قۇياش،
ئۇچماقتا جاسارەت قۇشى زەپەرگە!
مانا، مەن ئاۋۇرالنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ،
سايرامنى مەي قىلىپ چاچتىم يولىغا!
قاقاخلاپ كۈل ھېيتكار!
يېڭى كۈنۈمنى،
قەلەمنى نەي قىلىپ چاچتىم يولىغا!

نىزارنىڭ يېڭى ئىلھامى

گۈلباھار…
ئايدىڭ تۈن……
ھاياجانلىنىپ
تۇرىدۇنىزارى قىيا ئۈستىدە،

ئاستىدا ئاقىدۇ شاقىراپ تۈمەن،
ئاجايىپ جۇشقۇنلۇق
كۈمۈش كۆل گۈلزارى-
دەريا ھۆسنىدە…

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

تۇمەننىڭ تولقۇنى ـ ئالتۇن كوشۇكە ،
ئولتۇرار ئۇستىدە گۈزەل رابىيە
كوزىدىن
چېچىپ زەر ئۇچقۇن.
سەئىدىن يار ئۇستى ـ كونا دازاردا
چالماقتا راۋاپ،
تىڭشىغىنە،
كۈيى قانچىلىك جۇشقۇن...
ئاھ، بىر بىر ـ بىرىنى
بەخت كۈلشىنىدە
باغاشلالمىغان.
سادىق ئىككى يار،
قەلبىدىن ئاقماقتا ھەسرەت تاشقىلاپ.
چاچماقتا ئۇلارغا شائىر مۇڭىنى
چاقنىغان كوزلىرىدىن
ئەنە، چاشقىلاپ...
بىر چاغدا
ياپ ـ يېشىل تاللىق ئىچىدىن
كەلدى پىچىرلىغان سادا
خۇددى ناۋادەك...
نېزارى قارىدى ئاشۇ تەرەپكە
گۈل چىمەن چىرايلىق
خۇددى

يۇلتۇزلۇق سامادەك...
بىرى كۈن،
بىرى ئاي ـــ
ئىككى قوشماق ياش
تۇراتتى ئۇ يەردە شىرىن سۆيگۈنىڭ
كەيپىنى سۇرۇپ.
ھاياجان قىيانى باستى شائىرنى،
بۇ گۈزەل،
بەختلىك ۋىسالنى كورۇپ.
ـ "چۇشمەيدۇ، ـ دەتتى كۈن ـ يىگىت
جېنىم، بېشىڭىزغا رابىيە زارى.
زامان بىزنىڭكى!"...
ـ "شۇنداق، ـ دەتتى ھەم ئاي ـ رەئنا،
ئامرىغىم، گۈزەل، ئارمان
بەختلىك ئوغۇل-قىزنىڭكى!"...
نېزارى قەلبىدە قوزغالدى ئىلھام،
بىلەمسەن، ئەتىكى داستان:
يۇلتۇزى
پارلاق ئەسىرنىڭ!
داستان قەھرىمانى ـ بىر جۈپ كۈن ۋە ئاي
بەختلىك ئىگىسى بولىدۇ جەزمەن
چىرايلىق،
ئالتۇن قەسىرنىڭ!...

تاشۋاي چالماقتا راۋاپ

تاشۋاي شۇ يەردە ـ
تۇمەن بويىدا
سايرىتىپ ئاھ، راۋابىنى
ئۆزگەن دەيدۇجان
ھەسرەت ـ ئارماندا...
ئاۋۇ كىم؟
ئەمەسمۇ تاشۋاي
گۈل ـ چىمەنلىكتە ئولتۇرغان قىران

زوق ـ ھاياجاندا؟!...
قولىدا يەنە شوراۋاپ،
نەقشىلىك راۋاپ،
شاقىرايدۇ شاتلانغان تۇمەن
ئىككى تارىدا،
ئاقىدۇ تاشۋاي ناخشا ـ كۈيلىرى
تىڭشىغىنە،
ئازات زامان گۈلباھارىدا!

„سائادەت، كۈتۈپخانىسىدا

... چۈشتىن كېيىن ...
ئاسمان زۇمرەتتەك سۈزۈك...
چىقىپ "ساچىيە" ④ دەرۋازىسىدىن
كېلىمەن
سايىلىق كوچىلار ئارا...
باغلار گوياكى چىمەن دوپپىدەك،
ئۈچىدۇ خۇشپۇراق تارقىتىپ شامال...
سۆلار ئېرىقتىن
قاشلىرى قارا ...
بېشىمدا بادام دوپپا،
بېلىمدە شايى بەلۋاغ،
كېلىمەن شۇنچە ئالدىراپ
"سائادەت" كۈتۈپخانىسى ⑤
ئاشىناسىدەك.
كېلىمەن ئىلىم - مەئرىپەت،
ئاھ، بۈيۈك سەنئەتنىڭ
ئۇسسىغان،
چاڭقىغان چول - تەشناسىدەك...

2

چوڭ سارايى... ١
قانچىلىك چىرايلىق خوتەن گىلىمى،
بىر گۈلى لەھەل - ياقۇت،
بىر گۈلى ئالتۇن
ياپ - يېشىل چىمەنلىك ئىچىدە گويا
يانىدۇ گۈل بولۇپ،
چىراق بولۇپ،
بىھىساپ چوغ،
بىھىساپ يالقۇن...
تورت تامنى چورەدەپ
قويۇلغان قاتار
كىچىك جوزىلار،
بۇ يەردە كورۇدۇ كىتاپ

ئىلىم - پەن يارى...
گويا بۇ ئازادە،
جىمجىت سارايدا
ئالاتتى جۇشقۇنلۇق نەپەس
بىلىمنىڭ⑥ باھارى...
مەن ئاستا كىرگەن چېغىمدا
ئۇچۇق ئىشىكتىن،
ئولتۇراتتى ئۇينىڭ توردە
مەھمۇت قەشقەرى،
يۈسۈپ خاس ھاجىپ...
ھەقىقەت ئىشىگىنى ئاچقان ئەمانىڭ⑦
يېنىدا ئوي سۈرەر " مەلىكۇل كالام "⑧
توختۇدۇم ئەيمىنىپ،
كەينىمگە داجىپ...
تۇمەنىنىڭ بۇلاقلىرىدەك
جۇشقۇن روھ ئىچىدە ئەنە، ئاتايى،
ئەنە، سەككاكى،
ئولتۇرار كۈلۈپ.
شېير بىلەن گويا بىر يۇلتۇزلۇق ئاسمان-
ياسىغان بۈيۈك ناۋايى
ئولتۇرار ھوسنىگە تولۇپ...
خىرقىتى قولىدا چوغدەك قىزىلگۈل،
بۇلبۇل سايراتتى ئاھ، دىرىزىدىن
ئەگىپ كىتەلمەي،
شۇنچىلىك جۇشقۇن!...
زەلەلى يېگىلا كەلگەن سەپەردىن.
چېچىلار كوزىدىن شېير،
كوزىدىن ئۇچقۇن...
گويا مەي ئىچكەندەك
گۈلدەك ئېچىلىپ.
بىر شېيرى گۈزەللىك گۈلزارلىغىدا
نوبىتى

www.uyghurkitap.com

ئولتۇرار يايراپ.
نىزارى چىرايى ـ سەھەر ئۇپۇقى
ئۇنىڭدىن چىقماقتا ئۇچۇپ
بۇلبۇلگۇيا چېچىپ رەڭدار گۇل.
توختىماي سايراپ.
دىرىزىدىن

بىپايان ئېتىزلارغا
زەر چاچقان تومۇرچى ئوچىقىغا
تىكىلىپ شائىر غېرىبى
ئولتۇرار جوزىغا قويۇپ قولىنى.
مۇھتاجلىق كوچىسىدىن ئېيتىپ غەزەل
جەڭگاھقا كىرگەن نازىمى،
ئولتۇرار ئاھ، قىسىپ چىككىسىگە
جەڭگاھ گۇلىنى...
قولۇمنى كوكسۇمگە ئېلىپ،
ھورمەتتە ئېگىپ بېشىمنى
دىدىم: ئەسسالام!
چوكتۇم پەگاغا.

ۋۇجۇدۇم گۇلخان...
گويا مەن سۇلايمان غەزىنىسىدەك
شېرىيەت غەزىنىسىگە
كىرىپ قالغاندەك؛
قاراتتىم،
كوزلۇرۇم يالقۇنلۇق چولپان...
بۇ شۇنداق غەزىنىكى:
ئۇنىڭ ئىچىدە
بۇرىتى خەت تارتقان ئوغلان.
چىرايى نۇرانە بوۋاي،
كەزدى، تولۇپ مەي كوڭۇل جامىغا!
كەزدى لەۋلىرى جىنەستە رەڭلىك،
شەھلا كوز دىلبەر،
بەللىرى مۇكچەيگەن موماي،
ئوت يېقىپ كوڭلىنىڭ تەسىر شامىغا!...
ئاھ، قىران ياتىدۇ قانغا بويۇلۇپ،
جەڭ دالاسىدا

تىكىلگەن زۇمرەت ساماغا
ئوچۇق كوزلىرى.
قىلىچىسىپىدا بىر مىسراشىر...
دىرىزە يېنىدا ئولتۇرۇپ جانان
گۇل قىلىپ تىكمەكتە كوڭلىدەك ئاپپاق-
رەخنىڭ ئۇستىگە.

ئەنە، بىر بېيىت.
يىپەك يىپ- مۇھەببەت-مېھىر...
ھوسنۇمدە سۇيگۇ تومۇزى؛
ھوسنۇمدە ئوتلۇق ھاياجان.
ھەر بىر ھۇجەيرەم
كويۇۋاتقان ئوت...
تازا سەپ سالسا، ئۇستازلار-
كورەتتى: پەگادا،

ئىشىك يېنىدا
كويمەكتە ئادەم سۇرەتلىك
گويا بىر گۇلخان.
يوق ئىدى ئۇنىڭدا قىلچە تۇتەك ـ دۇت...

3

ئويغاندىم... دىرىزە ئوچۇق...
كىرەتتى گۇكىرىپ خۇشپۇراق ھاۋا...
ئۇزەتتى زەڭگار ئاسماندا
ھوسنىگە تولغان تولۇن ئاي.
ھاياجان ئىچىدە ئېلىپ چوڭ نەپەس
ئولتۇراتتىم...

كوزۇمدە ئاشۇ ئۇلۇغلار،
ئاشۇ كەڭ ساراي...
نىمىشقا ئويغۇنۇپ كەتكەندىمەن ـ ھە؟!
بىر ئومۇر يېشىلمىگەن بولسا مەيلىدى
كىرپىكلىرىم،
رازىدىم ئاگا!...
ئولتۇراتتىم شېرىن ئويقىنىڭ
سىرلىق تورلىرى
يىرتىلغانلىقى ئىككى كوزۇمدىن

ئاھ، ئەلەم بولغاندەك ماڭا!
شۇ چاغدا كوزۇمگە چۈشتى بىردىنلا
ئالدىمدا—
ئۇستەلدە تۇرغان شۇ كىتاب⑨
تۇراتتى ئىچچىغلىق ئەنە!
قاراتتى ھەي، ئۇنىڭ ھەر بىر بېتىدىن،
چۈشۈمدە كورگەن ئۇستازلار.
قەلبىمدە غۇرۇرلۇق،
شاتلىق.
تەنتەنە ! ...
كوزلىرىم يۈگەردى يەنە قۇرلارغا،
يەنە مەن پەگادا.
خۇددى بىر ئىجتىھاتلىق تالىپتەك،
تويماي ئوقاتتىم...
بۇ ئۇلۇغ غەزنىنىڭ بايلىغى بىلەن،
تولدۇرۇپ دىل ساندۇغىنى،
سايراۋاتقان بۇلبۇلدەك،
شېرىن توقاتتىم!...

ئارمان

مەن سېنى ، گۈزەل قەشقەر،
كورۇۋىدىم چارەك ئەسىر ئالدىدا.
خۇددى گۇمانامدەك،
توپاڭنى كوزۇمگە سۈرمە قىلىپ.
كويۈۋىدىم ئىشقىڭدا ، جانىجان شەھەر،
يۈرۈگۈمدىن چېچىپ ئۇچقۇن.
چېچىپ ناخشا،
ئاھ ، سېنى مەككە بىلىپ!...
يەنە بىر كورەرمەندىم!
يەنە بىر كويەرمەندىم!
قىزىل بايراق نۇرىدا كۈلگەن باغرىڭنى،
بىر زىيارەت قىلىشقا
ئارمىنىم بار!
ۋىسال جامىدا ئىچكىنىمدە مەي،
پو ئاتماي،
تۈپرىغىڭغا مېھىر تېرىپ،
شېئىر تېرىپ—
ئالدىغان خامىنىم بار!
1982 ـ يىل، غۇلجا

① ② مەھمۇت قەشقەرى ئۆزىنىڭ « دىۋانۇ لۇغەتىت تۈرك ›› (تۈركى تىللار دىۋانى) ناملىق مەشھۇر ئەسەرىدە : ›› قەشقەر ئوردۇكەنت دېيىلىدۇ ، بۇنىڭ مەنىسى خان تۇرىدىغان شەھەر ، مەركەز دىگەن بولىدۇ. بۇ شەھەرنىڭ ھاۋاسى ياخشى بولغانلىقتىن ئافراسىياپ شۇ يەردە تۇرغان . ›› دەپ يازغان ئىدى . ئافراسىياپ — ئالىپ ئەر تونگا.
③ « قۇتاتقۇ بىلىك » نىڭ ئاپتورى ، ئۇلۇغ مۇتەپەككۇر شائىر يۈسۈپ خاس ھاجىپ .
④ ⑤ « ساچىيە » مەدرىسى ، ›› سائادەت كۈتۈپخانىسى ›› قارا خانىلار دەۋرىدىكى مەشھۇر ئىلىم — پەن ، مەرىپەت ئالى يۇرتلىرى ئىدى .
⑥ بىلىك — « قۇتاتقۇبىلىك» تىكى « بىلىك »بولۇپ . مەنىسى بىلىم دىگەنلىك بولىدۇ .
⑦ ئەما — ئەخمەت يۈگنەكى ، ›› ئەتەبەتۇل ھەقايىق ›› (ھەقىقەتلەر بوسۇغىسى) نىڭ ئاپتورى .
⑧ ›› مەلىكۇل كالام ›› ـ سوز پادىشاسى دىگەنلىك بولۇپ ، مەۋلانى لۇتفى كوزدە تۇتۇلىدۇ .
⑨ شۇ كىتاپ — « ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىدىن تاللانمىلار » كوزدە تۇتۇلىدۇ .

پارتىيەمگە

مەمەتىبىم تۇرسۇن

پارتىيەم قوينۇڭدا تاپتىم بىر ئۇمۇر بەختىمنى مەن،
شۇ بەختىنىڭ ئىلكىدە چىن ئىپتىخار ـ پەخرىمنى مەن.

سەن بىلەن كوردۇم قىزىل تاڭ نۇرىنى، جان يايرىدى،
سەن بىلەن قانخورلىدىن ئالدىم قىساس ـ ئەنتىمنى مەن.

ئىخ، مېنىڭ كۆي، شاتلىغىم يەر شارىنى كەلتۈردى چاڭ،
دەس تۇرۇپ مەغرۇر كوتەردىم يا كەبى قەددىمنى مەن.

سەن بولۇپ غەمخور چىمىز تەربىيىلىدىڭ مېھرىڭ بىلەن،
سەن بىلەن ئاچتىم كوزۇمنى، ياشنىتىپ بەھرىمنى مەن.

ساڭا ئەگەشكەچ ئۇزەمنى بەختىيار ئىنسان سىزىپ،
سەن ئۇچۇن تۇتتۇم چېنىقا پاك يۇرەك قەلبىمنى مەن.

تەلىمىڭ بولدى ماڭا دەرسلىك گويا تۇرمۇش ئۇچۇن،
سەن ئۇگەتكەچ كوزلىدىم ھەر ئىشتا ئەل ـ خەلقىمنى مەن.

سەن قوللىغانىنى قوللىدىم، سەن قارشىغا قارشى بولۇپ،
جەڭ ـ چېلىش جەڭگاھىدا چاچتىم غەزەپ ـ قەھرىمنى مەن.

سەن ئۇچۇن مۇشكۇل ـ جاپا دىل راھىتىم بولدى ھامان،
ئاتىغاچ ئەل بەختىگە ھەر بىر تىنىق ـ نەپسىمنى مەن.

ھور كېلىچەك «مەرھابا!» دەر ئاقلىسام ئۇمرۇم بويى
بايرىغىڭنىڭ ئالدىدا بەرگەن قەسەم ـ ئەھدىمنى مەن.

دوستۇمغا

قادىر بۇلاق

بۇ جاھان دوستۇم ساڭا بىر ئىمتىھان مەيدانىدۇر،
مەرت بىلەن نامەرتنى ئايرىشتا تاراز-مىزانىدۇر.

قولىدا گوھەر تۇرۇپ قەدرىنى كىمكى بىلمىسە،
ئۆزگىلەرگە تەلمۇرۇپ قول سوزغۇچى دىۋانىدۇر.

كوز ئېچىپ پەندىن-بىلىمدىن كىم خەۋەرسىز قالساگەر،
شۇم نادانلىق دەشتىدە بىر ناتىۋان سەرسانىدۇر،

گەر ئىلىم - پەن ئىشقىدا كۆلخان بولۇپ يانغان كىشى،
يەر - زىمىن، ئوكيان، ھاۋا پەرۋاز قىلىپ سەييارىدۇر.

" ئۇژمە پىش، ئاغزىمغا چۈش " دەپ ئۇخلىماق جايىز ئەمەس،
تەر توكۇپ ئىشلەپ ياشاش بۇ دەۋرنىڭ پەرمانىدۇر.

بەزىلەر ئالماي بىلىم ئۆز ئومرىنى خار ئەيلىشىپ،
قاترىشىپ يۈرگەن يېرى دائىم قاۋاق مەيخانىدۇر.

ئۆزنى بىلگەن ھەر كىشى ئۆزگىنىمۇ ئويلاش كېرەك،
بەزىلەر ئۆزگىگە مەس، ئۆز نەپسىگە مەستانىدۇر.

ئوقۇماي، بىلمەي كىيىن قىلغان پۇشايمان پايدىسىز،
پۇلغا قۇل بولغان كىشىنىڭ دىل كوزى بىمارىدۇر.

ئەل - ۋەتەن بەختىنى دەپ جەبرۇ - جاپا چەككەن ئېزىز،
مەڭگۇ ئۇ ھورمەت شەرەپلىك تەختىگە سۇلتانىدۇر.

تەر توكۇپ ئەل يۇرتقا مىۋە بەرمىگەن باغۋەن ئەمەس،
ئاغزىدا مىللەت، ۋەتەن دەپ ئەيتقىنى ئەپسانىدۇر.

ئىتتىپاق - بىرلىك، باراۋەرلىك يولىغا ئۇيۇشۇپ،
پەن - بىلىم ئەۋجىگە چىققان ئەلنىڭ ئۇلۇغ دەۋرانىدۇر.

بۇ ئۇلۇغ تورت چوڭ نىشانغا بارچە مىللەت تەڭ يېتىش،
ئوت يۈرەك قادىر بۇلاقنىڭ مەڭگۇلۇك ئەرمانىدۇر.

www.uyghurkitap.com

كېرەك

ئابلەت قادىر

ياپ - يېشىل كوكلەم - باھارغا خۇشپۇراق رەنا كېرەك،
ئەل ۋەتەننىڭ ئىشلىرىغا ئاق كوڭۇل دەنا كېرەك.

مەرىپەت بولبۇللىرىنىڭ قەدرىگە يەتمەك ئۈچۈن،
پەن - بىلىم ئىشقىدا كويگەن دىلبىرى بەرنا كېرەك.

يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس گەرچە تۇلپار بولسىمۇ،
يول يۇرۇشتە چىن ۋاپادار ساپ نىيەت ھەمرا كېرەك.

كېتىدۇ ئۆتكەن ئۆمۈر كەلمەيدۇ پۇشمان قىلسىمۇ،
ھەر مىنۇت ئۆتكەن ۋاقىتقا يېڭىچە مەنا كېرەك.

كۆلسىلا ئادەم ئەمەس ۋىجدان - غۇرۇرى بولمىسا،
تاغ يۈرەك، كەمتەر، تىرىشچان خىسلىتى ئەلا كېرەك.

ئىككى شېئىر

سادىن سادىرى

ھەركىم

سەھەتلىك بىباھا بايلىق، شۇنىڭغا ئىنتىلەر ھەركىم،
شۇنى ئويلاپ، قىلىپ ئارزۇ، ھايات باغىن كېزەر ھەركىم،
شۇ بايلىققا ئېرىشكەندە ئۆزىنى شات سېزەر ھەركىم،
شۇ بايلىقتىن جۇدا بولسا، نادامەتلەر چېكەر ھەركىم.

تېۋىپ-دوختۇرلىنى خەلقىم ھېكىم دەپ نام بېرىپ كەلدى،
ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى ئۇنتۇماي، ئالى بىلىپ كەلدى،
بېرىپ ھۆرمەت تۆرىدىن جاي، راسا ئىززەت قىلىپ كەلدى.
پەخىرلەنگەچ ئۇلاردىن، ئېھتىرامىن بىلدۈرەر ھەركىم.

ھېكىملەرنىڭ رولى كاتتا كىشىلەر ئۆمرى گۈللەشتە،
بولۇپ ساغلام، تولۇپ كۈچكە، تەبىئەتنى يېڭەنلەشتە،
گۈزەللىكنى سۆيۈپ جاندىن، ئىلىم - پەننى ئىگەللەشتە،
شۇنىڭچۈنمۇ ھېكىملەر قەدرىگە بەكمۇ يېتەر ھەركىم.

بولارمۇ بەرگىلى بەرداش بىمارلار ئىلتىجا قىلسا،
كېسەللىك قايغۇسى ئورلەپ ئۇلارنىڭ باغرىنى تىلسا،
جېنىم قىينالدى ، قۇتقازغىن ئازاپتىن دەپ نىدا قىلسا،
ھېكىم قىلغاي پىدا جانىن ، ئۇنىڭغا كۆز تىكەر ھەر كىم.

باھار گۈلزارىدا بۇلبۇل كەبى خەندان ئۇرۇپ سايراپ
يۈرەتتىم شادىمان ، ئەركىن بەخىت قۇچاغىدا يايراپ،
پاراۋان ، ھور ھايات بوستانىدا ئىشلەپ راسا قايناپ،
يىقىلدىم ، ئاھ ، تۇيۇقسىزلا، بۇ دەردىمنى بىلەر ھەركىم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قىزىتمام ئۇرلىدى بىردىن ، يوقاتتىم دىل ئارامىمنى،
بايان قىلدىم شۇ ئاندا مەن كېلىپ ئالدىڭغا ھالىمنى،
قىلىپ شەپقەت ئىچ ئاغرىتتىڭ كورۇپ سولغان باھارىمنى،
خالاس بولار ئىكەن غەمدىن نە بولسا جان كويەر ھەركىم.

بولۇپ پەرۋانە باشىمدا ، بىرىپ دورا ، سوراپ ئەھۋال،
ئەجەلنىڭ ئالدىنى توستۇڭ، ئىدىم مەن خەستە جان - بىھال،
ئۈمىدىم شامىنى ياقتىڭ قىيىن ئىشقا قىلىپ ئامال،
تەشەككۇر ئەيلىبان ئىزھار يولۇڭغا گۈل توكەر ھەركىم.

شىپا بەردىڭ ئونۇتمايمەن سىنىڭدەك مېھرىبان مەرتنى
پەزىلەتكە ، ئىسىل خىسلەتكە تولغان قەھرىمان مەرتنى
كېلىلىك ئاپىتىنى يەڭگۈچىنى - پەھلىۋان مەرتنى،
سىنى ئەسلەر مىنىڭدەكلا سەمىمى ياد ئىتەر ھەركىم.

شۇڭا دەيمەن سىنى : ئىشنى ئەجەپ ئوبدان ئادا قىلدى،
سىنىڭ ئالتۇن تىرىڭ - ئەجرىڭ ماڭا قۇدرەت ئاتا قىلدى
غەزەلگە ئايلىنىپ نامىڭ يۈرەكلەردىن سادا قىلدى،
ئولۇم گىرداۋىدىن يانسا بولۇپ خۇرسەن كۈلەر ھەركىم.

ئىكەنسەن كەڭ كوڭۇل ، خۇشخۇي، ماھارەتتە يېتۇك قابىل،
خەلقىنىڭ مېھرىنى قۇچتۇڭ شەرەپ - شانغا بولۇپ نائىل،
تىرىك بولسا ئەگەر لوقمان ، بولار ئىدى ساڭا قايىل،
سىنى ئۈلگە قىلىپ ، كوڭۇل سارايىنى بىزەر ھەركىم.

بىر بۇرادىرىمگە

بۇرادەر، بولدى قىل ئەمدى تاماشا، ئەيشى - ئىشرەتنى ،
قەدەم قوي پەن يولىغا سەن يىگىپ جەبرۇ - مۇشەققەتنى ،
بىلىملىك بولغىنىڭدا ئىزدىمەيسەن ساختا شوھرەتنى ،
ئىناۋەت - ئابرۇيىڭ ئوسكەي ئىلىمگە قىلساڭ خىزمەتنى ؛
شۇڭا ئوقۇپ بىلىم ئالغىن، قەدىرلەپ بەخىت - سائادەتنى .

ئېسىل خىسلەت كىشى كۆركى، ئۇنى سۈيمەك شەرەپ ھەردەم،
ئۇنىڭدىن بەخىت تاپار بولساڭ، ياشا دەر ھەر تەرەپ ھەر دەم ،
كىشىنىڭ قۇدرىتى شۆكى بىلىم، ئەخلاق ـ ئەدەپ ھەر دەم ،
نامايىشكار ئەمەس، پىنھان ئىرور گوھەر، سەدەپ ھەردەم،
ئەجىر قىلماي تاما قىلما چۈشەر دەپ كوكتىن ئامەتنى .

بۇ دەۋران ئىنتىزار دائىم ماھارەتكە، ئىلىم ـ پەنگە ،
ھوسۇن قوشقان كەبى گۈللەر باھار سۈيگەن بۇ گۈلشەنگە ،
لاتاپەتلىك، ھوسۇندارلىق ياراشقاندەك بەدەن ـ تەنگە ،
يېتىشكەندەك غېرىپ ئاشىق كېزىپ چۆللەرنى سەنەمگە ،
يېتىشتۈرگىن ۋۇجۇدۇڭدا بىلىمگە چىن مۇھەببەتنى.

ھاياتنىڭ دىلبىرى ياشلىق ئۇنى سىدىن بوشقا ئۆتكەزمە،
بۇ ئالتۇن پەسلىنى چىڭ تۇت، قەدرىلە، بىكار كەتكۈزمە،
ھامان بولغىنىكى ئەستايىدىل، ھىچ ئىشنى چالا پۈتكۈزمە،
چېقىمچى بولما ھىچيەردە ۋە غەيۋەتلەرنى يەتكۈزمە،
بولۇپ دائىم ئۇچۇق ـ يورۇقھەم ساقلىما ئاداۋەتنى.

ھاراقكەش، نەشكەشلەرنى كىشىلەر بەك يامان كۆرگەي،
ھاراق ئىچىش، نەشە چەكىشنىڭ ئۆزەڭنىڭ خۇدىنى بىلمەي،
ساڭا مەن مەسلىھەت بەرسەم، يۈرۈۋەدىڭ زۇۋان سۈرمەي،
ھوشۇڭنى تاپ، بۇ يولدىن يان، يامانلار كەينىدىن يۈرمەي،
قۇرۇق پونى ئېتىپ يۈرمە، قىلىپ دەستەك سالاپەتنى.

ئازاپقا بىزنى يەم قىلدى بالاخور شۇم زىيانداشلار،
تولا كۆردۈق زۇلۇم ـ كۈلپەت ئۇلاردىن بىز قېرى ـ ياشلار،
تېگىپ تۇردى بېشىمىزغا كېچە ـ كۈندۈز تاياق ـ تاشلار،
شۇ ھەسرەتنى، زۇلۇم، دەرتنى ئۇنۇتمايدۇ قېرىنداشلار،
تۈزىكورلۇق شۇنى ئۇنتۇش كى كورگەندە پاراغەتنى .

ئۇلۇغ كومپارتىيە قۇتقازدى بىزنى شۇ زۇغۇي ـ زاغدىن،
زۇلۇم كۈلپەت نېرى كەتتى، ئادالاندى يۈرەك داغدىن،
ئىندۇق بىزلەر قاقاس چولدە، ئورۇن ئالدۇق چىمەن باغدىن،
خوشاللاندۇق بۇ دەۋراندىن، بەختلىك-شادىمان چاغدىن،
پۈتكۈل دەۋران خوشال قىلدى ساپادەتمەن جامائەتنى.

مۇشۇنداق شات - خوراملىقتا ئۇيۇشتۇق بىز پولات سەپكە،
ئۇلۇغ كومپارتىيە بولغاچ تولۇپ - تاشتۇق جاسارەتكە،
يۈرۈش قىلدۇق زامانلاشماق ئۈچۈن جەسۇر قىياپەتتە،
جاھان خەلقى تەشەككۈر ياغدۇرۇپ بىزگە مۇھەببەتتە،
بولۇپ قايىل مەدەت بەردى كورۇپ بىزنىڭ كارامەتنى.

بۇرادەر ئويلىغىن ئەمدى، كېرەكتۇر نىمە قىلماقلىق؟
ئاسانمىكەن زامانلاشماق، سوتسىيالىزىم قۇرماقلىق؟
ئۇياتمىكەن كىيىن قالماق، چەتتە قاراپ تۇرماقلىق؟
شەرەپتۇركى ئېلىپ بىلىم، ئويىن ئىشقا ئاشۇرماقلىق!
جاپانى تارتمىساڭ بولماس كورۇپ راھەت-ھالاۋەتنى.

ئوزەڭنى ئەمدى تۇت دوستۇم، يېشىڭمۇ قىرىققا يەتكەندۇ؟
بۇرادەر دوستلىرىڭنىڭكى سوزىمۇ تەسىر ئەتكەندۇ؟
قۇرۇق مەنمەنلىكىڭ، لاپ ئۇرمىغىڭمۇ نېرى كەتكەندۇ؟
قارا ئەتراپقا، چىن دوستلار سېنى بىر - بىر كۆزەتكەندۇ؟
كورۇشكە ئىنتىزار ھەر كىم سېنىڭدە يېڭى ئالامەتنى.

(بېشى105-بەتتە)

يەتتىكى " يېڭى دولقۇن " غا ئەگىشىپ، لىك - سىيىگە تەييارلىق كورۇشتىن باشقا خىللا كوپ ۋاقتىنى يېڭى مودا كىيىملەرنى تاللاش بىلەن ئوتكۈزۈۋەتتى. ئاق كوڭۈل، كەڭ قوساق تۇرغۇن ھەممىنى كەچۇردى، خاسىيەتنى يەنىلا ئوزى بىلەن بىللە دادىل ئالغا چامداشقا ئۈندىدى. بىراق، " مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى " دىكى ۋەھىمىنى دىلىدىن تۇگەل چىقىرىۋېتەلمىگەن خاسىيەت بىلىم ئەھلىنىڭ ھەقىقي تۇر-

دە قەدىرلىنىشىگە تازا ئىشىنىپ كېتەلمىگەچكە، قەدىمىنى تۇرغۇنغا جور قىلالمىدى. مانا ئەمدى پاكىت ئالدىدا يەرگە قاراشقا توغرا كېلىۋا - تىدۇ...

خاسىيەت بېشىنى ئاستا كوتىرىپ، قاسىم ئا-كا بىلەن خوشال پاراڭ سېلىشىۋاتقان تۇرغۇن-نىڭ قارا قاشلىرى ئاستىدىكى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن، ئىشەنچ نۇرلىرى چاقناپ تۇرغان كو-زىگە، قەتئىلىك ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغان قاراتۇل، جۇدەڭ يۈزىگە ئەزەلدىن كورۇلۇپ باقمىغان چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن تىكىلدى...

ئىككى شېئىر

نىياز قېيۇم

دوستلۇق ناخشىسى

(ناخشا تېكىستى)

ئىناقلىق گۈللىرى كوركەم،
ئېچىلدى باغىمىز ئىچرە.
مۇھەببەت ناخشىسى ياڭرار،
گۈزەل، ھورچاغىمىز ئىچرە.

ئۆيۈشۈپ بارچىمىز بىردەك،
مېھىر گۈلشەنىدە كۈلدۈق.
ئىجىللىق شەربىتى تولدى،
ئەقىدە جامىمىز ئىچرە.

جىمى مىللەت بولۇپ بىر تەن،
باسارمىز ئالغا مەردانە.
جۇلالاپ نۇر چاچار دوستلۇق،
مۇقەددەس غايىمىز ئىچرە.

قايتۇرما:

مېھىر گۈلشەنىدە كۈلدۈق،
ئەبەتكە نۇر چاچار دوستلۇق.

مايسا

قوياشتىن نۇر ئىمىپ كوكلەپ، ياشارغان ـ ياشنىغان مايسا،
ساخاۋەتلىك باھارنى ئېتىزدا باشلىغان مايسا.

تېپىپ پەرۋىش كۆمۈش تەردىن، ئۆسۈپ گۈلدەك تېنى يايراپ،
ساماغا بوي سوزۇپ، تەكشى قەدەملەر تاشلىغان مايسا.

يېشىل مەخمەل كەبى ھوسنى كۈلۈپ مېھنەت شارابىدىن،
بېغىشلاپ دىلغا زوق-ئىلھام، گوھەردەك چاقنىغان مايسا.

گويا قۇندۇز كەبى غولى دىمىدىن كورنەر دان تاغ،
زامانىنىڭ ساپ ھاۋاسىدا، كۈنۈ ـ تۈن ئاينىغان مايسا.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىلىپ مېھنەتنى ئەڭ يۈكسەك، جاپاكەشنى سۆيۈپ جاندىن،
ھورۇنلارغا كۈلۈپ باقماي دىلىنى داغلىغان مايسا.

ئۆزىنى بەخش ئېتىپ دائىم، ھاياتىنىڭ ئىنتىزارىغا،
شۇ يولدا ئۆتسە ئۆمرىنى، بەختلىك چاغلىغان مايسا.

تۇرۇپ ئۈستۈگدە ھۆرمەتتە، تۇرارمەن پەرۋىرىش ئەيلەپ،
ئۆتۈك دىلدا ھەۋەس قوزغاپ، بولاقتەك قاينىغان مايسا.

يېگانە سەن تەكەببۇرلۇق، ھەسەتخورلۇق، كورەڭلىكتىن،
بولۇپ كەمتەر، ۋەتەن ـ ئەلگە ئۆزەڭنى ئاتىغان مايسا.

تۇرارسەن ھەر سەھەر ـ تاڭدا، دېخانغا تەلمۈرۈپ خۇشال،
دىمەك تەر قەدرىگە شۇنچە مۇھەببەت باغلىغان مايسا.

پۈتۈن دىللار ساڭا مايىل، پەزىلىڭدىن بولۇپ قايىل،
باھارىڭ كەلدى كۈل، ئۇرلە! دەۋردىن يايرىغان مايسا.

كەلدىم

ئابدىرىشىت سادىق

قوچاق ئاچقان بىلىم كانى گۈزەل مەكتەپكە مەن كەلدىم،
ئىلىم ـ ئىرپان سۈيى كەۋسەر، ئۇنى ئىچمەككە مەن كەلدىم.

يۈرەك تەشنا ئىدى پەنگە، ئەزەلدىن ئاشنا ئەردىم،
شۇ بۇ ئىشقىم ۋىسالىغا تولۇق يەتمەككە مەن كەلدىم.

بىلىمنىڭ قەدرىنى بىلدىم بۈگۈن مۇنبەرگە چىققاندا،
شۇڭا بارلىق ۋۇجۇدۇمنى سەرپ ئەتمەككە مەن كەلدىم.

بىلىم بىرلە ۋەتەن، خەلقىم يېتەركى ئارزۇ ـ ئارمانغا،
تومەن چاڭقاق يۈرەككە سۇ ئېلىپ كەتمەككە مەن كەلدىم.

بىلىم دەرياسى دولقۇنلۇق ئاقار، ئۆتمەك ئەجەپ مۇشكۈل،
لېكىن چىڭ باغلىدىم بەلنى ئۈزۈپ ئۆتمەككە مەن كەلدىم.

بىلىم دىلغا چىراغ بولسا ئۆزەم نۇرىغا پەرۋانە،
ئەشۇ نۇرغا ئېزىز جاننى پىدا ئەتمەككە مەن كەلدىم.

پارتىيە ھەققىدە مۇخەممەس

ئەخمەت داۋۇت

پارتىيەم مېھرىڭ ئاسايىش ، ئەل ئۈچۈن غەمخانىسەن ،
كۆلكۆلۈستان پەسلىمىزنىڭ خۇشپۇراق رەيھانىسەن ،
رەھنىماسى ھور ئېلىمىنىڭ. تاغ يۈرەك پەلۋانىسەن ،
بۇ يېڭى ئۆزۈن سەپەرنىڭ كاڭ قانات تۇلپارىسەن ،
ھەر چېلىش شانلىق زەپەرنىڭ كوكتىكى شۇڭقارىسەن .

شەپقىتىڭدىن بۇ دىياردا ئاتتى ئىقبال تاڭ ـ ناھار ،
سەن بىلەن گۈللەندى جۇڭخۇا، بولدى گۈلشەن ـ لالىزار ،
باغلىرىدا پىشتى مەي بوپ ئالما، ئەنجۇر ھەم ئانار ،
ئەڭ ئۇلۇغ ئىستەك ئۈچۈن بولساق ئىجاتچى توھپىكار ،
سەن گويا مېھرى ـ شاپائەت، ھور بەختىنىڭ كانىسەن .

ئاقتى مېھرىڭدىن شىكەر ـ بال ، سەندە جۇڭخۇا نەسلىگە ،
ياڭرىدى ھەر ياندا سازلار، دەۋرىمىزنىڭ شەنىگە ،
ھەممە مىللەت ئاتلىدۇق تەڭ، جەڭ ـ چېلىشقا، بەيگىگە .
كوككە يەتتى بېشىمىز، يەتتۇق سائادەت ۋەسلىگە ،
نۇرلىنىپ كۈلگەن زامانىنىڭ سۇبھى تاڭ ـ قۇياشىسەن .

چامدىدۇق ئالغا، كوتەردۇق ماركسىزىم تۇغىنى،
قۇرۇۋالدۇق ھور دىياردا توت گۈزەل باغ ھۇلىنى،
سەن ئېچىپ بەردىڭ ئىلىمگە بەختۇ ـ ئىقبال يولىنى،
سەپ بولۇپ ماڭدۇق، تۇتۇپ بىز بارچە سەپداش قولىنى،
سەن ئەبەت ئەمگەكچى خەلقىنىڭ مىسلى كاڭ قورغانىسەن.

www.uyghurkitap.com

رۇبائىيلار

مەمەت ئەلى

ياش بىلمەس ياشلىقنىڭ گۈزەل دەۋرىنى.
ساق كىشى بىلمەيدۇ كېسەل دەردىنى.
بولسا كىم ئۇلۇمگە يۈزلەنگەن بىتاپ،
ئۇمرىدە شۇ بىلەر ھايات قەدرىنى.

*

ئالدىمغا كەلدى بىر مويسىپىت پەدەر،
يوغان بىر ھوقۇقتىن بېرىپ خوشخەۋەر.
ئۇ دىدى : ھەزەر قىل ئۇرلىسەڭ قانچە،
ھاكەۋ بار ئاستىڭدا شۇنچىلىك خەتەر.

*

گەر تەتۇر باققاندا ساڭا كاج پەلەك،
دىمىگىن ئۇھ تارتىپ : « نەچارە كېرەك؟».
ئوچمىسۇن قەلبىڭدىن ئۇمىت يۇلتۇزى،
تەقدىرگە تەن بەرگەن ئەمەس ئوت يۈرەك.

تۇيۇق

« بەخت » دەپ نىمىنى ئاتىدىڭ ئى يار،
سەن ئۇچۇن بەختمۇ راھەت بولسا يار؟
ھەقىقى بەختكە ئىرىشمەك بولساڭ،
قىل ئەلگە جانىڭىدا ، ياۋ كوكسىنى يار!

مەن سويىمەن ئانا دەريا تۇمەننى

ئېزىز سايىت

كومۇش كوزلۈك بۇلاقلاردىن ئۇزۇلغۇيۇپ،
ئوركەش ياساپ ئاقار تۇمەن سۇلىرى.
خۇددى يېشىل كىمخاپكەبى تون كىيىپ،
كوز چاقنىتىپ تۇرار ئۇنىڭ بويلىرى.
گۈلگە تولغان قىرغاقلىرى تۇمەننىڭ،
زەپمۇ خۇشبۇي لالە ـ رەيھان پۇرايدۇ .
نەزەر سالساڭ ئەتراپىغا زوقلۇنۇپ،
كاككۇك، تورغاي سايراپ سىنى ئورايدۇ.

بويلىرىغا ھوسۇن قوشۇپ ھەممىشە،
قەد كۆتىرىپ تۇرار بوستان تېرەكلەر،
چاڭقىغاندا ئىچسەڭ زۇمرەت سۈيىدىن،
خوشاللىقتىن ياپراپ كېتەر يۈرەكلەر.

قىشتىن - يېزىن دىلغا ھوزۇر بېغىشلاپ،
توختىماستىن شاۋقۇن سېلىپ ئاقىدۇ.
بېسىپ ئۆتۈپ قانچە جىرا-سايلارنى،
قاغجىرىغان تۇپراققا جان قاتىدۇ.

ئاڭلىنىدۇ ئۇنىڭ كوركەم بويىدىن،
گومنام، مەشرەپ، نازارىنىڭ غەزەللىرى،
ئاسمىنىدا مەردىپەتنىڭ تۇرار چاقناپ،
نەفىسەھەم موتىرىباندەك گۆزەللىرى.

شۇڭا ئۇنىڭ ئۇزاق ئاتام زاماندىن،
ئەل ئاغزىدا مەڭگۈ ئۆچمەس نامى بار.
كامالەتكە يەتكەن مەخمۇت، يۈسۈپتەك،
خەلقىمىزنىڭ ئىپتىخارى شانى بار.

مەن سۆيىمەن ئانا دەريا تۈمەننى،
ئېقىمىدا ئەجداتلارنىڭ ئىزى بار.
كۆكرەك كېرىپ دولقۇن يېرىپ كاراپتەك،
ئۈزگەن سانسىز باتۇر ئوغۇل-قىزى بار.

مەن سۆيىمەن ئانا دەريا تۈمەننى،
دولقۇنىدا ئەركىن ئۈزۈپ چوڭ بولغاچ.
دىل قانغىچە ئىچىپ شەربەت سۈيىنى،
ئېقىل - ئىدىرەك جاسارەتكە لىق تولغاچ.

ۋەتەن ئۈچۈن

ياسىن ئىمىن

ئانا ۋەتەن كوكىدە مەغرۇر،
قانات قېقىپ ئۇچۇپ كېلىۋرمەن.
ئانا ۋەتەن مەن ئۈچۈن قوياش،
ئاڭا شەرەپ قۇچۇپ كېلىۋرمەن.

ئوغلى بولغاچ ئانا ۋەتەننىڭ،
شۇ نام بىلەن مەڭگۈ ھاياتمەن.
شۇ نام بىلەن بۇلۇتلار يېرىپ،
ئۇچسام مەڭگۈ سۇنماس قاناتمەن.

يېرىپ تۇنەر، تۇمانلار ئارا،
چاقماق بولۇپ چېقىپ كېلىۋرمەن.
بارچە توسقۇن بىت - چىت يولۇمدا،
قىيان بولۇپ ئېقىپ كېلىۋرمەن.

ئانا ۋەتەن قوينۇڭغا سېنىڭ،
تولۇن ئايدەك بېقىپ كېلىۋرمەن.
ئاشۇ ئالتۇن ۋادىلىرىڭغا،
كوكرۇگۇمنى يېقىپ كېلىۋرمەن.

ساڭا سوققان يۈرەكلىرىمدىن،
ساڭا ئالقىش ئوقۇپ كېلىۋرمەن.
ئۇلۇغ نامۇ - تەرىپلىرىڭگە،
پۈتمەس داستان توقۇپ كېلىۋرمەن.

ھەر ئىزىمنىڭ غەلىبەلىرىدىن،
مېۋىلەرنى ئېلىپ كېلىۋرمەن.
خەلقىم بىلەن تەڭ كوتۈرۈپ جام
غەلىبە سازىن چېلىپ كېلىۋرمەن.

غەزەللەر

يالقۇن

1

كۆرەش ـ جەڭ تاۋلىغاي بىلسەڭ بوشاشماس گاڭ بىلەك ئەرنى
كەمكى ئەيلىسە مىھنەت دىگىزدىن سۆزگۆسى زەرنى.

باياۋان باغرىدا گۈللەر كۆلۈپ قات ـ قات ئېچىلغايمۇ؟
بىراۋ غەيرەت بىلەن ئىشلەپ تېنىدىن توكمىسە تەرنى.

ئۆگەن ياشلىق چىغىڭدا سەن موھۇرباسقىن قۇرام تاشقا،
چىقىپ كوككە بويۇن سۇندۇر سامانى ھەمدە ئەختەرنى.

ھالال تەردىن دىيارىمدا ئېچىلدۇرساڭ گۈلى ئەنبەر،
نىچۈن ياقتۇرمىسۇن خەلقىم سېنىڭدەك مەردۇ-قەيسەرنى.

مەگەركى سىڭمىسە مىھنەت، قۇرۇق تۇپراقتا دان ئۈنمەس
بەخت چۈشمەيدۇ ئاسماندىن شۇڭا سەن تىلىغىن يەرنى.

يېرىپ ئوتكەل ـ توساقلارنى يېڭى بەيگىدە شان قۇچساڭ،
كۆلۈپ جانانە يار تۇتقاي ۋىسال جامىدا كەۋسەرنى.

2

ۋەتەندە تەر توكۈپ ھارماي جاپالىق ئىشلىمەك ئەلا،
ھالال تەردىن يارالغان شۇ نىمەتنى چىشلىمەك ئەلا.

پۈكۈپ دىلغا ۋەتەن ئەلنى ، يېگىپ دائىم خەتەر ، سەلنى،
باياۋان قوينىدا مىھنەت ھوسۇلىن چەشلىمەك ئەلا.

ناۋادا سوزسا-ئىبلىس قول رەقىپ، گۈلزار دىيارىمغا،
تىقىپ شۇم باغرىغا خەنجەر بېلىنى پۈكلىمەك ئەلا.

خەلقىنىڭ دەردىگە ـ دەرمان بولۇپ قايغۇغا تەقدىرداش،
كۆلۈپ شاتلىقىدىن خەندان غېمىدىن غەم يېمەك ئەلا.

بىراۋنىڭ مېھنىتى بىرلە يارالغان ئۇشبۇ نېمەتتىن،
دىيار باغىدا مىننەتسىز ياشارغان بىر خەمەك ئەلا.

3

ئەگەر چىندىن يىگىت بولساڭ بوشاشما ھېچ رىيازەتتە،
خەتەر ئوتكەللىنى بوسكىن تۇرۇپ ئالدىدىكى رەتتە.

ۋەتەنگە شان ـ شەرەپ كەلتۇر جاپالىق ئىزدىنىپ ھارماي،
سۇغارغىن چاڭقىغان دىلنى ئىلىم زەم ـ زەمۇ شەربەتتە.

تىكىپ ئەل ئىشقىنى ئوتلۇق يۈرەككە داۋانلار ئاش.
زەپەر قۇچقىن كۈرەشلەردە رەقىپ قالسۇن نادامەتتە.

ئاجايىپ تىلسىماتلارمۇ ساڭا " خوپ! " دەپ بىشىن ئەككەي.
جاپالار ئالدىدا پەرھات كەبى تۇرساڭ جاسارەتتە.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

دوستلۇق قوشىقى

مەھەممەت تۇرسۇن ئابدۇكېرىم

ئۇچقاندەك كەلمەكتە يېزا يولىدا،
يۇك باسقان ماشىنا شامالغا قارشى.
موتۇرى توختىماي ياڭرىتار گويا،
پەللىدىن-پەللىگە ئىلگىرىلەش مارشى.

ئاقسۇدىن چىققانچە توختىماي بىردەم،
كەلدى بۇ ماشىنا توققۇز سارايغا.
ۋاڭ ئۇستا كۆڭلىدە دەيتتى : "بۇگۈنلا،
يەتكۈزەي ئوغۇتنى كۆزلىگەن جايغا.

تاشيولدىن قايرىلىپ ماشىنا شۇئان،
قۇمباغنى نىشانلاپ ئۇدۇل يول ئالدى.
كورۈنگەچ يېزىنىڭ نۇر - چىراقلىرى،
ۋاڭ ئۇستا روھلىنىپ سىگنال چالدى.

جۇلالاپ گوياكى كۈمۈش بەلۋاغدەك،
چاقنىدى بىر ئۆستەڭ يولنىڭ ئۈستىدە.
توختىدى ماشىنا ، چۈشتى ۋاڭ ئۇستا،
چوڭ يولنى كۆزەتتى گوگۇم ئىچىدە.

يامرىغان كەلكۈن سۇ ئۆستەڭدىن تېشىپ،
كورۈندى شوپۇرغا تېيىز - ئازغىنا.
غەيرىتى جۇش ئۇردى ، تولغىدى رولنى،
بوش بولغاچ يول تېگى پاتتى ماشىنا.

سوغۇقتا ئۇ يالغۇز تىرمىشار ئىدى،
چاتاقنى ئوڭشاشچۇن بولۇپ پەرۋانە.
ئۇن نەچچە ياش دىخان كەلدى ئۇلگۇرۇپ،
بۇ چاغدا ياردەمگە بىر - بىر مەردانە.

— تاغ سۈيى چوڭ يولنى قىلىپتۇ نابۇت ،
بىر ئامال قىلىمىز ئۇستام غەم قىلماڭ .
— دېيىشتى دىخانلار خوش چىراي بىلەن،
— سىز ئاۋال دەم ئېلىپ يەپ تۇرۇڭ ئاق نان.

شوپۇرنىڭ قولىغا تۇتقازدى بىرى ،
بەلۋاققا تۇگۇگلىك توقاچنى ئېلىپ .
بىر يىگىت ئۇزاتتى ئاڭا تاماكا ،
راسلاندى ھەممەيلەن كېيىملەر سېلىپ .

نەشتەردەك شامالغا قىلماستىن پىسەن ،
بەس - بەستە پاتقاققا چۈشۈشتى سەكرەپ .
ماشىنا چاقىغا پىشاڭ قىستۇرۇپ ،
قىرغاققا چىقارماق بولۇشتى دەسلەپ .

ماشىنا لاي ئىچرە تۇرار مىت قىلماي ،
شۇنچە كوپ مېھنەتكە ئەگمەستىن بويۇن .
يۇلتۇزلار ئاسماندا كوز قىسار تىنماي ،
تەبىئى سەھنىدە كورگەندەك ئويۇن .

يېزىغا بۇ خەۋەريەتتى چاقماقتەك ،
ئەر - ئايال، ياش - قېرى كەلدى سەپتارتىپ.
باش بولۇپ ئۇلارغا دۇينىڭ باشلىقى ،
كەلدى ھەم ئېشەككە ياغاچلار ئارتىپ .

يىگىتلەر ئارقانىنى تارتتى ئالدىغا ،
پىشاڭنى باستى ھەم قاۋۇل باللار .
بىر مەيدان كۈرەشتىن، چوقان - سۈرەندىن،
لەرزىگە كەلدى كەڭ ئېتىز - داللار .

ۋاڭ ئۇستا قەلبىدە چىقتى ئەۋجىگە ،
بىر ئىللىق ئېقىمنىڭ قايناق شاۋقۇنى .
دوستلۇقنىڭ قەدرىنى سەزدى باشقىدىن .
يادىغا يەتتى يۇرت ، ئۇرۇق - تۇققىنى .

ئاۋارە قىلدىم دەپ پۇتكۈل يېزىنى .
ئۆزىگە كايىدى سىزىپ خىجىللىق .
ئاپىرىن ئوقىدى كوڭۇل بېغىدىن ،
نامايان بولغاچقا ئىناق - ئىجىللىق .

كوپچىلىك كۈچىنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن ،
ماشىنا ئاقىۋەت چىقتى قىرغاققا .
توختىدى شامالمۇ، كۆلدى تولۇن ئاي ،
تەنتەنە ساداسى كەتتى يىراققا .

ۋاڭ ئۇستا چىڭ سىقىپ دۈيجاڭ قولىنى ،
رەخمەت ! دەپ كوزىگە ئىسسىق ياش ئالدى .
بىز تەشنا ئوغۇتنى يەتكۈزدىڭىز تېز ،
— دېيىشىپ كوپچىلىك چاۋاكلار چالدى .

ئىناقلىق - دوستلۇقنىڭ ئالتۇن ئۇرۇغى ،
ھەممىنىڭ قەلبىگە چېچىلدى شۇتاپ .
ھەر مىللەت خەلقىنىڭ دوستلۇق كۈيىگە ،
يېڭى بىر ياڭراق كۈي قېتىلدى شۇتاپ .

——*——*——*——

قەسەم

زۇلپىيە ئابدىكېرىم

تۇرىمەن مەھمۇت - ئۇلۇغ ئالىمنىڭ —
قەۋرىسى ئالدىغا كېلىپ مەن شۇئان .
ئاشماقتا قەلبىمدە سۆيگۈ تەشناسى ،
ھەزرىتى موللامغا بولۇپ بىر قىيان .

ئاڭلاندى شۇ مىنۇت جاراڭلىق ساد ،
— مانا مەن ئالىمنىڭ ھايات تەسۋىرى، —
دىدى ھەم قەلبىمگە بېرىپ ئارامlıق ،
كوكسۈمگە تېڭىلغان « دىۋان » جەۋھىرى .

راست—دىدىم—ئۇھايات،ئولمەيدۇئەسلا،
ئىجادى جاي ئالغاچ ئەلنىڭ قەلبىدىن .
ياد ئېتەر مىليونلاپ ئەسىر ئوتسىمۇ ،
ئەجداتى — ئەۋلادى ئوتلۇق مېھرىدىن :

تەلمۇرۇپ قارىدىم ئۇستازغا ئۇزاق ،
قانىمىدىم ئارزۇغا، قانىمىدىم پەقەت .
ئۇرغىدى قەلبىمدىن يالقۇنلۇق قەسەم :
« ياشايسىز قەلبىمدە ئەبىدى - ئەبەت! . »

قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن ئەدەبىيات كرژوكىدىن چىقە - رىلغان « مەرىپەت غۇنچىلىرى » گېزىتىدىن ئېلىندى

ئىككى شېئىر

ئوقۇغۇچىم - كۆچەتتىم

ئابدۇرېھىم يۇنۇس

ئوقۇغۇچىم - كۆچەتتىم،
سېنى جاندىن سۆيىمەن.
ھاياتىمدا سەن ئۈچۈن،
گۈلخان بولۇپ كۆيىمەن.

كەلسەڭ سەھەر مەكتەپكە،
كېپىنەكتەك شوخلۇنۇپ.
قۇۋۋەت تاپار ۋۇجۇدۇم،
جۇشقۇنلۇنۇپ - روھلۇنۇپ.

كورسەڭ مېنى ھەرقاچان،
ھۆرمەت - سالام بېرىسەن.
ماڭا ئاتاپ مېھرىڭنى،
دەستە قىلىپ تىزىسەن.

كىرگىنىمدە دەرسىمگە،
ئوت چاقنايدۇ كوزۇڭدىن.
دىلىم شۇنچە سۆيۈنەر،
سىناق ئالسام ئۆزۈڭدىن.

چىراق ياقتىم دىلىڭغا،
ئاق - قارىنى بىلگىلى.
يۈرەكىڭنى قىزارتتىم،
ھور ۋەتەننى سۆيگىلى.

ياش دىلىڭغا بىلىمدىن،
گۈزەل كەشتە توقۇغىن.
ئۈمۈدىم چوڭ، كۆچەتتىم،
تىرىشىپ ئەلا ئوقۇغىن.

ئېقىن سۇ

شاقىرايسەن ھەيۋەت بىلەن ئېقىن سۇ،
شاۋقۇنىڭدىن قۇدرىتىڭنى سېزىمەن.
بېرىپ قالسام بويلىرىڭغا زوقلۇنۇپ،
دىل بېغىمدىن ئۈنچىلەرنى تىزىمەن.

ئۆركەشلىنىپ يىراقلارغا ئاقىسەن،
مايسىلارغا شىپا بولۇپ ياقىسەن.
ساڭا تەشنا بولسا دىخان، تەبىئەت،
تەلمۈرۈتمەي سېخى بولۇپ باقىسەن.

ھەر دوقمۇشتا گاڭ بىتوندىن چۆلۈۋۈرۈك،
ئۆزەلمەيسەن گەر تۇتسىمۇ خۇيلۇرۇك.
قۇدرىتىڭدىن بىنا بولدى سىم چىراق،
پاقىرايدۇ كوز چاقنىتىپ نۇرلۇرۇك.

دىمەك، سېنىڭ تامچە قەترەڭ بىباھا،
جانغا شىپا ھەر بىر قەترەڭ تامچىسى.
سېنىڭ بىلەن كوركەم بولدى بۇ ئېلىم،
تالاي قاقاس باياۋاندىن قانچىسى.

ئارمىنىم شۇ، مەنمۇ بولسام ئېقىن سۇ،
ئاقسام يىراق ئۇستەڭلەردە شاقىراپ.
چىقارسام توك ئەلگە كېرەك مېھرىمدىن.
يېنىپ تۇرسا چىراق ئوخشاش پاقىراپ.

ماھارەت

(ساتىرا)

ھوشۇر ئابدۇللا

ئاخشام يازغان شېئىرىمنى زىرىكمەي،
ئالتە نۇسخە كۆپەيتتىم مەنكۆن بويى.
نىمانچە كۆپ كۆپەيتكەندۇ دەپ قالماڭ،
بۇ ئۆزەمنىڭ ئادەتلەنگەن بىر خۇيى.

ئالتىسىنى ئۆچ گېزىت، ئۈچ ژۇرنالغا،
ئەۋەرتىشنى ئۆز دىلىمدا دىتلىدىم.
ئالتە لىتاپ بولدى مەندىن كەتكىنى
(بىر شېئىردا شۇنچە يەرنى چىتلىدىم).

كوردۇم ئۇنى بىر ئايدىن سوڭ گېزىتتە،
يەنە بىر رەت ژۇرنالغىمۇ بېسىلدى.
ئەمما لېكىن قالغىنىدىن خەۋەر يوق،
زەنىم ئۆرلەپ يۈرىكىم بەك قىسىلدى.

تەگمىگەنمۇ تورتىگە يا پوچتىدىن،
نوۋەت كۈتۈپ تۇردىمىكىن تەھرىردە؟!
قانداقكەپ بۇ،زادى نىچۈن خەۋەريوق،
سورەلمىدىڭ ئۇياتقۇ بۇ دەۋردە؟

تېشىپ ئاخىر سەۋرى قاچام، سۆيلۈدۈم،
خەت ئەۋەرتىپ توت ئورۇنغا توت پارچە.
لېكىن يەنە جاۋابى ھېچ بولمىدى،
قايتا - قايتا سۆيلىسەممۇ ھەر قانچە.

ئىككى يەردىن قەلەم ھەققى كەلگەندە،
خۇشاللاندىم ئىچ - ئىچىمگە پاتمىدىم.
ھەي - ھەي ئىست قالغىنىمۇ بېسىلسا،
دىدىم، يەنە سۆيلەپ تىنىم تاپمىدىم.

ـقانداق ئىش بۇ؟ ـ دەپ سوراشتى بەزىلەر
بىر ئەسەرنى نەچچە يەرگە بەرگىنى؟
ئىككى ئەمەس قانچە كوپ رەت بېسىلسا،
ياخشى بۇنداق پايدا-مەنپەت كەلگىنى.

ھەسەتخورلار سوز - چۆچەكنى بىر ئاتىسۇن،
شۇڭا ئۇلار نىمە دىسە دەۋەرسۇن.
بولسا ئەگەر ئۇلاردىمۇ ماھارەت،
مەندەك قەلەم ھەققى ئېلىپ يەۋەرسۇن.

شۇ ئۇي بىلەن توت يەرگە كوپ خەت يازدىم،
بەش ئاي بولدى ھېچ بىر جاۋاپ بولمىدى.
كونۇرت ئۇچۇن كەتتى ئەشۇ يەتتە يۈەن،
(قەلەم ھەققى ماڭا بىرفۇڭ قالمىدى).

www.uyghurkitap.com

شائىر موللا سەئىدۇللا ۋە ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى

ئابدۇسەمەت ئىسمايىل

شائىر موللا سەئىدۇللا 1840 ـ يىللاردا قەشقەر يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ تېۋىز يېزىسىدا كەمبەغەل رەۋەندە ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ، كىچىك چاغلىرىدا شۇ يېزىدىكى دىنىي مەكتەپتە ۋە يېڭىسار ناھىيە بازىرىدىكى مەدرىسلەردە ئوقۇغان. بۇ مەزگىلدە ئۇ، ناۋايى، سوپى ئاللايار، خوجا ھاپىز شىرازى، ھۆۋەيدا، خوجا ئەخمەت يەسەۋى قاتارلىق شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشقان. بۇ، ئۇنىڭ شېئىرغا بولغان قىزىقىشىنى قوزغاپ، ئەدەبىي جەھەتتىكى بىلىمىنى ئاشۇرغان. ئۇ، ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا قولىغا قەلەم ئېلىپ شېئىر يېزىشقا باشلىغان. شۇ مەزگىللەردە ئۇنىڭ ئائىلىسى نامرات بولۇپ، كۈن ئۆتكۈزۈشى قىيىن بولغانلىقتىن، تىرىكچىلىك يولى ئىزدەپ ئائىلىسى بويىچە يەكەنگە كۆچۈپ كەتكەن. ئارىدىن بىر قانچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن دادىسى ۋاپات بولۇپ، ئائىلىنىڭ ئېغىرچىلىقى ئۇنىڭغا يۈكلىنىپ قالغانلىقتىن، دادىسىدىن قالغان ئاز ـ تولا دەسمايە بىلەن رەۋەندىچىلىك قىلغان. بىراق، شۇ دەۋردىكى ئەكسىيەتچى ھوكۇمەتنىڭ ئۈستىلەپ قويغان باج، ئالۋاڭ ـ سېلىقلىرى، قارا نىيەت ئەمەلدارلارنىڭ بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىشى ۋە باي، جازانىخورلارنىڭ قاقتى ـ سوقتى قىلىشى تۈپەيلىدىن يەنىمۇ خانىۋەيرانچىلىققا ئۇچراپ، كەسىپنى داۋاملاشتۇرالماي، تېۋىز يېزىسىغا قايتىپ كېلىپ، شۇ يەردە تېرىكچىلىك قىلغان. زۇلۇم، ئادالەتسىزلىكتىن بىزار بولغان موللا سەئىدۇللا ئۆتكۈر قەلىمى بىلەن شۇ دەۋردىكى چىرىك تۈزۈم ۋە پارىخور ئەمەلدارلارنىڭ ھەقىقىي ئەپتى ـ بەشىرىسىنى پاش قىلغان. ئۇنىڭ يازغان شېئىرلىرى جامائەتچىلىككە كەڭ تارقىلىپ تەسىر پەيدا قىلغان. شۇڭا، يۇقىرى تەبىقىدىكى ئەكسىيەتچىلەر ئۇنىڭدىن خاتىرجەمسىزلىنىپ ھەر خىل سۈيىقەستلىك ھەرىكەتلەرنى ئېلىپ بارغانلىقتىن، ئۇ يۇرتىدا تۇرۇشقا ئامالسىز قېلىپ، دادىسىدىن قالغان بىر ئۆلۈش ئىمارىتىنى سېتىپ سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كەتكەن. ئۇ، شىنجاڭ دائىرىسىدە 5 يىل سەرگەردان بولۇپ يۈرۈپ، ئاتاقلىق مازارلارنى تاۋاپ قىلىپ، شەھەر ـ يېزىلارنى ئايلىنىپ، جەمئىيەت بىلەن تونۇشقان. ئۇ، سەپەر جەريانىدا يول بويى ئىشلەمچىلىك قىلىپ تۇرمۇش كەچۈرگەن. ئۇ مۇنداق يازىدۇ:

سەرسانلىقتىمۇ پۇلسىز قالمادىم،
يېيىش ئۈچۈن نان، ئۇنسىز قالمادىم.
ئىككى يېنىمدا ئىككى بىگىم① بار،
شۇڭا ھېچ كىمدىن قورقۇپ قالمادىم.

جاپا چەكسەممۇ ئۆلۈپ قالمادىم،
كىشىگە ھەرگىز مۇھتاج بولمادىم،
لېكىن ھىجراندا كۆزلىرىم ياشلىق،
رازى بولۇڭلار ئى يارانلارىم.

ئۇ، سەپىرىنىڭ ئاخىرىدا مارالۋېشىدا بىر يىل تۇرۇپ، سەپەر جەريانىدا يازغان شېئىرلىرىنى دىۋان قىلىپ رەتلەپ، ئۇنى تېۋىز يېزىسىدىكى ئېنىسى سايىت ئاخۇنغا يۇقۇرىدىكى شېئىرى سالامخەت بىلەن ئەۋەتىپ بېرىپ، ئۆزى ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەتلىرىگە چىقىپ كەتكەن. ئوتتۇرا ئاسىيادىكى بەزى دۆلەتلەرنى ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىن، 1892 ـ يىلىنىڭ بېشىدا كەشمىرگە كېلىپ. شائىر فۇرقەت بىلەن تونۇشقان. 1893 ـ يىلىنىڭ بېشىدا فۇرقەتنى يەكەنگە باشلاپ كەلگەن، كېيىنچە خوتەنگىمۇ باشلاپ بارغان. فۇرقەت خوتەننىڭ قوشتاغ دېگەن يېرىدە سەئىدۇللانىڭ قاتنىشىشى بىلەن «سەيدىلىڭ قويابەرسەيياد» دېگەن مەشھۇر مۇخەممەسنى يازغان. بۇ ئەسەر مۇنداق مىسرالار بىلەن ئاخىرلىشىدۇ:

يوق هۇشى پەرى تەككەن دىۋانەگە ئوخشەيدۇ،
كوز ياشى يەنە تولغان پەيمانە①گە ئوخشەيدۇ.
غەم سېلى② بىلەن كوڭلى ۋەيرانىگە ئوخشەيدۇ،
فۇرقەتتە بۇ سەئىدۇللا ھەيرانەگە ئوخشەيدۇ،
ھىجران ئوقىدىن جىسمى كوپ يارە ئىكەن مەندەك،
كويگەن جىگەرى، باغرى، سەدپارە ئىكەن مەندەك.

فۇرقەت بىلەن موللا سەئىدۇللا ئومرىنىڭ ئاخىرقى قىسمىنى بىللە ئوتكۇزگەن، ئەسەرلەرنى بىرلىكتە يازغان. ئومرىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە پوسكامدا ئولتۇراقلىشىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

موللا سەئىدۇللا ئۆز دەۋرىدىكى ۋەتەنپەرۋەر، ئىلغار پىكىرلىك شائىر بولۇپ، ئۆز يۇرتىغا چوڭقۇر مۇھەببەت باغلاپ، ئۇنىڭ ھەر ياپراق، گىياسىنى بىباھا گوھەردەك قەدىرلەپ، ئۆز يۇرتىنىڭ ھەممە جەھەتتىن كامالەتكە يەتكەن يەر ئىكەنلىگىنى قەيت قىلىش بىلەن ئېغىر ھالغا چۈشۈپ قالغان تەقدىرىدىمۇ ئۇنىڭغا بولغان ئېتىقادىنى بوشاشتۇرماسلىقنى، ئۆز ۋەتىنىدە ياشىنى ئەلا بىلىشكە دالالەت قىلىدۇ. ئۇ، ئۆزىنىڭ تۇغۇلۇپ ئوسكەن يۇرتىنى ئىززەت ۋە ھورمەت بىلەن تەرىپلەپ مۇنداق يازىدۇ:

ئاتامنى سورسىڭىز ياركەند دىيارى،
ئۇنىڭ ياتقان يېرى چىھىلتەن مازارى③.
مېنى سورساڭ يېڭىساردا تۇغۇلغان،
خۇدا، خەلق قىلدىلەر تەبرىز مازارى④.

مېنى سورساڭ يېرىم ساھىبقىران ⑤ دۇر،
مېنىڭكى ئېتىقادىم بىگۇماندۇر.
....
مېنى سورساڭكى مەن ئاسى گۇناكار،
مېنىڭ ساھىبقىران ئاتلىق يېرىم بار.

ئۇ، بىر تەرەپتىن ئۆز ۋەتىنىگە چوڭقۇر مۇھەببەت باغلاپ مەدھىيە ئوقۇغان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۆز ۋەتىنىگە ئاسىيلىق قىلىدىغان ۋىژدانسىز خائىنلارنى ئىت ئورنىدا ئولىدىغان قارايۈز شەرمەندىلەر دەپ قاتتىق سوكىدۇ:

پەيمانە — پىيالە، قەدەھ.
غەم سېلى — غەم كەلكۈنى.
چىھىلتەن مازىرى — يەكەندىكى 40 ئەۋلىيا مازىرى؛
تەبرىز مازىرى — يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ تېۋىز يېزىسىدىكى ھوسۇيۇن بۇغراخان مازىرى
ساھىبقىران — كۈچ ـ قۇدرەت ئىگىسى، كامالەت ئىگىسى.

بىلىڭلار خالايىقلار بۇ يۇرت قەدرىنى بىلمەكلىك،
ھەر ياپراق ـ گىيارىنى كوھەرگە ئوخشە كورمەكلىك.
ئۆزگىچە خىيال قىلىسە ئەقلىدىن ئېزىپ بەندە ،
بولۇپ شەرمەندە رويسىيا ① ئىتقا ئوخشە ئولمەكلىك.

موللا سەئىدىللا يۈكسەك مىللى غۇرۇرغا ئىگە مىللەتپەرۋەر شائىردۇر. ئۇ، ئۇلۇغ شائىر ناۋايىنىڭ ئىزىدىن مېڭىپ، ئوز ئانا تىلىنى قەدىرلەپ، شۇ دەۋردىكى ئەرەپ، فارس تىللىرىغا چوقۇنۇپ تۈركى تىلىنى كەمسىتىدىغان، تۈركى تىلدا يېزىلغان ئەسەرلەرنى نەزەرگە ئالمايدىغان مۇتەئەسسىپ فارسىگويلارغا كەسكىن رەددىيە بەرگەن. ئۇ بۇ ھەقتە ئوزىگە خىتاپ قىلىپ مۇنداق يازىدۇ:

بۇ زاماندا نەزمە ئېيتماق خۇش ئەجەپ مۇشكۇل ئىكان،
فارسى، ئەربى تىلدا سوزلايالمادىم چاغلاپ.
تۈركى تىلدا سەئىدىللا بىلگانىڭچە سەن قىلغىن،
فارسى، ئەربى تىلدا قىلغىن دەپ كىم دىدى سېنى زورلاپ.

ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ تىلى ئاددى، جانلىق، ۋەزنى يەڭگىل، چۈشۈنۈشلۈك بولۇپ، ئاممىباپ خەلق تىلىدا يېزىلغان. ئەرەپ، فارس تىللىرىنى ئىشلەتمىگەن. بۇ، شۇ دەۋردىكى ساپ ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان ئەسەرلەرنىڭ ياخشى نەمۇنىسىدۇر.
موللا سەئىدىللانىڭ شېئىرلىرىدا مەرىپەت تېمىسى ئاساسىي ئورۇندا بولۇپ، ئۇ، كىشىلەرنى ئېلىم ـ مەرىپەتكە دالالەت قىلىپ، ئىلىم ـ مەرىپەتنىڭ ھەممىدىن ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى، ئىلىم ئەھلىنىڭ ھورمەتكە سازاۋەر بولىدىغانلىقىنى ھەم ئىلىم ـ مەرىپەت ئارقىلىق كۆتكەن مەقسەتكە يەتكىلى بولىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق يازىدۇ:

ھەممە ئىشنىڭ ئەبزىلىدۇرمىش كىشىگە موللالىق،
ئەقلىگە قۇۋۋەت بېرىپ دانىش ② قىلادۇر موللالىق.
موللالىقنىڭ ھورمىتىنى سەن خالايىق چاغلاغىل،
كۆللى ③ ئىشقە ھەممە ۋاخ لازىم بولادۇر موللالىق.
ئوزىگە ئەيلەپ تەمەننا تور تالاشقان چوڭلادىن،
ئاتلاتىپ ئۈستۈن قىلادۇر ھەممە ئەلدىن موللالىق.
موللا يوق بولسەكى ئىماندىن ئېزىپ قالغاي كىشى،
قارا دىللارغا يورۇق بەرگەي ھېمىشە موللالىق.
سەن ئەگەر قىلساڭ تۈرۈك ④ لەر موللالىقنى ئارەزۇ،
موللاغە ئىززەت قىلىب قىلغىل چىرايىڭنى سىلىق.

---

① رويسىيا — قارايۈز
② دانىش — دانىشمەن؛ ③ كۆللى — ھەممە؛ ④ تۈرۈك — ساۋاتسىز

ئۇ، بىر قىسىم پارىخور قازى، ئەمەلدارلارنىڭ پۇل ئۈچۈن ھەرقانداق ئادالەتسىزلىكلەرنى قىلىشتىن ئايانمايدىغان، بايلاردىن پارىئېلىش بەدىلىگە يوقسۇللارنى زىيانغا ئىتتىرىشتەك يىرگىنىشلىك ئەپتى ـ بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلايدۇ:

....

بەزى يۇرتنىڭ چوڭلارى ئاجىز، يېتىمنى يىغلاتۇر،
خۇداغە دادى يېتىپ، رەسۋا بولۇشنى چاغلاماس.
ھەم سوراغنى ئادىل قىلماي رىشۋە① ئالىبدۇر قازىلار،
ئول كېپىل بولغان يىلان بىلان چايانىنى چاغلاماس.

ئۇ يەنە ئاز ساندىكى رىياكار موللىلار، دىنى تونغا ئورۇنۇۋالغان ئالدامچى داخانلار، مەككار سوپى، ئىشانلارنىڭ ساختا قىياپىتىنى پاش قىلىپ مۇنداق يازىدۇ:

ھەر كىشى سەللا كېيىپ يۇرسە ئۇنى بىر خىل دىمە،
بەزىسى بولغاي تەمەئكىن② ھەم تەمەننا كىبىرلىك.
ئەي خالايىق موللا دەپ مەردۇت③ نى سەن دوست تۇتماغىل.
ھەممەنى كورلاپ پەقەت كەلمەس ئۇنىڭدىن ياخشىلىق.
بەئزىلەر داخان بولۇپ پۇل ئۈچۈن قەست ئەيلاگەي،
بەئزىسى زالىم بولۇپ قىلماس كىشىگە ياخشىلىق.
....
يۈزمىڭ تۇرۇك سوپىدىن موللا بولغان ياخشىراق،
قۇرۇق ئابرۇي موللادىن ئەمەل قىلغان ياخشىراق.
....

ئـۇ، يالغانچى، ئىككى يۈزلىمچى، خوشامەتچى، پۇرسەتپەرەسلەرنى تەنقىتلەپ مۇنداق يازىدۇ:

ئارەلىق④ نى تولا يەپ نوسەندە⑤ بولغان موللادىن،
باشىغا كۆلا كېيىپ دىۋانە بولغان ياخشىراق.
بەگلاردىن پانا تىلاپ ھەركۇن خوش ـ خوش ئېيتقۇچە،
ئوزى تاپقانىنى يەب، ئويدە ياتقان ياخشىراق.

ئۇ يەنە جەمىيەتتىكى بىر قىسىم نـاچار تۇرمۇش ئادەتلىرىنى، پۇل ۋە كىيىم ـ كېچەكنى دەپ يولدىن ئازغان ئايالّلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق يازىدۇ:

رىشۋە—پارا؛ تەمەئكىن—تاماخور؛ مەردۇت—نامەرت
ئارەلىق—پارا؛ نوسەندە—شەخسىي كاتىپلىق قىلىپ جان باقىدىغان موللا

www.uyghurkitap.com

بىر جۇۋاننى كوردۇمكى ساچلارى يەرگە تېگار،
پۇل، لىباس چۇن ئېسى ـ يادى يىلدا تورت ئەرگە تېگار.
ئەقلى ـ هۇشىنى تاپىب، ئۇشبۇ يوادىن يانماسە،
قىرىغاندا ئول جۇۋانغا رەنجى هەم خارلىق يېتار.

مـوللا سـەئـدىللا ئادەمخور فېئوداللىق جەمئىيەتتە قەيسەر جەڭچى سۈپىتىدە مەردانىلىق بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ، چۈشكۈن، ئادالەتسىز فېئوداللىق جەمئىيەتتىكى ئائىلىۋى نەسەبداشلىق، تەڭسىزلىك، ئاچكوزلۇك، كـاززاپلىقنى هەم شۇ جەمئىيەتتىكى ئەكسـىيەتچى هوكۈمەت ۋە زالىم ئەمەلدارلارنىڭ قانـخورلۇق ئـەپتى ـ بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلاپ، جەمئىيەتنىڭ تۈۋەن قاتلىمىدىكى جاپاكەش خەلقلەر، پېقىر، مىسكىن، يېتىم ـ يېسىرلار بىلەن ئىلىم ئەهلىلىرىگە چوڭقۇر هېسداشلىق قىلىپ، ئىلىم ـ مەرىپەتنىڭ بـوغۇلۇپ، نادانلىقنىڭ ئـەۋج ئېلىپ كەتكەنلىگىدىن هەسرەت چېكىپ، زالىملارنىڭ زاۋال تېپىشىنى، ئىلىم ـ مەرىپەتنىڭ كامال تېپىشىنى، ئەمگەكچى خەلقنىڭ بەخت ـ سائادەتكە يول تېپىپ، شادىمان ياشىشىنى ئارزۇ قىلغان. ئۇ مۇنداق يازىدۇ:

....

باي بەچچە، سىپاھ① لارغا بۇ دۇنيا كەڭرى جەننەتدۇر،
كىيەشى ئېسىل زەرباپ، يېيەشى نازى ـ نىمەتدۇر.
يېقىن، مىسكىن، يېتىملارغا ئەرەج، دىشۋار كۈلپەتدۇر،
بۇردا نان تاپىب يېسە ئۇنىڭغا شۇ غەنىمەتدۇر،
هەسرەتدە ئوتەر كۈنلار نادامەت، ئاهۇ ـ ئەپغانلىق.
مۇرادىغا يېتەر سەئدىللا زالىملار زاۋال تابسە،
يېتىم، مەزلۇمە، مىسكىنلار زۇلۇمدىن ئامان تابسە،
ئەرەج، دىشۋار كۈلپەتدىن قۇتۇلماقغە ئامال تابسە،
موللالىق تابىب روناق، دىيانەت هەم كامال تابسە.
مىراد ـ مەخسۇت بولۇپ هاسىل جومل② بولسا شادىمانلىق.

موللا سەئدۇللا ئۇندىن باشقا يەنە ئۆزى ياشىغان دەۋر روهى بويىچە بىر قانچە خىل ئەهكام تـوزۇپ چـىقىپ كـىشىـلەرنى ئـەدەپلىك، تەرتىپلىك، رەتلىك هەم دىيانەتلىك بولۇشقا تەشەببۇس قىلغان.

مـوللا سەئدىللانىڭ قولۇمدا ساقلىنىۋاتقان قول يازما دىۋانى ئۇنىڭ قولىغا يېڭىدىن قەلەم ئالغان چاغلىرىدا يېزىپ قالدۇرغان ئەسەرلىرى بولۇپ، سەيپىدىن ئاخۇن ئىسىملىك كىشى تەرىپىدىن كوچۈرۈۋېلىنغان. قول يازما 94 بەت (يوقالغان قىسمى بۇنىڭ سىرتىدا) بولۇپ، ئۇنىڭ بېشىدا هەر خىل ئـەهكاملار، ئـاخىرىدا 49 پارچە هەر خىل شېئىر بار. دىۋاننىڭ بېشىدىكى ئەهكام قىسمىدىن 20 بـەت، ئوتتۇرا ۋە ئايىغىدىن بىر قىسمى يوقالغان. تەكشۈرۈشتىن قارىغاندا موللا سەئدىللانىڭ 3 دىۋانى بارلىغى مەلۇم. ئۇ، بىرىنچى دىۋانىنى (قولۇمدا ساقلىنىۋاتقان نۇسخىسىنى) يېڭىسارـدا يازغان. ، ئـىككىنچى دىۋانىنى شىنجاڭدىكى سەپىرى جەريانىدا يازغان، ئۈچىنچى دىۋانىنى چەتئەلدە ۋە يەكەن، خوتەندە بولغان مەزگىللەردە يازغان. كېيىنكى ئىككى دىۋانى هازىرغىچە تېپىلمىدي.

① سىپاھ — ئەمەلدار جۈملە ـ هەممە.

موللا سەئىدىللا شېئىرلىرىدىن

(1)

ئەي خالايىق ئۇشبۇ دۇنيا بارچە گا قىلماس ۋاپا،
زاتىغا يەتسەم جاھاننىڭ بولىدۇ كۆڭلۈم خاپا.
زاتىغا يەتسەم جاھاننىڭ ئازدۇرغۇچى قىز ئىكان،
ھەممە گا دالباي① بېرىپ يەرگە سالۇر قىلماس ۋاپا.
....
دۇنيانى تاپساڭ خالايىق سەن ھالال قىلغىن ھېساب،
چۈن ھارام قىلساڭ ھەممە دۇنيا ساڭا قىلغاي جاپا.
سەن خالايىق دۇنيانىڭ غېمىدا ھەيران بولماغىل،
سەن تەۋەككۇل ئەيلاگىن دۇنيا ئۈچۈن بولما خاپا.
....

(2)

يۈزمىڭ تۈرۈك سۆپىدىن، موللا بولغان ياخشىراق،
قۇرۇق ئابروي موللادىن، ئەمەل قىلغان ياخشىراق.
زىيا② ئالىب كىشىدىن، نەزرە قىلغان سېخىدىن،
يېڭى - يېڭى تون كىيىب، ئۆزى يىگان ياخشىراق.
سەن كىشىنىڭ يۇرتىدا پادىشاھلىق قىلغىچە،
سەن ئۆزەڭنىڭ يۇرتىدا دىۋانە بولغان ياخشىراق.
....
ئارالىقنى تولا يەب نوسەندە بولغان موللادىن،
باشىغا كۆلا كىيىپ دىۋانە بولغان ياخشىراق.
بەگلاردىن پانا تىلاب، ھەر كۈن خۇش - خۇش ئېيتقۇچە،
ئۆزى تاپقانىنى يەب ئۆيىدە ياتقان ياخشىراق.
....
ئەمگالەب③ موللا بولۇپ ھېچ ئىشنى بىلماي ياتقۇچە،
ساڭا سەئىدىل نەزمە يېزىب، شېئىرە ئېيتقان ياخشىراق.

① دالباي — كوز قىلىش
② زىيا — ئارتۇق؛ ③ ئەمگالەب — نىيەت قىلىپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مۇخەممەس

دەمبەدەم سالىب كۆلپەت ئەجەپ تويمادىلار ئامبان،
پۇخرادىن تالاپ ئالدى نەچچە قاتلاپ يەنە ئالبان،
سەرەمجانىسىز قالىب ئويلار يۇراككا تولدىلار ئارمان،
گادايلار كوپۇيۇپ يۇرتتا تەندە قالمادى دەرمان،
ئىنىاپ يوق سىپالاردا ھەددىدىن ئاشتى ئاجىزابلىق.

سىپالىق تەگسە كىملارگە خاتۇنى بولدى خانزادە،
ئۇنىڭ كالمۇس ئوغلىمۇ ئاتالدى ھەمدە بەگزادە،
پىقىر، مىسكىن، يېتىملارگە زۇلۇم سالدى ئازادە،
بۇ يەڭلىغ يارالغانمۇ ئەزەلدىن تەقدىر-ئىرادە،
جاھان تەتۈر، زەمان تەتۈر بولدى بۇندە قەللاب① لىق.

بولدىلار سىپالارنىڭ ئاكاسى يۇرتقا مىڭ باشى،
دۇنياغا كوزى تويماس ئۇكاسى بولدى يۈز باشى،
قۇرۇق قالماي جەمەتىمۇ بولدى ھەمدە ئونباشى،
ئۇنىڭ زۇلمى بىلەن ئاقتى پۇخرا كوزىدىن ياشى،
ئادالەتدىن ئەسەر يوقدۇر كوپەيدى تىرىك تاپلىق.

هارامنى يەب، بۇ يۇرتلارنى خارابە قىلدى سودخور②لار.
دەمبەدەم تاراج ئەيلاب كى تويمادى تەماخورلار،
ئۇنىڭغا كەگرى يول قويدى كوزى تويماس بالاخورلار،
خەلقە قىلمادى رەھمە دىلى بۇزۇق خۇنخۇر③لار،
ئادىل قىلمايىن ئىشنى بولۇبدۇر بۇندە كاززابلىق.

زوراۋەن تەختىگە چىقىب دىلى گۇمراھ جەدىت④ زالىم،
ئۇنىڭ بىرلە سۇنۇب شائىر، خارلاندى ئەدىپ، ئالىم،
چىقىپ قېنىدىن شەقى، پاسىق قىتراپ يۇردىلار دائىم،
ئەجەپمۇ بۇ رىيالىقدىن قىيامەت بولمادى قايىم،
ئادالەت مېھرى - شەپقەت يوق، دىيانەت بولدى ۋەيرانلىق.

---

① قەللاب — ئادەمخور؛ ② سودخور—جازانخور
③ خۇنخور—قانخور؛ ④ جەدىت—يېڭى يوسۇن تاپقان، يېڭى مەزھەپ پەيدا قىلغان؛

ئاچىلمايىن بۇ يۇرتلاردا مەسچىد، مەدرىس، مەكتابلار،
ئوقۇشلاردىن بولۇپ مەھرۇم نادان قالدى گوددەكلەر.
ئۇلار ئۇچۇن ماكان بولۇب پىنھان بۇلۇڭ، بۇرجەكلار،
قىمار، زىنا، چىكىملىككە بولدى دوست ۋە ئۇلپەتلار،
ناشا يانلىق راۋاج بولۇپ كوپەيدى بۇندە گۇمراھ①لىق.

باي بەچچە سىپالارغا بۇ دۇنيا كەگرى جەننەتدۇر،
كىيەشى ئىپسىل زەرباپ، يىيەشى نازۇ - نىمەتدۇر،
پىقىر، مىسكىن، يىتىملارگە ئەرەج، دىشۋار، كۇلپەتدۇر،
بۇردا نان تاپىب يىسە ئۇنىڭغا شۇ غەنىمەتدۇر،
ھەسرەتدە ئوتار كۇنلار نادامەت. ئاھۇ - ئەپغانلىق.

نادامەت چەكتى پۇخرالار زۇلۇم ئىچرا كوزىن ياشلاب.
يىنراقلارغا چىقىب كەتتى ماكانى - يۇرتىنى تاشلاب،
مۇجاپىر② ھەم پىقىرلىقنىڭ يولىغە ھەم قەدەم تاشلاپ.
تەۋەككول ئەيلابان ئۇلار تەگرىگە ئوزىن تاشلاب،
بىچارىلارگانە چارە باشقە تۇشسە سەرسانلىق.

مۇجاپىر، يىتىملار گا مۇنىڭدىن باشقە يول يوقدۇر،
ۋاپا، مىھرىلار ئەيلاب باشىن سىلاشقە قول يوقدۇر،
خەيرى ھەم ساخاۋەتكا سۇنۇق يارماقچە پۇل يوقدۇر.
قاخشىسا خالايىقلار پانا بولماققا ھۇل يوقدۇر،
ئوتتى كوپلىگان پۇخرا دىلى غەمغانە ئەرمانلىق.

مىرادىغا يىتەر سەئىدىل زالىملار زاۋال تابسە،
يىتىم، مەزلۇمە، مىسكىنلار زۇلۇمدىن ئامان تابسە،
ئەرەج، دىشۋار، كۇلپەتدىن قۇتۇلماقغە ئامال تابسە،
موللالىق تاپىب روناق، دىيانەت ھەم كامال تابسە،
مىرات - مەخسۇت بولۇپ ھاسىل جۇملە③ بولسە شادىمانلىق.

(4)

ئوزۇڭنى ئاجىز دەپ موھتاج بولماغىل،
كىشىگە زىنھار قولۇڭ سوزماغىل.
كۇچۇڭنىڭ بارىچە ئىشلىگىن ئى يار،
گوھەر قەدرىڭنى يەرگە ئۇرماغىل.

ئوزۇڭنى ئالدىماي ئىشىڭنى ساق قىل،
يالقاۋلىقنى ھەم ئوزۇڭدىن يات قىل.
ۋاقىت غەنىمەت، ئالتۇندىن قىممەت،
ھالال ئەجرىڭدىن كوڭلۇڭنى شات قىل.

① گۇمراھ — يولدىن ئازغۇچى
② مۇجاپىر—مۇساپىر ③ جۇملە —ھەممە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

شىجائەتنى ھەردەم ئۆزەڭگە يار قىل،
ئۆزەڭنى خار قىلماي كۆچىڭنى خار قىل،
قولدەك ئىشلەپ، بەگدەك يېتىپ يە،
جاپا چەكسەڭمۇ يۇقۇڭنى بار قىل.

ئويۇڭ ئەتراپىنى دەرەخ ۋە باغ قىل،
قازان بىرلە چومۇچ، قاچاڭنى ياغ قىل.
سەيرە قىلىپ باغنىڭ ئىچىدە،
كورەلماسلار يۈرەك - باغرىنى داغ قىل.

(5)

....

پۈتۈلدى بۇ كىتاب ئاخىر زامانە،
ئەگەر سورساڭ ئاتىنى شېئىرەنامە.

ئوقۇپ تاپساڭ كىتابىمدا خاتالىق،
مېنى ئەيىپ ئېتماڭىز ھەرگىز خالايىق.

بۇ دۇنيادا كىشى مەقسەتكە يېتماس،
مېنىڭ ئەقلىم تېخى ھېچ يەرگا يېتماس.

بۇئەرزى ھالىمنى ھېچكىشى بىلماس،
ئاڭلاسا ھەركىم يىغلاشۇر كۆلماس.

نەزىم قىلدىم مەن ئەرزى - ھالىمنى
تەندە قويماسلار خەستەجانىمنى.

ئالسالار بۇ جانىمنى ھېچ ئىلاجىم يوق،
تەڭرىمدىن ئۆزگە ھېچ پانايىم يوق.

....

رۇبائى ۋە قىتئەلەر

(1)

بىپايان پاكيان يۈرتۇم، دىيارىم،
ھەر ياپراق گىيارى مەھبۇب يارىم.
دەقىقە ئايرىلىپ قالسام ئۇنىڭدىن،
سامانداك سارغارىپ قالغاي دىدارىم.

(2)

بىلىڭلار خالايىقلار بۇ يۇرت قەدرىنى بىلمەگىلىك،
ھەر ياپراق، گىيارىنى گوھەرگە ئوخشە كورمەگىلىك.
ئۆزگىچە خىيال قىلىسە ئەقلىدىن ئېزىپ بەندە،
بولۇپ شەرمەندە رويسىيا ئىنتقا ئوخشە ئولەمەگىلىك.

(3)

ئەجەل ئوقى كېلىپ تەگسە يۈراككە،
تېۋىپ ئاجىز كېلۇر، دەرمان تېپىلماس.
ئويۇڭدا بولماسا چاكسا ئۆزۈغۈڭ،
جاھان توقلۇق تۆرۆپ بىرنان تېپىلماس.

(4)

مەن يەككە - يىگانە ۋەيرانە مەن،
پەلەك گەردىشىدىن ھەيرانە مەن.
ئىزداسام بارمۇكىن ھەق - ئادالەت،
قىلسام جاھان كېزىپ سەيلا نە مەن.

غالىپ

(كىچىك ھىكايە)

نۇرمۇھەممەت دولەتى

10 ـ ئاپتوۋۇزدا ئادەتتىمۇ ئادەم كوپ بولاتتى، بۈگۈن ئادەتتىكىدىنمۇ بەك قىستا ـ قىستاڭ بولۇپ كەتتى.

— يولوچى يولداشلار دىققەت، ئالدىمىزدىكى بېكەت " 1 ـ ئاۋغۇست " ئاپتوۋۇز بېكىتى، چۈشىدىغانلار ئىشىككىرەك مېڭىڭلار، ئاپتوۋۇزدىن چۈشۈش ۋاقتىدا نەرسە ـ كېرەكلىرىڭلارنى ئاپتوۋۇزدا ئۇنتۇپ قالماڭلا ۋە ئۇقۇشماستىن بىر-بىرىڭلارنىڭكىنى ئېلىپ قويماڭلا! 6ـ يول ۋە 8ـ يول ئاپتوۋۇزىغا ئالمىشىدىغانلار مەشەدە ئالماشساڭلا ئاسانراق!

ئاپتوۋۇز تۈز، تەكشى ئاسپالىت يولدا ئون بەش كىلو مېتىرلىق سۈرئەت بىلەن سىلىق ماڭماقتا. بىلەت ساتقۇچى قىز يەنە ئەسكەرتتى:

— ئاپتوۋۇز بۇرۇلۇش ئاغزىغا كېلىپ قالدى، مەزمۇتراق تۇرۇۋېلىڭلا، ھېزى بولۇڭلار!

ئاپتوۋۇز غەرپكە بۇرۇلىدىغان چاغدا، غالىپ ھېلىراقتىلا يېنىنى سىلىغاندەك قىلىپ ئۆتۈپ كەتكەن، ئوتتۇز بەشلەردىن ئاشقىنىغا قارىماي ياشلارغا خاس خېلىلا راۋرۇس كىيىنگەن بىرەيلەننىڭ قىستاپ بېرىپ ئاق پىشماق، گەۋدىلىك، ئەللىكلەرگە تاياپ قالغان بىرەيلەننىڭ (ھە، باج ئىدارىسى كادىرلار باشقارمىسىنىڭ لچۇجاڭى راخمان ــ لاچۇجاڭ دىگەن كىشىنىڭ!) يانچۇغىغا قول سالغانلىغىنى ۋە سۇغۇرۇپ چىققان پورتمالنى دەرھال كوينىگىنىڭ ئىچىگە سېلىۋەتكەنلىگىنى كۆرۈپ قالدى ـ دە، قىستىلىپ يۈرۈپ يانچۇقچىنىڭ يېنىغا كېلىپ، كوزىنىڭ ئىچىگە قاتتىق تىكىلىپ قاراپ، كاپپىدە قولىنى تۇتۇۋالدى.

يانچۇقچى تولىمۇ بىچارە قىياپەتتە بېشىنى چايقاپ پەس ئاۋازدا "جېنىم ئاكا، جېنىم ئاكا" دەپ يالۋۇرۇپ، قولىنى بوشىتىشقا تىرىشتى.

— پورتمالنى چىقار، ئاۋۇ كىشىنىڭ پورتمالنى! ـ غالىپ يانچۇقچىنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ، ئۈنلۈكرەك ۋاقىرىدى. يانچۇقچى ئاۋاز چىقارماستىن ھەدەپ قولىنى بوشىتىشقا تىرىشاتتى، ئالدى ئىشىك تەرەپكە سىلجىيتتى، ئۇ ئاخىر پورتمالنى ئۇيان ـ بۇيان تولغىنىپ، مىدىرلاپ يۈرۈپ كىندىكى ئۈستىدىن شىمىنىڭ ئىچىگە ــ پۇشقىغىغا چۈشۈردى ـ دە بىردىنلا قىياپىتىنى ئۆزگەرتتى:

— نىمە؟ پورتمال ؟!

— ئاۋۇ كىشىنىڭ يانچۇغىدىن ئېلىۋالغان پورتمالنى چىقاردەيمەن!

— سەن مېنى ئوغرى تۇتۇۋاتامسەن؟ نىمە پاكىتىڭ بار؟ ھۇ ئاناڭنى! ...

يانچۇقچى قولىنى بوشىتىۋالغان ئىدى، ھېلىلا پەس ئاۋازدا " جېنىم ئاكا، جېنىم ئاكا " دەپ يالۋۇرۇۋاتقان يانچۇقچى بىردىنلا قەھرى غەزەپكە كېلىپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، ئۇشتۇمتۇت غالىپنىڭ خامىرىغا بىر مۇش سال-

دى. غالىپ بىر قولى بىلەن ئۇقتەك قان كەتكەن بۇرنىنى تۇتۇپ، شىمىنىڭ يانچۇغىدىن قولياغلىقىنى ئېلىپ بولغىچە يەنە بىر مۇش كېلىپ قاپىقىغا تەگدى ۋە پەقەت شۇ چاغدىلا بىر نەچچەيلەن بولدى، بولدى دەپ ئارىغا كىردى.

هېلىقى پورتماللىڭ ئىگىسىچۇ؟ ئۇ ھەدەپ ئاپتوۋۇزنىڭ ئارقا ئىشىكى تامان سىلجىيتتى.

— لاچۇجاك، پورتماللىڭىز قېنى؟ ئۇنى قولىڭىز بىلەن سول تەرەپتىكى توش يانچۇغىڭىزنىڭ ئۈستىنى سىلاپ بېقىڭ؟ — غالىپ تەمكىن ھالدا ئۇنلۇك سورىدى.

— مەن پورتمال يوقاتقىنىم يوق، مەن پورتمال يوقاتمىدىم! — رەڭگى سامانىدەك ساغىرىپ كەتكەن هېلىقى كىشى ئىختىيارسىز دۈپۈلدەپ سوقۇپ تۇرغان يۈرىكى ئۈستىگە بېرىپ قالغان قولىنى تارتىپ، خۇددى بەزگەكتەك تىترەيتتى. يانچۇقچى بولسا كورەڭلىگەن ھالدا ئاغزىنى بۇزۇپ قاتتىق تىللىماقتا ئىدى. شۇ چاغدا ئون ياشلار چامىسىدىكى بىر بالا پۇتىنىڭ ئاستىدىن پورتمالنى ئېلىپ ئىگىز كوتەردى:

— مانا پورتدال، مانا!

— ئەكەل ئۇكا، ئەكەل، بۇ پورتماللىڭ ئىگىسىمۇ مەشەدە، ئوغرىلىغان يانچۇقچىمۇ مەشەدە! — پورتمالنى غالىپ دەرھال قولىغا ئالدى ۋە شۇ يەردىلا ئاغزىنى ئېچىپ، ئاشلىق بېلىتى ۋە يەنە ئۇششاق - چۈششەك بىر نەرسەلەردىن باشقا نەق 120 يۈەن پۇلنى ئىگىز كوتىرىپ، ئاپتوۋۇز ئىچىدە ھەممە ئاڭلىغۇدەك قىلىپ سوزلىدى:

— يولداشلار، ئىچىدە 120 يۈەن پۇلدىن باشقا يەنە بىرمۇنچە نەرسە بار بۇ پورتمالنى ئاۋۇ يانچۇقچى ئوغرىلىغان، ئۇنىڭ پورتمالنى ئېلىپ كوينىگىنىڭ ئىچىگە مەيدىسىدىن سېلىۋەتكەنلىكىنى مەن كوروپ قېلىپ، ئۇنى تۇتۇۋالغان ئىدىم، دەسلەپتە يانچۇقچى قورقۇپ "جېنىم ئاكا، جېنىم ئاكا" دەپ يالۋۇردى، دەل شۇ چاغدا پورتمالنى پۇشقىغى ئارقىلىق تاشلىۋېتىشكە ئۇلگۇرۇپتۇ. ھالبۇكى بۇ 120 يۈەن پۇل ھەم پورتمالدىكى ھوججەت، ئاشلىق بېلىتى قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ ئىگىسى ئاۋۇ لەنىتى يانچۇقچىنىڭ ئالدىدا خۇددى مۈشۈكنىڭ ئالدىغا چىقىپ قالغان چاشقاندەك قورقۇپ تىترەپ كېتىۋىدى، يانچۇقچىغا قايتىدىن جان كىرىپ، ماڭا مۇش ئاتتى.

— جېنىم ئاكا، جېنىم ئاكا، دەپ يالۋۇرغىنىنى مەنمۇ ئاڭلىغانىدىم، بىر دەمدىلا ئاغزىنى بۇزۇپ مۇش ئاتقىلى تۇردىغۇ! — دېدى ئالدىغىدا كېمىنگەن بىر ئايال.

— بۇنداق يانچۇقچىلارنى ساقچىغا تاپشۇرۇش كېرەك! — دېدى هېلىقى بالا.

ئاپتوۋۇزدىكىلەر يانچۇقچىغا لەنەت نەزىرىدە قاراشماقتا.

— راخمان ئاكا، سىز مېنى تونۇمىغىنىڭىز بىلەن مەن سىزنى تونۇيمەن، سىز باج ئىدارىسى كادىرلار باشقارمىسىنىڭ باشلىقىسىز، كوپچىلىك سىزنى لاچۇجاك دېيىشىدۇ! ھەر ھالدا سىز ئاۋۇ يانچۇقچى بىلەن شېرىك بولمىسىڭىز كېرەك؟! بىراق، سىزنىڭ باياتىنقى قىلمىغىڭىز رەھبەري كادىرغا لايىقمۇ؟...

ئاپتوۋۇز ئۇشتۇمتۇت توختىدى.

— راخمان ئاكا، كېلىدىغان يەرگە كېلىپ قالدۇق، جۇرۇڭ، پورتماللىڭىزنى ئېلىش ۋە بايىقى ئىشلارغا گىزۋا بولۇش ئۈچۈن مېنىڭ بىلەن بىللە يەيچۇ سوغا كىرىپ چىقىڭ! خوش مەنسۇر، ئاپتوۋۇز ئۈستىدە ئۇزەمنى تونۇشتۇرۇش ھاجەت بولمىسا كېرەك! — غالىپ مەنسۇرغا تەمكىن ۋە لېكىن غالىپلارچە تىكىلدى.

هېلىقى مەنسۇر دەپ ئاتالغان يانچۇقچى بىلەن لاچۇجاك دەپ ئاتىلىدىغان يەنە بىر جاناپ قەھرىمانىمىزنىڭ ئالدىدا ئەيىپكارلاردەك بېشىنى سالغان پېتى يەيچۇسوغا كىرىپ كەتتى.

— ھورمەتلىك يولداشلار، ھەممە يەردە خەلقنى قوغدىغۇچى خەلق پەرزەنتلىرى بار، شۇنداقتىمۇ ھۇشيار بولۇڭلار! — ئاپتوۋۇزنىڭ مېڭىشى بىلەن تەڭ بىلەت ساتقۇچى قىزنىڭ ئاۋازى موجانان چىنىنىڭ ئاۋازىدەك جاراڭلىدى.

ۋىجدان ئازاۋى

(ھېكايە)

مۇھەممەت ئېمىن

1

ئۆزىنىڭ ئۇن نەچچە يىلدىن بۇيانقى يۈرەك قېنىنىڭ جەۋھىرى — «جەنۇبى شىنجاڭ ئوسۇملۇكلىرىدە كوپ ئۇچرايدىغان كېسەللىكلەر ھەققىدە» ناملىق يېڭى نەشىردىن چىققان كىتاۋىنى كوتەرگەن مەلۇم ئىنىستىتوتنىڭ دوتسېنتى تۇرغۇن ئىشىكتىن كىرە - كىرمەيلا خۇشاللىقىنى باسالمىغان ھالدا ۋاقىرىدى :

— ھەي خاسىيەت ! ماڭا قارىڭا !

— ئاغزىڭىز قۇلىغىڭىزغا يېتەي دەپ قاپتۇغۇ ! - دىدى خاسىيەت پەشمىتىگە خېمىر يۇقى قولىنى ئېيتقاچ ئاشخانىدىن چىقىۋېتىپ ، - ئالتۇن تېپىۋالدىڭىزمۇ نىمە ؟

— ھەئە ، ئالتۇندىنمۇ ئېسىل نەرسە ! - تۇرغۇن كىتاۋىنى ئارقىسىغا يوشۇرىۋېتىپ ئېيتتى ، - قېنى تېپىڭا ، نىمە ئەپكەلدىم ؟

— يېڭى پوسۇندىكى ئىلمۇك يوپكا ؟

— ياق .

— ئوزىڭىزگە بىر قۇر كاستىيۇم - بۇرۇلكا ؟

— ئۇمۇ ئەمەس .

— غەيرەتكە يېڭى چاپان ؟

— تاپالمىدىڭىز .

— نىمىدۇ ئۇ زادى ؟ - خاسىيەت بېشىنى قىسايتىپ بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن يوتىسىغا پاققىدە بىرنى ئۇردى : - ھە، تاپتىم، ھېلىقى ئىلمى تەتقىقاتتا ئېرىشكەن مۇۋەپپەقىيىتىڭىز ئۈچۈن بىرىلگەن مۇكاپات سوممىسى !

— بۇنىڭدىن باشقىچىرەك نەرسىنى يادىڭىزغا كەلتۈرەلمەسسىزمۇ ! - تۇرغۇن ئۇمىتسىزلىك ئىچىدە تووۋلىۋەتتى .

— كىتاپ ؟ يەنە يېڭى كىتاپ ئالدىم دەڭا !

— دۇرۇس ، كىتاپ ! ئەمما بۇ ئالغان كىتاپ ئەمەس ، ئوزۇم يازغان كىتاپ !

— پاھ ، ھېلىقى كىتاۋىڭىز راستىنلا نەشىر قىلىندىمۇ ؟ - خاسىيەتنىڭ ھەيران قالغان چىرايىدىن ھەم بەخت - ئىپتىخارلىق ھەم ئىككىلىنىش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى ، - ئەپكەلىڭا قېنى ، كورۇپ باقاي !

— مانا ، كورۇڭ ! - تۇرغۇن تېگى كوك مۇقاۋا ئۈستىگە ساپ - سېرىق بوغداي باشاقلىرىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن كىتاۋىنى خاسىيەتنىڭ سوزۇلغان قولىغا تۇتقۇزدى، - ئەمدىغۇ ئىشەنگەنسىز !

خاسىيەت تۇرغۇننىڭ ھاياجان ئىلكىدە نۇرلۇنۇپ كەتكەن چىرايىغا تەبەسسۇم بىلەن قاراپ قويدى - دە ، كىتاپنى ئاۋايلاپ سىلىغىنىچە كوزىگە ئىسسىق ياش ئالدى .

— بىردەم ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ ! - خاسىيەتنىڭ جىنەستىدەك لەۋلىرى تىترەپ كەتتى ، - سىزگە شۇنداق ئوخشۇتۇپ لەغمەن ئېتىپ بىرەيكى ، تەمى ئۈچ كۈنگىچە ئاغزىڭىزدىن كەتمە-

گىدەك بولمىسا ھېساپ ئەمەس !

تۇرغۇن كىتاۋىنى قايتىدىن قولىغا ئېلىپ ۋاراقلاشقا باشلىدى .

— دادا، — دىدى تۇيۇقسىز ئىشكنى جالاقىدە ئېچىپ، يىغلىغان پېتى ئۆيگە كىرىپ كەلگەن غەيرەت تالانى كۆرسىتىپ، — ئاۋۇ ئىلھامچۇ ، مېنى ئەسكىنىڭ بالىسى ، تۇرغۇن دىگەن سېنىڭ داداڭ ئەمەس دەپ تىللاۋاتىدۇ !

— قارا سېنى ، ئوغۇل بالا دىگەنمۇ يىغلامدىكەن ؟ — تۇرغۇن مېھرىۋانلىق بىلەن غەيرەتنىڭ پوتلىسىغا قوشۇلۇپ كەتكەن كۆز يېشىنى سۈرتىۋېتىپ تەسەللى بەردى ، — بۇ ئۇنىڭ چىشىڭغا تەگمەكچى بولۇپ تاپقان گېپى، مېنىڭ بالام بولماي ، كىمنىڭ بالىسى بولاتتىڭ ، ئوغلۇم !

— ئۇنداق بولسا ، — غەيرەتنىڭ قىزىرىپ قالغان كۆزلىرىدىن يەنىلا گۇمان ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى ، — نىمىشقا ئالماسمۇ مېنى داداڭغا ئوخشمايسەن دەيدۇ ، ئەمسە ؟

— ھازىر سەن تېخى كىچىك، چوڭ بولغاندا ئوخشايسەن !

— ئالماس چوڭ بولمايمۇ ئوخشاۋېرىپتىغۇ!

— ئۇ كەپسىز ، گەپ ئاڭلمايدۇ ، شۇڭا دادىسى قۇلىغىنى سوزۇۋېرىپ ، ئۆزىگە ئوخشۇتۇپ قويغان !

— مەن دىگەن كەپسىز ئەمەس ، گەپ ئاڭلايمەن — ھە ، دادا ! — چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرگەن غەيرەت بېشىنى تۇرغۇننىڭ مەيدىسىگە سۈركەپ ئەركىلىدى ، — مەن ئۇنداق دەلدەڭ قۇلاقنى دورىمايمەن !

— شۇنداق، سەن ئوبدان ئادەم بولسەن!— تۇرغۇن غەيرەتنىڭ يۇمشاققىنە چاچلىرىنى سىلىغاچ دەرىزە سىرتىغا كۆز تاشلىدى . ئۈچ — تۆت جۈپ قىز — يىگىت قوياش نۇرىنىڭ يالتۇلىشىشىغا ئەگىشىپ ئۆزۈراپ كەتكەن تېرەكزارلىق سايىسىدا بىخارامان ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئۇلار ئېھتىمال ئۆزلىرىنىڭ ئارزۇ ھەۋەسلىرى، كەلگۈسى ئورتاق غايىلىرى ئۈستىدە قىزغىن پاراڭلىشىۋاتقاندۇ . كىچىككىنەك ياسىنىۋالغان بۇ قىز تۇيۇقسىز توختاپ قالدى ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ كېتىۋاتقان يىگىت ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ، قىزنىڭ يىتىۋېلىشىنى كۈتۈپ تۇردى . ئەمما قىز تۇرغان جايىدىن قوزغۇلۇپمۇ قويماي ، بىر نىمىلەرنى دىدى — دە ، قوللىرى بىلەن يۈز — كۆزىنى يابقىنىچە ياتاق بىناسىغا قاراپ يۈگرەپ كەتتى. ئۆزىنىڭ يېلىنىپ ۋاقىراشلىرىنىڭ بىكارغا كەتكىنىنى كۆرۈپ ئۈمىتسىزلەنگەن يىگىت قىزنىڭ ئارقىسىدىن تەلمۈرگەن ھالدا قاراپ قالدى ...

تۇرغۇننىڭ يۈرىكى تۇساتتىن بىر خىل ئىزھار قىلغۇسىز ئازاپ يېغىغا تاشلانغاندەك پىژژىدە ئېچىشىپ كەتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدا ئوچمەس بولۇپ قېپقالغان كونا كۆرۈنىشنى قايتا كۆرگەندەك بولدى .

— دادا ، دادا ! — دىدى غەيرەت تۇرغۇننىڭ چىگىشلىشىپ كەتكەن خىيالىنى بولۇپ ، — ئانامغا نىمە بولدى ، ئىشلداپ يىغلاۋاتىدۇ — يا؟

خاسىيەت ئاشخانىدىكى سەي توغرايدىغان شىرەگە بېشىنى قويغىنىچە ئاچچىق — ئاچچىق يىغلاۋاتاتتى. تۇرغۇن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئايىلىنىڭ يېنىغا بېرىپ ، ئۇنىڭ قوڭۇر چاچلىرىنى مۇلايىملىق بىلەن سىپاشقا باشلىۋىدى، بۇقۇلدىغان ئاۋاز تېخىمۇ كۈچەيدى.

— بولدى قويۇڭ! — دىدى تۇرغۇن ۋىجدان ئازاۋىدا تولغىنىۋاتقان خاسىيەتنىڭ سۇنۇق دىلىغا ئاۋالقىدەكلا كەچۈرۈم كۆزىدىن تەسەللى ، مېھرى — مۇھەببەت كەۋسىرىنى قۇيۇۋېتىپ، — ئۆتكەن ئىشلارغا سالىۋات، ئۇنداق ئۇزىگىزنى قىيناۋەرمەڭ دەپ شۇنچە ئېيتسامۇ يەنە ...

خاسىيەت ئورنىدىن تۇرغان پېتى ئۆزىنى تۇرغۇننىڭ قۇچىقىغا ئاتتى. كۆز - يېشى ئۇزۇن كىرپىكلىرىدىن ساقىپ، تۇرغۇننىڭ كەڭ يەلكىسىگە تامچىپ چۈشۈشكە باشلىدى. بۇ « كارامەت » تىن ھەيران قالغان غەيرەت ئاغزىنى يوغان ئاچقىنىچە ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى، دۇنيانىڭ ئاچچىق - چۈچۈكىنى تېتىپ كۆرمىگەن سەبىي بالا ئاتا - ئانىسىنىڭ دەردىنى نەدىن بىلسۇن؟

2

— ئېيتىڭا ، كۆڭلىڭىزدا زادى مەن بارمۇ - يوق؟ - مەكتەپ سېيناسىنىڭ چېتىدىكى ئېرىق بويلاپ تىكىلگەن تېرەكزارلىقتا بېشىنى تۆۋەن سالغان يىگىتكە ياندىشىپ كېتىۋاتقان بىر قىز ئۆپكىسىنى باسالمىغان ھالدا قايناۋاتاتتى:

— مانا، يېرىم يىلدەك ۋاقىتنى ئەتىدىن - كەچكىچە كۇتۇپخانىدىن چىقماي ئۇتكۈزۈۋەتكەنىڭىزنى ئاز دىگەندەك قالغان يېرىمىنىمۇ يېزىدا ئىسراپ قىلىۋەتتىڭىز! دۇنيادا نىمە ئىشلار بولىۋاتقانلىقىدىن خەۋىرىڭىز يوق، ھەدىسىلا كىتاپنى غاجىلىغىنىڭىز غاجىلىغان، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا گويا قىلىدىغان باشقا گەپلەر يوقتەكمىدەك ئۇن گەپنىڭ توققۇزىدا قايداقتۇ «تەتقىقات» دىگەن نىمىنى ئاغزىڭىزدىن چۈشۈرمىگىنىڭىز چۈشۈرمىگەن! بىردەملىك ۋاقتىڭىزنىمۇ مەن بىلەن بىللە ئۇتكۈزۈشكە ئاجرىتىشقا كۆزىڭىز قىيمايۋاتقان! ھەتتا تۇنۇگۇن ئۆزىڭىز ماقۇل بولغان كىنوغىمۇ بارمىدىڭىز! بىر كوزۇم تالادا قالدى. كۆڭلۈمگە كەلمىگەن ئويلار كىلىپ بىر ھازاغىچە يىغلاپتىمەن. نىمىشقا ئادەمنىڭ ھېسسىياتىنى ئازراق بولسىمۇ چۈشەنمەيدىغانسىز؟! قىزلارنىڭ كۆڭلى قاغجىراپ تۇرغان ئېتىزغا ئوخشاپ كېتىدۇ، ئۇ دايىم يىگىتلەرنىڭ سۆيگۈ ئاسمىنىدىن تەسەللى يامغۇرى ياغدۇرۇپ تۇرۇشىغا مۇھتاج، ئۆزىڭىز ئويلاپ بېقىڭا، بولمىسا مۇھەببەت گۈللىرى قانداق پورەكلەپ ئېچىلالايدۇ ؟! ئەمما سىز...

— قىز توساتتىن ئۆزىنى تۇتالماي ھوكۇرەپ يىغلىۋەتتى - دە ، قوللىرى بىلەن يۈز - كۆزىنى ياپقىنىچە ياتاق تەرەپكە قاراپ يۈگرەپ كەتتى.

— خاسىيەت ! توختاپ تۇرۇڭا! ھەي خاسىيەت! ... — يىگىت كەپىنەكتەك پىلدىرلاپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قىزنىڭ ئارقىسىدىن تەلمۈرگەن پېتى قاراپ قالدى...

بۇلار، 1965 - يىلى مەلۇم ئىنىستىتوتنىڭ ئاسپىرانتلىقىغا ئېلىپ قېلىنغان تۇرغۇن بىلەن خاسىيەت ئىدى. دىمىسىمۇ مەكتەپتە قېپقالغان بىر يىلدىن بۇيان تۇرغۇن مەلۇم بىر ئىلمى تەتقىقات بىلەن بولۇپ كېتىپ ، خاسىيەتكە د گەندەك كۆڭۈل بولەلمىدى. ئۇ تۇرغۇندىن ئاغرىنىشقا ھەقلىق ئىدى، ئەلۋەتتە. بىراق تۇرغۇنمۇ خاسىيەتنىڭ ئۆز ئىشىنى قوللىشىنى، ئۆز قەلبىنى چۈشۈنىشىنى، ئۆزى بىلەن قولنى-قولغا تۇتۇشۇپ بىرلىكتە ئالغا بېسىشىنى نەقەدەر ئارزۇ قىلاتتى - ھە! بۇ بىر جۈپ قىز - يىگىت ئوتتۇرىسىدا ئارزۇ - ھەۋەسنىڭ ئوخشىماسلىقى تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان ھاڭ بىر قانچە قېتىملىق سىردىشىش ئارقىلىق تارايماستىن ، ئەكسىچە بارغانسىرى كېڭىيىپ كەتتى. بولۇپمۇ " مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى " نىڭ بورىنى چىققىلى تۇرغان يېقىنقى ئىككى - ئۈچ ئايدىن بۇيانقى پىكىر ئىختىلاپلىرى تەۋرەپ قالغان مۇھەببەت بىناسىنى چاك - چېكىدىن بوسۇلۇپ چۈشۈش خەۋپىگە مۇپتىلا قىلىۋاتىدۇ. قۇتقۇزۇش كېرەك! دەرھال قۇتقۇزۇش كېرەك! تۇر-

www.uyghurkitap.com

غۇن دولقۇنلاۋاتقان چەكسىز خىيال دېڭىزىدا
توساتتىن ئۈمىت قىرغىقىنى كورگەندەك بولۇپ،
قىزلار ياتىقىغا قاراپ يول ئالدى.

× × ×

هاك تېخى تىندۇرۇلۇپ بولماستا، تۇرغۇن
ئوزىنىڭ ئويلىمىغان يەردىن « شىيۇ-
جېڭجۇيىلىق مۇئارىپ لۇشىيەنى
تۇجۇپىلەپ يېتىشتۇرگەن مايسا » ،
« پادىشانى قوغدىغۇچىلار تەرەپدارى » دىگەن
قالپاقلار بىلەن « گىزەندە »لەر قاتارىغا
كىرىپ قېلىشنى نەدىن بىلسۇن؟! « مەسلىسى»
بار ئادەمدىن چەك - چېگرىنى ئېنىق ئايرى-
ۋالمىسا، كەچۈرگۈسىز گۇنا ھىساپلىنىدىغان
بۇ « مىلسىز زور ئىنقىلاپ » تا، ئەسلىدىلا
تەۋرىنىپ قالغان خاسىيەتنىڭ تۇرغۇن بىلەن
هېلىقىدەك مۇناسىۋەتنى داۋاملىق ساقلاپ تۇ-
رۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىشمۇ ھەقىقەتەن قىيىن
ئىدى. تۇرغۇن ئىسيانچىلارنىڭ بۇيرۇقىغا بى-
نائەن كارىدورلارنى سۈپۈرۈپ، ھاجەتخانىلار-
نى تازىلاپ يۈرگەندە، ئوزىنىڭ چەكسىز «سا-
دىق »لىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئۇزۇن ئورمە
چېچىنى كالتە كەستۈرۈپ، ئۇچىسىغا « كىچىك
باتۇرلار » چە مايسىرەك چاپان كىيىپ، يەڭ
بەلگىسى تاقاپ، بېلىنى كەڭ تاسما بىلەن
باغلاپ، « زور ئىنقىلاپ » قاينىمىغا ئوزىنى
ئاتقان خاسىيەت چىقالماس پاتقاققا چوڭقۇر پېتىپ
قالغان ئىدى. كېيىنچە تۇرغۇنغا ھەممىدىنمۇ
بەك ئېغىر تۇيۇلغىنى ئۇنىڭ قاراپ تۇرۇپ
« ئىشچىلار سىنىپى ھەممىگە رەھبەرلىك قىلىش»
دولقۇنىدا مەكتەپ ئىنقىلاۋى كومىتېتىنىڭ مۇ-
ئاۋىن مۇدىرلىقى تېگىپ قالغان كولو ئىشچى-
سى ئىسيانجان (ئەسلى ئىسمى ياقۇپ ، «توت
كونا » غا ياتقاچقا ئىسيانجان دەپ ئوزگەر-
تىۋالغان ئىدى) بىلەن توي قىلىۋېلىشى بول-
دى. تۇرغۇن قاتتىق ئازاپلىنىپ، ھەممە دەر-
دىنى ھاراقتىن ئالماقچى بولغاندەك، كۈن بو-
يى مەس يۈرىدىغان بولدى. بۇ چاغدا ئى-
يانچىلار « ئولگىچە تۇۋە قىلىشنى خالىمايدى-
غان كاپىتالىزىم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارلار »
بىلەن بولۇپ كىتىپ، تاپشۇرغان ئىشنى بەجى-
رىپ تۇرسىلا « كىچىك چۇپرەندىلەر » بىلەن
ئانچە كارى بولماس بولۇپ قالغان ئىدى.
شاقىراپ يامغۇر يېغىۋاتقان بىر ئاخشىمى تۇر-
غۇن ئوزىنىڭ توتىنچى قەۋەتتىكى سەككىز كى-
ۋادىرات مېتىر كەلگىدەك ياتىقىدا رومكىغا
ھەمرا بولۇپ، ئاچ قوساققا توت سەر قېقىۋەت-
تى، بىردىن پۈتۈن بەدىنىگە ئوت كەتكەندەك
بولدى - دە، بېشى پىقىراپ ئايلىنىشقا باش-
لىدى. ئۇ كارۋاتقا ئوزىنى تاشلاپ ھوكسىرەپ
يىغلىۋەتتى. قۇلىقى تۇۋىدە ئاللىقانداق بىر
نەرسە: « بۇنداق ياشاشنىڭ نىمە ئەھمىيىتى؟
دېرىزىدىن ئوزەڭنى تاشلىساڭلا ھەممە قايغۇ-
غەمدىن خالاس بولسەن!... » دەپ توختىماي
پىچىرلايتى. كوزلىرى قىزىلمۇچتەك قىزىرىپ
كەتكەن تۇرغۇن دەلدەڭلەپ ئورنىدىن تۇردى-
دە، دېرىزىنى ئېچىۋەتتى. ئۇنىڭغا يىراقتا چاق-
ماقنىڭ يالت - يۇلت قىلىشىغا ئەگىشىپ ياڭ-
رىغان گۈلدۈرماما ساداسى، شامالغا تەڭكەش
قىلىپ شاقىرىغان يامغۇر ئاۋازى گويا مۇڭلۇق
ماتەم مۇزىكىسى بولۇپ تۇيۇلدى. « سەكرە!
سەكرە! » غايىۋانە ئاۋازنىڭ ئىلھامى-
دىن روھلانغان تۇرغۇن بېشىنى دېرىزىنىڭ
سىرتىغا چىقىرىۋىدى، سوغۇق يامغۇر تامچىلى-
رى يۈزىگە ئۇرۇلدى، قاپ - قاراڭغۇ تۈنپەر-
دىسىنى كىسىپ ئوتكەن چاقماق نۇرىدا ئۇ
توساتتىن پاۋىل كورچاگىنىڭ مەسخىرە ئالا-
مەتلىرى چىقىپ تۇرغان چىرايىنى كورگەندەك
بولدى. « نىمە قىلىۋاتىمەن! » مىڭىسى ئازراق
سەگەكلىشىپ قالغان تۇرغۇن ئەسەبىلىك بىلەن
ۋاقىرىۋەتتى: « ئەجەبا، مەن بۇ دۇنيادا بىر

قىزلى دەپ ياشاشمىدىمەن؟! قېنى ئۇ غايەم ؟!
قېنى ئۇ گۈزەل ئارزۇيۇم؟!... » ئۇ دىرىزىنى
زەردە بىلەن جالاقىدە يېپىۋېتىپ، كارۋات لى-
ۋىدە ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپتە
ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا « پولات قانداق تاۋلان-
دى » نى قانچە قېتىملاپ ئوقىغان. پاۋېل
كورچاگىننىڭ قەيسەرانە روھى ئۇنىڭ ئۆگى-
نىش ئىرادىسىگە، ئۇلۇغۋار غايە تىكلىشىگە
ئىلھام بەرگەن ئەمەسمىدى؟ ئىنىستىتوتقا كەل-
گەندىن كېيىن خاسىيەت بىلەن تونۇشتى، سىر-
داشتى، ئومۇرلۇك بولۇشقا ۋەدىلەشتى. پاۋېل
روھى ئۇلارنىڭ ھەر قېتىمقى كەلگۈسى غايە
ئۈستىدە بارغان پاراڭلىرىنىڭ تېمىسى بولغان
ئىدىغۇ، ئەجىبا، ئادەممۇ ۋەزىيەتنىڭ ئۆزگى-
رىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ كېتەمدىكىنە؟ ما-
نا خاسىيەت ئۆز ئارزۇسىنىڭ ئەكسىچە، چۈش-
كە كىرىپ باقمىغان تۈيۈق يولدا ھالاكەتگىر-
داۋىغا قاراپ كېتىۋاتىدۇ، تۇرغۇنمۇ شۇ گۈزەل
ئارزۇ - ئارمانلىرى بىلەن ۋىدالىشىپ، ئۆزىنى
ھالاك قىلسۇنمۇ؟ ياق! تۇرغۇن ئۇنداق ئىرا-
دىسىز يىگىت ئەمەس! ئۇ ئۆز ھاياتىدا ئۇچ-
رىغان پالاكەت، بەختسىزلىكلەرنى ئۇنۇتۇپ،
گۈزەل غايە چوققىسىغا قاراپ ئىلگىرلەيدۇ،
ئۇنىڭ ئەگرى - توقاي يولىدا تىكى يوق ھاڭ-
غا چۈشۈپ كەتسىمۇ. ھازىرقىدەك بىھۇدە ئول-
گەندىن مىڭ ھەسسە ياخشى!... تۇرغۇن پىشا-
نىسىگە بىرنى ئۇرۇپ، تازىلىق قىلىش جەريا-
نىدا ئەخلەت دوۋىسىدىن تېپىۋالغان «روسچە -
ئۇيغۇرچە لۇغەت » نى چىقاردى- دە، تىرمىن-
لارنى ئۈنلۈك يادلاشقا كىرىشتى.

3

ۋەزىيەت نەقەدەر ئۆزگۈرۈشچان - ھە! تېخى
تۈنۈگۈن مۇئاۋىن مۇدىرنىڭ رەپىقىسى بولۇش
سۆيپتى بىلەن گىدىيىپ يۈرگەن خاسىيەت تۇ-
يۇقسىز « مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىنىڭ بايراقدا-
رى»جياڭ چىڭغا " غالجىرانە ھۇجۇم قىلدى"
دىگەن گۇنا بىلەن كۆرەشكە تارتىلدى. ئۇنىڭ
" چىكىدىن ئاشقان ئەكسىلئىنقىلاۋىي جىنايەت-
لىرى " نى پاش قىلغۇچى باشقا كىشى ئە-
مەس، دەل ئۆزىنىڭ " سويۇملۇك " ئېرى-
ئىسيانجان ئىدى. ئىسيانجان خاسىيەتنىڭ دوم-
بۇيۇپ چىققان قوسىقىنىڭ بېشىنى تۇۋەن ئې-
گىپ، " ئىنقىلاۋى ئامما " ئالدىدا تۇۋە قىل-
شىغا يار بەرمەيۋاتقىنىغا قارىماي، ئۇنىڭ
پاخپىيىپ كەتكەن چاچلىرىدىن تارتىپ، بوي-
نىدىن بېسىپ، ئۆزىنىڭ ئىسيانكار روھىنى تو-
لۇق نامايەن قىلىۋاتاتتى. خاسىيەتنىڭ بۇ بى-
چارە ھالىتىنى كورگەن تۇرغۇننىڭ ئىچى سى-
رىلىپ كەتتى، ئۆزىنى زورىغا بېسىۋالمىغاندا
ئىدى، كوز ياشلىرىنى كوكلەم يامغۇرىدەك تو-
كۈپ ھوكۇرەپ يىغلىۋەتكەن بولاتتى. " رەھىم-
سىز سىنىپى كورەش » بولۇۋاتقان مەيداندا
بۇنداق قىلىشنىڭ ئۆزىگە نىمە ئاقىۋەتلەرنى
ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ياخشى بىلىدىغان تۇر-
غۇن بېشىنى تۇۋەن سالغان پېتى ئۆزلۈكسىز
تۇۋلىنىۋاتقان شوئارلارغا قولىنى ماشىنا ئا-
دەمدەك كوتىرىپ قويۇپ ئولتۇرۇۋەردى. يىغىن-
نى ئىسيانجان ئۆزىنىڭ " ئەكسىلئىنقىلاپچى "
خوتۇنىدىن چەك - چىگرىنى ئېنىق ئايرىيدى-
غانلىقىنى جاكالاش بىلەن ئاخىرلاشتۇردى.

تەقدىر تولىمۇ غەلىتە كېلىدىكەن. خاسىيەت
ئۇيان بىرىپ-بۇيان بىرىپ، ئاخىرى ئۆزىنىڭ يەنە
تۇرغۇن بىلەن بىللە ھاجەتخانا، تازىلايدىغان-
لىقىنى خىيالىغا كەلتۇرۇپمۇ قويمىغان بولغىي-
دى! ئۇلار بىر - بىرى بىلەن گەپ قىلىشمايت-
تى، تۇرغۇن خاسىيەتنىڭ بېشىنى يەردىن كو-
تەرمەي يۈرىشىگە، ئۆزىنى دائىم كورمەسلىككە

سېلىپ ئۇتۇپ كېتىشكە قاراپ: « بىچارە، خېلى ۋىجدان ئازاۋىغا قالغان بولسا كېرەك...» دەپ ئويلايتى. ئاي - كۈننىڭ يېقىنلىشىپ قالغانلىقىدىن دىرەك بېرىپ تۇرغان دومباق قورسىقىغا كوزى چۈشكەندە، « ئۇزۇم تاپقان بالاغا، نەگە بازاي داۋاغا » دىگەن شۇ! تارتقۇلۇغىڭنى تارت!...» دىگەن خىياللارنى كوڭلىدىن ئوتكۇزۇشتىنمۇ خالى بولالمايتتى.

تۇرغۇن لەپىلدەپ قار يېغىۋاتقان بىر ئاخشىمى بەك ھېرىپ كەتكەنلىكتىنمىكىن، ئادەتتىكىدىن بالدۇرراق يېتىۋالدى - دە، ياستۇققا بېشىنى قويا - قويمايلا ئۇيقۇغا كەتتى...

بىر توپ غالجىر ئىتتىن قورقۇپ ئىگىز بىر تاققا چىقىۋالغان تۇرغۇننىڭ قۇلىقىغا تۇيۇقسىز يىراقتىن « ۋاي، قوتقۇزۇڭلار! » دىگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇ يۇگرە - يۇگرە ئاخىرى تىك ھاڭ لېۋىگە يېتىپ كېلىپ، بوشلۇققا ئېسىلىپ قالغان ئايالنىڭ قولىدىن تۇتۇۋېلىپ كوچەپ يۇقۇرىغا تارتتى. خەتەردىن قۇتۇلغان ئايال بېشىنى كوتىرىپ شەپقەتچىسىگە تەبەسسۇم بىلەن قارىدى. —خاسىيەت!— تۇرغۇن ئۈنلۈك ۋاقىرىۋەتتى - دە، ئۇنىڭ يېلىنىپ يالۋۇرۇشلىرىغىمۇ قارىماي قولىنى قويىۋەتتى. ئايال دەھشەتلىك چىقىرىغان پېتى تېگى يوق ھاڭغا چۈشۈپ كەتتى. « ئاھ، نىمە قىلىپ قويدۇم! مەن قاتىل! بىر ئادەمنىڭ جېنىغا زامىن بولغان قاتىل!... » تۇرغۇن ئۇزىنى توختىماي شاپىلاقلايتتى. ئەيىپلەيتتى، ئازاپ ئىچىدە تولغۇناتتى. شۇ ئەسنادا ھېلىقى بىر توپ غالجىر ئىت قاياقتىندۇر پەيدا بولۇپ قالدى - دە، ئۇنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ تالاشقا باشلىدى... تۇرغۇن قورققىنىدىن پۇتۇن ئەزايى چىلىق - چىلىق قارا تەرگە چومۇلگەن ھالدا ئويغىنىپ كەتتى. « نىمە دىگەن غەلىتە چۈش - ھە! » دەپ پىچىرلىدى ئۇ ئوز - ئوزىگە.— « بۇ نىمىدىن بىشارەت بېرىدۇ؟... » تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قۇلىقىغا غەيرى بىر تاۋۇش ئاڭلانغاندەك بولدى، تۇرغۇن ياستۇقتىن بېشىنى كوتىرىپ تىڭشاپ تۇردى، يەنە شۇ تاۋۇش: بىر ئايالنىڭ ئازاپلىق ئىڭرىشى...

ئۇ دەرھال كىيىملىرىنى كىيىپ كارىدورغا چىقىپ، ئاياللار ھاجەتخانىسى ئالدىدا يىقىلىپ ياتقان خاسىيەتنى كوردى، ئۇ قورسىقىنى مۇجۇپ ئازاپلانغان ھالدا تولغۇناتتى. ئىڭرايتتى، دومۇلايتتى...

تۇرغۇن كوزىنى يۇمۇپ - ئاچقىچىلىك بولغان ئارىلىقتىكى ھولۇقۇش، ئىككىلىنىشنى يەڭدى - دە، خاسىيەتنى ئىككى قوللاپ كوتەرگەن پېتى دوختۇرخانىغا قاراپ چاپتى. نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتقان قېرى دوختۇر ھېرىپ ھالى قالمىغان تۇرغۇنغا كوزەينىكىنىڭ ئۇستىدىن ھەيران بولغان ھالدا قاراپ قويۇپ، ئايالنى كارۋاتقا ياتقۇزۇشقا بۇيرۇدى - دە، يېڭىنى شىمايلاپ چاققانلىق بىلەن تەكشۇرۇشكە كىرىشتى.

— ئوزايىڭىزدىن قارىغاندىغۇ ئانچە ياشمۇ ئەمەستەك قىلىسىز،— دىدى ھامىلدار ئايالغا بىر قۇر قاراپ چىققان دوختۇر تۇرغۇننى ئەيىپلەپ،— نىمىشقا بالدۇرراق تەكشۇرتۇپ باقمىدىڭىز؟ بالا توغرىسىغا كەپ قاپتۇ، يەنە بىر سائەت كېچىككەن بولسا ئانا - بالا بىللە تۈگەشتى دىگەن سوز! ھەي، ھازىرقى زامانىنىڭ ياشلىرى— زە... ئۇ بىر نىمىلەرنى دەپ غۇدۇڭشىغىنىچە خاسىيەتنى كارىۋاتىدىن چاقلىق ھارۋىغا سالدى - دە، ئىككى سېستىرا قىز بىلەن بىرلىكتە تۇغۇت بولۇمىگە ئېلىپ ماڭدى.

— داڭقېتىپ تۇرغىنىڭىز نىمىسى؟— دىدي

دوختۇر توساتتىن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، تىزراق ئۆيىڭىزگە بېرىپ ئايىلىڭىزغا يېمەك - ئىچمەك، بالىڭىزغا كورپە - يوگەك دېگەندەك نەرسىلەرنى ئەپكىلىڭ!

تۇرغۇن نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، قېتىپ قويغان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى.

4

مانا، بىر ئاۋۇنىڭ پۈشتىدىن بولغان بالا تۇرغۇنغا ئۇماق كوزلىرىنى مولدۇرلىتىپ قاراپ ياتىدۇ، ئۇنىڭ يېنىدا ئانىسى، خىجىللىقتىن ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قىلىۋاتقانلىقى پەرىشان چىرايىدىن چىقىپ تۇرىدۇ. تۇرغۇن تاڭ يورۇماستا ئورنىدىن تۇرۇپ، سۈت توشۇيدىغان ئۈچ چاقلىق "بوت - بوت"نىڭ تىزراق يېتىپ كېلىشىنى توت كوزى بىلەن كۈتىدۇ. ئاندىن "ۋاي سائادەتخان، ماڭا بىر كورۇشكا!" دېگەن يىلىنىش خورىغا جور بولۇپ، تىلى كالۋالىشىپ قالاي دېگەندە ئىرىشكەن بىر چومۇچ سۈتنى كوتەرگىنىچە قەھرىتان سوغۇقتا مۇز چوكىدەك قېتىپ قالغان پۇتىنى ئاران سورەپ ئۆيىگە يېنىپ كېلىدۇ، سۈتنى پۇشۇرۇپ بالىغا ئىچكۈزىدۇ، تاماق ئېتىپ خاسىيەتكە زورلاپ يېگۈزىدۇ، بىلىنى بىر ئاز رۇسلىۋالغاندىن كېيىن كارىدور، ھاجەتخانىلارنى تازىلايدۇ. ئاخشىمى خاسىيەتنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى، بوۋاقنىڭ تەرەت-لاتىلىرىنى يۇيىدۇ... كۈنلەر شۇ تەرىقىدە ئوتىۋاتاتتى. تۇرغۇن خاسىيەت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ نەگە بېرىپ، نەدە توختىشىنى زادىلا تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى. كونىلار "كوڭۈل دېگەن ساراڭ نېمە" دەپ بىكار ئېيتمىغان بولسا كېرەك، ئۇ ساڭا ۋاپاسىزلىق قىلىپ باشقا ئادەمنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتسۇنۇ، سەن يەنىلا ئۇنى ئۇنۇتالماي، ئۇنىڭ يۈرىگىڭنىڭ ئاللاقانداق بىر يېرىگە كىرىۋالغان سايىسىنى قوغلىۋېتەلمەي يۈرسەڭ، تۇۋا! ئانداقتا بۇنى ئېنىقچە ئۇچۇپ قالمىغان مۇھەببەت چوغىنىڭ قايتىدىن يالقۇنلىشى دەپ چۈشەندۈرگىلى بولارمۇ؟ ياق، بۇ مۇھەببەت ئەمەس، ئادەمگەرچىلىك! ئۇ نىھايەت خاسىيەتنىڭ قىرىقى توشقىچىلا ئىنسانى مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن...

تۇرغۇن ئولتۇرسا - قوپسا ئەنە شۇنداق چىگىش خىياللار ئوتكەمىسىدە تاسقىلاتتى، بىر قارارغا كېلەلمەي ئازاپلىناتتى، ئۆزىنىڭ خاسىيەتنى كوڭلىدىن چىقىرىپ تاشلاش ئۈچۈن كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرىنىڭ بىكارغا كېتىۋاتقانلىقىغا ھەيران قالاتتى. ئەجىبا، ئۇنىڭدا ئەرلەرنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋالىدىغان بىر خىل سېھىرلىك كۈچ بارمىكىنە؟ بار دېيىلىدىغان بولسا نېمىشقا ئۇ يانجاننى ئاخىرغىچە ئۆز يېنىدا تۇرغۇزىۋالمىدى؟ ئۇ يوق گۇنا بىلەن خاسىيەتنى ئورىغا ئىتتىرىۋېتىپ، ئۇزۇن ئوتمەيلا يېڭى "كوڭۈل خوشى" بىلەن توي قىلىۋالدىغۇ! بۇنى نېمە دەپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىن؟ دېمەك، گەپ خاسىيەتتە ئەمەس، ئۆزۈمدە، ئۆزۈمنىڭ يۈگەنسىز كوڭلىدە. ئەي كوڭۈل، ساراڭ كوڭۈل!...

خاسىيەتنىڭ قىرىقى توشۇشقا ئاز قالغاندا يۈز بەرگەن مۇنداق بىر ۋەقە تۇرغۇننىڭ ئاخىرقى قارارغا كېلىشىگە سەۋەبچى بولدى:

ئۈچ - تورت سائەتتەك ئوچرەتتە تۇرۇپ ئىككى جىڭ گوش سېتىۋالغان تۇرغۇن خوشاللىقىنى باسالمىغان ھالدا ئىشىكنى ئىتتىرىۋىدى، ئېچىلمىدى.

— خاسىيەت! ھەي خاسىيەت!...

www.uyghurkitap.com

خاسىيەت ئەزەلدىن ئىشىكنى ئىچىدىن ئېتىۋالمايتتىغۇ! ئۆي ئىچىدىن جاۋاپ ئالالمىغان تۇرغۇن ئالدىقاندىق بىر بەختسىزلىكنى سەزگەندەك گەۋدىسىنى ئىشىككە قاتتىق بىر ئۇرۇۋىدى، ئىلگەك يۇلۇنۇپ چىقتى. تۇرغۇننىڭ بىر قانچە يىلدىن بېرى يېزىق ئۈستىلى ئورنىدا ئىشلىتىلىپ كەلگەن پۇچۇق شىرەسى ئۈستىگە چىقىۋالغان خاسىيەت تانىنى تۈرۈستىكى پار تۇرۇبىسىغا باغلاۋاتاتتى.

ـ نىمە قىلىۋاتىسىز؟ ـدىدى تۇرغۇن ئالاقىزادە بولۇپ، ئۆزىڭىزنى ئۆلتۈرۋالماقچىمۇ؟

بالىڭىزغا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن!

تۇرغۇن سوزلەۋىتىپ خاسىيەتنى ئۇنىمىغىنىغا ئۇنىماي شىرە ئۈستىدىن تارتىپ چۈشۈردىدە، ئۆز يېنىغا ئولتۇرغۇزدى. ئۇ كوپ يىغلىغان بولسا كېرەك، كوزلىرى قىزىرىپ كەتكەن ئىدى.

— مەن سىزگە ۋاپاسىزلىق قىلدىم، ـ خاسىيەت ئۆزىنى تۇتالماي بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى، — ئۇنى ... ئۇنى ئاز دىگەندەك يەنە ... يەنە ئۇلۇكۇمنى ئارتىپ خەلقى ئالەم ئالدىدا بېشىڭىزنى كوتىرەلمەس قىلىپ قويدۇم! مەن ... مەن قايسى ... يۈزۈم بىلەن بۇ دۇنيادا ياشايمەن؟! قايسى يۈزۈم بىلەن سىزگە... سىزگە قارايمەن؟! ئۇنىڭدىن كورە ئولگۇنۇم ياخشى ئەمەسمۇ!...

— ئۇنداق ئويلىماڭ!— تۇرغۇننىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى، — تېخى ئۆمرىمىزنىڭ يېرىمىمۇ تۈگىمىدى، بىز قىلىدىغان ئىشلار دىگەن جىق! ھېلىقى ئارزۇ ـ ھەۋەسلىرىمىز ھىلىمۇ يادىڭىزدىمۇ؟ جاھان بۇنداق كىتىۋەمەس، ئىستىقبال...

— تۈگىدى! ھەممىسى تۈگىدي! — خاسىيەت ئەسەبىلەرچە ۋاقىرىۋەتتى، — ھەممىنى ئۆز قولۇم بىلەن گورگە تىقىۋەتتىم!...

— ياق! تۈگىمىدى!— تۇرغۇننىڭ ئاۋازى قەتئى ئىدى، — يېڭى ھاياتنى بۈگۈندىن باشلايمىز! مەن ئۆزۈمنى ئالداپ مۇشۇ كۈنگىچە كەلدىم، ئەمدى ئالدىيالمايمەن! مەن سىزنى سۆيىمەن! بۇرۇنقىدەك سۆيىمەن!...

خاسىيەت تۇرغۇننىڭ كوز چاناقلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ياش تامچىلىرىغا قاراپ قېتىپلا قالدى. بىر ھازادىن كېيىن ھوشىنى يىغىپ ئويلانغان ھالدا ئەيتتى:

— بۇمۇ ئۆزىڭىزنى ئالدىغانلىق، سىزدە ماڭا ھازىر پەقەت ئىچ ئاغرىتىش، رەھىم شەپقەتلا بار. مۇھەببەت بولۇشى مۇمكىن ئەمەس!

— سىزگە نىمە قىلىپ بەرسەم ئاندىن ئىشىنىسىز؟ يۈرۈكۈمنى يېرىپ كورسىتەيمۇ؟ سىز... سىز... — تۇرغۇن قاتتىق ھاياجانلانغانلىقىدىن نىمە دىيىشنى بىلەلمەي دۇدۇقلاپ قالدى.

— ياق، سىزنى شۇنچىلىك ئازاپلىغىنىممۇ يېتەر، تۇرغۇن! ئۆزۈممۇ بىر ئومۇر ۋىجدان ئازاۋىغا قېلىشنى خالىمايمەن! ئارىمىزدىكى بۇ بالا كونا يارىڭىزنى قوزغىمايدۇ دەپ ئېيتالامسىز؟! ئۇنى ھەر قېتىم كورگەندە...

— بالىدا نىمە گۇنا؟ — دىدى تۇرغۇن ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇخلاۋاتقان بوۋاقنى قۇچىغىغا ئېلىۋېتىپ، — مەن بۇنى ئۆز قولۇم بىلەن تەربىيىلەپ يارامىلىق ئادەم قىلىپ يېتىشتۈرىمەن! ئىلىم ـ پەننىڭ ئەگرى — توقاي يولىدا ھېرىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىسمىنى غەيرەت قويساق قانداق؟

— سىز ... سىز ... نىمە دىگەن ئىسىل ئادەم-ھە! خاسىيەت ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ئۈن سېلىپ يىغلىۋەتتى...

5

تاك! تاك! تاك!•••

ئاتا-ئانىسى ئوتتۇرىسىدا بولۇۋاتقان "كارا-
مەت» كە قاراپ ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالغان غەيـ
رەت ئىشىككە قاراپ سورىدى.

– كىم؟

– غەيرەتمۇ سەن! – مەكتەپنىڭ ئىلمى مۇ-
دىرى قاسىم ئاكىنىڭ يېقىملىق ئاۋازى ئاڭـ
لاندى،– داداڭ بارمۇ؟

– بار! – غەيرەت جاۋاپ بىرىۋېتىپ ئىشىكـ
نى ئاچتى - دە، ئاشخانا تەرەپكە قاراپ ئاغـ
زىنى ئۇشلىدى، – ئەنە ئەشەدە، ئاۋال ئانام
يىغلىغانتى، ئارقىدىن داداممۇ يىغلىدى، ئانـ
.دىن •••

قاسىم ئاكا ئىشكى ئوچۇق تۇرغان ئاشخانىـ
غا قاراپ ئۇنلۇك يوتۇلۇپ قويدى. چۇچۇپ
كەتكەن ئەر - خوتۇن ئالدىراپ – تىنەپ بىر
بىرىنىڭ قۇچىغىدىن ئاجراشتى - دە، كوز ياشـ
لىرىنى ئېيتىشىپ، خىجىل بولغان ھالدا قاسىم
ئاكىغا قاراپ زورغا كۇلۇمسىرەشتى.

– خوشخەۋەر! – دىدى قاسىم ئاكا تەكلىپ
بىلەن كىرىلوغا ئولتۇرىۋېتىپ، - ئوتكەنكى
مۇۋەپپەقىيىتىڭىز جۇڭگو پەنلەر ئاكادىمىيىسىـ
نىڭ دىققەت ئېتىۋارىنى قوزغاپتۇ، سىزنى
مەملىكەت بويىچە ئوتكۇزۇلىدىغان ئىلمىي مۇھاـ
كىمە يىغىنىغا تەكلىپ قىپتۇ. ئوقتۇرۇشنى تېـ
خى باياتىن تاپشۇرىۋالدۇق، ئەتە بېيجىڭغا
ئۇچىسىز، تەييارلىق كورۇڭ!

– ھە؟ ••• راستىنلا ••• – خاسىيەت يەنە
بىر نىمىلەرنى دىمەكچى ئىدى - يۇ، لېكىن
ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىن دە ماللىقا ئاغزى
گەپكە كەلمەي قالدى.

– غەم ئەندىشىڭىز ئەمدىغۇ تۇگىگەندۇ؟ –
دىدي قاسىم ئاكا خاسىيەتنىڭ كوڭلىدىكىني تېـ
پىپ، - ئۇ زامانلار كەلمەسكە كەتتى، بىلىم
ئەھلى•••

خاسىيەت يۈزى قىزارغىنىدىن يەرگە قارىـ
ۋالدى. راست ئەمەسمۇ، خاسىيەتلىك باھار
يېتىپ كەلگەندىن كېيىن خاسىيەت ئوزىنى بۇ-
رۇنقىدەكلا يېزا، كۇتۇپخانا، تەجرىبىخانا قويـ
نىغا ئاتقان تۇرغۇنىنىڭ خىزمىتىنى دىگەندەك
قوللاپ كېتەلمىدى.

– نىمە جاپا؟! – دىدى ئۇ مەلۇم بىر قېـ
تىم تۇن نىسبىدە قايتىپ كەلگەن تۇرغۇنغا، –
كىتاپ غاجىلاشنىڭ دەردىنى ئاز تارتقاندەك
يەنە نىمانچىلا قىلىپ كېتىسىز؟ دولەت بېرىـ
ۋاتقان مۇئاشىمىز بولغاندىكىن، ساق بېشىمىزغا
ئاغرىق تاپماي، ئامانى خۇدا كۇنىمىزنى ئالـ
ساق بولمىدىمۇ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە يېزىغا بىر
كېتىۋالسىڭىز ئۇدا بىرنەچچە ئاي•••

– مېنى تېخىچىلا چۇشەنمەيدىكەنسىز – دە!-
دىدى تۇرغۇن رەنجىپ، – ئەجەبا، مەن پۇل
ئۇچۇن شۇنداق قىلىۋاتىمەنمۇ ؟! ياق! مىللىتىـ
مىزنىڭ شان - شوھرىتى، خەلقىمىزنىڭ
پايدا - مەنپەئەتى ئۇچۇن! بۇ يولدا ھەر
قانچە جاپا چەكسەكمۇ ئەرزىيدۇ، خاسىيەت !
ئاڭىز ئادەمدەك بۇنداق گەپلەرنى قىلىشىڭىز-
نى خىيالىمغىمۇ كەلتۇرۇپ باقماپتىكەنمەن!

خاسىيەت خېلى ئۇزاققىچە يىغلىدى. ئۇ كىمـ
نىڭ غىمىنى يەۋاتىدۇ؟ ئوزىنىڭمۇ؟ ياق! ئوزى
يوق ھاۋىدىكى ئادەم! ئۇ تۇرغۇننى ھېلىقىـ
دەك بالايى - ئاپەتكە قالارمىكىن دەپ ئەنسىـ
رەپ، قانچىلىغان كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئوتكەز-
مىدى! لېكىن تۇرغۇن ئۇنىڭ كوڭلىدىكىنى چۇ-
شەنمەي ، بىھۇدە ئاغرىنىۋاتىدۇ، ئۇۋال!•••

شۇندىن كېيىن خاسىيەت بىر مەھەل جىمىـ

(ئاخىرى 74 - بەتتە)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

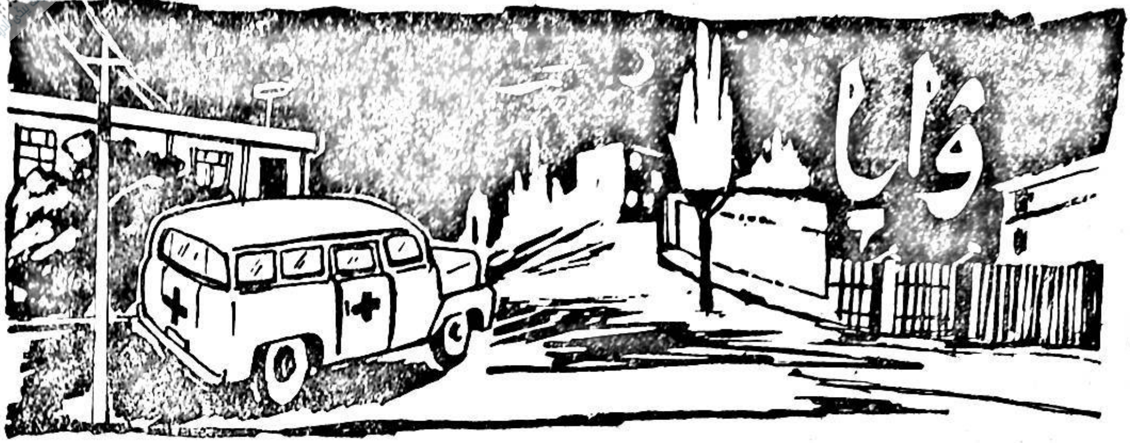

(ھېكايە)

غوجا ئابدۇللا

« + » بەلگىلىك دوختۇر ماشىنىسى ئۇچ - قاندەك تېز سۈرئەتتە بىزنى شەھەر دوختۇر - خانىسىغا ئېلىپ كەلدى . بۇ دەل فېۋرال ئاي- لىرىنىڭ ئوتتۇرىلىرى بولۇپ ، ھاۋا سوغۇق ئىدى . ئاسماندا تولۇن ئاي ، يۇلتۇزلار پىل- دىرلاپ بىزگە كۆز قىساتتى . ۋاقىت يېرىم كې- چىدىن ئاشقان . مەن ناھىيىلىك دوختۇرخانا تۇغۇت بۆلۈمىنىڭ خادىمى بىلەن بىرلىكتە ئا- يالىمنى نوسۇلكا بىلەن كۆتۈرۈپ ماشىنىدىن پەسكە ئالدۇق-دە، تۇغۇت بۆلۈمىگە قاراپ ماڭ- دۇق . نۆۋەتچى ئون سەككىز ياشلار چامىسىدى- كى بىر ئۇيغۇر قىز ئىدى . ئۇ دەرھال ئور - نىدىن تۇرۇپ ئايالىمنى قائىدە بويىچە كار - ۋاتقا ياتقۇزۇپ بىر قۇر تەكشۈرۈپ كۆرگەندىن كېيىن قوشۇمىسى تۈرۈلۈپ . ئاستىنقى لېۋىنى چىشلىگەن ھالدا بولۇمدىن تېز چىقىپ كەتتى. يۈرۈكۈم جىغىدە قىلىپ قالدى . ئېھتىمال بى- رەر ئەنسىزلىك بىزنى كۈتۈپ تۇرسا كېرەك... ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي تۇغۇت بۆلۈمىگە

ئالتە نەپەر ئاق خالاتلىق ئايال دوختۇرلار يې- غىلدى . بۇلار ئىچىدىن ئوتتۇرا ياش بىرسى ئايالىمنى خېلى تۇجۇپىلەپ تەپسىلى تەكشۈرۈپ كۆرگەندىن كېيىن ماڭا قاراپ سەمىمى ھالدا :

— ئايالىڭىزمۇ ؟ - دەپ سورىدى.

— ھەئە .

— بۇ ياققا كېلىڭ !

مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىككىنچى بىر بۆ- لۈمگە چىقتىم. ئۇ ماڭا جىددى تىكىلگەن ھال- دا قاراپ تۇرۇپلا قالدى . مەن ئۇنىڭ بىر جۈپ بۇلاقتەك قاپ - قارا كۆز قارىچۇقلى- رىدىن قانداقتۇر بىر ئەنسىزلىكنى سىزىپ يەتتىم- دە، تېنىم شۈركۈنۈپ كەتتى . بەدى- نىمدىن سوغ تەر چىقىپ، چىرايىم بولەكچىلا ئۆز- گۈرۈپ كەتتى. دوختۇر مېنىڭ بۇ ھالىمنى كۆ- رۈپ ئىنتايىن مۇلايىملىق بىلەن :

— ئىسمىڭىز نېمە ؟ - دەپ سورىدى .

— ئابدىغېنى .

— قەيەردە ئىشلەيسىز ؟

— × × ناھىيەلىك سىمونت زاۋۇدىدا .

— ياخشى، سىز ئۆزىڭىزنى تۇتىۋېلىڭ . ئېغىر بېسىق بولۇڭ . يولدىشىڭىزنىڭ ئەھۋالى ھەققەتەن خەتەرلىك. ئۈمىت بەك ئاز . بالا ياكى ئانىنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش بىر مەسىلە بولۇپ قالدى ، - دىدى .

مېنىڭ يۈرۈگۈم قاتتىق مۈجۈلدى-دە، بۇرنۇمغا ئاچچىق لازا سۈيۈقلىقى قۇيۇلغاندەك بەدىنىم شۈركۈنۈپ ، كۆزلىرىمدىن ياش قۇيۇلاي دەپلا قالغان ئىدى. بۇ ھالىمنى كۆرگەن دوختۇر ئىنتىك ماڭا قاراپ يۇمشاق قوللىرى بىلەن مۈرەمنى سىلاپ تۇرۇپ :

— ئىنىم ، ئۆزىڭىزنى تۇتىۋېلىڭ. بار ئامالنى ئىشقا سېلىپ باقارمىز ،- دىدى . مەن ئۆزەمنى تەستە بېسىپ :

— دوختۇر، بىر ئىلاجى قىلىپ ... كېيىنىڭ ئاخىرىنى زادىلا ئاغزىمدىن چىقىرالمىدىم .

— ئېيتىڭا ، - دىدى دوختۇر ، - سىزگە بالا كېرەكمۇ ، يا ئانىسىمۇ ؟ بۇ ناھايىتى قىيىن سوئال ئىدى . مەن تۇيۇقسىز ئىمتىھانغا يولۇققان ئوقۇغۇچىدەك ئىنتايىن تەمتىرەپ قالدىم .

— تېز بولۇڭ . ۋاقىت قىس .

— ماڭا ھەر ئىككىلىسى كېرەك ، - دىدىم مەن قەتئىلىك بىلەن .

— ئۇنداق قىلىشقا چارە بولمىسىچۇ؟

— قانداق قىلساق بولار ؟

— ئىنىم تەرسالىق قىلماڭ . بىز بىر ئىلاجى قىلىپ بالىنى پارچىلاپ ئېلىپ ، ئانىسىنى ساقلاپ قالايلى . چۈنكى ئايالىڭىزنىڭ تېنى ئاجىز، ئۇنىڭ تۇغۇت يولى يېتىلمىگەن، تۇغۇتى چەكلەنگەن ئايال . ئۇ ئۆزى تۇغالمايدۇ . جىددى چارە قىلمىسا، ئانا - بالا بىراقلا ...... ئۇ ، سۆزىنىڭ ئاخىرىنى يۇتىۋەتتى . بۇ سۆزنى ئاڭلاپ مېڭەمدە چاقماق چېقىلدى . ھاياتىمنىڭ تۇنجى كۆچىتى ، تېخى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچمىغان پەرزەنتىمنىڭ قوساقتىكى چاغدىلا ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىشى ، ئەگەر تېز ئامال قىلىنمىسا ، ئانا - بالا ھەر ئىككىسىنىڭ نابۇت بولۇشى نېمە دېگەن ئېچىنىشلىق-ھە ! ......

مەن چىداپ تۇرالمىدىم- دە، قەتئى قىلىپ :

— ھەر قانچە چىقىم بولسىمۇ ، ئانا - بالىنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىشىڭلارنى سورايمەن ، - دىدىم .

دوختۇر تېز چىقىپ كەتتى .

× ×

مەن ئوپېراتسىيە ئۆيىنىڭ سىرتىدا ئىدىم .

يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچماي تۇرۇپ ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنغان بوۋاق ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ھاياتى ھەققىدە خىلمۇ - خىل خىياللارنى سۈرەتتىم . خىيالىم بىردىنلا ئۆتكەن كۈنلەرگە قانات قاقتى ......

خوشنىمىزنىڭ چوڭ دادىسى قازا تېپىپ ، ئەتراپتىكى يىراق - يېقىن تۇققانلىرىغا خەۋەر قىلىشتا قىيىنلىپ قالغان ئىدى . دادام بۇ ھالنى كۆرۈپ، ماڭا خەۋەر يەتكۈزۈپ كېلىشنى تاپشۇردى .

مەن ۋەزىپىنى ئورۇنلاپ بولغىچە خېلىلا كەچ كىرىپ قالغان ئىدى. ئالدىراپ ئۆيگە قايتتىم . يولۇمدا بىر ئىگىز دۆڭ بولۇپ ، ئۆيگە ئالدىرىغىنىمدىن دۆڭگە چىقىشتا ۋېلىسىپىتنى ناھايىتى كۈچەپ تېپىپ ئالغا ئىلگىرلەيتتىم . تۇيۇقسىز ئوڭ بېقىنىم تەرەپپەچاق سانجىغاندەك ناھايىتى قاتتىق ئاغرىپ ، كۆڭلۈم ئېلىشىپ، يەرگە يىقىلدىم - دە، سېرىق زەرداپ قۇسۇۋەتتىم . ئاغرىق ئازاۋىغا چىدالماي، ئىڭراپ يېتىپ قالدىم. توساتتىن بىر قىزنىڭ قېشىمغا

كېلىپ :

— نېمە بولدىڭىز ؟ — دېگەن سوئالى قۇلىقىمغا كىردى .

— قوسىقىم ...... قاتتىق ...... ئاغرىۋاتىدۇ .

— ئەخمەتجان! — دەپ توۋلىدى قىز، — دەرھال ئويگە بېرىپ داداڭغا ئېيت، ئېشەك ھارۋىسىنى قېتىپ كەلسۇن .

قىز بېشىمنى تىزىغا ئېلىپ قول ياغلىقى بىلەن ئاغزى-بۇرنۇمنى سۇرتتى ۋە مېنى يولەش-تۇرۇپ تەستە يولنىڭ چېتىگە ئالدى . چىكەمدىن پۇرچاقتەك سوغ تەر چىقماقتا . بىر ئازدىن كېيىن قىزنىڭ دادىسى ئېلىپ كەلگەن ھارۋا بىلەن ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېلىندىم . جىددى خاراكتېرلىك سوقۇر ئۈچەي بولغىنىم ئۈچۈن دەرھال ئوپېراتسىيە قىلىندىم . مەن بالىنىتسىدا ياتقان پەيتلىرىدە قىز مېنى كۈندە دېگىدەك يوقلاپ تۇردى . ئۇ ھەر قېتىم كەلگەندە :

— خېلى ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ ؟ — دەپ سورايتتى — دە، ئېلىپ كەلگەن نەرسىلىرىنى ئالدىمغا قويۇپلا ئالدىراپ چىقىپ كېتەتتى. مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالاتتىم . ئۇنىڭ سۇمبۇل چاچلىرى گويا ئوستەڭ بويىدا سۇ بىلەن سويۇشۇپ تۇرغان مەجنۇن تاللارغا ئوخشايتتى. نېمە ئۈچۈنكى يۈرۈكۈم بىرخىل قىزىق ھارارەت ئىچىدە قالغاندەك قىزنىڭ ئۇششاق ئورۇلگەن ئورۇم — ئورۇم چاچلىرى ماڭا مۇھەببەت زەنجىرىنى تاشلاپ، قەلبىم مايىللىقىنى ئوز قەلبى بىلەن ئۇزۇلمەس قىلىپ باغلىۋالغاندەك مېنى بىئارام قىلاتتى. بىزنىڭ مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرى چاقنىغان كوز قارىچۇقلىرىمىز — ئۇ ئىشىكتىن چىقىۋېتىپ ماڭا قارىغاندا قىسقىغىنا ئۇچرىشىپ قالاتتى، خالاس.

مەن بالىنىتسىدىن چىققاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن پات — پات ئۇچرىشىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالدىم. ئۇ ناھىيىلىك سودا ئىدارىسىنىڭ سەتىراچخانىسىدا بىلەت ساتاتتى. ئانىسى بار، دادىسى ئولۇپ كەتكەن بولۇپ، ئانىسى بىلەن تۇراتتى. مەن ھەر قېتىم ئۇچراشقىنىمدا ئۇنىڭ ئايدەك چىرايىغا تەلمۈرۈپ قاراپ، كوزۇم ئارقىلىق مۇھەببىتىمنى ئىزھار قىلاتتىم. ئۇ كوزىنى مەندىن ئەيمىنىپ يەرگە قارىۋالاتتى. بۇنداق ھاللار كوپ قېتىم تەكرارلاندى. ئاخىرى مەن چىداپ تۇرالماي، قەتئى نىيەتكە كېلىپ ئوز مۇھەببىتىمنى ئىزھار قىلماقچى بولدۇم-دە:

— خالىدەم، سىز بولمىغان بولسىڭىز مېنىڭ ھاياتىم تۈگەشكەن بولاتتى ... مەن سىزنى ئومۇرۋايەت ... ياخشى كورىمەن...، — دېدىم. قىز ماڭا لەپپىدە بىر قارىدى-دە، يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ، ئىتتىك يەرگە قارىۋالدى ۋە يېپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك كوزلىرىدىن توكۈلگەن ياش تامچىلىرى ئانار-دەك مەڭزىنى بويلاپ كوكسىگە ئېقىشقا باشلىدى.

— مۇمكىن ئەمەس، — دېدى ئۇ، ناھايىتى بوش ئاۋازدا...

مېنىڭ يۈرۈكۈم مۇجۇلۇپ كوزلىرىگە قاراشقۇچىلىق تىقىلدى. ئوزەمنى تەستە بېسىپ:

— نېمە ئۈچۈن؟ — دېدىم:

ئوزىڭىز كورۇپ تۇرۇپسىز، — دېدى قىز يىغلاپ تۇرۇپ، مېنىڭ تەن قۇرۇلۇشۇم... دېدى-دە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ تېز كېتىپ قالدى.

— خالىدەم! خالىدەم!

ئۇ زادىلا كەينىگە قارىمايتتى.

"سىز بىلمەسسىز، خالىدەم بولمىغان بولسا، سوقۇر ئۈچەي يېرىلىپ ھاياتىڭىزدىن ئايرىلغان بولاتتىڭىز،

ئۇ سىزنى دەل ۋاقتىدا دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېلىپ ھاياتىڭىزنى قۇتقۇزۇپ قالدى.» مېنى داۋالىغان دوختۇرنىڭ بۇ سۆزى قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلىماقتا. مېنى پاك سۆيگۈ ھەم ۋىجدانى بۇرچ ئازاپلىماقتا....

•••••• دەسلەپكى ئۇچرىشىشتىن بىر ھەپتە ئۆتكەندە بىز يەنە ئۇچرىشىپ قالدۇق. راستىنى ئېيتقاندا مەن ئۇنى ساقلاپ تۇرغان ئىدىم. بىز ئۆستەڭ ياقىلاپ ئاستا مېڭىشقا باشلىدۇق. سۇزۇك سۇدا جۈپ شولا ئەكس ئېتەتتى. مېنىڭ قايتا - قايتا ئىلتىجا قىلىشىمدىن كېيىن قىز ئاپپاق ئورۇق نازۇك قوللىرى بىلەن پىلاتىنىڭ تۈگمىسىنى ئويناپ يەرگە قاراپ، گىلاستەك نەپىس لەۋلىرى ئاستىغا يوشۇرۇنغان ماجاندەك چىشلىرىنى غىل - پال كۆرسىتىپ ئىنتايىن بوش ئاۋاز بىلەن:

— مېنى ئالداپ قويمايدىغانسىز؟ — دەپ سوئال قويدى.

مەن كۆكسۈمگە مۇشلاپ تۇرۇپ، قەسەم ئىچتىم. شۇندىن كېيىن بىز خوشلاشتۇق.

دادام مېنىڭ ئۇ قىزنى ئېلىش نىيىتىمنى بىلگەندىن كېيىن تولىمۇ خاپا بولۇپ كەتتى. سەۋەبى خالىدەم ئۆزى چىرايلىق بولغىنى بىلەن دۈمبىسى قايناپ چىققان دوك ئىدى.

— ئوغلۇم، ساراڭ بولۇپ قالدىڭمۇ؟ يەتتە ئەزايىڭ ساق - سالامەت تۇرۇپ، ئۆزەڭگە ۋە كەسپىڭگە لايىق بىرنى تاللىماي، قاراپ تۇرۇپ بىر ناكا قىزنى •••••• دادام گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېمىدى. مەن ئىندىمەي بېشىمنى سېلىپ يەرگە قاراپ تۇرۇپ قالدىم. دادام ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن سىرتقا چىقىپ كەتتىم. ئاغىنە، بۇرادەرلىرىممۇ مېنىڭ ئۇ قىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىمنى بىلىپ:

— غېنى، ساراڭ بولۇپ قالدىڭمۇ - نېمە؟ نى - نى چىرايلىق قىزلار تۇرسا، بىر دوكنى نېمە دەپ خوتۇنۇم بار دەپ ئارقاڭغا سېلىپ يۈرسەن؟ بۇ بىر ئۆمۈر سۇددىسى جۇمۇ! دەپ يالتايتىشقا باشلىدى.

— بۇرادەرلەر، — دېدىم مەن ئاغىنىلىرىمگە، — سىلەر ئۇنى دوك دېمەڭلار. ئۇنىڭ پاك قەلبىنى، ۋىجدانىنى چۈشۈنىشىڭلار كېرەك. سىلەر ئۇنىڭغا مېنىڭ مۇھەببەتلىك قەلبىم ۋە كۆزۈم بىلەن قاراپ بېقىشىڭلار كېرەك. ھەممىدىن مۇھىمى ھازىر قىزلاردىكى ۋىجدان، شەرمى - ھايا، ئەدەپ - ئەخلاق، ئار - نومۇستىن ئىبارەت. خۇدا ئۇنىمۇ مۇھەببەتلىك دۇنياغا ياراتقان ئەمەسمۇ؟

"مۇھەببەت چىراي، ئۆيقا جاي تاللىمايدۇ." ئۇنىڭ ماڭا سادىقلىقى ۋە ھاياتىمنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ قالغان چاغدىكى پىداكارلىقى ھەممىنى بېسىپ چۈشىدۇ. بىلىپ قويۇڭلاركى: "چىرايلىق - چىرايلىق ئەمەس، سۆيگەن چىرايلىق.." ئىشىك ئېچىلىپ دوختۇرلار قوللىرىدا ئاسما ئوكۇل بوتۇلكىلىرى ۋە قانداق تۈر ئەسۋاپلارنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەلدى - دە، باشقا بىر ئۆيگە كىرىپ كەتتى. مېنىڭ خىيالىم بولۇنۇپ ئۇلارغا سەپ سالدىم. دوختۇرلار ئوكسىگىن قاچىلانغان باكنى ئوپېراتسىيە ئۆيىگە ئەكىرىپ كېتىشتى. ئايال دوختۇر ئوپېراتسىيە ئۆيىدىن چىقىپ:

— تېز بولۇڭ! ئايالىڭىزغا جىددى قان كېرەك، — دېدى.

بۇ دەل يېرىم كېچىدىن ئاشقان ۋاقىت تۇرسا، قاننى نەدىن تېپىش كېرەك؟

— مەندىن ئېلىڭ دېدىم - مەن، قەتئىي تەلەپپۇز بىلەن.

دوختۇر ئىتتىك ماڭا تىكىلىپ قارىدى. مەن ئوپېراتسىيە قىلىنغانلىقىم ئۈچۈن ئورۇق ھەم جانسىز كۆرۈنەتتىم.

— سىز بەكمۇ ئورۇق ھەم جانسىز ئىكەن -

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سىز، دوختۇرخانىمىزدا زاپاس قان تېخى ھېلىلا بىر جىددى كېسەلگە بېرىلىپتۇ، — دوختۇر ناھايىتى جىددىيلەشكەن ئىدى.

— مەندىن ئېلىڭ! — دەپ قەتئىي تەلەپ قىلدىم.

— يۈرۈڭ!

بىز قان تەكشۈرۈش بۆلۈمىگە كىردۇق. تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە مېنىڭ قېنىم «O» گۇرۇپپا چىقتى.

مېنىڭ قېنىم ھەممىگە ماس كېلىدىغانلىقى ئۈچۈن، بىراقلا 500 گىرام قان ئېلىندى. كۆزۈمگە قاراڭغۇچىلىق تىقىلىپ بېشىم قېيىپ، ئۆزۈمنى ئاران تۇتۇپ تۇرالىدىم. بىر سىستىرانىڭ يۆلىشى بىلەن ئوپېراتسىيە بۆلۈمىنىڭ ئالدىغا كېلىپ بىر ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم. دىققىتىم ھامان ئوپېراتسىيە ئۆيىدە ئىدى. ۋاقىت ناھايىتى ئاستا ئۆتمەكتە. دوختۇرلار قوللىرىدا ئاللا قانداقتۇر ئەسۋاپ-دورىلارنى كۆتۈرۈپ كىرىپ-چىقىپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ چىرايى جىددى تۈس ئالغان. مېنىڭ كاللامدا «ئانا» ھەم «بالا» دېگەن پىكىرلا ھۆكۈم سۈرەتتى. مانا، دوختۇرخانا ئىچى چىۋىن ئۇچسا ئاڭلانغىدەك جىمىپ كەتتى. مەن ئوپېراتسىيە بۆلۈمى ئالدىدا جىم-جىت ئولتۇرۇپ ئۈزۈلگەن خىيال يىپىنى قايتىدىن ئۇلىدىم.

... بىز توي قىلماقچى بولدۇق. ھەي ئىسىت دەي، دوختۇرغا-كۆرۈنۈشكە بارغاندا، مەڭگۈ پەرزەنت يۈزى كۆرەلمەيدىغانلىقىمىزنى ئەيتقاندا ئۇ، ماڭا قاراپ تۇرۇپلا قالدى. سوزۇنچاق كەلگەن ئاپپاق يۈزلىرى تاتىرىپ بىردىنلا ئانارىدەك قىزىرىپ كەتتى. ئىلپەتەك بۇرنى ئۈستىدە مونچاق-مونچاق تەر تامچىلىرى پەيدا بولدى-دە، چىرايلىق ئىڭەكلىرى ئاستىغا ئېقىپ چۈشتى. ئۇنىڭ ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن پاچاقلىرى بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەيتتى، — قانداق قىلىش كېرەك؟ قاتتىق-قاتتىق قىيىنچىلىق مېنى باسماقتا. كونىلار: «بالىلىق ئۆي بازار، بالىسىز ئۆي مازار» دەيدۇ. تۇرمۇشلۇق بولۇپ پەرزەنت يۈزى كۆرمىسەك، ئەۋلات قالدۇرمىساق، بۇنداق تۇرمۇشنىڭ نىمە لەززىتى بولسۇن؟ تاشلىۋېتىش كېرەكمۇ؟ شۇئان مېڭەمدە قاتتىق چاقماق چېقىلدى-دە، ھاياتىم خەۋپ ئاستىدا قالغاندا قىزنىڭ كۆرسەتكەن پىداكارلىقى، تۇنجى قېتىم مۇھەببەت ئىزھار قىلغاندا قىزنىڭ يىغلاپ تۇرۇپ رەت قىلىشى قاتارلىق كارتىنىلار كۆز ئالدىمدىن بىر-بىر-

لەپ ئوتتۇشكە باشلىدى. ۋىژدانىم ماڭا بۇيرۇق
قىلماقتا... "قېشىڭدا كىم ئولتۇرسا. چىرايلى-
غىلىق شۇ، بېشىڭنى كىم سىلىسا ماشايىغىلىق شۇ!"،
"شىر ئىزىدىن، يىگىت سوزىدىن قايتماس..."
— مەيلى!-دىدىم-مەن قەتئى قارارغا كېلىپ.
ئۇ ماڭا يالىت قىلىپ بىر قارىدى-دە، كوزلىرى-
دىن مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى.
بىز رەسمىيەت ئوتەپ چىقتۇق. ئايرىلىش
ئالدىدا ئۇ:
سىزگە نىمە دەپ رەھمەت ئەيتسام بولا؟-
دىدى.
نىمىگە؟
— پاك ۋىژدان، قەتئى ئىرادىڭىزغا!
— خالىسەم،-دىدىم مەن ئۇنىڭ يۇمران قول-
لىرىنى ئالقىنىمغا ئېلىپ،- دۇنيادا مۇھەببەت-
تىن ئۇلۇغ نەرسە بولمىسا كېرەك. ئۇنىڭ پاك-
لىغى ۋىژدان بىلەن ئولچىنىدۇ. بىزنىڭ مۇھەب-
بىتىمىز پاك ۋىژدان ئۇستىگە قۇرۇلغان ھەقىقى
مۇھەببەت. شۇنى چۇشىنىشىڭىز كېرەككى: "ساخ-
تىلىق ھەرقانچە بىزەلگەن بىلەنمۇ ساختىلىق.
ئالدامچىلىق ھەر قانچە يۇمشاق تۇسكە كىرگۇزۇل-
غان بىلەنمۇ ئالدامچىلىق، ساختىلىق ۋە
ئالدامچىلىق تاۋا - دۇردۇنلارغا ئورۇلۇپ، ئور-
دا - قەسىرلەردە تۇرغىنى بىلەنمۇ بەربىر چىنى-
لىققا ئايلىنالمايدۇ. مېنى سىزنىڭ ۋىژدانىڭىز
ئوزىگە باغلىۋالغان. ئىشىنىڭكى بىز مەڭگۇ
بىرگە ئوتىمىز.

قىز تۇنجى قېتىم ئوزىنى ماڭا ئاتتى. مەن
ئۇنى باغرىمغا مەھكەم باستىم. ئۇنىڭ بەدىنى
تىترەيتتى. ئۇ ئوكسۇپ - ئوكسۇپ يىغلاۋاتات-
تى. مەن ئۇنىڭ سۇمبۇل چاچلىرىنى سىلايتتىم.
تۇيۇقسىزلا "ئىڭە! - ئىڭە!" دىگەن يىغا ئاۋا-
زى پۇتۇن دوختۇرخانىنى زىل - زىلىگە كەلتۇ-
رىۋەتتى. بۇ دەل تاڭ سەھەر ۋاقتى بولۇپ قو-
ياش شەرقتىن كوتۇرۇلۇپ، ئالتۇن نۇرىنى كا-
ئىناتقا سەپمەكتە ئىدى. يۇرۇگۇم ئەيتىپ تۇ-
گەتكۇسىز خوشاللىققا تولدى-دە، مېنىڭ تۇنجى
ئەۋلادىمىنىڭ تاڭ بىلەن تەڭ يېڭى ھاياتقا كوز
ئاچقانلىغىنى ھىس قىلدىم. لېكىن يۇرۇگۇم تې-
خىمۇ قاتتىق قىسىلدى. "ئۇ، ساقمىدۇ؟" دىگەن
سوئال كاللامنى چىرمىۋالدى. كالپۇكۇمنى قات-
تىق چىشلەپ، تۇرغان جايىمدا قېتىپلا قالدىم.
— ئىنىم خوشخەۋەر، ئايلىڭىز سالامەت تۇغ-
دى!
مەن بېشىمنى كوتەردىم. ئالدىمدا ھېلىقى
ئايال دوختۇر تۇراتتى. ئۇ، پۇتۇن بىر كېچە
جىددى ئوپىراتسىيەدە بولغىنى ئۇچۇن چىرا-
يىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇرسىمۇ، لېكىن كوز-
لىرىدە خوشاللىق جىلۋە قىلاتتى. دوختۇر ماڭا
جەڭدىن غەلىبە بىلەن قايتقان قەھرىماندەك
كورۇنۇپ كەتتى. دىمىسىمۇ ئۇ، ئاددى خىزمەت
ئورنىدىكى ئۇلۇغ ئادەم، ئۇ، يۇزلىگەن قىيىن
تۇغۇتلارغا ئوڭايلىق يارىتىپ، قانچىلىغان بو-
ۋاقلار ھاياتىنى ساقلاپ قالغاندۇ-ھە! مانا بۇ-
گۇن يەنە مېنىڭ بالام بىلەن ئانىسىنى يېڭى
ھاياتقا ئېرىشتۇردى. مەن ئۇنىڭ قولىغا ئېسى-
لىپ:
— ئېيتىڭا ئۇ ساقمۇ؟- دەم سورۇدۇم.
— ساق،- دىدى دوختۇر،- بالىنى ئانىنىڭ
قوسىغىنى يېرىپ ئالدۇق. ئانا - بالىنىڭ ئەھ-
ۋالى نورمالنى ھالەتتە. ئىشىك ئېچىلىپ ئوپې-
راتسىيە ئويىدىن، ئوپىراتسىيە ھارۋىسىدا يات-
قۇزۇلغان ئايالىمنى ئېلىپ چىقىشتى. ئۇنىڭ
چىرايى تاتارغان، كوزلىرى نۇرسىز ئىدى. ئۇ
ماڭا تىكىلىپ قاراپ كۇلۇمسىرەپ قويدى. كال-
پۇكلىرىنى مىدىرلىتىپ بىر نەرسە دىگەندەك
قىلغان بولسىمۇ لېكىن نىمە دىگەنلىگىنى ئاڭ-
لىيالمىدىم.

× ×

مەن ئۇلارنى يوقلاپ كەلگەندە ئايلىم ئو-
(ئاخىرى 114-بەتتە)

www.uyghurkitap.com

يولدا

(ھېكايە)

نۇردۇن مۇسا

قىش كۈنلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى. ئۇپۇقتىن ئەمدىلا باش كۆتەرگەن قۇياش ئاتۇشباغ كەنتىگە تەكشى نۇر سەپمەكتە. يەڭ ئىچىدىن قول چىقارغىلى بولمايدىغان سوغاقنى قىلچە پىسەنتىگە ئالمىغان بىر يىگىت ۋېلسىپىت ھەيدەپ، تاشيولدا ئۇچقاندەك كېلىۋاتاتتى. ئوتتۇرا بوي، ياشلار پوسۇنىدا ئىشلەپ تىكىلگەن كالتە جۇۋىسى قاۋۇل بەستىگە خويمۇ ياراشقان 30 ياشلار چامىسىدىكى بۇ يىگىت ماشىنا رېمونت زاۋۇدىنىڭ ئىشچىسى ئەخمەتجان بولۇپ، ئۇ سىڭلىسىنىڭ قەرەلسىز قازا ئېتىپ كەتكەنلىكى توغرىسىدىكى قايغۇلۇق خەۋەرنى كېچىلىك ئىسمىنىدىن قايتقاندا ئاڭلاپ، بۈگۈن ئالدىراش يولغا چىققان ئىدى. ئۇ گادىرماش خىياللار ئىچىدە موغال كەنتىنىڭ شەرقى چىگرىسىدىكى كەڭ سايغا كىلىپ قالغانلىغىنى تۇيماي قالدى.

— يولداش، گۈگۈتىڭىز بارمىدۇ؟ تاماكامنى تۇتاشتۇرۇۋالسام... زور ئۈمىت ۋە ئىشەنچ بىلەن ئېيتىلغان بۇ سۆز ئەخمەتجاننىڭ خىيالىنى بۇزۇپ تاشلىدى. ئۇ دەرھال بېشىنى كۆتىرىپ قارىۋىدى، بېشىغا قارا كۇرپە قۇلاقچا كەيگەن، قايرىما ياقىلىق كوك تاشلىق جۇۋىسى بەستىگە تولىمۇ ياراشقان 25 ياشلار چامىسىدىكى بىر يىگىت كۈلۈمسىرىگەن ھالدا يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپتۇ.

ئەخمەتجان ۋېلسىپىتتىن چۈشكىچە ئۇ ئالدىغا كېلىپ بولدى. ئۆز ئارا سالاملاشقاندىن كېيىن، ئەخمەتجان ئۇزاتقان سەرەڭگىنى قولىغا ئېلىپ، يوگەپ قۇلىغىنىڭ ئارقىسىغا قىستۇرۇپ قويغان تاماكىسىغا ئوت تۇتاشتۇردى. ئەخمەتجان پېشانىسىگە چۈشۈپ تۇرغان قۇلاقچىسىنى يۇقىرىراق ئىتتىرىپ قويغاندىن كېيىن، قول ياغلىغىنى چىقىرىپ پېشانىسىدىكى تەرنى ئېرتتى، ئاندىن يېنىدىن قۇتىنى ئېلىپ تاماكو ئورىغاچ كۆز ئالدىدا چوخچىيىپ تۇرغان «ئازات» ماركىلىق ماشىنىغا قارىدى. ماشىنىغا پەۋەسخىمىيىۋى ئوغۇت بېسىلغان بولۇپ، كېپىنكىسى ئوچۇق تۇراتتى. يەرگە سېلىنغان چىپتا ئۈستىدە رېمونتقا كېتەرلىك سايمانلار تولۇپ ياتاتتى. ئەخمەتجان بۇ يىگىتنىڭ مۇشۇ ماشىنىنىڭ شوپۇرى ئىكەنلىكىنى جەزمەنلەشتۈردىدە، ئۇنىڭدىن مولايىملىق بىلەن سورىدى:

— ئۇكا، بۇ ماشىنا سىزنىڭ ئوخشىمامدۇ؟

— ھەئە، — دىدى شوپۇر چېكىۋاتقان تاماكۇسىنىڭ ئىسىنى ئالقىنى بىلەن سۈرۈۋەتكەندىن كېيىن.

— قەيەرگە ماڭدىڭىز؟

— ئاتۇشباققا، — دىدى ئۇ قولى بىلەن ماشىنا ئۈستىدىكى ئوغۇتنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — يېڭى يىل بايرىمىدىن بۇرۇن بۇ گوھەرلەرنى ئۇلارغا يەتكۈزۈپ بەر-

مىسەك ئەتىيازنىڭ ئىشلىرىنى پۇختىلا ئورۇنلاشتۇرۇشقا تەسىر يېتىدۇ، شۇڭا ئالدىراش يولغا چىققان ئىدىم.- شوپۇر ئېغىر ئۇھ تارتىپ قوشۇپ قويدى.- ماشىنامدىن چاتاق چىقىپ بۇ سايدا تۇرۇپ قالدىم.

شوپۇرنىڭ ئارزۇسىنى چۈشەنگەن ئەخمەتجاننىڭ قەلبىدە باھار قالغاچلىرى سايرىدى. ھەر خىل گۈل - گىياھلار بەس - بەس بىلەن قارا تۇپراقتىن باش كۆتۈرۈپ، يۇمران، يېشىل يوپۇرماقلىرى بىلەن جىلۋە قىلىپ كەتتى.

ئەخمەتجان تاماكۇ چەككەچ ئويلىنىپ قالدى: « قانداق قىلىشىم كېرەك؟ بېشىمنى ئىچىمگە تىقىپ كېتىۋەرسەم بولمايدۇ-دە! قانداق قىلىپ بولمىسۇن، شوپۇرنى خىجالەتچىلىكتىن خالاس قىلىشىم كېرەك. رەھمەتلىك سىڭلىمنىڭ نامىزىغا كېچىككەن گۇناھىم شوپۇرنى بۇ چۆلدە تاشلاپ كەتكەن گۇنادىن چوڭ بولماس!...»

بۇلۇتلارنى يېرىپ چىققان قوياش نۇرىدەك ئەخمەتجاننىڭ چىرايىدا بىردىن تەبەسسۇم جىلۋە قىلدى.

— يۈرۈڭ، كۆرۈپ باقايلى، سەۋەپ قىلسا سىۋەتتە سۇ توختايدۇ، دېگەن گەپ بار. مۇبادا بۇنىڭ كېسەللىكى شىپالىق تېپىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس،- دېدى ئەخمەتجان شوپۇرنى خىجالەتچىلىكتىن چىقارماقچى بولۇپ.

— سىز؟!...

— مەن، ۋىلايەتلىك ماشىنا رېمونت زاۋۇتىنىڭ رېمونت ئىشچىسى ئەخمەتجان بولىمەن.

بۇ سۆز شوپۇرغا شۇنچىلىك سەممىي ۋە يېقىملىق ئاڭلاندىكى، خۇشاللىقتىن كۆزلىرى خۇددى تىنىق سۇدىكى ئاي شولىسىدەك چاقناپ كەتتى.

ئۇ بىر نەرسىنى ئېسىگە ئالغاندەك ئالدى-راپ سورىدى:

— سىز قايسى بىر كۈنى گېزىتتە تونۇشتۇرۇلغان ئەخمەتجان ئۇستامۇ، نېمە؟!

ئەخمەتجاننىڭ چىرايىدىكى بىر خىل تەستىقلاش ئالامىتىنى كۆرگەن شوپۇر خۇشاللىقىدىن سەكرىۋېتىشكە تاس قالدى-دە، زورىغا ئۆزىنى بېسىپ، بۇنىڭدىن بىر قانچە كۈن بۇرۇن ئەخمەتجاننىڭ ئىش - ئىزلىرى توغرۇلۇق ئاڭلىغان - كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىر قۇر ئەسكە ئالدى.

ھەقىقەتەن ئەخمەتجاننىڭ نامى - شەرىپى ھەممىگە ئايان ئىدى. ئۇ 1981 - يىللىق ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىپىسىنى بىر ئاي بۇرۇن 38 پىرسەنت ئاشۇرۇپ ئورۇنلاپ بولغاندىن سىرت. 1982 - يىل 1 - پەسىللىك ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىپىسىنىڭ 27.5 پىرسەنتىنىمۇ غەلىبىلىك ئورۇنلاپ بولدى. « تورمۇز تاقىمىنىڭ سۈركەلگۈچى پىلاستىكىسى بىلەن تورمۇز بارابانىنىڭ ئارىلىقىنى تەڭشەش ئۇسۇلى » بويىچە زاۋۇتتا ئۆتكۈزۈلگەن تېخنىكىۋى تىزلىك مۇسابىقىسىدا بىرىنچى بولۇپ زاۋۇت پارتكوم، يەرلىك پارتكومىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشتى...

ئەخمەتجان ماشىنىنى ئىنچىكىلەپ تەكشۈردى: ئۇ، ئوت ئالدۇرۇش سىستېمىسىدا كاشىلا بارلىقىنى تەكشۈرۈپ كورۇۋىدى، گازلاشتۇرغۇچ (ئىس چىقىرىش كانىيى) دا ئوت قايتىدىغان ئەھۋاللار كۆرۈلمىدى. يېقىلغۇ سىستېمىسىنى تەكشۈرۈپ بولۇپ، تەقسىملىگۈچى چىشلىق چاققا قارىۋىدى، بۇنىڭدىن چاتاق چىقتى. ئۇ دەرھال مۇشتۇمتۇت ئوقىنىڭ ئوق يۆنىلىشىدىكى ئارىلىقىنى تەڭشەش ئارقىلىق بۇ چاتاقنى تۈزەتتى... ئەڭ ئاخىرىدا تەكشۈرگەن ئايرىغۇچ، قوشقۇچتىنمۇ چاتاق چىقتى. ئەخمەتجان ماشىنىنى 2 - خوتتا قوزغىۋىدى، ماتور قۇرۇق ئايلاندى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— ئايرىغۆچ، قوشقۇچ تېپىلىۋاتىدۇ- دېدى
ئەخمەتجان بولتىنى بوشىتىۋېتىپ.شوپۇر تە-
قەززالىق بىلەن سورىدى:
— بۇنىڭ چاتىغىنى ئۇڭشىغىلى بولارمۇ؟
— ۋاقتىنچە بولىدۇ.- دېدى ئەخمەتجان شو-
پۇرنى خاتىرجەم قىلمىشقا تىرىشىپ.- لېكىن چوڭ
رېمونتنى زاۋۇتقا بارغاندىن كېيىن ئىشلەيمىز-
دە.

شوپۇرنىڭ كوڭلى ئارامىغا چۈشۈپ، ماشىنى-
دىكى " گوھەر " نى تېزراق يەتكۈزۈپ بېرىش
ئارزۇسىدا يانغان يۈرىكى تىچلاندى. ئەخمەت-
جان ئىمكانىيەت يار بەرگەن دائىرىدە ئايرى-
غۆچ، قوشقۇچتىكى چاتاقنى ئوڭلىدى. ئۇ قو-
لىنى خامدا ئېرتىپ، ھېلىدىن بىرى تەرلەپ،
ئەمدى بولسا مۇزدەك قورۇلۇۋاتقان دۇمبىسىگە
كالتە جۇۋىسىنى يېپىنچاقلاپ تۇرۇپ:
— قېنى، ھەيدەپ كورۇڭ!- دېدى.
شوپۇر زىۋىت قىلىۋىدى، ماشىنا گۇرۇلدەپ
ئوت ئالدى. ئايرىغۆچ ، قوشقۇچنىڭ تېپىلىشى-
دىن قۇتۇلغان ماشىنا خۇددى ساق ئادەم ھەر-
كەتتىن توختىمىغاندەك، تىنىمسىز ھەركەتلى-
نەتتى. شوپۇر كېپىنكىدىن سەكرەپ چۈشۈپ
ئەخمەتجاننىڭ قولىنى چىڭ سىقتى- دە، قەلبى-
دىكى ھاياجىنىنى ئىزھار قىلدى:
— رەخمەت ئۇستام، سىز بولمىغان بولسىڭىز
چوقۇم يولدا قونۇپ قالاركەنمەن.
شوپۇرنىڭ ئوينىاپ تۇرغان بىر جۈپ كوزى-
دە خوشاللىق ئۇچقۇنى جىلۋە قىلاتتى. ئەخمەتجان
بولسا ھەممىنى ئۇنتۇپ، جىددى پەيتتە ھاجەتـ-
تىن چىقالىغىنى ئۇچۇن سۆيىنەتتى.
ئەخمەتجان شۇپۇر بىلەن خوشلىشىپ يولغا
چىققاندا، ئەتراپقا كۆكۈم پەردىسى تارتىلغان
بولۇپ، شىمال تەرەپتىن سوقۇۋاتقان ئىزغىرىن
سوغ شامال تەننى شۈركۈندۈرەتتى. لېكىن ما-
شىنىنىڭ گۇرۇلدىگەن ئاۋازىغا تەڭكەش بو-
لۇپ تۇتاش كەتكەن مەھەللىلەردىن ئاڭلىنى-
ۋاتقان:

قويۇلدى نەۋ باھارىمىنىڭ،
شىكەر - شەربەتلىرى دىلغا.
چېچەك ئاتتى بۇيۇك ئارزۇ
قەدەم قويدۇق يېڭى يىلغا

دېگەن ناخشا ساداسى ئەخمەتجاننىڭ قەلبى-
دە ساناقسىز گۈل - چېچەكلەرنى ئېچىلدۇرۇ-
ۋەتتى.

(بېشى 111-بەتتە)

ماق قىزىمنى ئىمتىپ ئولتۇرغان ئىكەن. مەن
كىرىشىم بىلەن ئۇ، بالىنى ماڭا سۇندى. مەن
ئاتىلىق مېھرىم بىلەن بوۋاقنى باغرىمغا باس-
تىم. بۇ بالام تۇغۇلۇپ بىر ئايدىن كېيىنكى
بىر سەھەرلىكى ئىدى. ئاڭغىچە دوختۇر ۋە سې-
تىرالار كىرىپ كەلدى. مەن بالامنى ئاپىسىغا
بېرىپ ئۇلار بىلەن سالاملاشتىم-دە، سومكىدىن
بىر جۈپ ئانارنى ئېلىپ ئايال دوختۇرغا سۇن-
دۇم، دوختۇر سەمىمى قوبۇل قىلدى .
دېرىزىدىن چۈشكەن تاڭ-سەھەردىكى قىز-
غۇچ قوياش نۇرى ئانار ئۇستىگە چۈشۈپ، ئا-
نارنىڭ ئۇستىدە جىلۋە بىلەن ئەكس ئەتكەن
قىزىل نۇر دوختۇر ۋە سېستىرالارنىڭ ئايدەك
جامالىغا ئاجايىپ قىزىللىق بەخش ئەتكەن
ئىدى. مەن دەرھال بېرىپ ئايال دوختۇرغا
ئىككى قولۇمنى سۇندۇم . ئىككى جۈپ قول قاتتىق
سىقىلغاندا قوللار ھارارىتىدىن قوش بەدەنگە
تارالغان ئىسسىق ئېقىم بىزنى قېرىنداشلىق
مېھرى بىلەن باغلىغان ئىدى.
مەن ۋاپاغا - ۋاپا قىلالىغانلىقىمدىن ئومۇر
بويى رازىمەن.

غۇنچىلار سەھنىسى

قۇشلار تىلىنىڭ دانىشمەنى

(ئىلمىي پانتازىيىلىك ھېكايە)

مەھەممەتسىدىق تۇمۇرى

ئالتە ياشلىق پەخرىدىن قۇشلارنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۇ قېلىن تالزارلىق ئىچىگە بېرىۋېلىپ ئېرىقنىڭ بويىدىكى قومۇلۇق ئۈستىگە يانپاشلاپ يېتىپ، خىلمۇ - خىل قۇشلارنىڭ تۈرلۈك ئاھاڭدا سايراشلىرىغا پۈتۈن زېھنى بىلەن قۇلاق سالاتتى. قۇشلارنىڭ سايراشلىرىنى ئاڭلىغانسېرى دىلى يايراپ، قۇشلارنى ھۈركىتىۋەتمەسلىك ئۈچۈن بىر ھازاغىچە مىدىر - سىدىر قىلماستىن، جىم - جىت قاراپ ياتاتتى. قوسىقىنىڭ ئاچقانلىقىنى سەزگىنىدىن كېيىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆيگە قاراپ چاپاتتى.

— ئانا، - دەيتتى ئۇ ئۆينىڭ بوسوغىسىدىن ئاتلىۋېتىپ، - قۇشلار نېمىشقا تولا سايرايدۇ، زېرىكمەمدۇ؟

— بالام، سەن نېمىشقا گەپ قىلىسەن، ھەم ناخشا ئېيتىسەن، زېرىكمەمسەن؟

— ياق، زېرىكمەيمەن، - دەيتتى پەخرىدىن قاپ - قارا كۆزلىرىنى ھەيرانلىقتا ئانىسىغا تىكىپ.

— قۇشلارنىڭ ھەرخىل ئاھاڭدا ۋىچىرلاشقىنى، بىر- بىرىگە گەپ قىلغىنى ۋە ناخشا ئېيتقىنى! ئۇختۇڭمۇ بالام؟

— ئۇختۇم. ۋاھ! ئۇنداقتا ئۇنى ئۆگەنسەم، قۇشلارنىڭ تىلىنى چۈشىنەلەيدىكەنمەندە!

—شۇنداق قوزام.

ئانا ھەسەل سۈركەلگەن ئاق ناننى پەخرىدىننىڭ قولىغا تۇتقۇزاتتى ۋە پىيالىگە چاي قۇيۇپ تاماق جوزىسىغا كەلتۈرەتتى. پەخرىدىن قوسىقىنى تويغازغاندىن كېيىن، ئانىسى ئۇنىڭ بېشىنى مېھرىۋانلىق بىلەن سىلاپ تۇرۇپ ھېكايە سۆزلەپ بېرەتتى.

ھېكايە پەخرىدىننىڭ كۆڭلىگە شۇنداق چوڭقۇر ئورناپ قالاتتىكى، ئۇ ھېكايىدا مىڭ - مىڭ يىللار ئىلگىرى قەشقەر ئەتراپىدىكى ئۈژمىلىك يېزىسىدا ياشىغان ئىسكەندەر ئىسىملىك ئېقىللىق بىر بالىنىڭ ئورمان - ئوتلاقلاردا پادا بېقىپ يۈرۈپ قۇشلارنىڭ تىلىنى ئۆگىنىۋالغانلىقى، ئۇچار - قۇشلارنىڭ ئۇنىڭغا ئەڭ نازۇك تىللىرى بىلەن يېقىملىق سايراپ بېرىدىغانلىقى، ئىسكەندەرنىڭ كۈن بويى قۇشلار بىلەن سۆزلىشىپ زېرىكمەيدىغانلىقى، كۈنلەرنىڭ بىرىدە قەشقەرگە يات ئەلدىن تاجاۋۇز-

www.uyghurkitap.com

چىلار دەھشەتلىك باستۇرۇپ كەلگەندە، قوراللانغان خەلق بىلەن بىرلىشىپ ئىسكەندەرنىڭ ئۇچار - قۇشلارنى ئەگەشتۇرۇپ جەڭگە كىرگەنلىكى، ئۇچار قۇشلارنىڭ ھەش - پەش دېگىچە دۈشمەنلەرنىڭ كوزلىرىنى چوقۇپ قارىغۇ قىلىۋەتكەنلىكى، زور غەلىبىدىن شاتلانغان خەلقنىڭ ئىسكەندەرنى قوشۇن بايراقچىسى قىلىپ كورسەتكەنلىكى بايان قىلىناتتى......

ئانا پەخرىدىنگە بۇ ھېكايىنى نەچچە يۈز قېتىملاپ ئېيتىپ بەرگەن بولسىمۇ، لېكىن، پەخرىدىن بۇ ھېكايىنى ئانىسىغا يەنە كۈندە سوزلەپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ تۇرىۋالاتتى.

— مەنمۇ ئۇچار قۇشلارنىڭ تىلىنى چۈشىنىدىغان بولىمەن، ھەممە قۇشلار ھويلىمىزغا قونۇۋېلىپ يېقىملىق سايراپ بېرىدۇ، — دەيتتى پەخرىدىن.

كۈنلەر ۋە ئايلار خۇددى تۇمەن دەرياسىنىڭ سۈيىدەك توختاۋسىز ئېقىپ ئوتۇشتى. پەخرىدىن باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئوتتۇرا مەكتەپكە ئەلا نەتىجە بىلەن كوچتى. ئۇ، مەكتەپتە زور ئىجتىھات بىلەن تىرىشىپ ئوقىماقتا ئىدى. بىئولوگىيە ئۇنىڭ ئەڭ ئامراق دەرسلىرىدىن بىرى ئىدى. ئۇ ھەركۈنى دەرستىن كېيىن ۋە تەتىل پەيتلىرىدە ئاجايىپ باي تەبىئەت دۇنياسىنى گۈزەتتى، ئۇچار - قۇشلارنىڭ ھەرخىل سايراشلىرىنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەلەيدىغان بولدى.

پەخرىدىن زېھنى ئوتكۇر، ئېپقىللىق بالا ئىدى. ئۇ بىر قىسىم قۇشلارنىڭ سۇدا ئۈزۈپ يۈرگەنلىكىنى، بىر قىسىم قۇشلارنىڭ دەريا بويى ۋە ساسلىقلارنى ماكان تۇتقانلىقىنى، يەنە بىر قىسىم قۇشلارنىڭ دەل - دەرەخلەر ۋە چاتقاللىقلاردا شاختىن - شاخقا قونۇپ يۈرگەنلىكىنى، يەنە بەزى قۇشلارنىڭ يەردە، ئوتلاقلاردا ماكانلىشىشقا ئادەتلەنگەنلىكىنى گۈزەتتى.

پەخرىدىن قۇشلارنىڭ شارائىتقا ماسلىشىشى ئوخشىمىغانلىقتىن، ياشاش ئادىتى، چوڭ - كىچىكلىكى، شەكلى ۋە رەڭلىرىنىڭمۇ بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغانلىقىنى بىلدى. ئاققۇ، ياۋا غاز، ياۋا ئودەك ۋە چۈمگەكلەرنىڭ ئاساسلىق ماكانى ساسلىقلار، كوللەر، دەريا - ئوستەڭلەر بولغانلىقتىن پەخرىدىن ئۇلارنى ھەقىقەتەن سۇ قۇشلىرى تۈركۈمىگە كىرىدۇ دەپ جەزملەشتۇردى.

تورنا، قاقىرا، لەگلەك قوش، بىلىقچى، يىلكەن توخۇسى، قىل يورغا، چىق - چىق قاتارلىق قۇشلارنىڭ ماكانى سۇ بويى، يىكەنلىك كوللەر ۋە قاراسۇلار بولغانلىقتىن پەخرىدىن ئۇلارنى سۇ كېچىپ يۈرگۈچى قۇشلار تۈركۈمىگە كىرىدۇ دەپ جەزملەشتۇردى.

بۈركۈت، تاز قارا (تازقوماي)، قارچۇغا، سا، لاچىن، قۇرغۇي، چۈغۈندەك، مۈشۈك ياپىلاق قاتارلىق قۇشلارنىڭ ئاساسلىق ماكانى ئېگىز تاغلار، قىيا تاشلىقلار، ئورمان، دالا ۋە ئېتىز - ئېرىق بويلىرى بولۇپ، ئۇلار چاشقان ۋە سورەلگۈچى هايۋانلارنى تۇتۇپ يەيدۇ. پەخرىدىن ئۇلارنى شۇڭا يىرتقۇچ قۇشلار تۈركۈمىگە كىرىدۇ دەپ جەزملەشتۇردى.

ئالا قانات، تومۇر تۇمشۇق، كاككۇك قاتارلىقلارنىڭ ئاساسلىق ماكانى ئورمان بولۇپ، ئۇلار ئورماننى زىياندىن ھاشارەت ئاپىتىدىن ساقلايدۇ. پەخرىدىن شۇڭا ئۇلارنى دەرەخكە قونۇپ يۈرگۈچى (ياماشقۇچى) قۇشلار تۈركۈمىگە كىرىدۇ دەپ جەزملەشتۇردى. قارىغاي توخۇسى، ئۇلاي، قىرغاۋۇل، كەكلىك، قۇر، چىل، بۇدىنە، بېغىرتاق، ياۋا كەپتەر، پاختەك قاتارلىقلار ئانچە ئۇزۇنغا ئۇچالمايدىغان قۇشلار بولۇپ، ئوت - چوپلۇكلار، چاتقاللىقلار، تاغ باغرى ۋە ئېگىز تاغ ئوتلاقلارنى ئاساسى ماكان قىلىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى يەر قۇشلىرى تۈركۈمىگە كىرىدۇ دەپ جەزملەشتۇردى.

سېغىزخان، ھەرخىل قاغا، سوپى - سو -

پىيالىڭ ، قارغۇجا ، غورلاي ، بۇلبۇل ، شاخ سا-
يرغۇچ ، تاغ قۇچقاچلىرى ، قالىغاچ تۇمۇ -
چۇق ، ئاق قۇچقاچ قاتارلىقلار سايرىغۇچى
ئورمان قۇشلىرى بولۇپ، سانى ناھايىتى كوپ،
كوپۇنچىسى زىيانداش ھاشارەت تۇتۇپ يەيدۇ.
پەخرىددىن شۇڭا بۇلارنى سايرىغۇچى قۇشلار
تۇركۇمىگە كىرىدۇ دەپ جەزىملەشتۇردى.

پەخرىددىن بىئولوگىيە ئوقۇت-
قۇچىسىدىن كوپلىگەن سوئاللارنى
سوراپ بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلىۋېلىشقا تى-
رىشاتتى.

پەخرىددىن شۇنداق چۇشەندىكى، تىل- دىل-
نىڭ ساداسى. ئىنسانلار تىل ئارقىلىق ئى-
دىيە ۋە ھىسسىياتىنى ئىپادىلەيدۇ. قۇشلار بۇ
جەھەتتىن ئادەملەرگە يېتىشەلمىسىمۇ، لېكىن،
قۇشلاردىمۇ ئوزىگە چۇشلۇق ھىسسىيات بول-
دۇ. شۇڭا، قۇشلارنىڭ سايراش ۋە چىللاش ئار-
قىلىق خۇشاللىق، تەشۋىش، كۇيلەش، جۇپ
ئىزلەش، ئوزۇق ئىزلەش، چاقىرىق قىلىش،
ئاۋاز قوشۇش، ھەيۋە قىلىش، بىئارامىلىق قا-
تارلىق فىزولوگىيىلىك ھالەت ۋە روھى پائالى-
يەتنى ئىپادىلەيدىغانلىقى بۇ بىر ئەمەلىيەت.

قۇش باللىرى شاكال يېرىپ چىقىش ۋاق-
تىدا، چۇكۇلداش ئارقىلىق ئاتا - ئانىلىرى-
نىڭ ياردىمىنى تەلەپ قىلىدۇ. چوجىلەر ھەم-
رالىرىدىن ئايرىلىپ قالغاندا، چۇكۇلداپ بىر
بىرىنى ئىزلەيدۇ. خورازلار ئوزۇقلۇق تاپقاندا
توتوتلاپ مىكيانىنى چاقىرىدۇ. خوراز بىر نەر-
سىدىن قورقۇپ كەتكەندە دەرھال ھەمراھلىرىغا
دالدىلىنىشتىن خەۋەر بېرىدۇ.
سانىڭ تەھدىدىنى سەزگەن
مىكيان قورقۇنۇچلۇق رۇكۇلداپ، چوجىلىرىنى
يېنىغا چاقىرىۋالىدۇ. جۇپىدىن ئايرىلغان سې-
غىزخانىنىڭ قايغۇ - ھەسرىتى، توپى مالىمانلى-
شىپ كەتكەن ئودەكلەرنىڭ يىراقتىن بىر - بى-
رىگە جاۋابەن غاقىلداشلىرى ئوزىگە خاس
سىرلىق سوزلىشىش جەريانى بولۇپ ھىساپلىنى-

دۇ. پەخرىددىن قۇشلارنىڭ ھەممە ئالاھىدىلىك-
لىرىنى تەتقىق قىلىپ خاتىرىلەپ ماڭدى.

پەخرىددىن: «قۇشلارنىڭ ياشاش ئادىتى ۋە
خۇسۇسىيەتلىرى» ناملىق چوڭ كىتاۋىنى يې-
زىشقا باشلىدى. ئۇ، ئوتتۇرا مەكتەپنى ئەلا
نەتىجە بىلەن پۇتتۇرۇپ، ئالى مەكتەپكە قوبۇل
قىلىنغاندىن كېيىنمۇ قەتئى ئىرادە بىلەن زور
تىرىشچانلىق كورسىتىپ «قۇشلارنىڭ ياشاش
ئادىتى ۋە خۇسۇسىيەتلىرى» ناملىق چوڭ تىپ-
تىكى تەتقىقات كىتاۋىنىڭ داۋامىنى يېزىش بى-
لەن بىرلىكتە يەنە : «قۇشلار تىلىنىڭ
لوغىتى» ناملىق قوللانمىنى تەييارلىدى. ئۇ، ئا-
لى مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان نەۋ باھار ياشلىق
ھاياتىدا مۇھىم ئىلمىي ئەھمىيەتكە ئىگە بول-
غان يۇقۇرىدىكى ئىككى كىتاۋىنى ئېلان قىلدى.
پەخرىددىننىڭ ئىلمىي تەتقىقاتى بىئولوگىيە سا-
ھەسىدىكىلەرنى لەرزىگە سالدى ۋە ئۇ كىتاپ-
لار نۇرغۇن چەتئەل تىللىرىغا تەرجىمە قىلىن-
دى. دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى كىشى-
لەر پەخرىددىننىڭ: «قۇشلارنىڭ ياشاش ئادىتى
ۋە خۇسۇسىيەتلىرى» ناملىق كىتاۋىدىن ھەرخىل
قۇشلارنىڭ ئوخشىمىغان ئادەتلىرى، خاراكتېر
ۋە خۇسۇسىيەتلىرى ھەققىدە تولۇق بىلىمگە ئى-
گە بولدى. شۇنىڭدەك ئۇنىڭ «قۇشلار تىلىنىڭ
لوغىتى» ئارقىلىق قۇشلارنىڭ ھەر خىل ئاۋاز
سادا بەلگۇلىرىنىڭ مەنىسىگە چۇشۇنەلەيدىغان،
خىلمۇ-خىل قۇشلار بىلەن بىۋاستە سوزلىشەلەي-
دىغان سەۋىيىگە قاراپ يۇرۇش قىلىشتى.

دولىتىمىزنىڭ توتتە زامانىۋىلىشىش سەۋىيى-
سىنىڭ يىلىسىرى يۇقۇرى ئورلىشىگە ئەگىشىپ،
پەخرىددىننىڭ قۇشلار دۇنياسى ۋە قۇشلار تىلى
ھەققىدىكى ئىلمىي تەتقىقاتى بارغانسىرى چوڭ-
قۇرلاشماقتا ۋە جاھان جامائەتچىلىكى ئىچىدە
زور قىزىقىش پەيدا قىلماقتا ئىدى. دۇنيادىكى
داڭلىق گېزىتلار ۋە رادىيولار: "مەشھۇر مەخ-
مۇت قەشقەرى ۋە يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ يۇر-
تىدىن قۇشلار تىلىنىڭ دانىشمىنى يېتىشىپ
چىقتى" دەپ مەدھىيە ياغدۇرۇشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

تۈلكىنىڭ تەقدىرى

(چۆچەك)

ھاجى ئەخمەت

1

ئۆتكەن زاماندا،
خىلۋەت ماكاندا
بىر ئەل بار ئىكەن
مەغرىب تاماندا.
سۈلىرى ئەلۋەك،
يېرى كەڭ ـ تاشا؛
تۈلكە ۋەزىرى،
ئېيىق پادىشا.
بارچە ھايۋانات،
قۇشلار دۇنياسى —

بىپايان ئەلنىڭ
ئاددى پۇخراسى
دوست تۇتۇپ چىندىن
ھالال مېھنەتنى،
تېپىپ ئەجرىدىن
رىزقى ـ نېمەتنى؛
ئۆمۈر سۈرۈپتۇ،
ياشاپ ئوم-ئىناق.
جاڭگال ـ توقايلىق
ئىكەن ھەممە ياق.

2

كۈننى قوغلۇشۇپ،
ئايلار ئۆتۈپتۇ.
تاللار بەرگىدىن
ياپراق توكۈپتۇ.
كۈزنىڭ ئاخىرى،
يېرىم كېچىدە،
بوپتۇ بىر ۋاقە
ئورمان ئىچىدە.
سەھەردە قانات
قېقىپ، پالاخلاپ،
خوراز چىللاپتۇ،
توخۇ قاقاخلاپ:
— ئويغان، قى ـ قى-قىق،
ئويغان، قى-قى ـ قوق!

كاتەك قۇپقۇرۇق،
سىمىز توخۇ يوق.
كەچتە بار ئىدى،
تۇرساق سەھەر، يوق.
ئىز دەپمۇ كوردۇق،
ئۇندىن خەۋەر يوق…

بۆگەپ ئەتراپقا
تاراپ كېتىپتۇ،
خانلىق ئوردىغا
بېرىپ يېتىپتۇ.
پادىشا پەرمان
قىپتۇ تىزلىكتە؛

—چاپسان قوزغۇلۇپ
ھەممە بىرلىكتە ؛
تاپسۇن ئىزدىشىپ،
يۇتكەن شورلۇقنى.
بىجا كەلتۈرسۇن
قەتئى بۇيرۇقنى!...

تۇۋەنگە شاھىنىڭ
ئەمرى يوللۇنۇپ،
ئاتلىنىپتۇ يۇرت
بىردەك قوزغۇلۇپ.

ئورمان ئىچىنى
تەكرار كېزىپتۇ.
ئېگىزنى - پەسنى
قويماي قېزىپتۇ.
لېكىن توخۇنىڭ
ماڭغان ئىزىدىن،
بىرەر بەلگۈسى،
ياكى ئوزىدىن
ئالالماي خەۋەر
ئاسمان ۋە يەردىن،
ئىزدەپ تاپالماي
كەپتۇ ھېچنەدىن.

3

ئويدە ئېيىقۋاي
خىيالغا پېتىپ،
ئۇيقىدىن بىدار
قاپتۇ تاڭ ئېتىپ.
شۇ چاغ بولمىنىڭ
ئىشىگى ئېچىلىپ،
كېتىپتۇ ئۇنىڭ
پىكرى چېچىلىپ.
سىلىق يورغۇلاپ
كىرىپتۇ تۈلكە.
كوكسىدە قولى،
لىۋىدە كۈلكە.
ئوردا ئەھلىگە
قىلىپ خاس ئادەت،
دەپتۇ: "شاھىمىز
بولغاي سالامەت!
ئۇزلىرىدىن ھال
سوراپ كېتەي دەپ،
ئىخلاس، مېھرىمنى
ئىزھار ئېتەي دەپ؛
كەلتۈردى پەقىر
ئەرزىمەس تارتۇق...".

سۇنۇپتۇ ۋەزىر
شاھقا پەر ياستۇق.

گەرچە بۇ سوغات
ئاددى بولسا ھەم،
ئىكەن ئاجايىپ
تەڭداشسىز كوركەم.
چىۋەر قول بىلەن
نەپىس تىكىلگەن.
رەڭمۇ - رەڭ نەقىش،
گۈللەر چېكىلگەن...
شاھنىڭ خوشلىغى
تېشىپ يۈرەكتىن،
ۋەزىرگە مېھرى
ئېشىپ بولەكتىن؛
دەپتۇ: "خوش كەپسەن"
ھارما، تۈلكىجان.
ھالىڭ نىچۇكتۇر،
سوزلە ئۇكىجان؟!
ئوتكەنكى ئىشتىن
ئەقلىم ھەيرەتتە.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

باش قاتۇرغانسەن
سەنمۇ ئەلۋەتتە.
يېشەلمىدى سىر،
بۇ ئەجەپ بىر ھال!
سەندە بار قانداق
چارە ۋە ئامال ؟ ...

تۈلكە ئەيتىپتۇ:
ــ ئىشنىڭ سىرىدىن،
كوڭلۇمگە گۇمان
چۈشتى بىرىدىن.
توشقان دىگەن شۇم
قىنىغا پاتماي،
ئوۋ ئولايدىكەن،
كېچىسى ياتماي.
توخۇنى چوقۇم
تۇتۇپ يېگەن شۇ.
دېمەككى، ئېنىق
قاتىل دىگەن شۇ!...

ئېيىق بىر ھازا
بۇنى ئويلاپتۇ.
تۈلكە ئەيتقانىنى
ئۇمۇ قوللاپتۇ.
پادىشا بىلەن
ۋەزىر بىرلىكتە،
پەرمان يېزىپتۇ
ئەلگە تىزلىكتە :
ــ باغلىنىپ قاتىل،
بېشى كېسىلسۇن.
جېنى تېنىدىن
جۇدا ئېتىلسۇن ! ...

4

تارقىلىپ خەۋەر
تېزدىن ھەريانغا.
يوخرالار تۈگەل
كەپتۇ مەيدانغا.
مۇدھىش ئىكەن زەپ
توشقاننىڭ ھالى.
ئۆلۈمنى كۈتەر،
يوق ھېچ ئامالى.
قۇربانى بولۇپ
رەزىل توھمەتنىڭ
ئازاۋى بوغۇپ
قارا قىسمەتنىڭ؛
تۇرار ئىكەن جىم،
بېشىنى سېلىپ.
قانلىق قىساسىنىڭ
ئوتىدا يېنىپ.
ئۆز قۇربانىنى
كۈتەركەن چاللاپ،
ئۇنىڭغا خەستەك
قەدىرسىز ھايات!...

تۈلكە شۇ ئاندا
تۇرۇپ ئورنىدىن،
ھوكۈمنامىنى
ئاپتۇ قوينىدىن.
تەنتەنە بىلەن
ئوقۇلغاچ پەرمان،
ئېغىر سۈكۈتكە
چوكۈپتۇ مەيدان.
ــ تايىنىپ ھەققە ــ
ئادىل گۇۋاغا،
مەھكۇم ئېتىلدى
توشقان گۇناغا.
قىلىپ بارچىگە
ئىبرەت ۋە ئىزا،
قاتىلغا تېزدىن
بېرىلسۇن جازا! ــ

غەزەپلىك چۇقان
سېلىپ ئالامان،
گويا دېڭىزدەك
تەۋرەپتۇ مەيدان:
ـ قېنى ھەقىقەت؟!
ـ قېنى ئادىللىق؟!
ـ كىمدە بۇ گۇنا؟!
ـ كىمدە قاتىللىق؟!

كورسۇتوپ تىيەن
شۇندا جاسارەت،
سوزلەپتۇ ئەلگە
توكۇپ شىكايەت:
ـ كىم پۇتەر، توشقان ـ
قاتىل دىگەنگە؟!
كىم كۇۋا، توشقان ـ
توخۇ يىگەنگە؟!
ئەيتاي راستىنى،
چىن سوزۇم بىلەن.
(كورگەنلىرىمنى
ئوز كوزۇم بىلەن).
نەخ قاتىل ئەشۇ ـ
پەرمان ئوقىغان.
رەزىل توھمەتتىن،
چوچەك توقىغان!...

تۇلكە ئورنىدىن،
چاچراپ تۇرۇپتۇ.
غەزەپتىن كوزى،
قانغا تولۇپتۇ.
ـ ئاقمايدۇ سوزۇڭ،
كاززاپ، زاتىپەس.
تىلىڭ كېسىلەر،
ئېغىز ئاچما، بەس!...

ھېيىقماي تىيىن
زورلۇقتىن، دوقتىن،
ياستۇقنى سوراپ.
ئاپتۇ ئېيىقتىن.

ـ قەيەردە ئىكەن.
بۇ سىر ـ كارامەت.
دەلىل ـ ئىسپاتنى
كورۇڭ جامائەت! ـ
دەپتۇ، ياستۇقنى
يىرتىپ ـ سوكۇپتۇ.
پەيلەرنى ھەريان.
چېچىپ ـ توكوپتۇ...

گويا دېڭىزدەك
تەۋرەپ كەڭ مەيدان،
غەزەپلىك چۇقان
ساپتۇ ئالامان:
ـ سىرلىق تۇگۇنىڭ
سىرى يېشىلدى.
ئەندى ھەقىقى
قاتىل تېپىلدى!
ياۋۇز قىلمىشى
ئۇچۇن مۇۋاپىق،
ئوز جازاسىنى
تارتسۇن مۇناپىق!...

مەھكۇم ئېتىلگەچ
ئەلنىڭ ھوكمىگە،
قالماپتۇ نىجات
يولى تۇلكىگە.
ئادالەت تېغى
ئۇرۇلۇپ باشقا،
مەلئۇن كاللىنى
قوشۇپتۇ تاشقا.

× ×

بۇ قەدىمچاغدىن
قالغان رىۋايەت.
ئەرزىيدۇ ئۇنى
قىلىشقا ئىبرەت.

1962 ـ يىل، قەشقەر

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

شېئىرلار

ئابلىمەت قۇربان

مېنىڭ قوراللىرىم

بولسا جەڭچى قوراللىسىز،
ياۋدىن غالىپ كېلەلمەس.
بولسا لاچىن قاناتسىز،
كۆكتە ئەركىن ئۈزەلمەس.

ئوقۇشۇمدا مېنىڭمۇ،
قوراللىرىم — قانىتىم.
ئۇنى ئاسراش، دوست تۇتۇش،
مېنىڭ كۆڭلۈك ئادىتىم.

ئىلىم — پەننىڭ بۇلىغى،
ھەم ئۇرۇغى كىتاپتۇر.
ئۇنىڭ ھەر بەت، ھەر قۇرى،
جۇلالىنىپ چاچار نۇر.

يۈزى سىلىق، قاردەك ئاق،
سىزىقلىرى تۈز، چاقماق؛
دەپتىرىمگە. مەن ئۈچۈن—
كۆڭۈللۈكتۇر خەت يازماق.

قىزىل، قارا، سۇسىنە،
بىنەپشە ھەم كۆك، يېشىل...
قېرىنداشىم شۇنچە كۆپ،
ئاڭا مەن ئامراق ئىجىل.

خۇددى كىچىك ماشىنا،
پولات بىسىلىق ئۇشلۇغۇچ.
قىرتىلداتسام شۇ ھامان،
قېرىنداشقا چىقار ئۇچ.

ئۇزى نىپىز، قىرى تۈز،
سىزغۇچۇم بار بەك ئەپلىك.
قوراللىرىم ئىچىدە،
ئۇمۇ ماڭا قىممەتلىك.

ئوچۇرگۇچۇم چىرايلىق،
تېنى يۇمشاق، ئەۋرىشىم.
دەرھال ئۆچەر سۈركىسەم،
يازغان خاتا ھەرىپىم.

بويى ئۇزۇن، ئېنى تار،
پاقىرايدۇ قۇتىچاق.
قېرىنداشىم، سىزغۇچۇم،
تۇرار ئۇندا پاكىز، ساق.

بۇ قوراللارمەن ئۈچۈن،
جاندىن ئېزىز، ئەتىۋا.
بولماي قالسا بىرەرسى،
كۆڭلۈم تىنماس زادىلا،

دېمەككى، مەن قوراللىق،
جەڭگاھدىكى جەڭچىمەن.
ياخشى ئوقۇپ، كۈنسېرى-
شاپ — زەپەرلەر قۇچىمەن.

يۇلتۇز بىلەن ئاينى قۇچ

ئىشتىن كەلسەم، دىلمۇرات،
قولغا پىچاق ئېلىپتۇ.
ئاققونا قنىڭ شېخىنى،
تاسماق ـ تاسماق تىلىپتۇ.

ھەيران بولۇپ بۇ ئىشتىن،
سوئال قويدۇم ئۇنىڭغا:
« كېلىپ قالدى قانداق ئىش،
خىيالىڭغا ـ ئويۇڭغا ؟»

تىكىپ ئوتكۈر كوزىنى،
كۆلدى ئوغلۇم ۋىلىقلاپ.
قەلبى دەريا مەۋجىدە،
بەردى ماڭا دەل جاۋاپ:

ئېيتقان ئىدى مۇئەللىم،
مودىل ياساپ كېلىشنى.
ئوقىغاننى ئەمەلدە،
ئىشلەپ ئۆزلەشتۈرۈشنى.

ئويلاپ شۇڭا كۆڭلۈمدە،
تۈزدۈم ياخشى بىر پىلان.
بەلباغلىدىم بۈگۈن كەچ،
ياساشقا «ئايرۇپىلان».

ئوغلۇم شۇئان ئىشىغا،
زېھنى بىلەن كىرىشتى.
ئورۇنلاشقا پىلانىنى ،
چىن دىلىدىن تىرىشتى.

شۇ ئاخشىمى بىر ئەپلىك
« ئايرۇ پىلان» ياسالدى.
ئۆز ئىشىدىن ئوغلۇمنىڭ
يايراپ دىلى شاتلاندى.

مېھرىم تېشىپ مېنىڭمۇ،
دېدىم: «تىرىش، تاپقىن كۈچ.
بىزركۆت بولۇپ، كوك يېرىپ،
يۇلتۇز بىلەن ئاينى قۇچ!»

„ كىچىك بانكا „ ياخشىكەن

ئىسمىم مېنىڭ مىرئەخمەت،
ئونبىر ياشقا كىردىممەن.
بەتخەجلىكتە مەكتەپتە،
داڭ چىقارغان ئىدىممەن.

ئاتا ـ ئانام پۇل بەرسە،
بازارغىلا قاچاتتىم.
بىر فوڭ قويماي يانچۇقتا،
گازىر ، پۇرچاق ئالاتتىم.

ھاجىتىمگە كېرەكلىك،
بولسا دەپتەر يا كىتاپ؛
ئون فوڭ ئۈچۈن چاپاتتىم،
ئويگە ئۆدۈل، ئالدىراپ...

قۇرۇۋالدۇق يېقىندا،
« كىچىك بانكا » سىنىپتا.
ئادەتلەندۇق ھەممىمىز،
ئۇنىڭغا پۇل قويۇشقا.

تامچە بولماي چول ئىدى،
تاما ـ تاماكول بولدى.
بەش فوڭ، ئون فوڭ... يىغىلىپ،
خېلى نۇرغۇن پۇل بولدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بولسا لازىم قېرىنداش،
يا ئوچۇركۈچى، يا كىتاپ؛
ئالالايمەن ۋاقتىدا،
«بانكا» مىزدىن پۇل سوراپ.

دېمەك، «بانكا» ياخشىكەن،
ئىقتىساتچىل بولۇشتا.
بەل باغلىدىم، داۋاملىق-
ئاڭا كوپ پۇل قويۇشقا.

ئادىل قىزاردى

ھەر كۈنى كەچ ئادىلجان،
تالاغىلا قاچاتتى.
تىياتىرغا - كىنوغا،
شامالدەك تىز چاپاتتى.

ئادىتىچە بۈگۈنمۇ،
يەپ بولۇپلا تاماقنى؛
چىقتى ئۇدۇل ھويلىدىن،
قويۇپ چىنە - تاۋاقنى.

كەلدى ھەش - پەش دىگىچە،
كىنوخانا ئالدىغا.
بىلەت ئالماي، ئىشىكتىن-
كىردى خالى - دالدىغا...

بىراق، بۈگۈن «ئاش» پىشماي،
قايتا «ياغاچ قازان» دا؛
كەلدى بىلەت تەكشۈرۈپ،
كىنوچىلار شۇ ئارىدا.

چوڭ - كىچىكلەر بىلەتىنى،
كورسىتىشتى ئالدىراپ.
لېكىن، ئادىل قىزىرىپ،
تۇردى تىرناق تاتىلاپ.

بولۇپ چەكسىز خىجالەت،
كوپ پۇشايمان قىلدى ئۇ.
نەچچە ۋاختىن ئوتكۈزگەن،
سەۋەنلىكنى بىلدى ئۇ.

دىدى: بۇ خىل قىلمىشىم،
ئىنتىزامغا يات ئىكەن.
بولسا كىمكى تەرتىپلىك،
شۇنىڭ كوڭلى شات ئىكەن.

تۈزىتىمەن تەلتۆكۈس،
بۇ يارىماس ئىللەتنى.
دوست قىلىمەن ئۇزۇمگە،
ئېسىل ئەخلاق - خىسلەتنى.

ئۇستاز ئاغرىپ ياتقاندا...

ئۇستاز - مۇختەر مەكتەپكە -
قالدى ئۈچ كۈن كېلەلمەي،
ھەيران بولدۇق بۇ ئىشنىڭ،
سەۋەبىنى بىلەلمەي.

ئۇقتاق ئاغرىپ، توساتتىن،
دەرماندىن كېتىپتۇ.

ئىزدەپ داۋا - شىپالىق،
بالنىتسىدا يېتىپتۇ.

بۇ خەۋەردىن قىز - ئوغۇل،
بولدۇق بەكمۇ بىئارام.
جۈپ كوزلەردىن مۇنچاقتەك،
ئاقتى ياش تارام - تارام.

يەكشەنبىدە ئالتىمىز،
باردۇق ئۇنى كورگىلى،
(ۋاكالەتەن ھەممىگە،
ئەھۋالنى سورىغىلى)

بىز كىرگەندە ئۇستازنىڭ،
كۇلكە يالدى چېھرىگە.
بىزمۇ چومدۇق ئۇنىڭكى
ئاپتاپ كەبى مېھرىگە.

قول بېرىپ ئۇ بىرمۇ - بىر،
دىدى : " رەخمەت باللىرىم!
قۇتۇلغاندەك بىتاپتىن،
يايراپ كەتتى تەنلىرىم.

ئەتە ئوگۇن ساقىيىپ،
مەن مەكتەپكە كېتىمەن،
تەربىيەمنى سىلەرگە،
قىزغىن داۋام ئېتىمەن ..."

ئۇستازنىڭ بۇ سوزىدىن،
ئىلھاملاندۇق ، شاتلاندۇق.
تىنچلىنىپ كوڭلىمىز.
ئويگە قاراپ ئاتلاندۇق.

ھەسەل ھەرىسى بىلەن چۇمۇلە

(مەسەل)

كوكلەم يېتىپ ، يەر - جاھان،
يېشىل ئىپەك كەيگەندە،
باغ - باراڭلار چېچەكلەپ،
يېڭى تۇسكە كىرگەندە.
سارايىدىن - ئويىدىن،
چىقتى بالچى ھەرىجان.
تەبىئەتنىڭ چېھرىگە،
زوقمەن بولۇپ شادىمان.
كوزلەپ شىرنە يىغىشنى،
باغلار تامان ئۇچتى ئۇ.
ياڭراق ناخشا - كۈي بىلەن،
كەڭ سامانى قۇچتى ئۇ.
شۇندا سېرىق چۇمۇلە،
قىر ئۇستىدە يۇرەتتى.
ناشتىلىقنىڭ غېمىدە،
مۇڭلۇق خىيال سۇرەتتى.
تۇرغىنىدا تامادا،
ئۇياق - بۇياق سىنچىلاپ.
ئوتۇپ قالدى ئۇستىدىن،
بالچى ھەرە غۇيۇلداپ،
ھەرىجاننى چۇمۇلە،
شەرەت قىلىپ توختاتتى.
غازدەك سوزۇپ بوينىنى،
سۇئال ئاراگەپ ئاتتى.
قولىنى قويۇپ كوكسىگە،
دىدى: "سالام، ھەرىجان!
كورۇنمەيسىز ئۇزۇندىن،
تۇردىڭىزمۇ تىنچ - ئامان؟
ياكى مەندەك يۇرەمسىز،
ئوزۇق - تۇلۇك تاپالماي ،
ئەجىر قىلىپ كۇنبويى،
ئوزىڭىزنى باقالماي..."
بۇ گەپ - سوزلەر ھەرىنىڭ
دىتىغا ھېچ ياقمىدى.
شۇنداقتىمۇ بۇرچىنى،
جاۋاپ بېرىپ ئاقلىدى:
"دوستۇم، مېنى سورىشىڭىز،
ئەۋلادىمەن ئىشچاننىڭ.
نەپ بېرىشتە ئوزگىگە،
چوغدەك كويۇپ - پىشقاننىڭ.

ۋارىس بولۇپ مەنمۇ ھەم،
ئۆتكەن ئەجداتلىرىمغا؛
ئادىمىزات مېھرىنى،
ئورناتتىم چىن دىلىمغا.
شوڭا ھارماي كۈنبويى
گۈلدىن شىرنە يىغىمەن.
كېچىلىرى ئىش قوشۇپ،
ئۇنى ھەسەل قىلىمەن.
تەر - ئەجرىمدىن ئىنسانلار،
بولسا كۆپلەپ بەھرىمەن؛
ئۆتكەن چەكلىك ئۆمرۈمدىن،
دەيمەن: مەڭگۈ رازى، مەن.
شۇ سەۋەپتىن ئادەملەر،
باقار مېنى كويۇنۇپ.
پەرۋىش قىلار - ئاسرىشار،
يۈرىگىدىن سۆيۈنۈپ.
چېچەك پەسلى، باغلارغا -
ئېلىپ بارار كوتىرىپ.
چاڭقاپ قالسام ئىسسىقتا،
ھال سورايدۇ سۇ بېرىپ.
تېخى، ئىسسىق ئۆيلەردە،
ياشاپ قىشتا بىمالال؛
ئادىمىزات قولىدىن،
يەيمەن تويۇپ ھەسەل - بال.
دېمەك مېنىڭ تۇرمۇشتىن،
قىشىن - يېزىن غېمىم يوق.
كۈنلەر ئۆتەر مەنىلىك،
روھىم خۇشال، كۆڭلۈم توق!...»
سوزلەپ بولۇپ بال ھەرە،
چۈمۈلىگە «خوش!» دېدى.
— ئەندى يوقتۇر تاقىتىم،
يولنى توسماڭ، پوش! - دېدى.
شۇنداق قىلىپ، ساماغا
ئۇچتى ھەرە غوڭگىدە.
تەسىرلىنىپ چۈمۈلە،
يىغلاپ كەتتى ھوڭگىدە.
ئويلىدى ئۇ: «يېنىل بىرىي -
ئويناپ جاپا چېكمەمەن،
سۇدا ئېقىپ، چول كېزىپ.
ماغدۇرۇمدىن كېتمەمەن.
بىراق، ئۆتەر ھال - كۈنۈم،
گاھىدا ئاچ، گاھى توق.
جانلىقلارنىڭ ئىچىدە،
ئەتىۋارىم زادى يوق.
كۆپكە بەھرى بەرگەننىڭ،
ئاشىدىكەن ھۆرمىتى.
تەر توكمىگەن ھۇرۇننىڭ،
يوقكەن قىلچە قىممىتى...
شۇ خىيالدا چۈمۈلە،
ھەسرەت بىلەن ئۆمچىيىپ؛
بولدى راۋان يولىغا،
سەنتۈرۈلۈپ، دۈمچىيىپ.

كىتاۋىم

مۇكەررەم كامىل

قولغا ئېلىپ كىتاپنى،
ھەۋەس بىلەن ئوقۇيمەن.
ھەر سوزىنى دىلىمغا،
كەشتە قىلىپ توقۇيمەن.

كىتاۋىمنى ئوقىسام،
يايراپ كېتەر يۈرىگىم.
قاناتلىنار ئۈنىمىدىن،
ئۇلۇغ ئارزۇ - تىلىگىم.

ئېقىل تېپىپ كىتاپتىن،
كامالەتكە تولىمەن.
ئەل ئىشىغا يارامىلىق،
يېڭى ئەۋلات بولىمەن.

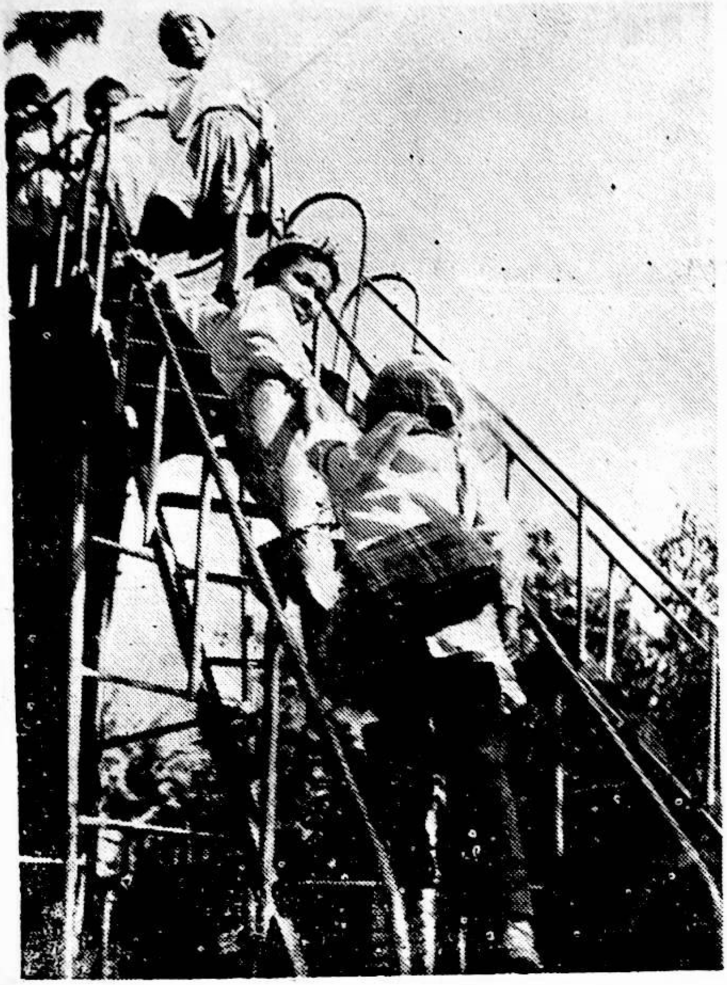

ياردەملىشىش

(چيۈلىن فوتوسى

قارا ـ قارا
قۇشلارىم

(چيۈلىن فوتوسى)

مۇقاۋا ۋە ھۆسنخەتلەرنى ئىشلىگۈچى:
مەھەممەت ھېيت

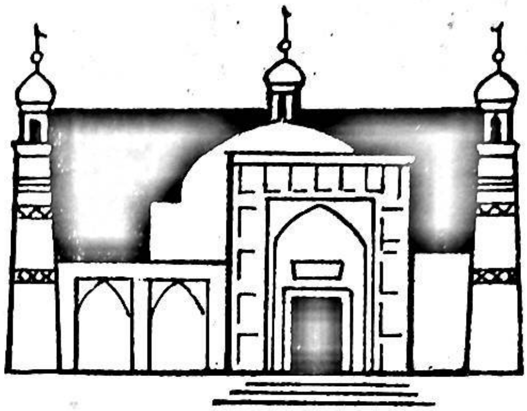

قەشقەر ئەدەبىياتى (12 - يىل نەشرى)

1983- يىل 3- سان (ئىككى ئايدا بىر چىقىدۇ)

نەشرى: قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيەت ئىشخانىسى
تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى
«قەشقەر گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ
جايلاردىكى پوچتىخانىلار ۋە شىنخۇا كىتابخانىلىرى ۋاكالىتەن ساتىدۇ
باسما ئۆلچىمى: 787×1092 مم 1/16، 8 تاۋاق
پارچە سېتىلىش باھاسى: 35 فوڭ، ژۇرنال نومۇرى 58—62
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق نەشرىيات ئىدارىسىنىڭ تىزىم نومۇرى: 041

«喀什噶尔文学»（双月刊）

1983 年 第 三 期

编辑：《喀什噶尔文学》编辑部
喀什地区文艺创作办公室
印刷：《喀什日报》印刷厂
订阅：全国各地邮电局（所）
代售：各地邮电局及新华书店
开本：1092×787MM1/16，8印张
代号：58--62　单价：0.35 元
新疆维吾尔自治区期刊登证 041 号